

ƏLİAĞA KÜRÇAYLI

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

M. F. Axundov adına
Azərbaycan MİM
Kənd təsəvvüfatı

“ŞƏRQ-QƏRB”
BAKİ-2004

*Bu kitab "Əliğa Kürçaylı. Seçilmiş əsərləri" (Bakı, Azərnaşr, 1989)
nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Ön sözün müəllifi: **Bəkir Nəbiyev**

894.3611 - dc 21

AZE

Əliğa Kürçaylı. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Şərq-Qərb", 2004, 400 səh.

"Bu cavanın böyük gələcoyi var. Mən onun əsərlərini oxuyanda öz gənclik illərimi xatırlayıram". Sevimli xalq şairimiz Səməd Vurğun bu səmimi sözləri gənclik illərindən coşqun ilhamla ədəbiyyata gəlmiş görkəmli şairimiz Əliğa Kürçaylı haqqında demişdi.

Əziz oxucu! Bu kitabda siz özündən sonra gözəl poeziya kitabları, orijinal tərcümələr və şirin mahnılardan ibarət qiymətli bir irs qoyub getmiş şairin seçilmiş şeirləri ilə tanış olacaqsınız. Kitab özünəməxsus qabarmaları, çəkilmələri olan, lakin həmişə dolu qalan şair qəlbinin həyəcanlarını yaxşı əks etdirir. Həyatın, müasirlərimizin çətin mənəvi-əxlaqi sınaq anlarında təsvir olunduğu həmin əsərlərin vahid lirik qəhrəmanı – şairin özüdür, onun zəngin daxili aləmi, sərhədsiz fikir-hiss dünyasıdır.

ISBN 9952-418-07-5

© "ŞƏRQ-QƏRB", 2004

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN

**"Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında"**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

SƏFƏRDƏN QALMAYAN ÖMÜR

Əllinci illərin əvvəllərində bütün ədəbi gənclik, poeziya həvəskarları bir cavana çox qıbtə ilə baxır, tez-tez ondan söhbət salır, təzə şeirlərini səbirsizliklə gözləyirdilər. Həmin gənc yaradıcılığının bütün rəngləri ilə parlacağı bir zamanda öz sevimli oxucularını vaxtsız tərk etmiş görkəmli şairimiz Əliağa Kürçaylı idi. İş belə gətirmişdi ki, o zaman "Literaturny Azerbaydjan" jurnalının redaktoru mərhum yazıçı İmran Qasimov Ə.Kürçaylının "Muğan axşamları" poemasını rəy üçün Səməd Vurğuna göndərmiş, o da əsəri oxuyub bəyənmiş, elə poemanın mətninin aşağısındaca rus dilində yazmışdı: "Bu cavanın böyük gələcəyi var. Mən onun əsərlərini oxuyanda öz gənclik illərimi xatırlayıram". Böyük sənətkarın bu ikicə cümləsini redaktor poema üçün ən mötəbər müsbət rəy kimi qəbul etmiş, əsəri rus dilinə tərcümə etdirib çapa vermişdi...

Bu, Ə.Kürçaylının yaradıcılıq həyatında böyük xalq şairimizin nəcib rolunu göstərən yeganə hadisə deyildi. Universitetdə oxuduğumuz illərdə mən Ə.Kürçaylı ilə yoldaşlıq etmişəm; birgə təhsildə, səfərlərdə, hərbi xidmətdə, məzuniyyət və ezamiyyətlərdə sıx əlaqələr sayəsində yoldaşlığımız dostluğa çevrilmişdi. Əziz-əziz qoruyub saxladığı və hərdən xüsusi iftixar duyğusu ilə mənə göstərdiyi sənədləri arasında S.Vurğunun bu avtoqrafından savayı onun imzaladığı bir məktub da var idi. 1976-cı ildə çap etdirdiyi xatirələrində böyük minnətdarlıq duyğusu ilə xatırladığı həmin məktubun mətnini Əliağa mənə hələ 1952-ci ildə, təzəcə qurduğu ailəsi ilə yaşadığı M.F.Axundov küçəsindəki xırdaca mənzilində göstərmişdi. Salyanda fəhləlik edərkən ilk şeirləri mətbuatda görünən Ə.Kürçaylı S.Vurğunun diqqətini cəlb etmiş, o da Salyan rayonunun o zamankı birinci katibinə bu məzmununda bir məktub yazmışdı:

"...Gənc şair Əliağa Kürçaylını birhəftəlik çörək kartoçası ilə təmin edib 1947-ci il iyul ayının 16-da Yazıçılar İttifaqında keçiriləcək gənc yazıçıların birinci respublika müşavirəsinə göndərməyinizi xahiş edirik.

Yazıçılar İttifaqının sədri *Səməd Vurğun*"

Əliağanın həmin müşavirədə oxuduğu ilk əsərləri, o cümlədən də "İlk bahar çiçəyi" şeri müsbət təsir oyatmışdı:

Yadımdadır, güllələr şığıyıb keçən zaman
Səni qanlı otların üzərindən dərdiyim.
O incə tellərini mərmilər biçən zaman
Xatirə dəftərimin arasına sərdiyim.

Qayıtmışam cəbhədən, indi yenə bahardır,
Bitmişəm çəməndə sən, ləçəklərin qan kimi.
Üzündə nə həyəcan, nə qorxu izi vardır,
Mən qorudum güllədən səni qəhrəman kimi.

S.Vurğunun məsləhətinə əsasən elə həmin ilin sentyabrında Ə.Kürçaylı orta təhsilini tamamlamaq məqsədilə Bakıdakı 40 nömrəli fəhlə-gənclər məktəbinin onuncu sinfinə daxil olmuş, mənzili olmadığı üçün təqribən yarım il Yazıçılar İttifaqının hesabına mehmanxanada qalmışdı...

Həssas ürəkli müdrik sənətkar Ə.Kürçaylıya münasibətdə əsla yanılmamışdı. Onun xeyirxahlığı Ə.Kürçaylının istedadlı və zəhmətkeş bir şair kimi yetişməsində ciddi rol oynamışdı. Böyük şairin vaxtilə öz gənc həmkarı haqqında məhz S.Vurğuna məxsus geniş üreklə dediyi sözlər bala qartal müstəqil uçuşa yola salan zirvələr sakininin xeyir-duası kimi səslənmiş və etiraf etmək lazımdır ki, müstəcəb olmuşdu. Ə.Kürçaylı da öz növbəsində gözəl bir şair kimi tanınmışdı.

Ə.Kürçaylı 1928-ci ildə Salyan rayonunun Kürqaraqaşlı kəndində anadan olmuş, 1944-cü ildə təhsilini yarımçıq qoyub dəmir yolunda fəhləliyə başlamışdı. İlk şeirlərini də elə fəhlə ikən yazıb çap etdirmişdi. Bakıda axşam məktəbində orta təhsilini bitirdikdən sonra Ə.Kürçaylı ADU-nun filologiya fakültəsinə daxil olmuş, 1954-cü ildə universiteti, 1957-ci ildə isə Moskva Ali Ədəbiyyat kurslarını bitirmişdi. Ə.Kürçaylı fəal bədii yaradıcılıqla yanaşı, ömrünün axırına kimi dövrü mətbuat və nəşriyyat sahəsində çalışmış, müxtəlif illərdə "Kommunist" qəzeti redaksiyasında ədəbi işçi, "Ədəbiyyat və incəsənət", "Azərbaycan gəncləri" redaksiyalarında şöbə müdiri, "Literaturny Azerbaydjan" və "Azərbaycan" jurnallarının redaksiyalarında məsul katib, Yazıçılar İttifaqında nəşriyyat şöbəsinin rəisi, "Yazıçı" nəşriyyatında baş redaktor vəzifələrində işləmişdir.

Ə.Kürçaylı 1980-ci il fevralın 11-də uzun sürən ağır xəstəlikdən sonra vəfat etmişdir. Əməkdar incəsənət xadimi Ə.Kürçaylı 1978-ci ildə, sağlığında işıq üzü görmüş "Bütövlük" adlı son kitabına görə Azərbaycan Dövlət mükafatına layiq görülmüşdü...

"Arifin bağçası" adlı uşaqlar üçün yazılmış ilk kitabçasından tutmuş ən sanballı kitabı olan "Bütövlük"ə qədər Əliağa Kürçaylının iyirmi altı orijinal və tərcümə kitabı çap edilmişdi. Tələbəlik illərimizdən başlayan və ənənəyə çevrilən adəti üzrə şair qardaşım onların hərəsindən bir nüsxəni öz aydın, dənəvər xətti ilə yazıb bu sətirlərin müəllifinə ünvanlamışdır. Vəfatından bir

az sonra, 80-ci ilin axırlarında bir kitabı da kitabxanamın “Əliğa Kürçaylı” rəfində öz yerini tutdu... Lakin şairin “Həyat!” deyərək hayqıran ağ-qırmızı, mavi-çəhrayı, göy-sarı cildli kitablarının yanında zil qara rəngindən, xəzan çaları ilə yazılmış adından sıxılmış kimi küskün görünən ilk və o zaman yeganə kitab idi ki, müəllif onu əlinə götürməyə imkan tapmamış, otuz üç il şeir yazan barmaqları ilə vərəqlərini çevirməmiş, heç kəsə ünvanlamamışdı...

Əlbəttə, bu sözləri yazarkən mən hissə qapılmışdım. Axı Ə.Kürçaylıın əvvəlki kitabları ilə “Ülkər” arasındakı bu mənada fərq, əsasən, elə zahiri əlamətlərlə müəyyən edilə bilər. Son kitabını tərtib edərkən müəllif sağalmaz dərddə mübtəla olub həyatla ölüm arasında çarpışırdı. Bununla belə, həmin kitabın səhifələrində ah-nalə, inilti, dünyaya laqeydlik yoxdur. Şairin vaxtilə yazdıqları arasından seçdiyi, xüsusən də ilk dəfə məhz bu kitabına daxil etdiyi şeirlər onun həyat və insanlar haqqında, məhəbbət və sədaqət haqqında duyğu və düşüncələri idi. Deməli, “Ülkər”in ünvanı dəqiq idi. Ə.Kürçaylı həmişə olduğu kimi, bu dəfə də öz kitabını ürəkdən sevdiyi, qədrini əziz bildiyi, zövqünə, səviyyəsinə inandığı oxucularına, poeziya həvəskarlarına təqdim etmişdi. 1978-ci, xüsusən 1979-cu illərdə şair üçün ağır, gərgin keçən ayların məhsulu olan “Daşlar” silsiləsi dediyimizə sübutdur.

Hamının az qala hər gün gördüyü, qarşılaşdığı adicə daş insan mənəviyyəti, vətəndaş borcu, tarix və müasirlik kimi çox vacib kateqoriyalar haqqında əsl şair qənaətlərini ifadə etmək üçün müəllifin əlində maraqlı ədəbi vasitəyə çevrilmişdir. Yaxşı şairlərdən bəhs edərkən onların güclü istedadını səciyyələndirmək üçün adətən belə deyirlər ki, sənətkar sözü muma döndərməyi bacarır. Bu konkret halda isə Ə.Kürçaylı daşın özünü muma döndərmiş, ona elə məcazi, fəlsəfi mənə aşlamış, elə əlvan rəng və çalar vermişdir ki, oxuduqca gözlerimiz önündə bir-birinə bənzəməyən insanlar, onların taleləri, xarakter və xasiyyətləri canlanır.

Məsələn, “İnamın daş heykəli” şeirində şair inamın qüvvəti, əqidənin bütövlüyü haqqında fikirlərini oxucu ilə bölüşür, nurlu siması abidədə canlanan qəhrəman əsgərin dediklərinə bizi bir daha inandıra bilər:

Daşdan yonulsa da mənim abidəm,
Odlu, keşməkeşli yola şahidəm.
...Sanma heykəltəraş əməliyəm mən,
Böyük bir inamın heykəliyəm mən!

Bu şeirlər mövzusu və əks etdirdiyi həyat materialı etibarlı ilə həyatın özü kimi əlvandır. “Məzar daşları”nı isə oxuyarkən daşların “dil”i ilə gözümüz önündə canlandırılan və əvvəlki əsərlə kəskin təzad təşkil edən mənərə xüsusi təsir qüvvəsi kəsb edir. Bir insan, bir vətəndaş kimi ləyaqətini itirib

alçalmış, hələ diri ikən cəmiyyət üçün ölmüş bəzi məmurların məqbərələrindəki məzar daşları bu əsərdə fəryad edir, öz qara bəxtindən acı-acı şikayətlənirlər:

Bəzən tüfeylinin, acgöz zəlinin,
Qəbri tapşırılr bu yerdə bizə.
Adı yer üzündən silinməlinin
Adı həkk olunur daş köksümüzə...

Kürçaylı lirikası üçün xas olan zamana nikbin fəlsəfi baxışdan, hisslər, duyğular drammatizmindən bəhs edərkən ədəbi tənqidin tamamilə haqlı olduğunu “Daşlar” bir daha təsdiq etdi.

Şairin ustalıqla işlətdiyi rəmzlər, həyat həqiqəti səviyyəsinə qaldırdığı şərtliliklər o qədər təbii verilir ki, onları oxuyarkən adam özünü köksünə yazı qazılan daşların etiraz səsinə, ah-naləsinə dinləyir kimi hiss edir. Bu şeirlər arasında poetik mətləbi şəxsi, subyektiv məqamdan ümumi ictimai məsələyə, oradan da xalq tarixinin vacib problemlərinə doğru inkişaf etdirməyin gözəl nümunələri var:

Əsiri olmadım dövlətin, varım,
Axı nəyi yoxdu bizim diyarın?!

Əli kəsilsəydi talançıların
Qızıldan olardı dirəyim mənim.

(“Daşlı qitələr”)

Burada oxucu üçün qaranlıq qalan, anlaşılmaz heç nə yoxdur. Bununla belə, misralardakı mənə ardıcılığını izləmək üçün zəhnini gərginləşdirməli olursan. Ona görə ki, bu misralarda fikrin biri o birindən doğur, biri digərinin məntiqi davamıdır və yalnız bütün bənd birlikdə götürüldükdə onun poetik mənası tamamilə aydınlaşır, son misradakı xalq ifadələri də çox yerinə düşür.

Ə.Kürçaylı öz sənətini “Həqiqətə ana, mərdliyə bacı” kimi təşbehlərlə mənələndirir, sənətinə, yaradıcılıq həyəcanlarına, uğur və qüsurlarına dair hər şeyi dərin bir səmimiyyətlə etiraf edir:

Bəzən sellər kimi hey köpürən də,
Bəzən bulaq kimi quruyan da sən.
Mənə hamıdan çox əzab verən də,
Məni hamıdan çox qoruyan da sən...

Bu misraların mahiyyəti yalnız şairin yaradıcılıq əzablarını, uğurlardan doğan fərəh duyğularını əks etdirməsində deyil, burada biz Ə.Kürçaylı

xalqla, onun həyatı, mənəviyyəti ilə möhkəm bağlayan tellərin qədirşünaslıqla qiymətləndirildiyini görürük.

Əlimizdəki kitab özünəməxsus qabarmaları, çəkilmələri olan, lakin həmişə dolu qalan şair qəlbinin həyəcanlarını yaxşı əks etdirir. Ə.Kürçaylı bədii yaradıcılığın digər sahələrində də özünü sınaıyır. Onun Musiqili Komediya Teatrında tamaşaya qoyulan səhnə əsərlərini görmüş, oçerk və publisist məqalələrini oxumuş, hətta bir povestini də mütaliə etmişdik. Sevimli şairimiz Səməd Vurğun haqqında mətbuatda dərc olunmuş xatirələrin də ən yaxşılarından biri məhz Ə.Kürçaylının qələminə məxsusdur. Lakin bu əsərlərində də o, daha çox bir şair kimi göz önündə canlanır. Qüvvətli istedadı, otuz ilin hüdudlarını aşan yaradıcılıq təcrübəsi, öz sevimli mövzuları və qəhrəmanları olan Kürçaylı poeziyamızda elə bir mövqə tutmuşdu ki, başqa janrlarda müvəffəqiyyət qazananda da hamı onlardan məhz şair Kürçaylının dramaturgiya, nəsr, yaxud publisistika sahəsindəki nailiyyəti kimi danışır. Çünki Ə.Kürçaylı hər şeydən əvvəl yaxşı bir lirik şair idi.

Kürçaylı lirikasının qəhrəmanını həyatla bağlayan hansı konkret amillərdir? Özü ilə bərabər dağlar qoynunda yaratdığı bəndi də ucaldan Arpaçay inşaatçılarının fədakarlığı, Bakı metrosu tunelqazanlarının sərt laylarla əlbəyaxa olub göstərdiyi möcüzələr, vətən yurdunu abadlaşdıranlara gerek olmaq arzusu, xəlvət meşədə xalq sərvətini talayan, cavanca ağacları oğrun-oğrun yıxan əlibaltalı yaşıllıq cəlladlarına qarşı qəzəb... 1941-45-ci illər müharibəsində ömrünü əbədiyyətə qovuşdurmuş əsgərlərlə ürəkdolu fəxr edən bu qəhrəmanı dünyamızın qayğıları dərinədən mütəəssir edir, təkcə öz evini, həyatını vətən sayan dargözlərə, antipodlara qarşı onun qəzəbi vulkan kimi püskürürdü.

Şairin məhəbbət lirikası, təbiət şeirləri, mahnıları, beynəlxalq mövzulara həsr olunmuş əsərləri, poemaları, satirik ruhlu yazıları, bütövlükdə insan haqqında, zəhmətkeş adamın qeyrəti və namusu, məhəbbəti və nifrəti, sevinci və fərəhi, qayğısı və dərdləri haqqındadır. Tamamilə təbiidir ki, vətənpərvərlik Kürçaylı yaradıcılığının baş mövzudur. Ən gözəl şeirləri başdaş-başa ana vətənin vəsfindən, ana-övlad məhəbbətinin tərənnümündən ibarətdir:

Mən səndən bir yaşıl budaq istədim,
Sən mənə bəxş etdin zümrüd meşələr.
Mən səndən kiçik bir otaq istədim,
Sən mənə bəxş etdin dilbər güşələr.

Mən səndən adicə həyat istədim,
Sən məni çıxardın min-min səhərə.
Mən səndən kiçik bir qanad istədim,
Sən məni uçurdun ənginliklərə.

Mən səndən istədim açıq bir alın,
Sən mənə bəxş etdin özəmət, vüqar.
Mən də başıaçıq, ayağyalın
Yolunda can qoysam yenə az olar!

Əlbəttə, burada müəllifin məqsədi payına düşən nemətləri, öz qismətini göstərmək deyil, vətənin böyük səxavətlə öz övladlarına verdiyi maddi və mənəvi sərvətlərin müqabilində oxucularını qədirşünaslığa çağırmaqdır. Vətəni, daha qüdrətli, daha da zəngin görmək üçün sözləri artırmağa dəvət etməkdir.

“Aktor dostumun söhbətləri” silsiləsində lirik qəhrəmanı sənətinin zirvəsində dayanan vətəndaş aktyor əvəz edir. Bu, əlbəttə, lirik qəhrəmanla yeni bədii surətin yerdəyişməsindən ibarət metamorfoza deyil, poeziyamız üçün təzə olan surətin mahiyyətindən doğan tələbatdır. Aktyor zamanəmizin çox mürəkkəb əxlaqi-mənəvi problemləri ilə qarşılaşır, onları bütün varlığı ilə yaşayır; bu təmasdan daxili aləmi təlatümə gəlir, duyğu və düşüncələrində, mülahizələrində fəal həyat mövqeyi aydın təzahür edir. O, qədim ədəbiyyatdan, antik yunan sənətindən başlamış, müasir Azərbaycanın bədii təfəkkürünə qədər bəşər dramaturgiyasının bir çox görkəmli nümunələrinin səhnə təcrübəsində iştirak etmiş, öz qastrol səfərlərində dünya paytaxtlarını və çoxlu əyalət şəhərlərini gəzmiş, görüb-götürmüş adamdır. Bu obrazdan istifadə etməklə Ə.Kürçaylı bir növ lirik qəhrəmanın görüş dairəsini vüsetləndirmiş, hadisə, fakt və insanlara yeni, daha gur bir işıq altında baxa bilmişdir. Şair ədəbiyyatımızın nailiyyətlərindən fərəhləndiyi kimi, onun qarşısında duran vəzifələrin böyüklüyünü də dərinədən dərk edir, “Sənin əsərin” şerində öz aktyor dostunun dili ilə oxucunu müasir sənətin ciddi ideya-bədii problemlərinə yönəldir.

Böyük bir yürüşə başlamışıq biz,
Bu yolun dönməyən igidləri var.
Onları göstərsin gerek səhnəmiz,
Onları göstərsin gerek sənətkar.

...Hanı səhnəmizin yeni Alması?
Hanı qalstuklu İmamyar, ay dost?
Onların bitməyib hələ davası,
Başqa görkəm alıb vuruşlar, ay dost.

Keçmiş muzdurlar var – zadəganlaşıb,
Keçmiş nöqərlər var – ağalaşıbdır.
Qurdlar var – quzutək məhribanlaşıb,
Quzu var – qurd kimi həddin aşındır.

Bunları göstər ki, şanlı səfərdə
Buxov olmasınlar ayağımıza.
Böyük mətləblərdən doğur əsər də,
Kim gəlib tamaşa edər cılıza?

“Qəzəb”, “Başçılar”, “Futbol və Şekspir” bu silsilənin ən yaxşı şeirləri olub, daxili həsrəti, problemin yeniliyi və müəllif mövqeyinin aydınlığı ilə vadda qalırlar.

Fakt və hadisələrin mahiyyətinə varmaq, onları əsl poeziyanın predmetinə çevirib dərin ictimai mənasını açmaq Kürçaylı sənətinin məziyyətlərindəndir. “Çörək” şeri bu cəhətdən çox səciyyəvidir.

Mən hər b illərində son tikəsini
Yetim bir uşaqla bölən görmüşəm.
Yarıc oxuyub şən nəğməsini
Kədərli-kədərli gülən görmüşəm.

Kiminsə ağızından alıb bazarda
Qanı qiymətinə satan görmüşəm.
Çəngəli çörəklə aşxanalarda
Silib külqabına atan görmüşəm.

Qəhrəman aqlığın mənəgənəsində
Sıxılıb dönsə də kibrit çöpünə,
Əqido yolunda son nəfəsində
Düşməni tikəsini yeməyib yenə.

Ürəklə qazansan əgər çörəyi,
Demək o, qəlbinin şah nəğməsidir.
Bəlkə buna görə çörək ürəyin
Ən gözəl, müqəyyəd qafiyəsidir?!

Bu vasitə ilə şair bir tərəfdən bizə “çörəyin qədrini bilin, taxılçı omoyinə ehtiramla baş əyin!” deyirsə, digər tərəfdən də oxucusunu dərin düşüncələrə daldırır, insanın fəal həyat mövqeyi məsələsinə, mənəvi saflıq, təmiz vicdan, halal çörək kimi problemlərə öz aydın münasibətini bildirir.

“Qızım Ülkərə” ithafı ilə verilmiş “Düşüncələr” silsiləsində də məzmun və mahiyyətə iki irəlili bölünmənin motivləri üstünlük təşkil edir. “Bəzən düşünürəm: köhlən bir atam”, “Bizim planet”, “Vətən”, “Torpağım” kimi şeirlər kamil insan, torpağa, kökə bağlılıq, ictimai bərc haqqında düşüncələrinin bir-

birinə bənzəməyən həyat materialı əsasında davamıdır. Bu silsiləni təşkil edən şeirlər arasında daxili məzmun vəhdətinə nail olmaq üçün şair onları formaca da bir-biri ilə bağlamışdır. Maraqlıdır ki, bu düzümdən olan hər bir şerin son beyti, misraların yerini dəyişmək şərtilə, özündən sonra gələn şerin ilk bəndində təkrar olunur. Bu beytlər elə zərgər dəqiqliyi ilə cilalanmışdır ki, hər iki halda (həm birinci şerin finalında, həm də ikinci şerin ekspozisiyasında) eyni dərəcədə təbii səslənir:

Büdrəson qolundan tutar el özü,
Büdrəmək dönməsin ancaq vərdisə.
Kölgəli deyilsə insanın gözü,
Qara çeşməksiz də baxar günəşə.

(“Vicdan” şerinin finali)

“Qara çeşməksiz də baxar günəşə,
Kölgəli deyilsə insanın gözü”.
Mustafa müəllim dərsdə həmişə,
Belə başlayardı birinci sözü.

(“Mustafa müəllim” şerinin ekspozisiyası)

Ə.Kürçaylı ilk növbədə qoynunda yetişdiyi Muğan torpağı, Kür qırağı şair olmuşdu. Onun nəinki poema və şeirlərində, hətta məqalə və çıxışlarında da Azərbaycan torpağının bu füsunkar guşəsi, onun ecazkar gözəllikləri, tarixi keçmişi, bugünü ehtirasla tərənnüm edilmişdir. Şair öz palitrasında rənglərin, demək olar ki, ən zəiflərini sərf edərək təbiətin nadir hadisələrindən birinin baş verdiyi, yəni, iki çayın: Arazla Kürün qovuşduğu Muğanı vəsf etmiş, Azərbaycan torpağına da Babizənan dağının zirvəsindən baxmış, dünyanın ən uzaq guşələrinə səfərləri – uçuşları üçün məhz Muğanı özünə start meydanı seçmişdi. Onun təxəllüsü olan Kürçaylı sözünü də bu kontekstdə düzgün başa düşmək olar. Azərbaycan xalqının ictimai-siyasi həyatında, onun inkişafında baş verən bir sıra mühüm hadisələrə də şair Muğan, Kür obrazlarının prizmasından baxır, onlardan xüsusi fərəh duyğusu ilə bəhs edirdi. Azərbaycanın Fərhad biləkli övladları Kür suyuna yol açıb onu Bakıya gətirdilər, yay aylarında paytaxtımızın, onun sakinlərinin abi-kövsərə olan ehtiyacını xeyli dərəcədə ödədilər. Özünü həmişə minnətdarlıqla Muğan oğlu, Kür övladı hesab edən şair o zaman bu hadisəni belə incəliklə mənalandırmışdı:

Kürüm, Ərzurumdan Muğana kimi
Axdın, nə yoruldun, nə də dincəldin.
Ordan da vəfalı bir ana kimi
Oğlunun dalınca Bakıya gəldin...

Kitabdakı “Kəndimiz”, “Anamın əlləri”, “Kəndimizin gözəli” kimi şeirlər Muğanın poetik salnaməsinə salınmış bənzərsiz naxışlar sırasında həmişə öz təvətilə seçiləcəkdir:

Burda çöl ceyranlı, səma turaclı,
Yulğunlar ucalıb meşələndir.
Burda sürü izi, orda at nalı,
Ətəkdə turaclar eşləndir.

Torağay torpağı ayaqlarıyla
Çörək üzü kimi naxışlayıdır.
Təbiət rəngləri çalarlarıyla
Bizim kəndimizə bağışlayıdır.

... Burda oğullar var, qız isməlidir,
Burda qızlar da var, oğul kimi mərd.
Analar lap Muğan təbiətlidir,
Yaz kimi mülayim, payız kimi sərt.

Təbiətin gözəlliyi haqqında poeziyamızın ən səmimi sözlərindən ibarət bir antologiya tərtib edilsəydi, bu parça seçmə söz kimi oraya daxil edilə bilərdi. Lakin şair kəndə yalnız təbiət gözəlliyi, idilliyə mənbəyi kimi baxmır. Kürçaylı poeziyasının ən dəqiq gözəllik meyarı insanın xalq, cəmiyyət arasında böyük ehtirama layiq vüqarıdır. Hansı sahədə çalışmasından, yaşından, ictimai mənşəyindən asılı olmayaraq, şairin başlıca surətlərinin demək olar ki, hamısı onun əsas estetik idealının daşıyıcılarıdır. Büllür kimi təmiz məhəbbət, ləkə götürməyən vicdan, ictimai borca sədəqət, düzlük, paklıq Kürçaylının qəhrəmanları üçün ən səciyyəvi əlamətlərdir.

Kürçaylının təbiət gözəlliklərinin tərənnümündən ibarət olan əsərlərinə yaxşı mənada əhval-ruhiyyə şeirləri demək doğru olardı. “Elə bil ki, meşəyə yaşıl rəng dağıdıblar”, “Söyüd”, “Meşənin sükut dolu qucağında durmuşam”, “Peredelkino” kimi əsərlərin hər biri insanın zəngin, rəngarəng duyğular aləmindən, insan əhval-ruhiyyəsinin bir çalarından, bir məqamından xəbər verir. Buludlu, çiskinli hava, yağışlı gün adətən qəm-qüسسə gətirir, kəsalet oyadır. Lakin sən demə, yağışlı gecə insan qəlbində özgə bir bəsat qurmağa

da, şən, şux duyğular oyatmağa da qadir imiş. Bunu “Lövhə” şeirindəki oynaqlıq, ahəngdarlıq, təkrirlərin gözəlliyindən doğan cazibədarlıq da sübut etməkdədir:

Səmada dövrələnikən buludların düzümü
Zillədim göylərə həsrətlə yol çəkən gözümü.
İdırımlar mənə göstərdi nurlu gündüzümü.

Sübhədək mən belə süzdüm bahar yağışlarını,
Saplı mirvaritək üzdüm bahar yağışlarını,
Güllərin boynuna düzdüm bahar yağışlarını.

“Dəmirağac” şeirində bütün dünyanın ən nadir bitkisi olub, deyilənə görə, yalnız Azərbaycanda bitən bu ağacın əlamətləri böyük bir aludəliklə təsvir olunur. Hamı bilir ki, dəmirağac çox dözümlü, davamlıdır, odda yanmır, suda batmır, ona mismar vurmaq çətinidir. Lakin dəmirağacın bu mühüm keyfiyyətləri şeirdə gəlişigözəl sadalanmır. Həmin yüksək keyfiyyətlər şairin xəyalında vətən torpağının yenilməzliyi ilə assosiasiya doğurmuş, onu sehləmişdir:

Bir damcı su içsə bir il bəsidir:
O, hansı bulaqdan gileylənibdir?!
Sanki bu diyarın iradəsidir,
Dəmirle yağrulub, zirehlənibdir.

“Qəmli hekayətim düşdü dillərə” qəbilindən olan şeirlərdə Kürçaylı insanı ucaldan, saflaşdıran məhəbbəti tərənnüm edir. Burada uğurlu məhəbbətdən doğan coşğunluqla yanaşı, uğursuz sevginin acıları da öz əksini tapmışdır. Xüsusən, aşağıdakı misralarda bakir duyğularını cavabsız qalan lirik qəhrəmanın daxili aləmi, təsirli vasitələrlə açılmışdır.

Mən bir qəm şələsi aldım dalıma,
Qalxdım yamacıma, endim yalma.
Bir üzüdnükçün mənim halıma
Ceyran çöldə yanar, qartal qayada.

Mən neçin onunla gəldim üz-üzə?
Dərdim əlli idi, çatdırdı yüzə.
Sırrımı söylədim çaya, dənizə,
Ahımdan od düşdü axar suya da!

Ürək yanğısı ilə yazılmış bu bəndlərdən şifahi xalq ədəbiyyatımızın kamil nümunələrinin, gözəl bayatılarımızın ətri gəlir. Ümumiyyətlə, Kürçaylı xalq ədəbiyyatını, klassik poeziyanı yaxşı bilir, əsərlərində bu intəhasız xəzinədən yaradıcı yolla faydalanırdı. Şairin bəzi şeirlərində rast gəldiyimiz aforizm təsiri bağışlayan misra və beytlər də öz ruhu etibarını ilə xalq şeri qaynaqlarını andırır.

Vətən intəhasız, ömür azdı, az.
Bu qısa ömür də keçməsin hədə.
Adam səadəti evə çağırmas,
Adam səadətin dalmca gedər!

Bu deyilənlər poeziyada sənətkarlığın ən mühüm təzahürlərindən olan dil üzərində işləmək problemi ilə bağlıdır. Bir çox hallarda Kürçaylı şerinin dili o qədər axıcı, rəvan və təbiidir ki, onların az qala, Aşıq Ələsgərin ifadəsi ilə desək, elə “qüdrətdən” bu cür yarandığına inanmaq istəyirsən.

Fələyin qəhrinə şeri, sözüylə
Ağladı Natəvan, güldü Natəvan.
Elin kədərini, elin özüylə
Yavan tikə kimi böldü Natəvan.

Camalı bir günəş, üzü aypara,
Saçları gecənin gözündən qara.
Vəfasız dövrəyə, vəfasız yara
Söz qoşan yanıqlı dildi Natəvan.

Qəlbinə söylədi güntək yaşa, yan!
Qalar el içində yarıb, yaşayan.
Dönüb tunc heykələ gözəl Şuşadan
Bakının qoynuna gəldi Natəvan.

Burada müvəffəqiyyəti tək cə forma tələblərinə riayət olunması təmin etməmişdir. Qoşmada birinci növbədə Kürçaylının Natəvan yaradıcılığına münasibəti özünün maraqlı ifadəsini tapmışdır. Şair haqlı olaraq bu qənaətdədir ki, Natəvanın əsərlərindəki dərin kədər duyğuları heç də onun yalnız şəxsi həyatının, ailə faciəsinin, sinəsinə çəkilmiş oğul dağının inikası deyil. Natəvanın sənətində həm də yoxsulluq, gerilik, cəhəlet içrə qalmış o zamankı Azərbaycan kəndinin, elin, obanın dərdi, faciəsi səslənir. “Elin kədərini elin özüylə Yavan tikə kimi böldü Natəvan” beyti çox təbii və bədii

cəhətdən mükəmməldir. Qoşma oxucunu o haqsızlıq və cəhəlet aləminin cansıxıcı quzeyindən təqribən yüz il sonrakı dünyamızın güneyinə, yaşadığımız günlərin Bakısına gətirir.

Tarixdən, əfsanədən aldığı motivləri işləyəndə də Ə.Kürçaylı onların əsiri olmur, ədəbi, tarixi, mifoloji mənbələrdən yaradıcılıq yolu ilə faydalanırdı. Şair əfsanənin qanadlarında ərşi-ələyə qaldırdığı oxucusunu ilk baxışda gözlənilməz hesab olunan süjet dönüşü ilə yenə də yerə, müasir beynəlxalq hadisələrin ən qaynar nöqtəsinə sala bilirdi. Qədim yunan əfsanələrindən birində deyilir ki, qaçaq Prokrust əlinə keçən yolçuları soymaz, qarət etməz, lakin əvəzində onları döşətlə bir sınağa məruz qoyarmış. Kimin boyu boyundan uzun olsa, kəsib öz boyu ilə bərabərləşdirirmiş, boyu gödək olanları isə xüsusi dəzgaha salıb dartar, uzadarmış... Bir sözlə, Prokrustun beynində belə idbar, idiot bir qənaət yuva salmış ki, “görək hamının boyu mənim boyuma bərabər ola, nə artıq, nə də əskik!” Kürçaylı bu qədim rəvayətin dumanları arasından bəşər tarixinə nəzər salır, Prokrust meyarlı hakimləri silkələyir, onların bizimlə müasir olan həmtaylarını rüsvayçılıq sütununa bağlayırdı:

O vaxtdan illər keçib, dəyişibdir zamana,
Başqa prokrustlar gəlib indi cahana.
Onlar qaçaq deyildir, əllərində hökm var,
Onlar beyin kəsirlər, fikir tarazlayırlar.
Deyirlər mənim kimi düşün, anla, danış, din,
Fikirlər eyni olsun mənim fikirlərimin.
Mənim kimi nəgmə də, mənim kimi oxu, yaz.
Mənim fikirlərimin fəvqündə durmaq olmaz!
Düşüncələr, duyğular bir qəlibə salınır,
Qəlibə sığmayandan min intiqam alınır.
Dühaların kitabı tonqallara çatılır,
İşıq doyu beyinlər zindanlara atılır.
Prokrust hər əsrdə bir cür çıxıbdır üzə –
Gözləri oya-oya, başları üzə-üzə.
Prokrustlar, “ənəlhəq” söyləyəndə Nəsimi,
Dərisini çıxartdı əynindən köynək kimi.
Cordano Brunonu, Qalileyi, Yan Qusu
Onlar salmaq istədi fikir qəliblərinə.
Nəçə nəmli zindanda bu gün mərdlər qan qusur,
Zəkalar qılınc kimi qına salınır yenə.
Bu gün qandal vuraraq düşüncəyə, beyinə
Prokrustlar dünyada hökmfərmandır yenə.

Ə.Kürçaylının “İnsan həsrəti”, “Uşaqılıq”, “Durnalar cənuba uçar”, “Adi adam”, “Ana” və s. poemalarında tariximizin və müasir varlığın geniş epik lövhələrdə, maraqlı insan taleləri əsasında əks etdirildiyini görürük.

Biz burada rus və dünya poeziyasından etdiyi tərcümələrlə bağlı birçə onu qeyd edək ki, gözəl rus şairi Sergey Yeseninın yaradıcılıq səltənətinin açarını bizə verdiyi üçün, onun üç kitabını məhəbbətlə dilimizə çevirdiyi üçün Azərbaycan oxucuları Kürçaylının sənətkar əməyinə minnətdardılar. Bu sahədə onun ən böyük xidmətlərindən biri də dahi italyan şairi Aligyeri Dantenin “İlahi komediya”sını tərcümə edib Azərbaycan oxucularına çatdırmasıdır.

Əliğa Kürçaylı gözəl poeziya kitablarından, orijinal tərcümələrindən, şirin mahnılarından ibarət qiymətli bir irs qoyub getmişdir. Onun vaxtsız ölümünün qəlbimizdə oyatdığı dərin kədərin ən böyük təsəllisi bu əsərlərin zaman keçdikcə kəsb etdiyi yeni həyat qüvvəsi olacaqdır.

Şeirlərindən birində Kürçaylı yazmışdır:

Vurğunam insanın səadətinə,
Onun dözülmünə, mətanətinə,
Çıxıram qəlblərin səyahətinə –
Ən böyük səfərim hələ daldadır!

İstəkli qələm dostumuz özü bu gün sıralarımızda olmasa da, qiymətli əsərləri səfərindən qalmaqacaq. Onların son mənzili, son dayanacağı həmişə oxucuların könül aləmi olacaqdır.

Bəkir Nəbiyev

Daşlar

Özünü dərk edib duyduğu gündən
İnsan taleyini “daşa bağlayıb”.
Təşnə dodaq üçün axıb dərindən,
Bulağın gözüylə daşlar ağlayıb.

Hələ ömr edəndə mağaralarda
İnsana daş balta silah sayılıb.
Deyirlər nə qədər eldə, diyarda
Daşa yaman demək günah sayılıb.

İnsan özü qurub daş zindanları,
İnsan özü yıxıb daş məhbəsləri.
İnsan daş bütleri, hökmlərini
Ucaldıb, uçurub illərdən bəri.

Daş var – bu torpaqda sərhədə dönüb,
Baisi olubdur qəm-kədərin də.
Daşlar Qobustanda şöhrətə dönüb,
Daşlar yetim qalıb Xudafərinde.

Daş insan oğlunun evi, otağı,
Öləndə buz rəngli məzarı olub.
Daşlar dəyirməndə elin dayağı,
Heykəldə bir xalqın vüqarı olub.

Daşlar bünövrədə olaydı möhkəm,
Pıtlı, kövrəyi kaş olmayaydı.
İnsan sinəsində ancaq deyirəm:
Urəyin yerində daş olmayaydı.

BULAQ ADƏTİ

Bulağın gözünə daş tıxasan da
Başqa göz tapacaq, axıb gələcək.
Dünyanın əşrəfi olan insan da
Bulaq adətini götürsün gərək.

Susmasın, ağızına daş basılsa da,
Sözünü udmasın, desin hünərlə.
Bununçün boğazdan o asılsa da
Bir gün yad olunar xatirələrlə.

Yolun yarısından dönməsin geri,
Sözünü kəsməsin heç vaxt yarıda.
Sevmirəm yarımçıq söz deyənləri,
Yolun yarısında qalanları da.

Yarıda qalsaydı mübarizələr
Dunya öz yerində indi sayırdı.
Səsini kəssəydi Qaliley əgər
İndi Yer kürəsi “fırlanmayırdı”.

Nəsimi “dəlilik” eləməsəydi,
Yarımçıq qalsaydı “coşub-daşması”,
Bütöv bir “ənəlhəq” söyləməsəydi
Ölərdi insanın allahlaşması.

Fərhad tişəsiylə dağ yarmasaydı
Cılız görünərdi böyük məhəbbət.
Daşı dirnaq-dirnaq qoparmasaydı
Ali mərtəbəyə qalxmazdı zəhmət.

Saysız meteordan, saysız daşlardan
Qaqarın çəkinib, dönsəydi geri –
İndi biz deyildik orşə hökmran,
Rahatca gözmirdik indi göyləri.

Daşlarla nə qədər üzləşib insan
Bəlkə sınaq üçün yaranıb daşlar!
Ağıza basılan, yola atılan
Bu dünya üzündə nə qədər daş var.

Bulağın gözünə daş tıxasan da
Başqa göz tapacaq, axıb gələcək.
Dünyanın əşrəfi olan insan da
Bulaq adətini götürsün gərək.

ÇAY DAŞLARI

Daim düşünürəm çay daşlarını:
Sabuntək sürüşkən, məxmərtək hamar.
O daşlar bülluru, göz yaşlarını,
Yaqutu, zümrüdü xatırladırlar.

Saymaqla qurtarmaz rəngi, çeşidi,
İstəsən aylarla sındır başını.
O adam hünərli, igid kişidi, –
Üzünü göstərsin bir çay daşının.

Sahildən-sahilə çırpdıqca səllər
Sürtülüb, itirib əzəl şəklini,
Sanki cilalayıb onları əllər,
Sanki bütövlənib tingəsi, tini.

Hər yanı sifətdir, üzdür büsbütün,
Saymaq bu üzləri – əmri-mahaldı.
Sürtük çay daşları nədənsə bu gün,
Çoxsifət bir şəxsi yadıma saldı.

DAŞ QALAĞI

Qədim Fərqanədən azca aralı
Şahi-Mərdan adlı kiçik bir kənd var.
Şahi-Mərdan çayı səsli-havalı
Onun ətəyində axar, çırpınar.

Sahildən-sahilə sürtər üzünü
Ananı itirmiş bir ahu kimi.
Bir dərdin şahidi sanar özünü
Axsa da dağlardan adi su kimi.

Çayın sahilində daş qalağı var,
Bənzəyir bu qalaq kiçik ehrama.
Bir zaman atılıb həmin bu daşlar
Şərə, musiqiyə, təbə, ilhama.

Daşlar çopur-çopur, həndir-hamardır,
Daşlarda izi var qurumuş qanın.
Daşlarda bir qatil görkəmi vardır,
Daşlar yarasıdır Özbəkistanın.

“Daşqalaq olunsun Həməzə Niyazi!” –
Verildi baharda bu qara fitva.
Dedilər: “Düşməndir bizə Niyazi!”
Həm də bu sözləri xalq dedi guya.

Xalq bunu oğluyçün deməz heç zaman,
Bunu molla dedi, ya işan dedi.
Bu sözü bir ovuc xalqını satan,
Lakin xalq adından danışan dedi.

Xalqın əli qalxmaz durub daş atsın
Öz şair oğluna, bəstəkarına,
Əlləri şairin qanına batsın,
Gəlib daş yağdırsın öz vüqarına.

O hansı xalqdır ki, dili var gölə
“Satqın, xalq düşməni” deyə şairə.
Tarix belə bir xalq tanımır hələ,
Siz baxın illərə, qərinələrə.

Fitva verilmişdi...
Atıldı daşlar,
Yağdı yaz gününün yağışı kimi.
Öldü bir kommunist, şair, bəstəkar
Dodağı nəğməli qu quşu kimi.

Şair bir yaz günü daşqalaq oldu,
Lakin öyilmədi şair vüqarı.
Bu, xalqın köksündə çarpaz dağ oldu,
Xalq yığıb saxladı həmin daşları.

Saxladı bir qəmli hekayət kimi
Zümrüd sahilində Şahi-Mərdanın.
Durur əfsanəli həqiqət kimi
Daşlanmış ürəyi Özbəkistanın.

YOL ÜSTÜNƏ DÜŞƏN DAŞ

Çəkir xəyalımı, çəkir fikrimi
Qədim yunanların əfsanələri.
Həmin əfsanələr ulduzlar kimi
Qeyb olur, görünür illərdən bəri.

Burulğana düşən talaşa kimi
Batır bu tərəfdə, çıxır o yanda.
Hələ nəçəsi də tamaşa kimi
Gah səhnədə dinir, gah da ekranda.

Əsrlər dalından ucalır səsi,
Bircə yol eşitsə hər kəs – bəsidir.
Qədim yunanların daş əfsanəsi
Elə lap bu gün də ibrət dərside.

El yolu üstünə düşən bir daşa
Neçəsi toxunub, yıxılıb yerə.
Neçəsi kənardan edir tamaşa,
Baxır yerə dəyib əzilənlərə.

Kiminin sıyrılır dizi, dirsəyi,
Kiminin qanayır ayağı, başı.
Kəndin nə cavanı, nə ağbirçəyi
Götürüb atmayır kənara daşı.

Hamı da deyindir:

- Belə iş olar,
Kim atıb bu daşı yolun üstünə?
Köməyə çatmayıb bu giley-güzar,
İnsanlar toqquşub yıxılır yenə.

İnsanlar yıxılır...
Zaman keçirdi,
Artırdı yıxılan, qol-qıçı sınıan.
O yoldan bir qərib insan keçirdi,
Bu canlı lövhəni gördü nəgəhan.

O giley etmədi. Qol çirməyərək
Sürüdü sal daşı yoldan kənara.
El yolu göründü ovuc içitək.
Sonra o, üz tutdu dayananlara.

Söylədi: – Heyrətə düşdünüz niyə?
Durub baxırdınız daşa qatarla.
Qalxmaz ortalıqdan heç bir maneə
Sözlə, yalvarışla, giley-güzarla.

Gərək çirməyəsiz qollarınızı –
Uşaq da, böyük də, qız da, qarı da.
O zaman daş nədir, yollarınızı
Kəsəmməz Olimpin allahları da!

MEHDI DAŞLARI

Xəzərin Mərdəkan sahillərində
Bu gün də görünür həmin o daşlar.
Balıqlar karvanla üzür dərinədə,
Dayazda daşlaşmış bir xatirə var.

O bura gələrdi əlində tilov;
Daşlara bağlayan onu nə idi?
Eyninə gəlməzdi nə balıq, nə ov;
Bunların hamısı bəhanə idi.

Etina etməzdi yağan qara da,
Burda qarşılardı neçə baharı.
Elə o zamandan bu daşlara da
Belə ad verdilər: Mehdi daşları.

Özü dayansa da bu qayalıqda,
Xəyalı uzaqda yelkən açardı.
Onun qırmağına düşən balıq da
Çox zaman ağzını cırıb qaçardı.

Kiçiyi düşəndə tilova hərdən
Özü buraxardı: “yaşa” deyərdi,
Qanı qaralanda onun şəhərdə
Burda öz dərdini daşa deyərdi.

Bəzən də göz ilə qaş arasında
Dilsiz əsrlərə o at sürərdi.
Həmişə özüylə daş arasında
Qəribə yaxınlıq, dostluq görərdi.

Oxusan taparsan daş söhbətini
Bu gün “Abşeron”da, qızıl “Səhər”də.
“Qara daşlar”ın da hekayətini
Deyirlər başlayıb clə bu yerdə.

Onun çox dəyişkən xisləti vardı,
Bəzən alışardı, bəzən sönərdi.
Gördü ki, bir nədən çox baş apardı
Köksündə ürəyi daşa dönərdi.

Görsəydi ayağa salınır sənət,
Görsəydi söz gəldi şerin adına –
Onu tərk edərdi güzəşt, mərhəmət,
O saat minərdi qəzəb atına.

Köksünə odlu dağ bassaydılar da
Kəsməzdi belə bir vaxtda dilini:
Gətirib boğazdan assaydılar da
Atası Əliylə oğlu Əlini.

Ən yaxın həmdəmdi bu daşlar ona,
Burda tək qalardı xəyallarıyla.
Burda yanaşmazdı sirdaşlar ona
Həyatın əsrarlı suallarıyla.

Burda açılardı çöhrəsi, eyni,
Uşağa dönərdi burda, uşağa.
Burda tanımazdı Mehdi Hüseyni,
Bu yerdə olardı o, “Mehdi qağa”

Fikirlər gəzərdi çatıq qaşında,
Görərdin başqa bir aləmə vardı.
Bir fındıq beyinli fındıqbaşın da
Dərdini bu yerdə o, unudardı.

Onun tanrısıydı söz sənətimiz,
O, “mənim” deməzdi, “bizim” deyərdi.
(Yazıqlar olsun ki, lap bu gün də biz
Sağalda bilmirik bu qara dərdi.

Mənə ver, deyirdik, hər nə var, mənə,
Hər nə var, deyirik qoy mənim olsun.
Xalq deyib, kim girir xalqın cibinə,
Ona Mehdi ruhu qoy qənim olsun!)

...Daşlara baxıram, həmin o daşlar...
Düşüb pərən-pərən sınıq qoşuntək.
Daşlar səksəkədə, daşlar intizar...
Elə bil bu saat Mehdi gələcək...

İNAMIN DAŞ HEYKƏLİ

İllərin dumanlı xatirəsindən
Yenə kəndimizə qayıtmışam mən.
Qayıdıb gəlmişəm bura daş kimi,
Gəlmişəm əbədi vətəndaş kimi.
Saldat çəkmələrim qapqara daşdan,
Şinelim, kəmərim qapqara daşdan.
Daşdandır silahım, əsgər papağım,
Daşdandır gözlərim, əlim, ayağım.
Düşüb pyedestaldan yerisəm əgər,
Bu daş addımından torpaq titrəyər.
Adlayır önümdən kənd camaatı,
Sürünü, naxırı, maşını, atı
Sürüb aparırlar qarşımdan mənim.
Baxın, yaşadımdır o çoban mənim...
Kənddə deyərdilər ona qurd Alı,
Gör necə ağarıb saçı, saqqalı.
Yəqin haqlayıbdır yaşsı səksəni,
Fəqət qocalmağa qoymur daş məni.
Bax, o da lal Cəbi, o da dul Bahar,
Bu kənddə hamının bir ləqəbi var.
Ancaq ləqəbinə uyuşmur heç kəs.
Niyə uydurublar bu adları bəs?

Bizimsə buzlayıb daş yaddaşımız,
Bilmirik səadət, sevinc hardadır.

Bizim əcdadımız, o daş nəslimiz
Qədim qalaların hörgüsündədir.
Yalnız matəmlərin şahidiyik biz,
Bu dərd boynumuzda ağır күndədir.

Yaraya bilərdik biz də bir işə,
Döşənə bilərdik yollara barı.
Bu daş sinəmizdən bizim həmişə
Adlayıb keçərdi insan qatarı.

Bizdən heç olmasa bir toyuq hini,
Bir qoyun qəhəli tikmək olardı.
Biləndə nəyəsə gərəkliyini
Elə zənn edirsən qış da bahardı.

Bizim yoldaşımız artır ilbəl,
Belə qalmalıyıq ömrümüz boyu.
İnsan saf daşları binaya deyil,
Nədənsə məzarın üstünə qoyur.

Yenə ləyaqətli, təmiz kişinin
Qəbrinə qoyulsan, dərdin yaradı.
Yadına salarsan onun işini,
Deyərsən: – Nə olar, haqqı var idi!

El üçün yanardı səməndər kimi,
Şərəfdir onunçün başdaşı olmaq.
Yaşadı ər kimi, öldü ər kimi,
Xoşdur beləsiylə yanaşı olmaq.

Eh, belə olsaydı, nəydi dərdimiz!
Deyərdik, lazımıq, burda dururuq.
Deyərdik, gələcək nəsillərə biz
Hörmətli bir adı tanıtdırırıq.

Bəzən tüfeylinin, acgöz zəlinin
Qəbri tapşırılır bu yerdə bizə.
Adı yer üzündən silinməlinin
Adı həkk olunur daş köksümüzə.

Deyirsən, axı, bu, sağlığında da
Tapdardı kiminsə ləyaqətini.
İnsan məzarda da, qılınc qında da
Hökmən alsın gərək öz qiymətini.

Biz bütün dərdlərdən burda halıyıq,
Heç nə yayınmayır daş gözümüzdən.
Ancaq beləcə də biz qalmalıyıq,
Bezib incisək də öz-özümüzdən.

Bu gün daş qəlbimiz dilə gəlibdir,
Deməyin duyğusuz məzar daşığıq.
Bizim taleyimiz belə gəlibdir,
Ölü bir aləmin “vətəndaş”ıyıq.

BƏNNA İLƏ SÖHBƏT

Ay usta, o daşı hörmə binaya,
Gözüm su içməyir o daşdan, deyim.
O bütün binanı verər fənaya,
Qoy sənə sözümü bu başdan deyim.
Daşın çürüyünü, safını gör ki,
Xəcil eləməsin sonradan hörgü.
Daşlara bənzəyir, usta, insan da,
Hər kəs öz yerinə qoyulmayanda
Bənzəyir o sənin çürük daşına,
Min bəla gətirir elin başına.
Sonra bir müdriklik etsə də hər kəs,
Onun nöqsanını düzəldə bilməz.
Bir daşı quyuya salır bir dəli –

Onu çıxardammır vüz acil əli.
Kar aşmır sonrakı təlasdan. deyim,
Qoy sənə sözümlü bu başdan deyim.

Usta, göz qoyursan belələrinə: –
Üzməyi bacarmır – gedir dərinə.
Bumundan uzağı görə bilməyir –
Dərsi alimlərə vermək istəyir.
Yerdə ayıq maşın sürə bilməyir –
Göydə “Tu-104”-ü sürmək istəyir.
Yazıqlar olsun ki, bəzən sürür də,
Qəzaya uğradır səmişinləri.
Bəzən alimlərə o dərs verir də,
Bürüyür adamı xəcalət təri.
Gətir qulağını, yavaşdan deyim,
Qoy sənə sözümlü bu başdan deyim.
Biz uşaq deyilik... nə sən, nə də mən.
Ay usta, keçmişik keşməkeşlərdən.
Biz saflı-çürüklü daşlar görmüşük,
Tədbirli, tədbirsiz başlar görmüşük.
Tacını qızıldan biçməli başlar,
Sabunlu kəndirə keçməli başlar.
Sısqə tonqal kimi sönməli başlar,
Günəşlə yanaşı durmalı başlar.
Bir futbol topuna dönməli başlar,
Pele təpiyilə vurmali başlar.
Baş – hamar yolu da müdam əyirsə,
Eli bələlara sürükləyirsə –
Bir kəlik yaxşıdır o başdan deyim,
Qoy sənə sözümlü bu başdan deyim.
Ay usta, o daşı hörmə binaya,
Gözüm su içməyir o daşdan deyim.
O bütün binanı verir fənaya,
Qoy sənə sözümlü bu başdan deyim...

DAŞLI QİTƏLƏR

Əzsın ayağımı qoy daşlar mənim,
Düşmən köhləninə minən deyiləm.
Qoy yağsın başıma yağışlar mənim,
Günəş tonqalıyam, sönnən deyiləm.

Qışda təsəllini az verir mənə,
Bir yaşıl yarpaqlı yaz verir mənə,
Bir özüm nəğməli söz verir mənə,
Alın nəyim varsa, dinən deyiləm.

Bu ana yurdumun hər qarışında
Çanlı tarixi var çansız daşın da.
Mən də daşlaşaram el yaddaşında,
Əriyib torpağa dönnən deyiləm.

Sınayın ən ağır zamanda məni,
Qoyun Qaracatək* sapanda məni,
Atın, ulduzlara çatanda məni
Endirmək istəsəz – enən deyiləm,

Arxada əsrlər, qarşıda illər,
Sabahda ümidlər, dünəndə kədər.
Üfüqlər alışır, açılır səhər –
Mən həmin səhərim, dünən deyiləm.

Sən olasan mənimlə kaş,
Kim deyir ki, bezərəm?
Döşəyim daş, yastığım daş
Olsa belə, dözərəm...

Üşümərəm qışda, qarda
Dağda, düzdə, səhralarda.
Tələtömlü dəryalarda
Qəvvəs kimi üzərəm.

Qövr etsə də qanlı yaram
Sal daşlara iz salaram.
Qraniti ovxalaram,
Əllərimlə əzərəm.

Adım qopsa dodağından,
Daş asılsa ayağımdan
Qalxıb ölüm yatağından
Mən arxanca gəzərəm.

Daşdan yazı-yazı elə bilməyin
Soyuq daşa dönüb ürəyim mənim.
Bunu yaxşı bilir yaxın da, yad da:
Daim daşdan çıxıb çörəyim mənim.

Daşlar yara açıb bəzən üzümdə,
Daşlarla qanayıb mənim dizim də.
Dünyanın Femida tərəzində
Daşla çəkilibdir əməyim mənim.

Soyuq daş oduna qızanda çanım
Daşlar insan kimi olub həyanım,
Gah silahım olub, gah da qalxanım,
Daim daşlar olub gərəyim mənim.
Əsiri olmadım dövlətin, varım,
Axı, nəyi yoxdu bizim diyarın?!
Əli kəsilsəydi talançıların
Qızıldan olardı dirəyim mənim.

Daş atdım – su ləpələndi,
Halələndi, halələndi.
Üzük-üzük haləyə bax,
İstəyirsən al, nişan tax.
Haləyə bax, günəş kimi
İsindirir ürəyimi.
Haləyə bax, qaval-qaval
Götür sevgi rəqsini çal.
Görünmür halələr indi,
Sanki sular ütüləndi –
Gözüm dörd oldu, dörd oldu.
Sanki sular dondu birdən –
İz qalmadı halələrdən,
Mənə dərd oldu, dərd oldu.

DAŞ VƏ SU

Səfərə çıxanın dalınca bəzən
Daş da tullayırlar, su da atırlar.
Bu daşlar, bu sular neçindir görən?
Yəqin hələsinin öz mənası var.

Suyu atırlar ki, getdiyini yerdən
Uğurla qayıdıb evə çatasan.
Daşı atırlar ki, sən bu səfərdən
Bir də dönməyəsən,
itib-batasan.

Mənim də dalımca bu vaxta qədər
Neçə daş atılıb...
Yığsan dağ olar.
Mənim də dalımca su atıb əllər,
Xəzəri daşdırar həmin o sular.

Daşlar “tilsimini” qırılmışam fəqət,
Salamat dönmüşəm səfərdən yenə.
Çox zaman özüm də etmişəm heyrət
Neçün toxunmayıb bir zaval mənə?!

Neçün dəf etmişəm azar-bezarı?
Görünür, o sular dadıma çatıb.
Daşı yadlar atıb...
Axı, suları
Anamın əlləri, gözləri atıb!..

1978-1979

Səndən uzaqda

1. HƏSRƏT

Səndən uzaq düşdüyüm gün
Ən dəhşətli bir gün idi.
Şadlıq, sevinc, nəşə – bütün
Ürəyimdən sürgün idi.

Tapdadiqca ayaqlarım
Avropanın sinəsini,
Söyləyirdi dodaqlarım
Acı həsrət nəğməsini.

Bu həsrətin yolu uzun,
Bu həsrətin yaşı azdı,
Hansı ürək yurdumuzun
Həsrətiylə tutulmazdı?!

Saçlarıma dən düşsə də
Oldum ana uşağı mən.
Göz cənnətlə görüşsə də,
Andım doğma torpağı mən.

Vətəninədən aralanmış
İnsanları yada saldım.
Ürəyimdə boranlı qış
Sanki matəm marşı çaldı.

Bir görümlük çiçək gözdüm –
Olsun Muğan çiçəyi o,
Bir udumluq külək gözdüm –
Olsun Bakı küləyi o.

İnsan gözdüm, bir zamanlar
Ürəyimi qırmış olsun.
Sözü zəhər, özü idbar,
Məni söymüş, vurmuş olsun. –

Bizim elli olsun fəqət,
Ya Şəkiddən, ya Şirvandan.
Bizim dilli olsun fəqət...
Qürbət məni sıxdı, aman!

2. ƏCNƏBİ

Səndən uzağa düşdüm,
Ağır günüm oldu bu səhər mənəm.
Qərrib torpağa düşdüm,
Adıma əcnəbi dedilər mənəm.

Əcnəbi!
Bakının küçələrində
Bu sözü nə qədər söyləmişəm mən.
Yad dilli, geyimli adam görəndə
Buz kimi bu kəlmə çıxıb dilimdən.

Göydə təyyarədə, yerdə Hotel-də
Mənim özümə də dedilər bunu.
İlk dəfə gəzdiyim o qürbət eldə
Duydum bu kəlmənin nə olduğunu.

Əcnəbi!
Nə haqqım, nə ixtiyarım,
Nə dostum, yoldaşım vardır bu yerdə.
Yanımdan sovuşan bu insanların
Bəlkə mən görmədim üzünü bir də.

Onlar heç bilmir ki, yer kürəsində
Mən də ömr edirəm, adım-sanım var,
Dünyanın min rəngli xəritəsində
Öz yurdum, öz elim, öz məkanım var.

Şəhərə çıxıram, yola çıxıram,
Üzümdən oxunur əcnəbiliyim.
Çəkinib özümü elə sıxıram
Deyərlər bir cibə girmişəm yəqin.

Gözümdə gülüş yox, üzümdə həvəs,
Günəş şölələnilir, isindirir də.
Naqafil bir nida, naqafil bir səs
Məni uşaq kimi diksindirir də.

Möhürə çevrilib əcnəbi sözü
Elə bil üzümə basılıb mənəm.
Dövrəmdə insanlar gəzsə də düzü
Alnıma tənhalıq yazılıb mənəm.

Əcnəbi! Yerlilər hər çağıranda
Keçir ürəyimdən qüssə, qəm, qubar,
Bax, bu insanlarla mənəm aramda
Gözlə görünməyən sərhəd xətti var.

Bir gün gedəcəyik bəlkə Marsa biz,
Anamız torpaqdan ayrılacağıq.
Orda insan oğlu əgər varsa,
biz
Yenəmi əcnəbi çağrılacağıq?

Hər səhər üfüqdən günəş doğanda
Hamıyçün söndürür ayı, ulduzu,
Fəqət bu torpaqda, fəqət bu yerdə
İnsanlar ayrılır, əcnəbiləşir!

Səndən uzağa düşdüm,
Ağır günüm oldu bu səhər mənəm.
Qərrib torpağa düşdüm,
Adıma əcnəbi dedilər mənəm...

3. DUZ-ÇÖRƏK

Səndən uzaqda
Qərrib torpaqda
Həsret qaldım mənə əziz,
Dadlı-dadlı, ləziz-ləziz
Bircə qaşığı xörəyinə,
Bir doyumluq çörəyinə,
Nə göründü sənə yerin!
Hanı dolu süfrələrin?
Sən verdiyin qonaqlıqlar
Gəzir dildə şüar-şüar.
Qonaq nədir, xərclədi nə?
Sən qoymadın öz cibinə
Əl salmağa bir qonağı.
Aşı, südü, balı, yağ
Düzdün onun qabağına.
Belə baxdın qonağına.
Anlayarsan indi məni –
Hər loxmanı, hər tikəni
Yad ölkədə, deməli, sən
Öz puluna yeməlisən.
Tök ortaya pullarını:
Dinarını, dollarını
Əsirgəmə, yığ araya.
Üç qəpiklik cıqaraya
Ver bir günlük yeməyini.
Yaylığını, köynəyini
Sən yudurtsan bir qarışa,
Demək, gətirdi pul yarıya.
Ütü çəksə şalvarına,
Demək, qaldın acqarına.
Dilin kəsmə düz deyənə,
Arıqlamaq istəyənin
Əsl yeri, bax, buradır.
Demə, bunlar macəradır.
Demə, bunlar rəvayətdir –

Yaşadığım həqiqətdir.
Yad ölkəyə gedib sən də,
Bax, bunlara rast gələndə,
Qorxma, öyrəş bu dəbə sən...
Axı, burda əcnəbisən.

4. NAR ƏTRİ

Elə bildim bu gün səndən uzaqda
Kədər-qüسسə alar mənim canımı.
Bir özümdüm, bir xəyalın otaqda,
Açıb tökdüm yerə çamadanımı.
Yaddan çıxmış bir nar dəydi gözümə
Alıb kəsdim, ətri doldu otağa.

Elə bildim qüvvət gəldi dizimə,
Mən qayıtdım sanki doğma torpağa.
Elə bil ki, Göyçay idi bu yerlər,
Qarameryəm gözlərimə göründü.
Narın ətri əsla olmaz deyirlər,
Yox, otağım nar ətrinə büründü.

Nə əsasla söyləyiblər bunu bəs
Guya olmur...
Guya olmur nar ətri.
Gülöyşəni yad ölkədə apar kəs,
Görəcəksən...
Görəcəksən var ətri.

5. MÜHACİR

Vədə çatdı,
Demək yenə
Qayıdıram mən Vətənə!
Kim saxlayar burda məni?!

Çəkir doğma yurda mən
Öz torpağım, məmləkətim,
Beş-on günlük bu həsrətim...
Verməsələr məşın, qatar,
Təyyarələr uçmasalar,
Lap sürünə-sürünə mən
Qayıdaram yad ölkədən.
Fəqət...
Fəqət onun üçün
Bağlanıbdır yollar bütün.
Baxır mənə sözlü kimi,
Baxır milyongözlü kimi
Tanış bir şey görsün deyə.
Ürəyini yeyə-yeyə
Baxır mənim paltarıma,
Əyilməyən vüqarıma.
Möcüzəyəm, yoxsa nəyəm –
Mən yurdluyam, vətənlüyəm!
O, mühacir...
O, qaçaqdır...
Bu sayaq da qalacaqdır.
Bir tikəyə, yağlı paya
Gəldi bir vaxt Avropaya.
O, cənnətə düşüb sandı,
Nə itirdi, nə qazandı? –
Bir mühacir damğasına
Qürur sına, vüqar sına,
Ümid itə, vətən itə.
Dönə canlı bir meyitə!..
İndi baxır mənə sarı,
Nələr demir baxışları!
O istəyir yaxınlaşa,
Ayaqları dönür daşa.
O bilir ki, mənə yaddır,
Gözündəki bu imdadlar:
“Mən bir toza dönəydim kaş.

Qayıdaydım o diyara,
Doğulduğum torpaqlara...”
Deyə bilmir, dili laldır.
Sən Anteyi yerdən qaldır,
Ayağımı torpaqdan üz,
Bir yarpağı budaqdan üz –
Yaşayarmı?
Ölər hökmən,
Qayıdıram vətənə mən.
Osa burda qalacaqdır,
Mühacirtək öləcəkdir.
Vətənedir mənim yolum.
Qanadına qurban olum,
“Tu”, başa düş həsrətimi,
Bir az artırı sürətini.

*Oktyabr – noyabr 1976
Orta Avropa*

BRİTANIYA DƏFTƏRİ

ROBERT BERNSİN EVİNDƏ

Taleyinə bir möcüzə düşüb hər kəsin,
Dolaşırım mən evində Robert Bernsin.
Bu bir evmi, ya tövləmi – söyləmək çətin,
Şotlandiya, bu daxmada güldü şöhrətin.
Robert Berns bu daxmada açdı gözünü,
Beşikdə yox, ehtiyacda gördü özünü.
Kiçik daxma sanki ömrü sıxmaq üçündür,
Ovuc boyda bir pəncərə baxmaq üçündür
Bu dünyanın gərdisinə, Aya, Günəşə.
Hər nə gördü – ovuc boyda gördü həmişə.
Çörəyi də ovuc boyda oldu Bernsin,
Səadəti ovuc boyda – soldu Bernsin.

Hər nə gördü ovuc boyda...
Bircə qəm, kədər
Dağlar qədər, düzlər qədər, asiman qədər.
Otuz yeddi il yaşadı Berns yarıac,
Hər ilin də yarpağında bir söz: ehtiyac.
Ehtiyacı ovcuna o, yığıdı zər kimi,
Pul görmədi ovcu bütün şairlər kimi.

Dolaşıram mən evində Robert Bernsin,
Taleyinə bir möcüzə düşüb hər kəsin.
Əllərimdə şotland funtu, üstündə şəkil,
Pulun üstə Robert Berns! Möcüzə deyil!
Britaniya ellərini dolan sərəsər,
Nə istəsən, bu Bernsli pula verərlər.
Dükan, bazar – hara getsən götürmə açar,
Bu pul üçün qapısını lordlar da açar.
O evlər ki, qəsrlər ki, o qapılar ki,
Açılmazdı qarşısında şair Bernsin, –
İndi kral, keşiş, nazir az tapılar ki,
Bu Bernsli yaşıl funta fikir verməsin.
Əlimdə də funt sterlinq – bu yaşıl kağız,
Dodaqaltı bu sözləri deyirəm yalnız:
Sən tövlədən seçilməyən, balaca daxma,
Belə miskin görkəminə kədərlə baxma.
Sən alisən min-min kral imarətindən.
Mən də gəldim Azərbaycan məmləkətindən.
Mən başımı hüzuruna əyməyə gəldim,
Mən Bernsin öz dilində deməyə gəldim,
Azərbaycan kəlmələri dinir mehriban,
Baxır mənim dodağıma Berns pərişan,
Onun şəri dinir burda mənim dilimdə! –
Mümkündür şair ruhu qalxıb görməsin?
Elə bil ki, dil açacaq indi əlimdə
Yaşıl funtun üstündəki şəkli Bernsin.

SÜPÜRGƏÇİLƏR

Edenburq – Avropada
Ən gözəl, təmiz şəhər.
Fəqət yollar, döngələr
Bu gün çirklə görünür.
Hərdən əsdikcə külək
Sərxoş dilənçilərtək
Xəzəllər, qırıntılar
Səkilərdə sürünür.

Bir aydır zibilçilər,
Bütün süpürgəçilər
İşləmir, tətildədir.
Edenburqda bununçün
Küçələr zibildədir,
Səkilər zibildədir.
Süpürgəçi qardaşlar,
Sizə iki sözüm var: –
Bu tətili qurtarın,
Bəsdir, küyə getməyin,
Qoy fəhlə tətillə etsin,
Məmur da tətillə etsin,
Çörəkçi tətillə etsin,
Tək siz tətillə etməyin!

Onsuz da zibil basıb
Dünyanın çox yerini –
İclas salonlarını,
Millət məclislərini.
Onsuz da zir-zibillə
Doludur arsenallar,
Oyuncaqtək oynadır
Atomu, neytronu
Qocalmış generallar.

Qartımış hökmdarlar
Ərzi zibilləyibdir,
Neçə işıqlı beyni,
Düşüncəni, duyğunu
Gözü zibilləyibdir.

Nəğmələr saxta notla,
Kitablar saxta sözlə,
Üzlər saxta maskayla,
Maskalar saxta üzlə
Zibillənib,
Amandır.
Tətili dayandarin!
Yığın bu zir-zibili,
Bir tərəfdə yandırın.
İstəsəniz dəmirdən
Süpürgələr düzəldin,
Dünyamız zir-zibildən
Təmizlənsə gözəldir!
Dayandırın tətili,
Alın süpürgələri,
Başlayın işinizə.
Bu yolda bir köməkçi
Gərək olarsa sizə, –
Mənə süpürgə verin,
Məni süpürgəçitək
Götürün dəstənizə!

SUSMAQ AZADLIĞI

Nottingemin izdihamlı yerində,
Əllərində mikrofonlar, vərəqlər –
Hüzurunda polisində, merində
Şüar deyir, nitq eləyir beş nəfər.

Mikrofonu bir-birinə ötürür,
Beşinin də köpüklənir ağızı.
Biri qoyur, o birisi götürür
Hüquqların yazıldığı kağızı.

Kağız bəyaz sinəsinə nəqş edib:
Azad vicdan, azad dilək, azad söz.
Gör insana kağız nələr bəxş edib:
Azad əmək, azad ürək, azad göz.

Göy üzündə ulduzların sanı var,
Yer üzündə azadlığın sanı yox.
Sözlərdi də, qucaq-qucaq al, apar,
İstisi yox, soyuğu yox, canı yox.

Beş nəfərin nitqi yenə kəsilmir,
Səslərindən sanki dünya oyanar.
Polis keçir – qabırğalar əzilmir,
Polis keçir – əl atılmır naqana.

Biri coşub söz yağdırır küçədə
Kallagenin ünvanına nə qədər.
Biri deyir: bir bezdəndir üçü də: –
Leyboristlər, liberallar, köhnələr*.

Sanıram ki, indi odlu silahlar
Beş nəfəri qanqal kimi biçərlər.
Heç məsitmir polisi də “günahlar”,
Yanlarından etinasız keçirlər.

Yaman dərddir görünməyə varlığın
Söz deyəsən – bir eşidən olmaya.
Daş qalağı sanılasan bir yığın,
Kimsə səni vecinə də almaya.

Etina da etməyələr sözüne,
Saymazyana ötüşələr yanından.
Dediyyənin əyrisinə, düzünə
Tüpürmək də istəməyə bir insan.

Cəzaların ən böyüyü, ağırı –
Laqeydlilik, etinasız baxışlar.
“Onun elə hüququ var – bağırır,
Mən baxmıram – bu hüquq da mənim var”.

* Mühafizəkarlara işarədir.

Cansız valdır o beş nəfər elə bil,
Patefonun üzərində fırlanır.
Kar yaranıb bütün şəhər elə bil,
Qulaq asmır, etinasız dolanır.

O val deyil, yer şarıdır bəlkə də,
Fırlandıqca eşidilir naləsi.
Hökmdarlar neçə-neçə ölkədə
Etinasız qarşılayır bu səsi.

Hökmdarlar, qulaq asın, amandır,
Fəryadına insanın siz, yerin siz.
Danışdırıb dinləməmək yamandır,
Barı susmaq azadlığı verin siz.

...Nottingemin izdihamlı yerində,
Əllərində mikrofonlar, vərəqlər –
Hüzurunda polisində, merin də
Şüar deyir, nitq eləyir beş nəfər...

BRİTANIYA MUZEYİNDƏ

Ürəkdən sevirəm muzeyləri mən,
Orda tarixi var xalqın, millətin,
Odur xəbər verən əzəliyyətdən,
Odur aynası da əbədiyyətin.

Baxdım Britaniya muzeylərinə,
Dünyaya bəllidir adı, şöhrəti.
Sanırdım gələcək gözüm önünə
İngilis xalqının milli sərvəti.

Sanırdım ingilis-saksonların da
Öz sözü, öz səsi var bu muzeydə.
Bir vaxt “adam yeyən qoyunların da”
Qəmli tarixçəsi var bu muzeydə.

Mən elə bilirdim...
Heyhat!
Elə bil
Bura ya Misirdir, ya Yunanıstan.
Elə bil ingilis torpağı deyil,
Bura ya İrandır, ya da Hindistan!

Göylərə baş vurur muzeyin tağı,
Altında Parfenon – sütunlu məbəd.
Onu görmək üçün

yunan torpağı
Baxır uzaqlardan gözündə həsrət.

Arabir Londona gəlir yunanlar,
Qədim Parfenonu görsünlər deyə.
Heyrət!
Bilet alıb baxırlar onlar
Özləri yaradan bu abidəyə.

Burdadır Ramsesin heykəli, burda.
Onun mavzoleyi bu muzeydədir.
Bir vaxt hökm etdiyi o qədim yurda
Həsərdir:
Misri də burdan seyr edir.

Baxıram mummyalı cənazələrə,
Bura gətirilib Nil sahilindən.
Ah, bələdçi ledi, çox nahaq yerə
Başqa cür yozursan bu mənanı sən.

Deyirsən bunları gətirməsəydik
Hərəsi bir yanda itib-batardı.
Deyirsən bunlarçün biz xərc də çəkdik,
Hərəsi dollardı, funtdu, dinardı.

Dayan, hansı xalqdır bunları satan,
Pula dəyişdirən öz şöhrətini?
Varsa, o xalq deyil, sürüdür, inan,
Tərk etsin o, insan cəmiyyətini!

Yox, bunlar qarətdir, həqiqi qarət!
Hər şeyi çağırmaq öz adıyla biz.
Alınmaz, satılmaz mənəvi sərvət,
Söylə, Taueri satar ingilis?

Hər mumya xalq üçün canlı bir aləm,
Odur tarixi də, öz varlığı da.
Pambıq da, taxıl da, neft də cəhənnəm,
Qarət edibsiniz məzarlığı da!

Burdadır nə qədər şerin, dastanın
Nadir yazısı da, ilk nüsxəsi də.
Burdadır vətənim Azərbaycanın
Üç min il əvvəlki xəritəsi də.

Bütün ölkələrdən qarət, qənimət
Muzeyi bəzəyən saysız yığında.
İngiltərə özü, bu xalq, məmləkət
Yox olub qarətlər dumanlığında.

Mən getdim Temzanın sahilindəki
Krallar yuvası Tauerə də,
Bura gətirilib, qədim Çindəki
Ən nadir, miniatür bir mənzərə də.

Beş yüz on karatlıq nəhəng brilyant –
Neçə şah tacının dəyəri – burda.
Daş-qaşdan hörülmüş nadir qrilyand –
O qiymət, gözəllik əsəri – burda.

İki yüz nəfərlik qab dəsinə bax,
Nimçə-boşqab qızıl, çəngəl-bıçaq zər.
Onların səmtinə tuşlanıb ancaq
Telekameralar, odlu lülələr.

Polad qapıların, qalın divarın
Dalında bu sayaq qorunur onlar.
Neçə məmləkətin, elin, diyarın
Burda sərvəti var, burda varı var.

Çətindir parolsuz girəsən bura,
Soldat qarğalar da müdam oyaqdır.
Bir nəfər yanaşsa qalın divara
Qarğalar hay salıb çıxışacaqdır...

... Zəngin muzeyləri gəzirəm bu gün,
Qovur bir-birini anlar, saatlar!
Mənə elə gəlir öz vətəniyəm
Darıxır bu gəlmə eksponatlar.

STRATFORDDA

...Dedilər gedirsən İngiltərəyə,
Gözümün önündə bu zaman mənim
Nə Temza, nə başı kəsilən kral,
Nə qədim Tauer, nə duman, çiçək,
Nə Şerlok Holmsun macəraları,
Nə də ki, lordların məclisi durdu.

Gözümün önündə bu zaman mənim
Birinci Şekspir, sonra "Qlobus",
Bir də müəllimim Əli Sultanlı –
Mərhum professor gəlib dayandı.

...Qəflətən kəsərdi mühazirəni,
Üzünü tutardı bir tələbəyə,
Deyərdi:
– Mənə bax, qız, mənə bax sən,
Gözündə bir şüşə soyuqluğu var.
Axı Şekspirdən danışram mən,
Onu ehtirassız dinləmək olmaz.
Söhbət Şekspirdən düşübsə əgər
Gözün ehtirasla alışmalıdır.

...Onun vətəninə gəlmişəm bu gün,
mən qibtə edirəm özüm-özümə.
Stratford,
nə qədər balacasan sən,

Sənə şəhər demək çətindir düzü,
Bəlkə də düşməzdin xatirələrə
Ərzə Şekspiri bəxş etməsəydin.
Bir-iki küçən var, beş-on dalanın,
Bu da Şekspirin doğulduğu ev.
Hələ bir dahinin çitmədim mən
Zəngin saraylarda doğulduğunu.

... Atası yun alıb ip öyirərmiş,
Əlcəkmiş, corabmış toxuduğu da.
Sanki ehtiyacda dərd çəkmək üçün
Gəlir yer üzünə bütün şairlər.
Neçə yol alınıb-satılıb bu ev,
Əldən-ələ keçib əzik pul kimi,
Hələ bu beşiyin boyuna bir bax,
Demə, yerləşibmiş ona yer şarı!

... Sən də, tut ağacı,
Qurumuş ağac,
Demək Şekspirin yaşadısan sən?!
Yəqin mənim kimi hələ neçəsi
Sıxıb dodağını quru gövdənə.
Sən dəmir qılafa salınmışsan ki,
Vüqarla durasan, yıxılmayasan.
O səni görübdür,
Tutundan yeyib –
Bu sevinc yükünü çəkmək asanmı?
Dəmir dirəklərin, dəmir qılafın
Onun şöhrətinə çatarmı ömrü?
Meşələr quruyub odunlaşacaq,
Dağlar əriyəcək, düzlənəcəkdir,
Yenə yaşayacaq onun şöhrəti
Ay kimi, gün kimi, ulduzlar kimi.

... Özüdür, arvadı, qızı, yeznəsi
“Müqəddəs üçlük”də dəfn olunublar.
Kəlisa zənginin laylalarıyla
Üç əsr yarımır yatır burda o.

Mozartın üstdəki qara mərmərə
Avətək yazılıb bu iki cümlə:
“Eşq olsun qəbrimi qoruyanlara,
Lənət sümüyümü tərpedənlərə”.

... Diksinib qalxıram sanki yuxudan,
Baxıram yazıya, döyüb gözümlü.
Bu söz Şekspirin dilidən çıxıb,
Yoxsa uydurublar onun adından?
İnsanlar şübhəyə düşsün bir az da,
Desinlər, Bekonmu, Marlomu, yoxsa...
Qovuram beynimdən bu fikirləri,
Mən bu xülyalara uya bilmərəm.

... “Hamlet” var, “Maqbet” var, “Otello”
vardır.

“Riçard” var, “Romeo-Cülyetta” vardır.
Gör neçə əsrdir at səyirdir o,
Dünyanın min dilli səhnələrində.
Başını sındırsın qoy üləmalar,
Şekspirşünaslar nə deyir-desin,
Mənim hökmüm budur:
Bu əsərləri
Ya Allah yazıbdır,
Ya da Şekspir!

QARDAŞLAŞAN ŞƏHƏRLƏR

Qardaşlaşıb Koventri – Stalinrad,
Hər şəhər də dünyamızın bir başındadır.
Ölüm görmüş, qanlar görmüş iki şəhər, ad
İnsanların silinməyən yaddaşındadır.

İkisi də dağıldı, oldu tarmar,
Bu ellərdə daş üstündə daş da qalmadı.
Uçdu alman təyyarəsi, yağdı bombalar,
Hitler yenə: “dağıt!” dedi, aram olmadı.

Koventri hamarlandı ovuc içitək,
Dağıdıldı kəlisalar, evlər, binalar.
Dedilər ki, burda bitməz bir də gül-çiçək
Daha burda övlad üzü görməz analar!

Paulyusu əsir etdi Stalinqrada
Qoşunuyla, silahıyla, topxanasıyla.
Koventri şəhərinə qayıtdı həyat,
İnsan güldü öz eviylə, quş yuvasıyla.

Faciə bir, tale oxşar, döyüş andı bir,
Keşməkeşli yolları da birgə aşdılar.
Hərb odunda ikisi də alovlandı bir,
Sülh zamanı doğmalaşıb qardaşlaşdılar.

Bir ingilis şəhəriylə bir rus şəhəri, –
Dinlər ayrı, dillər ayrı, məslək də ayrı.
Fəqət onlar birgə gördü dərdi, kədəri,
Ona görə demək olmaz dilək də ayrı.

İkisi də bir diləkdə yaşayır indi:
Bir də ellər kirpiyiylə od götürməsin.
Müharibə dağıtmasın şəhəri, kəndi,
İnsan baxıb viranlığa köks ötürməsin.

Siz bu yolda insanlara uğur diləyin,
Siz üzlərə dostluq adlı qapı açdırın.
Millətləri məhv olmamış qardaş eləyin,
Şəhərləri dağılmamış qardaşlaşdırın.

Mənim yüz əlli yaşlım,
Mənim cavan həsrətim.
Mənim gözləri yaşlım,
Əfsanəm, həqiqətim!..

Dayan, süzüm boyunu,
Dayan, bir məni dinlə.
Qardaş-qardaş oyunu
Gəl oynayaq səninlə.

Bu oyuna haçaqdır
Tamaşatək baxırıq.
Bəs nə vaxt olacaqdır
Bu oyunun axırı?

Yüz əlli il çəkərmi
Bir oyun bir tamaşa?
Belə həsrət çəkərmi,
Söylə, qardaş qardaşa?

Sandım yüz əlli ildə
Qarıyıb qocalmısan.
O görkəmdə, o dildə –
Eləcə də qalmısan.

Gözlərində kədərini
Qarışığı, rəngi var.
Səsində nəğmələrin
Cidalı var, cəngi var.

Görüşməkçin biz gərək
Yol gələydik neçə il.
Görüşməkçin biz gərək
Yol gələydik neçə mil.

Mən gələydim Bakıdan,
Sən Təbrizdən gələydin.
Aşaydın pünhan-pünhan
Dağdan, düzdən – gələydin.

Biz səninlə gör harda –
Qlazqoda görüşdük.
Bu əcnəbi diyarda
Düşüb oda görüşdük.

(Şotlandiya, bununçün
Səni abad olasan!
Qırıb zənciri bir gün
Görüm azad olasan!)

Vətəndə – doğma yerdə
Üç addımdır aramız,
Lakin qürbət ellərdə
Məlhəm tapdı yaramız.

Lal olduq sən də, mən də,
Döndük heykələ birdən.
Özümüzlə gələndə
Bu şəri söylədin sən:

“Ulduzları saya-saya
İnsan ayaq qoyur Aya.
Mənim bu taydan o taya
Əlim çatmır sənə, qardaş!”

Dayan, sən ki kimyagərsən,
Tələbəsən bu diyarda.
Necə yazdın o şəri sən,
Kimya harda, şeir harda?

Yoxsa ki, bu şer deyil,
Bir həsrətdir, gəldi dilə?
Yoxsa keçən yüz əlli il
Şair edib səni belə?

Şairləri şair edən
Görünür ki, həsrət olub.
Nəşibimiz bizim nədən,
Qardaş, elə möhnət olub?

Ölmək üçün bu həsrəti
Tapın ölçü vahidi siz,
Bu zilləti, zəlaləti
Çətin ölçə biləsiniz.

Ölçülərə çətin sığar,
Yox, o adi möhnət deyil.
Onun bircə ölçüsü var:
Yüz əlli il!
Yüz əlli il!

İSTANBULLU KAMAL

Londonun tən ortasında,
Pikadello meydanında
İstanbullu göygöz Kamal
Əyləşibdir dükanında.

O, bir funta aldığı
Bir funt əlli pensə satır.
Tiyasında atəş açan
Qovurduğu şabalıddır.

– Nə vaxt gəldin?
– Dörd sənədir.
– Niyə gəldin?
– Çörək... para...
Yüz “thank you” söyləyirəm
Mən şabalıd alanlara.

– Evlisenmi?
– Əvət, əvət,
Mən evliyəm, çocuq, qarı.
Şabalıdla saxlayıram
Bu yad eldə mən onları.

– Vətən yada düşürmü heç?
– Qovruluram şabalıdtək...
– Yurda nə vaxt qayıdarsan?
– Tanrı bilər... Görək, görək...

Türkiyədə qovurmağa
Şabalıdını tapılmayır?
– Mən ki belə söyləmədim,
Şabalıd var... Hayır... hayır...

– Sənə yasaq etmişdilər
Orda alıb qovurmağı?
Kamal susdu.
Başa düşdü
Kinayəni, bu danlağı.

Bir cinayət eləmişək
Gözlərini yerə dikdi,
Sonra beş-on şabalıdı
Bir kağıza alıb бүkdü.

– Götür!.. – dedi.
– Ver, “Thank you!”
İngiliscə dedim mən də.
O rəng verdi, o rəng aldı
Mən bu sözü söyləyəndə.

– Yox, danış öz lisanında.
Mən bu dilə tamarzıyam.
Bənzəri var türk dilinə.
Mən məmnunam, mən razıyam...
Sən gedərsən bu gün, sabah,
Mən qalaram burda fəqət.
O göy gözlər dumanlanır,
Anlayıram nədir qürbət...

... Londonun tən ortasında,
Pikadello meydanında
Şabalıdla bir qovrulur
Kamal
həsrət tiyanında.

KİPLİNQLƏ SÖHBƏT

Uşaqlıqdan eşitmişdim adını mən:
Vəhşilərlə, qurd-quşlarla ömr eləyən
Bir uşağın nağılına bələd idim.
İlhamına, ağlına bələd idim.
Bilirdim ki, ingilis şairisən,
Vəsf edirsən seri, lordu, naziri sən.
Vətənin var: Britaniya adasında
Bir nöqtədir xəritələr miqyasında.
Öz boyundan fəqət yüz yol böyük olan
Ölkələri, torpaqları edir talan.
O Şərqə də, o Qərbə də əl atıbdır,
Bir yenilməz imperiya yaradıbdır.
Qamarlayıb Hind, Pakistan torpağını.
Ordan asıb Britaniya bayrağını.
İngiltərə kəlməbaşı düşür yada
Afrikada, Avropada, Asiyada.
Neçə ölkə İngiltərə himni çalır:
Düz Məqribdən Məşriqədək xərək alır
Sənin yurdun torpaqlardan, millətlərdən.
Deyirdilər vəsf edirsən bunları sən.
Qəsbkarlıq niyyətini vəsf edirsən,
Talançılıq şöhrətini vəsf edirsən.
Kral verən hökmləri vəsf edirsən,
Əliqanlı hakimləri vəsf edirsən,
Britaniya ordusunun həmləsini,
Lord Kellinin Hindistana gəlməsini,
Əfqanların sizə təslim olmasını,
“Cəngəlliklər qanunu”nun mənasını
Deyirdilər vəsf edirsən ürəklə sən,
Deyirdilər cahangirlik şairisən.
İnanmırdım!
Mən o zaman uşaq idim,
Şeir, sənət dünyasından uzaq idim.
Allah kimi baxırdım mən şairlərə,
Hökmü-fərman tək onlardır göyə, yerə,

Deyirdim ki, şair məddah ola bilməz,
O məddahsa, demək, allah ola bilməz.
Kiplinq, bu gün vətəninə gəlmişəm mən,
Ayrılmışam kitablardan, xəritədən.
Budur London, Vestministr abbatlığı,
Burda sənin şöhrətinin son qalığı:
Solğun məzar, xəritəyə dönmüş məzar...
Bir zamanlar sənin adın diyar-diyar
İmperiya ordusuyla bir gəzərdi...
Dinlə, Kiplinq, bu gün qızıl bir səhərdir,
London üçün nadir səhər, aydın səhər,
Bu səhərdə mənə hər şey düz görünür.
Düz görünür dünən, bu gün, şeir, sənət,
Yoxa çıxmış imperiya, olan şöhrət.
Dinlə, Kiplinq, gizləyirəm heyrətimi,
Başlayıram məzarınla söhbətimi.

KİPLINQLƏ İKİNCİ SÖHBƏT

Bir gün dedilər ki, guya şotlandlar
Könüllü birləşib İngiltərəyə,
Bəs o vuruşmalar, içilən andlar?
Gəlin yeddi yüz il dönək geriyə.

Bəs Robert Brusun yatdığı səngər?
Azadlıq yolunda tökülən qanlar?
Bu gün Sterlinqə getsən sən əgər
Görərsən Brusun tunc heykəli var.

Bəs nəydi səngərə gətirən onu? -
Azad Şotlandiya, müstəqil vətən.
Deyirdi kimsənin qəyyumluğunu
Qoy qəbul etməsin bu çöl, bu çəmən.

Deyirdi: qonşuyuq, dost da olaq biz,
Fəqət öz evində otursun hər kəs.
Niyə qardaş kimi "hə" demədiniz
Belə qonşuluğa, qardaşlığa bəs?

Sizi məğlub etdi qəhrəman Brus,
Müstəqil yaşadı azad vətəni.
Bir gün köçüb getdi dünyadan Brus,
Kəçdi əlinizə fürsət yüyəni.

Əvvəlcə Brusa heykəl qoydunuz, -
Bu da hiyləsidir qəsbkarların.
Şotland ellərini sonra soydunuz,
Tapdandı varlığı qədim diyarın.

Saraldı bu yerin yaşıl otları,
Döndü göz yaşına Klaydda sular.
Bəlkə dağ cüssəli şotland atları
O zaman kiçilib "poni" oldular!

Üstə silah çəkməz qardaş qardaşın,
Varını, yoxunu əlindən almaz,
Şotland ellərində torpağın, daşın
Kaş dili olaydı, dinəydi bir az.

Yox, yox, dinə bilməz!
Daş da, torpaq da
Axı kelt dilini bilirdi burda.
Özgə dil hakimsə dildə, dodaqda
Öz dilin ölər də, unudular da.

Oyuncaq olmağı xoşlamır heç dil,
Bu bir həqiqətdir -
anlamır nadan.
Kelt dili mərdliklə dözdü neçə il,
Axırda rustək köçdü dünyadan.

Silahlı gedirdi ingilis dili,
Uzaq qitələrə qədər gedirdi.
Taxtından salaraq neçə "pis" dili
Özünü hökmdar elan edirdi.

Xalqın, qəbilənin dili o zaman
Öldü Avstraliya torpaqlarında.
İngilis dilində dindi Hindistan.
Dəndü öz nəğməsi dodaqlarında.

Neçə yüz milyonluq qədim bir ölkə
Yıxıldı bir palıd əzəmətiylə.
Oldu liliputa o, müstəmləkə
Diliylə, diniylə, var-dövlətiylə.

İmperiya at çapdı hind ellərində, –
Gördülər dili də qarət dilidir.
Öldü imperiya,
Dili bu gün də
Nəhəng Hindistanda dövlət dilidir.

İşlər o torpaqda elə quruldu,
Unutdu dilini minlər, milyonlar.
İmperiya yıxıldı, sular duruldu!
Yenə ingiliscə danışır onlar.

Kiplinq, sən bunları tərənnüm etdin,
Sən uğur dilədin cahangirliyə.
Bəzən ordulara qoşulub getdin,
“Təslim ol, üstünə gəlirik!” deyə.

Sən Valter Skottun, Robert Bernsin,
Taqorun yurduna, bax, belə girdin.
Kişiydi bir ölkə xərac verməsin,
Sən onu şerirlə hədələyirdin.

Bayron həlak oldu Yunanıstanda –
Qanlı əsarətdən qalmasın bir iz.
Sən cahangirliyi ötdün cahanda,
Bayron da ingilis, sən də ingilis!

Şair vicdanıdır bəşəriyyətin,
Şeir – yer üzündə ən ali nemət.
Şair əsarəti vəsf edə – çətin!
Şeir cahangirlik nəğməsi – heyrət!

Şotland ellərini dolaşıram mən,
Behişt təravətli bir torpağı var.
“Qardaş” dediyiniz “müstəqil Vətən” –
Nə himni, nə gerbi, nə bayrağı var.

Aktyor dostumla söhbətlər

BAŞÇILAR

Bu səhnəyə gələn gündən
Neçə paltar dəyişmişəm,
Neçə dona girmişəm mən:
Neyləməli,
Budur peşəm.

Roldan-rola girsəm belə,
Dəyişmədim sifətimi.
Ağlasam da gülə-gülə,
Dəyişmədim xislətimi.

Fəhlə oldum – əl çaldılar,
Tacir oldum – yenə alqış.
Rüşvət aldım – əl çaldılar,
Ona nifrət – mənə alqış.
Cəllad oldum, vurdum boyun,
Fateh oldum – bir qəsbkar...
Ah, bu səhnə, ah, bu oyun...
Yenə mənə əl çaldılar.

Əl çaldılar, orağ alıb
Zəmiləri biçəndə də.
Əl çaldılar, əyyaş olub
Gecə-cüdüz içəndə də.
Öyrənmişik alqışa biz.
Bir nadana, bir alçağa
Əl çalırıq fasiləsiz.

Bu səhnəyə gələn gündən
Min rəng-boya görmüş üzüm.

Min cür rola girmişəm mən.
Min dodaqdan qopmuş sözüüm.
Bu gün satqın, sabah alim,
Sonra cəbhə yarmış əsgər.
Min peşə var,
Eh, nə bilim,
Sonra hakim, sonra rəhbər.

Qəribədir yazıçılar:
Ta qədimdən bu günədək.
İstər adil, istər zalim
Hökmdarlar və başçılar
Son pərdədə ölsün gərək.

Bəlkə şair belə edir bilə-bilə,
Görsün neynir xalq və millət?!
Bu ölümçün yaş tökülmü gilə-gilə,
Ya sevinir
Dodağında söyüş, lənət?!
Öz xalqını, ölkəsini
Çörək üçün yad qapıya apararı,
Dodaqların nəğməsinə,
Ürəklərin sevincini qopararı,
Ağa kimi baxıb bizə,
Düşmənləri üstümüzə
Güldürəni kim sevvəcək?
Könüllərin inamını,
Şairlərin ilhamını
Öldürəni kim sevvəcək?

Oynadığım rollar içrə
Lüdivik də, Pavel də var –
Ağlı körpə ağlı kimi.
Hər ölkədə, hər evdə var...
Gördüvü is tərsinədir
Dəliqardaş nağlı kimi.
Bədən cəllək.
Ağıl gödək,
Hökm eləyir başın üstə.

Xasiyyəti – dəli inək,
Hərəkəti təsadüfdür, yoxsa qəsdən,
Heyrət alır uşağı da,
Təsadüfdür onun başçı olmağı da.

Düşünürəm səhnədə mən
Bu Pavelin yetər biri
Qalsın tarix varlığında.
Qoy olmasın müasiri...
Oynadıqca səhnədə mən
Düşünürəm yenə də mən:
Başçı var ki, özü ölür əcəliylə.
Başçı var ki, öldürülür
Bir nəfərin əlləriylə.

Başçı var ki, bütün xalqdır qoruyarı,
Başçı varmış silahlanmış
Əsgərlərdir dörd bir yanı.
Başçı var ki, qalmalıdır,
Ölür ancaq.

Başçı var ki, ölməlidir,
Zülm eləyir yaşayaraq,
Vəba yayır, taun yayır.
Ölümünü xalq istəyir, arzulayır
Bürkü vaxtı əsən sərın külək kimi.
Bir xəstəyə dərman kimi,
Qəhət olmuş çörək kimi,
Azadlığa fərman kimi...

Lakin zaman xali deyil,
Hökm eləyir ədalətlə,
Dolanır ay, dolanır il,
O vuruşub ətalətlə
Oğul doğur, bir oğul ki,
Elin ağlı, zəkasıdır.
Bir oğul ki, əmin ol ki,

Eli qəmdən atasıdır!
Bir oğul ki, ölkəsinin
Fəhləsidir, rəncbəridir.
Şair yaxşı söyləyibdir:
“Həm xalqın rəhbəridir”.
Mən Leninin surətini
Səhnəmizdə yaratmışam.
Öz aktyor sənətini
Onda sevdim, həmin axşam...

Hər səhnəmə gəlişimdən
Salona da yaz gəlirdi.
Onun adı sözünü də deyəndə mən
Alqış, alqış yüksəlirdi.
Unutmuşdu sanki hamı
Bu həyatdır, yoxsa səhnə!
Böyük Lenin ehtişamı
Nur yayırdı qəlbə, beynə.

Yadımdadır o son pərdə,
Açılanda qəfil güllə,
“Ah” nidası ürəklərdə –
Sanki salon pillə-pillə
Uçuruma yuvarlandı...

Əsər bitdi, işıq yandı,
Mən səhnənin qabağına
Aktyortək gələn zaman
Sanki sükut asılmışdı
Uca tağdan, divarlardan.

Alqış yoxdu: bu nə sirdi,
Durmamışdı kimse hələ.
Salon məni seyr edirdi
Göz yaşını silə-silə.

ROBOT. ROBOT!

Bəzən də mən robot olmaq istəyirəm
Hissiz, qəlbsiz, həyəcansız...
Alçaqlıqdan qisas almaq istəyirəm
Mən insanam – aktyoram.
Vaxt olur ki, qəlbim yanır düşməyə də.
Robot, robot!
Axı insan qəlbi vardır bu sinədə,
Sənin isə canın metal,
Hissin donuq,
Ürəyində yox həsb-hal,
Həyəcanın buztək soyuq.
Robot, bəzən tərək eləyib bu səhnəni,
Mən sən olmaq istəyirəm.
Adam var ki, parçalasan “uf” deməzsən,
Onun üçün fərqi yoxdur –
Cırıq beşlik, ya da vətən,
Bu xislətlə bəlkə təkdir,
Düşünürsən
Xəstə dişək onu çəkdir.
Ah, lənətə gəlmiş ürək.
Qoy yaşasın deyir, bəlkə düzələcək.
Robot, robot!
Mən birini tanıyıram,
Onu görcək qövr eləyir köhnə yaram.
Döyüş vaxtı mərdlər hər bə gedən zaman
O arxada qalıb dövlət toplayırdı.
Neçə-neçə yetim qovdu qapısından,
Neçə-neçə ürək qırdı.
Robot, robot!
O bu gün də işindədir.
Soruşursan işi nədir?
Mənzilinə hədiyyətək
Royal gəlir, xalça gəlir, xalı gəlir,
O rədd etmir, dalı gəlir.

Özü buna rüşvət demir --
“Hədiyyədir”.

Mən rast gəldim ona dünən.
Nifrətimi oxuyurdu gözlərimdən.
O ərək ilə çiyinmə bir əl də vurdu.
Gülümseyib söylədi ki, səndə vardır dəvə
kini,

Yeyər səni qəlbindəki bu kin qurdu.
Adam belə kinli olar?
Düşünürəm ki, axı nədir dəvə kini? –
Dəvə heç vaxt bağışlamır düşməni,
Bir aya da, bir ilə də, beş ilə də
Qəzəbindən əksilməyir bir gilə də.
Robot, robot!

Mən sən olmaq istəyirəm –
Soyuq qəlbli, dəvə kinli,
Mən filin də qəzəbini fildən almaq
istəyirəm.

“Mən it kimi kəsərəm də qulağımı, quyruğumu”.

Ki, bəd olum!
Ki, sərt olum düşmənimə,
Robot, robot!
Bu lənətə gəlmiş ürək
Qoy yaşasın deyir, bəlkə düzələcək.
Robot, robot!

İnsan qəlbi məhəbbətdən yoğrulubdur.
Sən liberal demə ona.
Dərddən, qəmdən bulanıbdır, durulubdur.
Kabab olub insanlara yana-yana,
Lakin gözü kor kimidir,
Vaxt olur ki, bağışlayır rəzaləti.
Robot, robot!

Mən sən olmaq istəyirəm
Tərgitməkçün bu adəti!

FUTBOL VƏ ŞEKSPİR

Dostum, doğrudan da, qəribədir, sən
Mənim taleyimə həsəd çəkirsən.
Deyirsən o boyda salon hər gecə
Səni alqışlayır öz ürəyincə.
Başına gül səpir, çiçək ələyir...
Yenə də varmıdır arzun, diləyin?
Yox, dostum, başqadır könlümün dərdi,
Bu dərd daşları da dilləndirərdi.
Mən səhnə oğluyam, yurdum səhnədir,
Səhnəsiz mənimçün səadət nədir?
Mən orda tapmışam sevinci, qəmi,
Orda deyəcəyəm axır kəlməmi.

Baxıram səhnədən salona bəzən
Nə qədər cərgəni boş görürəm mən.
Hani bir zamanlar qapı sındıran,
Buraya can atan tamaşaçılar?
Buydu aktyoru qanadlandıran...
Tutsun küçələri boran, şaxta, qar,
Teatrdan ayaq kəsilməzdi heç,
Bircə tamaşaçı əksilməzdi heç...

İndi qara gözlük, ölçüsüz corab,
Qafiyəsiz şeir, maraqsız kitab,
Xaricə səyahət dəbdədir yaman.
Ahəngsiz musiqi, kəmərsiz şalvar.
“Modern” adlanan cansız tablolar,
Baxırsan, düşməyir, dildən, dodaqdan.

Bir vaxt gözəllərin zinəti hörük
İndi xanımlara bir yük olub, yük...
Zülfə söz qoşmayır şairlər indi.
Klassik şeri də əzbər deyənə,
Bir az dəbdən kənar paltar geyənə
“Zövqü geri qalıb” deyirlər indi.

Çatlayır, partlayır, stadionlar,
Futbola axışır minlər, milyonlar,
İnsan seltək axır stadiona.
Yetmiş min nəfərlik o yeri gözsən
Bir-iki boş stul tapa bilməzsən,
Hələ biletsizlər qalsın bir yana!

Eh, futbol neyləsin! Eləsi var ki,
Səninçün min nağıl, dastan açar ki,
Elə bu sözü də “hökmü-zamandır!”
Ötürür oyunu araqla, mərcələ,
Günəşli havanı demirəm hələ.
Kişisən, yağışda onu dayandır!

Üzündən tökülür mədəniyyəti,
Son dəbdə geyimi, boyu, qaməti,
Qızıl sağanaqlı çeşməyi qara...
Özü də kiçik söz düşsə əgər
Futbol qanunundan bir saat deyər:
“Ofsaytdır”, “küncdəndir”, “çıxdı kənara”.

Lakin Falstafi seçməz Yaqodan,
Çaşib teatra getsə bir zaman
Şüşə gözlər ilə baxar səhnəyə.
Axıra çatmamış hələ tamaşa
Durub asqılığa qaçar birbaşa
“Paltomu hamıdan tez alım” – deyər.

Dünən teatrdan çıxdım mükəddər,
Yolda tutdu məni tanış bir nəfər:
Deyəsən futboldan gəlirdi, qardaş,
Sonuncu oyundan açdı min nağıl.
Əsirdi çiyində kos kimi bir baş –
Üstündə tük yoxdu, içində ağıl.
O, “uduzduq” deyər köks ötürəndə
Mən də köks ötürüb səhnəni andım.
Ancaq mən “dostumun” nəzərlərində
Avamdım, cahildim, həm də nadandım.

Pelenin atılan dırnaqlarını.
Düzü. Sekspirlə dəvisməzdi o.
Mən səhnə dedikcə dodaqlarını
Turs alca yeyənlər kimi büzdü o.

Filosoflar kimi sonra o saat
Əlavə elədi: – Belədir həyat,
Görünür, bu da bir “hökmü-zamandır?!”
O getdi, baxırdım arxasınca mən
Teatr keçirdi nəzərlərimdən –
Bəli, səhnəmizin halı yamandır.
Görürəm son vaxtlar işi əyibdir,
Futbol Şekspiri üstələyibdir.

AKTYORUN MƏHƏBBƏTİ

Hər məhəbbət vaqəədir,
Min üzünü gördüm azı.
Axır mən də bildim nədir
Bir ürəvin vurulması.
Dost, görseydin onu əgər.
Elə bil vaz voncasıdır.
Gülmə. məni boğur qəhər.
Elə bil gül qəncəsidir.
Onu görsən devərsən sən
İlk baharın saf qətrəsi.
Yanağına səpələnən
O qızılı saç titrəşə
Titrəyirəm yarpaq kimi.
Suya həsrət dodaq kimi
Mən məhəbbət təşnəsiyəm,
Qoy qəlbimi sənə açım.
Sevgi ötən tar səsiyəm...
Görürsənmi, mənim saçım
Ağ çiçəyə batıb tamam.
Onun saçı vaz cəməni.

Mən son payız yarpağıyam,
O bağçalar yasəməni.
Dostum, gülmə,
Elə bilmə
Sevməmişəm bu vaxtadək
Söylə görüm hansı ürək
Döyünübdir məhəbbətsiz?
Sevmək üçün gəlmədikmi dünyaya biz?!
Hər sinədə bir ürəkdir
İlkin dadan bu neməti.
Bilirsənmi nə deməkdir
Aktyorun məhəbbəti?
Mən sevmişəm insanların əvəzində
Al pərdəli bir səhnədə.
Ömrü keçmiş ixtiyarın nəfəsində
Eşq sevdası tapmışam mən.
Birisinin çilik-çilik sevgisini
Ağrı kimi ürəyimdə daşımışam.
Bilirsənmi necə olur
Aktyorun məhəbbəti?
Gözlər dolur,
İnsanların fəlakəti
Onun ürək tellərinə
Toxunduqca mizrab kimi,
Öz sevgisi xəyal olur
İlğım kimi, sərab kimi.

Məktub aldım bu gün ondan,
Dostum, bahar gəldi sandım
Hər sözündən, salamından
Elə bil ki, cavanlandım.
O bu yaşda, bu qüvvətdə
Görün necə vurulubdur.
Eşqindəki hərarətdə
Sanki günəş yoğrulubdur.
Ağ varaqda kəlmə deyil,
Ürəyinin vurğusudur.

Kitablardan gəlmə deyil,
Öz qəlbinin duyğusudur.
Axı ona kim öyrətdi
Belə çılğın vurulmağı?
De, bu necə məhəbbətdi.
Sevgi belə olmur axı!
Bəlkə də bu tez oyanmış
Bir sevdadır – tez keçəcək.
Ya ağılsız alovlanmış
Bir tonqala düşmüş ürək!

Məhəbbətin hər üzünü
Mən görmüşəm səhnələrdə.
Məhəbbətin hər sözünü
Söyləmişəm pərdə-pərdə.
Bəzən eşqim fəğan edib,
Titrəmişəm yayda belə.
Bəzən eşqim tüğyan edib,
Qarda, qışda tər tökmüşəm gilə-gilə.
Alqışlayıb salon məni:
“Həqiqi eşq belə olar!”
Səhnədəki vəqəni
Öz macəram anlayıblar.
Səhərisi yağış kimi
Məktub yağıb ünvanıma,
Salondakı alqış kimi
Sözlər axıb ünvanıma.
Sevda dolu hər bir səsi
Özümünkü sanıb çoxu.
Məktublarnın hər kəlməsi
Bir aləmdir,
Buyur, oxu.
Biri “nakam eşqim” üçün
Min təsəlli verir mənə.
Yazır: “Könül verdin neçün
Eşqə arxa çevirənə?!”
Məktub yazıb neçə qadın

Öz adıyla, özge adla.
Subayları açıq-aydın.
Ərtiləri – ehtiyatla.
Bəlkə elə budur yalnız
O gözəli dindirən də.
Taleyimə yanmış o qız
Mənə məktub göndərəndə?!

QƏZƏB

Nə zamandır,
Gör haçandır
Görüşmədim səninlə mən,
İnan, dostum, qrimi də
Dünən sildim sifətimdən.
Aktyorun taleyidir
Bu gün burda,
Sabah orda.
Nə müddətdir tamaşalar
Göstərirdim yad diyarda.
Bu vaxtadək görmədiyim
Uzaq ellər,
Uzaq ellər...
Yer şarında çalın-çarpaz
Meridianlar, paralellər –
Bir balıqçı toru kimi
Ayağıma dolaşdıqca,
Bu vaxtadək görmədiyim
Dağ keçdikcə,
Yol aşdıqca
Sən dururdun göz önümdə,
Düşünürdüm: dönəydim kaş,
Yad ellərdə gördüyümü
Danışaydım yavaş-yavaş.
Hər torpağın, hər ölkənin
Öz taleyi, öz adəti,

Bu sahilin o sahilə
Bənzəməyir təbiəti.
O yerlərdə insan gördüm
Dərisi ağ, qara, sarı.
Adıyla yox,
Rəngi ilə
Tanıyırlar insanları.
Afrikanı bənzədiblər
Qanı axan bir ürəyə,
Mənsə onu bənzədirəm
Min yamaqlı bir köhnəyə.
Hər yamaqda bir rəngdədir –
Mavi, yaşıl, qara, sarı.
İynə deyil
Süngü salıb
Onlara bu yamaqları.
Gəzdim orda Anqolanı.
Qananı mən, Sudanı mən.
Hər addımda, hər qarışda
Gördüm başqa dünyanı mən.
Son mənzilim Konqo idi,
O bələlər məmləkəti,
Ondan sənə qoy danışım
Qəribə bir hekayəti,
Xatırıma düşən zaman
Bu əhvalat, alışırım.
Dinlə, sənə gözlərimlə
Gördüyümü danışırım.

O qaralar diyarında
Bir Ruanda şəhəri var,
Hələ orda hökm eləyir
Belçikalı qəsbkarlar.
O şəhərdə başladım mən
İlk səyahət tamaşamı,
İntəhasız bir maraqla
Teatra gəlib hamı

Bilet alır,
Söhbət edir
Şirin bantu lisanında,
Ah, bilsəydin, bax, bu uzaq,
Bu yad Konqo məkanında
Dodaqlarda səsləndikcə
“Azərbaycan”, “Sovet” sözü
Fərəhimdən, sevincimdən
Yaşarırdı mənim gözüm.
Hərçənd Vətən burda mənə
Min ağacdən uzaq idi.
Qürbət eldə ürəyimə
Bu iki söz dayaq idi.
İşıq söndü,
Pərdə qalxdı,
Addımladım səhnəyə mən,
Ancaq bu dəm yerimdəcə
Donub qaldım heyrətimdən.
Elə bil ki, ildırımlar
Çaxdı birdən başım üstə.
Üzərimə zəhər dişli
İlan gəldi dəstə-dəstə.
Sanki mənə yeyəcəkdi
Bircə anda diri-diri
Sıx Ruanda meşəsinin
Bəbirləri, pələngləri,
Yoxsa ki, mən yuxuluydum,
Yoxsa ki, mən sərxoş idim,
Bir də baxdım...
Bəli, bəli,
Nəhəng salon bomboş idi.
Bir də baxdım...
Lap qabaqda
Oturmuşdu yeddi nəfər.
Salon boşdu axıradək –
Boş kürsülər,
Boş cərgələr.

Bu nə işdir?
Heyrətimdən
Elə bildim ağlım çaşdı,
Axı, bayaq özüm gördüm:
Bir bilet də qalmamışdı!
Qalmamışdı bir bilet də!
İndi yalnız yeddi nəfər...
Dalda isə axıradək...
Boş cərgələr,
Boş cərgələr...
Donub qaldım yerimdəcə...
Tanyırısan sən ki mənə,
Salon tamam dolmayanda
Türk edirəm mən səhnəni.
Oynadığım olmamışdır
Yarımqıq bir salon üçün.
Necə?
Yeddi tamaşaçı
Qabağına çıxım bu gün?
İstədim ki, var səsimlə
Mən hayqırım:
“Pərdəni sal!”
Lakin nəfəs almağa da
Tapammadım burda macal.
Amiranə bir səs gəldi
Qalın bantu lisanında,
Heç demə ki, şir nərgəsi
Olur bəzən insanın da!
Düz səhnəyə qara rəngli
Bir nəhəngdi addımlayan,
Yaxınlaşıb fransızca
Əmr elədi mənə:
– Dayan!
Pərdəni sal!
Deyim hələ
Gəlməmişdim özümə mən,
Qurumuşdum yerimdəcə

Nagəhani bu islərdən.
Amiranə səs ucaldı:
– Yandırınız işıqları!
Sonra döndü asta-asta
Birinci cərgəyə sarı.
Güclü işıq yayılında
Baxdım yeddi nəfərə mən.
Bu salonun boşluğu da
Aydın oldu mənə birdən,
Bu qaranın qəzəbi də...
Oturmuşdu yeddi nəfər –
Ağ dərili beş uşaqdı,
Ağ dərili arvadla ər.
Mən tanıdım baxan kimi
Belçikalı o fermeri.
Anladım ki, teatrda
O alıbdır bütün yeri –
Tamaşaya qaralarla
Bir salonda baxmasınlar...
Konqolu gənc – dişləri qar,
Donuq heykəl baxışıyla
Seyr edirdi yeddiyə.
Hərəkətə gəldi axır
Yeriyərək az irəli,
Od püskürən vulkan kimi,
Dilə gəldi birdən-birə:
– Neçin belə edirsiniz,
Axı, neçin, nəyə görə?!
İntəhası, nəhayəti
Olacaqmı bu təhqirin?
Öz evimdə, öz elimdə...
Nəyə görə?
Cavab verin!
Demək bizdən iyirənirsiniz,
Ola bilər... demək belə...
Çıxın, gedin Brüsselə.
Görürsünüz, biz qarayıq.

Yaraşmırıq siz ağlara.
Bəs nə üçün gəlibsiniz
Siz bu “iyrənc” uzaqlara?
Belçikatək ölkəniz var,
Brüsseltək gözəl şəhər.
Mən görmüşəm
Başdan-başa
Şıq geyimlər, ağ dərilər.
Binaların divarları
Ağappaqdır dəriniztək.
Xanım,
Burda gözəl kişi
Tapmazsınız əriniztək.
Müsyö,
Baxın nə gözəldir,
Nə təmizdir arvadınız.
Sanki bəyaz göyərçindir
Bu üç oğlan, o iki qız.
Belə isə niyə gəldiz
Bu yaramaz, murdar elə?
Yalvarıram, çıxın gedin,
Çıxın gedin Brüsselə.
Bizimlə bir tamaşaya
Baxmaq sizə təhqir ikən,
Bizimlə bir hava udmaq
Qəlbinizə təhqir ikən,
Axı niyə qalıbsınız,
Yalvarıram,
Çıxın, gedin.
Ruhunuza hökm edirsə
Uca tanrı, tərifi, din,
Müsləmansız – and verirəm
O Məhəmməd peyğəmbərə,
Büt-pərəstsiz – and verirəm,
Daş gövdəli o bütlərə,
Xaç-pərəstsiz – and verirəm,
O İsayə, o İncilə,

Çıxın gedin evinizə –
Belçikaya, Brüsselə.
İllər boyu bu torpağın
Alt qatını sökdünüz siz,
Parlaq almaz apardınız
Gözlərimin yaşı kimi,
Bir göynəyən yara varmı
Ürəyimin başı kimi?
Misim getdi...
Yox, soydunuz
Bu mis rəngli dərimi siz,
Öz malınız elədiniz
Sərvətimi, yerimi siz.
Mənim yurdum narınc, turunc,
Dadlı banan ölkəsidir,
Lakin özüm, əhl-əyalım.
Bu meyvələr təşnəsidir.
Bir zamanlar bazarları
Dolduran bu nemətləri
Biz özümüz alammırıq,
Ərşə qalxıb qiymətləri.
Sizinkilər alıb yeyir,
Barmaq sorur mənim balam,
Rəvamıdır nəyim varsa
Sən yeyəsən, mən ac qalam?!
Nə eybi var, nəyim varsa
Alın gedin,
Soyun gedin.
Bizim üçün bu torpaqda
Bir azadlıq qoyun gedin.

Danışdıqca konqolu gənc
Od yağırdı nəfəsindən,
Elə bildim o pələngdir –
Qəfil çıxdı qəfəsindən.
Mənə aid olmasa da
Hayqırığı, bu sözləri,

Heç özüm də hiss etmədən
Mən çəkildim bir az geri.
Dil-dodağı qıfıllıktək
Oturmuşdu yeddi nəfər.
Nə bir kəlmə cavab verir,
Nə də çıxıb gedirdilər.
Fermer isə dodaqaltı
Deyinirdi özlüyündə,
Çilçıraqlar alışırdı
Onun dördkünc gözlüyündə.
Konqolu gənc dilə gəldi,
Pozdu ani sükunəti:
– Gör nə hala salıbsınız
Konqo adlı bu milləti.
Yüz il əvvəl konqolular
Otuz milyon nəfər idi,
O zamanlar torpağını
Özü əkər, biçər idi.
İndi on dörd milyon qalıb
Bu torpaqda konqolular.
Siz gələni bizim yurda
Qırılırdı qatar-qatar.
Belə getsə...
O cavanın
Gözündə parlayan nədir,
Göz yaşındır, yoxsa qəzəb?
O danışır,
Biganədir:
– Belə getsə nə konqolu,
Nə də Konqo qalacaqdır,
Bir milləti məhv eləmək!
Yox, bu ağdır!
Yox, bu ağdır!
Bizə qardaş deyirsiniz,
Qardaş belə olar mægər,
Bu nə sayaq qardaşlıqdır –
Biri işlər, biri yeyər.

Bu nə sayaq qardaşlıqdır –
Məndən mənə doğma yeri
Silah ilə qoruyur, bax,
Belçikanın polisləri.
Bu nə sayaq qardaşlıqdır –
Mənimlə bir oturmağı
Özünü ar bilirsiniz,
Bu nə təhər olur axı
Qəzetlərdə, kitablarda
“Biz qardaş” deyirsiniz.
Bu şüarla yüz ildir ki,
Ətimizi yeyirsiniz.
Bu yalanın həddi, sonu
Olacaqmı, deyin barı?
Bir zamanlar sizin tək
Avropanın vassalları
Qardaş deyib qardaşının
Dərisini soyardılar,
Var-yoxunu talayaraq,
Quru yerdə qoyardılar.
“Biz qardaş, bərabərlik!” –
Yalana bax,
Yalana bax,
Kürəyimə qamçı çəkib,
Mənə qardaş olana bax!
Qardaşqsa
Biz də gözək
Belçikada qardaş kimi,
Bu tamaşa salonunda
Gəl oturaq yoldaş kimi.
Qardaşqsa
Nə eybi var,
Bu qardaşlıq xatirinə
Hər kəs getsin öz elinə,
Hər kəs getsin öz evinə!
Deyirsiniz biz olmasaq
Sən batarsan yelkən kimi;

Deyirsiniz
Bol sərvətli
Ölkələr var ölkən kimi,
Ancaq onlar geri qalıb
Mədəniyyət ayağından.
Deyirsiniz
Yollar çəkib,
Evlər tikdik torpağında.
Xeyr, cənab,
Xeyr, cənab!
İyirminci əsrdir bu,
Meşələrin qoynuna da
Çəkilir kən dəmir yolu,
Cəngəlliklər qucağında
Ucalır kən ağ binalar,
Torpaqlardan maşınlarla
Yığılarkən bol bəhrə, bar,
Oyanır kən o əlçatmaz
Madaqaskar adası da,
Deyirsiniz mənim yurdum
Cəhəltə yatasıdır?
Bu tarixdir, bu zamandır,
Saxlanılmaz bir gərddir!
Yaxşı,
Sizin özünü?
Kim mədəni eləmişdir?
Nəydi sizin keçmişiniz,
Nəydi sizin dünününüz?
İllər boyu ispanların
Qarşısında titrədiniz.
Yurdunuzda at çapdıqca
Gah fransız, gah da alman,
Dilinizin sözləri də
Gəldi ordan, gəldi burdan.
Öz diliniz yoxdu belə
Danışsınız özgə dildə,
Utanmadan deyirsiniz:

“Bir baxınız,
Sizin eldə
Mədəniyyət yaratmışıq!”
İstəmirik bunları biz,
Dağıdınız, aparınız
Varsa burda hər nəyiniz!
Tikdiyiniz evləri də,
Çəkdiyiniz yolları da
Sökün tamam,
Aparınız
Maşını da, qatarı da.
Dövlət, sərvət –
Bu torpaqda
Hər nə varsa aparınız,
Bizim üçün qara rəngli
Bir azadlıq qoyun yalnız!
Dərimizin rəngi kimi
Bir azadlıq qoyun bizə,
Çıxın gedin bu torpaqdan,
Çıxın gedin evinizə!
Konqolu gənc susub durdu,
Atəş açmış toplar kimi.
Qalxdı mənim gözümdə o,
Cavan yox,
İxtiyar kimi.
Bu sözləri deyən, sandım
Milyon dodaq, milyon dildi,
Bu sözləri deyən, sandım
Mən özümdüm, o deyildi!
Bir də baxdım, salon boşdu,
Çıxıb gedib yeddi nəfər,
Təbessümlə parlayırdı
Bəyaz dişlər,
Qara gözlər.
Hiss etdim ki, pəhləvantək
Güvənirdi özünə o,

Sonra açdı qapıları
Qaraların üzünə o,
Bircə anda boş salonu
Konqolular tutdu bütün,
Xəyalımda bir qələbə
Rəmzi oldu həmin o gün.
Sonra həmin konqolu gənc
Seyr eləyib dörd bir yanı,
Dedi:
– Açın pərdələri,
Ey, başlayın tamaşanı!

1968-69

KOR BAĞIRSAQ

Mənim bu səhnəyə gəlişim ki var,
Qəmli günlərimi salır yadıma.
Məni baş rollara buraxmırdılar
Baxmayıb arzuma, istedadıma.

Çox vaxt mən əvəzçi olurdum ancaq,
Əvəz etməsəm də heç bir aktyoru.
Daim ətsiz, qansız müqəvva olmaq,
Doğrudan,
insanı bezdirir, yorur.

Bizim səhnəmizdə “ulduz” sayılan,
Hörməti, şöhrəti ərşə yayılan
Qoca aktyor da mənə həmişə
Təsəlli verərdi:
– Bu çətin peşə
Həm də səbr istəyir,
Dözəsən gərək.
Bir zaman vardı ki, mən də sənintək...

PORTUQALIYA SƏFƏRİ

Mən ellər, obalar üstdən addadım,
Keçdim neçə-neçə qərrib ölkədən,
Nə şöhrətim vardı, nə də ki, adım,
Bədəlbəy nəvəsi Fərhad idim mən*.

Musiqi apardım bir dünya qədər
Mən öz ürəyimdə, barmaqlarımda.
Dedim: – Məni necə dinləyəcəklər
Müstəbid hökm edən yad diyarında?!

Orda ki hakimlər fəryad səsini
Musiqi səsindən uca tuturlar.
Düşündüm,
Könlümün tərənəsinə
Orda kim anlayar,
Orda kim duyar?!

Hələ Lissabona gəlməmiş,
Səhər
Mən baxdım dünyanın xəritəsinə.
Bir Portuqaliya bütöv yerləşər
Gördüm
Anqolanın hər nöqtəsinə.

Gördüm
Mozambiki doğrasan, çıxar
Bir Portuqaliya
hər parçasından;
Düşündüm qul olmuş azmanlar da var,
Düşündüm azmanı qul edib cırtan.

Düşündüm
Tarixin səhifəsində
Bu nə möcüzədir,

* Azərbaycanın xalq artisti Fərhad Bədərbəyliyə işarədir.

Bu nə ləkədir, –
Nəhəng bir Qulliver öz ölkəsində
Uzaq liliputa müstəmləkədir!

Lakin diplomat yox,
Lissabona mən
Musiqi aparın səfir gedirdim.
Parlayan royala baxıb
ona mən
Ovsuna düşmüştək heyrət edirdim.

Necə dillənəcək bu cansız royal
Salazar hökm edən qəm diyarında?
Hansı bir qüvvəsə mənə dedi: – Çal!
Fil gücü hiss etdim barmaqlarımda.

Çaldım...
Dindi Qara, danışdı Cövdət –
Vətən torpağının kamani, sazı.
Səsləndi Bethoven – o ulu qüdrət,
Dindi “Qəhrəmanlıq” simfoniyası.

Bəlkə onda qalxdı Portuqaliya
Oyandı illərlə yuxulu qeyrət,
Artıq son qoymaqçün qəmə, naləyə,
O gün öz-özünü dərk etdi millət?!

Bəlkə həmin o gün baxıb özünə,
Miskin həyatına
çəkdi xəcalət,
Utandı bu səbrə, müti dözümə,
O gün öz-özünü dərk etdi millət?!

Bəlkə o gün duydu –
Özü qul ikən
Özgəyə gətirib zülm, əsarət,
Zalımlar yurdudur bu yurd, bu vətən,

O gün öz-özünü dərk etdi millət?!
Bəlkə yetişmişdi ağacda bartək
Azadlıq həsrəti,

inqilab,
cürət,

Bu taxt uçmalıydı çürük divartək,
Bəlkə dərk etmişdi özünü millət?!

Sən demə, bu özü hökmü-zamanmış,
Vulkan püskürərmiş vaxtı çatanda.
Özünü duymamaq dərdi yamanmış,
Fəlakət olurmuş bir xalq yatanda!
Mən o gün çalurdım,
Bilmirdim bəlkə
Kül altda atəş var, buludda şimşək!
Artıq silkələnib qalxır bu ölkə
İllər yuxusundan duran adamtək.

Çalurdım,
Bilmirdim burda əsgər də
Bezib müstəbidə keşik çəkməkdən.
Bu gün süngüsünü o döndərər də,
Hakimin köksünə sancar ürəkdən!

Çalurdım,
Bilmirdim uzaq Anqola,
Mozambik eşidir,
... mənə dinləyir.
Dərdli Qvineya bu dəm az qala
Efiri su kimi içir,
... inləyir.

Çalurdım...
Bilmirdim bir az kənarda
Artıq addımlayır xoş bir gələcək.
Bilmirdi bu sirri heç Salazar da –
Kül altda atəş var,
... buludda şimşək!

SƏNİN ƏSƏRİN

Məndən incimisen,
Deyirsən niyə
Sənin əsərində rol götürmədim.
Özün bilirsən ki, mən bu səhnəyə
Ötəri şöhrətçün gəlib girmədim.

Qrimi üzümə çəkdiyim gündən
Güdmədim alqışı, quru ad-sanı.
İstərdim sənin də əsərinin mən
Olaydım birinci baş qəhrəmanı.

Xoşuma gəlmədi əsər,
Doğrusu,
Durğun gölməçətək dayazdır yazın.
Axı, nə zamandan bostan oğrusu
Bəlası olubdur həyatımızın?!

Səndə bir kilodan yeddi qram ət
Kəsən bir satıcı faciəmizdir.
Balaca oğrular səndə fəlakət,
Azman oğrularsa safdır, təmizdir.

Bəlkə çəkinirsən?
Qorxursan bəlkə,
Yazmırsan ağı ağ, qaranı qara?
Bilirsən, anadır bizim bu ölkə
Azad bir sənətə, mərd sənətkara!

Bir zaman Şekspir kralı, şahı
Çəkirdi səhnəyə mərdi-mərdana.
Lordu, kardinalı, hətta allahı
Çəkirdi səhnəyə – haqq divanına.

Sən yaxşı bilirsən:
Heç bir əsrdə
Baqqal, ya dükandar bəla olmayıb.
Həqiqət nəfəsli heç bir əsərdə
Kiçik bir alverçi rüşvət almayıb.

Yazıb bir felyeton söhbətini sən,
Deyirsən:
Bax, budur, əsrin azarı.
Milçəyi vurursan top lüləsindən,
Hanı əsrimizin qəhrəmanları?!

Böyük bir yürüşə başlamışıq biz,
Bu yolun dönməyən igidləri var.
Onları göstərsin gərək səhnəmiz,
Onları göstərsin gərək sənətkar.

Səhnəyə gəldiyim zamandan bəri
Neçə əsər gördüm, neçə rol, ay dost!
Doğrudur,
Alverçi, baqqal, sərsəri
Bu nəhəng səhnəyə tapıb yol, ay dost!

Fəqət yadımızda qalmayıb əsla,
Təbaşir tozutək silinib onlar.
Lakin soyumayan bir ehtirasla
Yaşayır dağ yaran mərd qəhrəmanlar.

Hanı səhnəmizin yeni Alması?
Hanı qalstuklu İmamyar, ay dost?
Onların bitməyib hələ davası,
Başqa görkəm alıb vuruşlar, ay dost!

Yüksək rəyasətli adamlar var ki,
Nitqində qurbandır vətənə, elə.
Bərkdə öz sözündən elə qaçar ki,
Eli də, xalqı da salar əngələ.

Keçmiş muzdurlar var – zadəganlaşıb,
Keçmiş nöqərlər var – ağalaşıbdır...
Qurdlar var – quzutək mehribanlaşıb,
Quzu var – qurd kimi həddin aşındır.

Bunları göstər ki, şanlı səfərdə
Buxov olmasınlar ayağımıza.
Böyük söhbətlərdən doğur əsər də,
Kim gəlib tamaşa edər cılıza?!

Səhnəyə əzəldən deyiblər güzgü,
Demək o, həyatı göstərsin gərək.
Sənin əsərini oxudum...
Düzü,
Orda nə həyat var, nə baş, nə ürək.

Xoşuma gəlmədi əsər...
Doğrusu,
Durgun gölməçətək dayazdır yazın.
Axı, nə zamandan bostan oğrusu
Bələsi olubdur həyatımızın?!

Yanvar-mart, 1970

MÜTİLƏR

Bu gün çar Edipəm,
Qarşımda qullar
Əsir əsim-əsim, titrəyir zağ-zağ.
Bilmirəm hakimlər qorxunc olurlar,
Yoxsa qul adəti əsməkdir ancaq?
Əsir vəzirlərim, müşavirlərim,
Ordular dağıdan sərkərdələrim,
Əsir məddahlarım – öz şairlərim,
Neçün əsdiyini anlamır heç kim.

Əsir haqq deyən də, nahaq deyən də,
Əyriyə də əsir, düzlər də əsir.
Əsir halallar da, haram yeyən də,
Kırpiklər səyriyir, gözlər də əsir.

SONUNCU DAYANACAQ

Ulduzlar oyaqdı, qəmər oyaqdı.
Gecə rəngindədi hələ dan yeri,
Ulduzlar içindən bir ulduz axdı,
Şəridə bənzədi uzaqdan yeri.

Büsbütün çəkilib yuxum gözümdən,
Yerimə qor dolub niyə? Bilmirəm.
Bu saat otaqdan çıxacağam mən,
Hara gedəcəyəm? Deyə bilmirəm

Fəqət gedəcəyəm...
Dar dalanları,
Əyri küçələri adlayacağam.
Yuxunun qoynunda məst olanları
Oyaq gözlərimlə odlayacağam.

Otlar arasıyla axan su kimi
Səssiz gedəcəyəm bu gecə yarı,
Şəhərin bir ulduz oğrusu kimi
Əlim uzanacaq göylərə sarı.

Orda – yuxarıda açıq pəncərə
Qaranlıq gözüylə baxacaq mənə.
Beləcə çıxıram hər gün səfərə,
Baş vurub gecənin qəribliyinə.

Gecəni gündüzə qatıb haçaqdır
Gəzirəm...
Taleyim bəlkə oyana...
Eviniz sonuncu dayanacaqdır,
Mənimçün yol yoxdur burdan o yana.

GÖZLƏRİN

Mənimçün yol yoxdur burdan o yana,
Eviniz sonuncu dayanacaqdır,
Gözlərin salıbdır məni tufana,
Onlar da tufandan qurtaracaqdır.

Qovacaq yolumdan qatı zülməti,
Onlarla güləcək hər arzumu mənim.
Mənə bəxş edəcək əbədiyyəti
Bir cüt qara rəngli ulduzum mənim.

Həyat yollarında azsam da bu gün
O gözlər edəcək yolumu bəlli.
Yelkəni daşlara dəysə ömrümün
O gözlər olacaq mənə təsəlli.

O gözlər atəşli vulkan kimidir,
Soyumaz alovu, sönməz ziyası.
O gözlər el qoşan dastan kimidir, –
Yalansız, riyasız, rəngsiz, boyasız.

KƏDƏRİN RƏNGİ

Yalansız, riyasız, rəngsiz, boyasız, –
O gözlər el qoşan dastan kimidir.
Sevinc onun ağı, kədər qarası,
Gözlər yeddi rəngli cahan kimidir.

Rəssamlar çox asan çəkir sevinci,
Vurur rənglərini qızıl səhərin.
Lakin mən tapmışdım bunu birinci:
Rəngi necə olur qəmin, kədərin.

Onu nə Rafael görüb bir zaman,
Nə də Leonardo da Vinçi görüb.
Onu bir cüt gözə çökəndə duman
Mənim bu gözlərim birinci görüb.

Atam evimizdən uzaq düşəndə
İlk dəfə dizimə yamaq düşəndə,
Bir insan əlindən çomaq düşəndə
O rəngi anamın gözündə gördüm.

Qızlar oğlan kimi şinel geyəndə,
Ellər ağ kağıza “qara” deyəndə,
Bu həsrət, bu möhnət beli əyəndə
O rəngi anamın gözündə gördüm.

Ocaq soyuyanda, təndir sönəndə,
Təknə yüngülləşib qova dönəndə,
Şən mahnı susanda, ağı dinəndə
O rəngi anamın gözündə gördüm.

Tale mənim üçün tolo quranda,
Yalançı şahidək üzə duranda,
Qış məni yandırır, yay donduranda
O rəngi anamın gözündə gördüm.

Topla rənglərini baharın, qışın,
Qövsü-qüzehi də cala ona sən.
Topla rənglərini torpağın, daşın,
Kədərin rəngini tapa bilməzsən.

Onu bu dünyada mən kəşf etmişəm,
Tapıb ad vermişəm,
O heç itərmi?
Könül xəritəmə mən nəqş etmişəm,
O mənim yeddinci təzə qitəmdir.

Dəyişir yer, səma, səhər rəngini,
Qəm-qüssə rəngini dəyişmir ancaq,
Sən görmək istəsən kədər rəngini
Öz doğma ananın gözlərinə bax...

MƏHƏBBƏTİMİZ

Öz doğma ananın gözlərinə bax
Sən görmək istəsən kədər rəngini.
Birinci o gözlər əks edir ancaq
Tale dəyişirsə əgər rəngini.

Sevənlər bir mənə, bir ahəng bilir:
Sevgidə sədaqət, sözdə ctibar.
Təbiət yeddi səs, yeddi rəng bilir,
Eşqin bir rəngi var, bircə səsi var.

Əsil məhəbbətçün deməz bir insan
Qoltuq ağacına möhtac şildir o.
Öz himni, öz gerbi, bayrağı olan
Azad ölkə kimi müstəqildir o.

Gəl qalxaq yüksəyə eşqin özündən,
Eşqin özünü də bürüsün heyrət.
Kədərin rəngini ana gözündən
Silər əlləriylə belə məhəbbət.

Gəl eşqi taleyə tapşırımağ biz,
Dörd yana üz tutur xam kəhər kimi.
Qoy çıxsın orbitə məhəbbətimiz
Səmaya tuşlanan raketlər kimi.

HƏLƏ Kİ...

Səmaya tuşlanan raketlər kimi
Qoy çıxsın orbitə məhəbbətimiz.
Buludsuz açılan bir səhər kimi
Görünsün işimiz, təbiətimiz.

Alaq ovcumuza ürəyimizi,
Görünsün şəkli də, vurğuları da.
Vətən torpağında qalsın izimiz
Bir gün qırılsa da ömür yarıda.

Hələ ki, qara bir mərmərin üstə
Adımız qızılla yazılmayıbdır,
Onun da yanında eldar şamını
Əkməyə bir çala qazılmayıbdır.

Hələ ki, bizimçün bir qarış torpaq
Dəmir şəbəkəyə alınmayıbdır.
Təsəlli xətrinə dostlar əliylə
İçində bir "cənnət" salınmayıbdır.

Hələ ki, deyəndə sağlığımıza
Kəlisa zəngitək dinir badələr,
Hələ ki, şəklimiz yaxalıqlarda
Sancaqla deşilmir qəmli, mükəddər.

Çatar qüdrətimiz, çatar vaxtımız
Günəşdən sərinlik, sudan od əlaq.
Əzəl şöhrətini Azərbaycanın
Hünərlə yaşadan bir övlad əlaq.

O zaman qara bir mərmərə deyil,
Günəşə yazarıq adımızı biz.
Ölçüyə sığışmaz, hesaba gəlməz
Sözümüz, şerimiz, şəriyyətimiz.

MƏNİM NƏYİM VAR

Sözümüz, şerimiz, şəriyyətimiz
Ölçüyə sığışmaz, hesaba gəlməz,
Hərdən uzandıqca söz-söhbətimiz
Sorguya tutursan məni niyə bəs?

Məndən soruşursan axı nəyin var?
Gülüm, əvvəlkitək budur cavabım:
Sənin bir qənirsiz gözəlliyin var,
Mənim vəsf etməyə sözüm, rübabım.

Mənim ürəyim var, hər tikəsindən
Neçə ürək çıxar məhəbbət dolu.
Əzəli qaydadır: birçə ovuc dən
Səpilsə göyərüb bir zəmi olur.

Mənim əllərim var, səni qaldırar
Bir cüt ağ göyərçin qanadı ilə.
Şikara çevrilsən səni saldırar
Dəlisoğlu qızıluş inadı ilə.

Mənim gözlərim var, aydan nur dərər,
Küləyin özünü seçər izindən,
Eşqimi, hissimi dəqiq göstərər,
İnan, Fəmidanın tərəzisindən!

Mənim saya gəlməz nəğmələrim var,
Hərəsi can verər cansız bir simə.
Əzizim, qəlbimdən qopan mahnılar
Orfeyin özünü salar tilsimə!

Bu ürək, bu əllər, bu gözlər sənin,
Tilsimli nəğmələr sənindir bütün.
Qalsın qulağında bu sözlər sənin:
Əvəz istəməzlər məhəbbət üçün.

KİM KİMİN ADIYLA

Əvəz istəməzlər məhəbbət üçün,
Qalsın qulağında bu sözlər sənin.
Təpədə bir palıd göyərirdi bu gün,
Oxşadı gözünü gəlib-gedənin.

Yüksəldi o qədər, qalxdı o qədər,
Dedilər: bu palıd göyə dayaqdır.
Ərzin bir parçası uçulsa əgər,
Dedilər: bu palıd saxlayacaqdır.

Səmanın sayrışan səyyarələri
Qonardı palıdın yarpaqlarına.
Gecələr qanadı təyyarələrin
Dəyərdi palıdın budaqlarına.

Çətirdə genişlik, boyda ucalıq
Palıdı salmışdı dilə, ağıza,
Palıdın insantək düşmüşdü artıq
Söhbəti kitaba, şəkli kağıza.

Təpəni yadına salan olmadı,
“Təpə üstündəki palıd” dedilər.
Sonra tək çəkildi palıdın adı,
Bürüdü təpəni qüسسə, qəm, kədər.

“O mənim sinəmdə qalxdı, ucaldı,
Bu qədər nankorluq kimdə var, kimdə?
Adıma, üstümə o kölgə saldı,
İndi heç görünmür yüksəkliyim də!”

Palıd dinlədi bu giley-güzarı,
Titrədi təpənin acı sözündən,
Sanki sındı onun palıd vüqarı,
Boyu, ucalığı düşdü gözündən.

Dedi: “Təpəninmiş bu şan, bu şöhrət...”
Ah çəkdi, ahından göylər ağladı.
Bütün qəzəbilə coşdu təbiət,
Səmanı çarpazı şimşək dağladı.

Bu dərdlə yaşaya bilməyəcəkdi,
Palıd bu dəhşəti duydu yenidən.
Odlu bir şimşəyi köksünə çəkdi,
Onu kül elədi şimşək də fəvrən.

İndi dağ boydadır təpə həsrəti,
Palıdsız anılmır, qalıb tənha, tək.
Çox zaman bilmirik biz bu hikməti:
Kim kimin adıyla şöhrətlənəcək.

OƏTIYYƏT

Kim kimin adıyla şöhrətlənəcək,
Çox zaman bilmirik biz bu hikməti.
Torpaqımı çiçəyə verir bərbəzək,
Yoxsa ki, çiçəkdir yerin zinəti?

Vətəni ucaldan qəhrəmanmıdır,
Yoxsa qəhrəmanı ucaldan Vətən?
Ürəyi yaşadan qızıl qanmıdır,
Yoxsa Vətən eşqi?

Bu sualla mən
Evimdə balaca iş otağıma
Bu gün rəis kimi qəzəblə girdim.
Baxanda düyümlü qaş qabağıma
Öz şöklüm divarda zağ-zağ əsirdi.

Şöklümə: – Düş, dedim, divardan yərə.
Yaxın gəl, səninlə çəkim haqq-hesab.
Baxmışam yazdığın o şeirlərə,
Düzmüsən dolaba sən kitab-kitab.

Bunlar sənin olsun!
Yazdıqlarına
Əməl etmişəm, söylə, həyatda?
Yoxsa bağa kimi girmisən qına
Ağır dəqiqədə, ağır saatda?

Güllərdən el üçün şirə çəkmisən,
Yoxsa ki, dönmüsən qara çibinə?
Kürsüdən sinənə döyə-döyə sən
Yoxsa əl salmısən xalqın cibinə?

Bir əyinə paltar, ağıza çörək,
Bir dodağa gülüş olmusanmı heç?
Qışda alovlanıb dolu tonqaltək
Soyuq bir otağa dolmusanmı heç?

Yayda gün başları dağlayan zaman
Sərin bir çətirə dönmüsənmi sən?
Bir Vətən övladı ağlayan zaman,
Söylə, tutmusanmı onun əlindən?

Elə ki, boşaldı elin anbarı
Qara geymişənmi yaşlılar kimi?
Görəndə vicdansız hökmü, qərarı
Rəngin ağarıbmı bəyaz qar kimi?

Udmusan sözünü yoxsa bir anda
Bıçaq işləyəndə qana, iliyə?
Əqidə yolunda, inam yolunda
Qərar vermişənmi Nəsimiliyə?

Belə şöhrətlənib sənin əcdadın,
Vətən tarixini belə yazıbdır,
Sevinclə, kədərlə dolu həyatın
Yolunda nə sapıb, nə də azıbdır.

Şəklim gözlərini döyüb baxırdı,
Söyləyə bilmirdi öz qərarını,
Əl atıb mən onu qəzəblə cırdım,
Tökdüm döşəməyə qırıqlarını.

Yel atdı bir yana hər parçasını,
Bəyəndim hökmümü, qətiyyətimi.
İnsan özü versin öz cəzasını,
İnsan özü versin öz qiymətini!

VİCDAN

İnsan özü versin öz qiymətini,
İnsan özü versin öz cəzasını!
Gözəllik artırır təravətini,
Həyat da dəyişər öz mənasını.

Uçulub dağlar islah evləri,
Hakim vicdan olar məhkəmələrdə.
Qara bayrağıyla tərək cədr yeri
Bəşərin bəlası fitnə də, şər də.

Hər kim ki, Vətənin bir çərəyini
Hətta ləkələsə ehtiyacından, –
Gəlib özü assın öz ürəyini
Xalqın qarşısında dar ağacından.

Cinayət başında tutulmayanlar
Qoy özü özüyüçün məhkəmə qursun.
Zindanlar küncünə atılmayanlar
Qoluna qandalı qoy özü vursun!

Vətən beləsini bağışlayar da,
Onda ana qəlbi, ana gözü var?
Ellər bu qərarı alqışlayar da,
Vətənin sözünə kimin sözü var.

Büdrəsən qolundan tutar el sözü,
Büdrəmək dönməsin ancaq vərdişə.
Kölgəli deyilsə insanın gözü
Qara çeşməksiz də baxar günəşə.

MUSTAFA MÜƏLLİM

– Qara çeşməksiz də baxar günəşə
Kölgəli deyilsə insanın gözü.
Mustafa müəllim dərstdə həmişə
Belə başlayardı birinci sözü.

Filosof olardı o, yerli-yersiz,
Qaşını çatardı Didrosayağı.
Deyərdi bir küllün zərrəsiyik ki,
O küll anamızdır – Vətən torpağı.

Deyərdi xalqlardan, qəhrəmanlardan,
Usyandan, döyüşdən, sürgündən bizə.
Tarixə dönsə də o, zaman-zaman
Misallar çəkərdi bu gündən bizə.

Deyərdi pis övlad çürük diş kimi
Daha da artırır ağrını, dərdi.
Yeni bir fəlsəfə kəşf etmiş kimi
Dərsin axırında belə deyərdi:

– Gələn hər əzabı, hər əziyyəti,
Qəmi, mütiliyi, məhrumiyyəti
Əlləri qoynunda kim qarşılasa,
Baxsa şükranlıqla bayrama, yasa
Yüz milyon olsa da sayı,

yaxşı bil,

O canlı sürüdür!
Sürü xalq deyil!

Fəqət Nəbi kimi, Janna d'Ark kimi,
Matrovsayağı uca dağ kimi,
Əliyalın qılınc, sinəsi sipər,
Zülmün qarşısına çıxsın bir nəfər,
Hökmüylə uçulsun zülmün təməli,
Bir nəfər bütöv bir xalqdır, deməli.

Mustafa müəllim, min rəhmət sənə,
Görüm nurla dölsün sənə məzarın.
Bu gün qulağımda səslənir yenə
Bir zaman dediyin bu kəlamların.

Bu gündən otuz il dönürəm geri,
Durursan qarşımda yenə sən mənim.
Ömrün acı, şirin xatirələri
Keçir gözlərimin önündən mənim.

Sanki köhnə valı kimsə yenidən
Yüzüncü dəfədir qurub oxudur.

Sanki əks-səda dinləyirəm mən,
Səni görməyim də sanki yuxudur.

Bircə xatirəni yaşatsa insan
Bütün ömrü boyu bəlkə bəsidir.
Ürəyi kövrəldən, gözü yaşardan
O uzaq illərin xatirəsidir.

ŞƏHİD MEŞƏ

O uzaq illərin xatirəsidir
Ürəyi kövrəldən, gözü yaşardan.
Bu, Kürün kədərli hekayəsidir,
Yadıma düşdükcə yanırım, inan.

Sahildə zümrüdü bir meşə vardı,
Söyüdlü, çinarlı, ağcaqovaqlı.
İlboyu bir yaşıl süfrə açardıq,
Budağı yuvalı, qoynu qonaqlı.

Meşəni insanlar salmamışdılar,
Nə bir alın təri, nə əl qabarı.
Anamız təbiət özü bir bahar
Əkməşdir sahilə bu ağacları.

Kür o il aşmışdır uca bəndi də,
Qala bilməmişdir öz məcrasında.
Mənim doğulduğum Muğan kəndi də
Bir ada olmuşdur su səhrasında.

Elə bil başını itirmişdir Kür,
Gözümdən qovmuşdur şirin yuxumu.
Daşanda özüylə gətirmişdir Kür
Sahilə nə qədər ağac toxumu.

Elə ki Kür yatdı,
Həmin toxumlar
Cücərdi, boy atdı gündə bir çərək.

Üstündən keçməmiş üç qış, üç bahar
Bir meşə oldu ki, lap şəklini çək.

Gəldi qucağına onun el, elat,
Süfrələr salındı kölgəliklərə.
Daşanda Kürümü söyən camaat
Ona "sağ ol" dedi meşəyə görə.

Sonra gözə girib yer əkmək üçün
Torpaq "lazım oldu" kolxoz sədrinə.
O gəlib meşəni qırdırdı bir gün,
Toxundu çiçəyin, gülün xətrinə.

Ağaclar yıxıldı qollu-budaqlı,
Yuvalar dağıldı çolpalarıyla.
Çinarlı, söyüdlü, ağcaqovaqlı
Meşə yoxa çıxdı sıx qatarıyla.

Sədr bostan əkdə meşə yerində...
Torpağın nə yaman həkkəsi varmış.
Ağılsız, vicdansız tədbir görəndə.
Torpaq da insandan qisas almış.

Bircə şamama da bitirmədi yer,
Çayır yorğan kimi örtüdü torpağı.
Sədrə muradına yetirmədi yer,
Qazancı nə oldu?

Elin danlağı.

Hər kəndə gedəndə dinləyirəm mən
Şəhid bir meşənin şikayətini.
Özün bir şitil də əkməmişən sən,
Qoruya bilməzsən el sərvətini.

HERKULESİN ÇOBANLIĞI

Qoruya bilməzsən el sərvətini,
Özün bir şitil də əkməmişən sən!
Aqıl babaların bu hikmətini
İnsanlar yadından çıxarır bəzən.

Bağı tapşırırlar hər bağbana da,
O bağda nə bəhrə, nə də bar qalar.
Sürü tapşırırlar hər çobana da,
Saysız bir sürüdən bir davar qalar.

Millətin önündə, xalqın önündə
Borcu düşündürsün gərək hər kəsi.
Canlanır gözümdə mənim bu gün də
Qədim yunanların bir əfsanəsi.

Bir vaxt Yunanıstan torpaqlarında
Çobansız otlarmış sürü, deyirlər.
Suyu bol axarmış bulaqların da,
Gözəl otlaq imiş bütün o yerlər.

Sürülər çobansız gedib-gələrmiş
Örüşə, yatağa, yamaca, yala.
Hər kolun dibində quzu mələrmiş
Zümrüdü çöllərə səs sala-sala.

Sürülər qorxusuz, ayın-şayınmış,
Örüş otlu, sulu, havalar ilıq.
Camaat sürüdən çox arxayınmış...
Bir gün pozulur bu arxayınçılıq.

Görülər kiçilir sürü günbəgün,
Qoyuna canavar daraşib demək.
Üstündə göz olsun gərək sürünün,
Hünərli bir çoban tapılsın gərək.

Herkules!
Neynəyər ona canavar?!
Gəlin çoban edək elə onu da.
Ona təslim oldu amazonkalar,
O yıxdı üçbaşı Gerionu da!

Dedilər: Herkules qoy çoban olsun,
Zevsin igid oğlu indi bekarlı.
Qoy özü sürüyə pasiban olsun.
Herkules sürünü çölə apardı...

Qovdu bir-birini günlər, həftələr,
Yenə azalırdı qoyunlar fəqət.
Adamlar gizlənib çöldə güddülər.
Güddülər...
Onları bürüdü heyrət.

Gördülər Herkules özü sürüdən
Bir-bir qoyunları tutaraq yeyir.
Sürünü günbəgün odur əridən,
“Bu mənim çobanlıq haqqımdır” deyir.

Seçir köklərini, yağlılarını,
Azman hər öynəyə üç qoyun yeyir.
Beləcə talayır elin varını,
“Bu mənim çobanlıq haqqımdır” deyir.

Camaat mat qaldı buna...
Nə desin?
Ağsaqqal bir qoca hökm çıxardı:
İstər qoyunları canavar yesin,
İstərsə Herkules, nə fərqi vardı?

Bizik haqq-hesabla talanan yenə,
Günahkar dostu bil, ya da düşməni.
Hamı “bəli” dedi onun sözüne,
Bunu bir Herkules başa düşmədi.

O, haqlı özünü sanırdı ancaq,
“Bu mənim çobanlıq haqqımdır” deyər,
Əzizim, bu günün gözləriylə bax
Nə vaxtsa yaranmış bu əfsanəyə.

HƏQİQƏTLƏR, ƏFSANƏLƏR

Nə vaxtsa yaranmış bu əfsanəyə,
Əzizim, bu günün gözləriylə bax.
Elə et bugünkü hər an, saniyə
Sabah bir əfsanə görünsün ancaq.

Zəfər dastanını bu gün elə yaz,
Desinlər azmanmış, yoxsa nə imiş?
Desinlər həqiqət bu boyda olmaz,
Desinlər yəqin ki, əfsanə imiş.

Gör nələr həqiqət görünür bizə,
Əfsanə insanı hara aparıb:
Həqiqət deyirik ulu Hürmüzə,
Əfsanə sanırıq – Fərhad dağ yarıb.

Xəyalı mat qoyan bir əfsanədən
Ayırmaq olursa bir həqiqəti –
Belə həqiqətə, əfsanəyə mən
Deyirəm insanın, ömrün zinəti.

Faşist bayrağını endirməyimiz
Sabah bir əfsanə sayılacaqdır.
Aya canlı insan göndərməyimiz
Dönüb əfsanəyə

yayılacaqdır.

Heyranam xalqımın zəkasına ki,
Əfsanə uydurub torpağa bağlı.
Baş vurub tilsimlər dünyasına ki,
Tilsimi sındırsın idrakı, ağılı...

Məlikməmmədi də xalq yaradıb ki,
Eldə ona bənzər qəhrəman olsun.
Zülmət dünyasına onu atıb ki,
Özünü zülmətdən qurtaran olsun.

Bəlkə Məlikməmməd yaranmasaydı,
Nə Şamil olardı, nə də ki Babək.
Hansı zülm əbədi yerində saydı,
Əriyib getmədi güney qarıtək?

Ağ div uydurubdur aqıl babalar,
Udar yer şarını bir tikə kimi.
Bugünkü cahangir, hərəs qəsbkar
Xalqın yaratdığı ağ div deyilmi?

O dədəm Qorqudu, Burla xatunu
Əsrlər keçsə də el unutmayıb.
Sürüb qoç Koroğlu öz Qıratını,
Neçə qəsbkara divan tutmayıb?

Adda Üçtibindən Qalaqayına,
Arazı ömründə daşan görmüsən?
Baxmayıb ellərin hay-harayına
Saranı götürüb qaçan görmüsən?

Bu sözlə, Xançoban deyir ki mənə
İstəsən Arazı daşımaq olar.
Hər kiçik ləpəni çevirib kinə
Məftillər üstündən aşırmaq olar.

Ah, yazıq babalar, aqıl babalar,
Hər kiçik sözünüz örnək, bir aləm!
Vurğun sizə deyib "cahil babalar",
Mən onun yerinə üzr istəyirəm.

Siz sonsuz idrakla, sonsuz hünərlə
Müşküllər açırsız, tilsim qırırsız.
Siz bu həqiqətli əfsanələrlə
Bizi özümüzdə tanıtdırırsız...

Hər şeyi təzədən başlayaq gəlin,
Ömrün anını da, saatını da,
Pyedestal üstdəki məğrur heykəlin
Hələ tunc olmamış həyatını da.

Təzədən başlayaq itən illəri,
Dostu, düşməni də təzədən seçək.
Meridianları, paralelləri
Təzədən adlayaq, təzədən keçək.

On səkkiz yaşına girənlər kimi
Bəyənək təzədən, sevək təzədən,
Əqidə yolunda bir əsgər kimi
Həyatı başlayaq mübarizədən.

Nəğmədə səslənən saxta xal kimi
Mənasız ötüşən günlərimiz var.
Yaxşı köklənməsə tarın bir simi
Ən gözəl musiqi xaric çalınar.

Gəlin özümüzü, xislətimizi
Təzədən dərk edək, təzədən duyaq,
Bizi sərməst edən şöhrətimizi
Urvatsız ölütkə məzara qoyaq.

Əsiri olmuşuq cılız hissələrin,
Tiri seçməmişik öz gözümüzdə,
Söyüb qarasına ürəksizlərin
Ürəksiz olmuşuq biz özümüz də.

Tərsinə çevrilmiş durbindən baxaq
Keçib gəldiyimiz bu ömrə, günə,
Çəkilib uzaqdan baxanda ancaq
Hər insan özünə aydın görünər.

Ömrün azlığıdır bizə göz dağı,
Ömrün qısalığı bizi əyibdir.

Səməndər quşunun odda yanmağı
Ona neçə həyat bəxş eləyibdir.

Yanıb külə dönür səməndər quşu,
Külündən yaranır yeni səməndər.
Ömrün boş günləri, hədə olmuşu,
Yenidən yaşansa yüz ömrə dəyər.

Başlayaq, hələ ki nəfəsimiz var,
Yanaq, təzələmək, solaq, cücərək.
Təzədən sınınsın mərdlik, etibar,
Təzə vurgularla döyünsün ürək.

Qoy güzgüsü olsun yaşanmış illər
Təzə başlanacaq cəşqin, əməlin.
Qoy bizi təzədən sınınsın ellər,
Hər şeyi təzədən başlayaq gəlin.

Fevral, 1978

Gizlətmə gözünü, gözünə qurban,
Ürək görünməyir göz gizləndə,
Günəbaxan kimi günəşə bax sən,
Kölgəyə bürünər üz gizləndə.

Hərə baş girdəyə qoca dünyada
Atsız atlı olar, atlı piyada.
Şir meşədə ölər, qartal qayada,
Əyri meydan sular düz gizləndə.

Ömrün məhək daşı açıq alındır,
Yüz hicran əzabı bir vüsalındır.
Çəkinmə, od üstə ayaqyalın dur,
Kim deyər sözünü biz gizləndə?

Bəzən düşünürəm: köhlən bir atam,
Yollarda at kimi səkməliyəm mən,
Yükləri belimə gərək mən çatam,
Bütün ağırlığı çəkməliyəm mən.

Keçib getməliyəm daşlı yolları,
Bu daşlı yollardan çıxan deyiləm.
Yollarda saldıığım polad nalları
Qayıdıb təzədən yığan deyiləm.

Qoy belim yük görsün, yəhər görməsin,
Bir yaxşı düşəndə bir yaman minər.
Cilovum kəmfürsət əllər görməsin,
Qamçısı belimdə şaqqıldar, dinər.

Sökün axurumu, kəsin dənimi,
Bundan incimərəm zərrə qədər də.
Görsəm naqis əldə öz yüyənimi,
Üzər ürəyimi qəm də, kədər də.

Qoyun arabama ən ağır yükü,
Dünyanı xurcuntək belimdən asın.
Kəmfürsət əldəki qamçılar tək
Mənim kürəyimdə şaqqıldamasın.

Müdam “çəkən atı vurarlar” deyib
Atalar qamçını düşməni sanıbdır.
Qamçı vüqar qırıb, qamçı bel əyib,
Qamçıdan kürək yox, ürək yanıbdır.

Fikrində nələr var dilsiz bir atın, –
Yorğun gözlərindən oxuyunuz siz,
Belimə dünyanın yükünü çatın,
Kürəyim qamçısız, ağzım yüyənsiz.

1979

1979

BİZİM PLANET

Meteor selini keçib cürətlə
Lacivərd göylərə insan saldı iz,
Baxdı ucalıqdan Yerə heyrətlə,
Dedi: – Nə gözəldir planetimiz!

Gözünə işıqlar dəydi birinci,
İşıqlar – qırmızı, yaşıl, ağ, sarı,
Hərəsi bir yaqut, zümrüd, bir inci,
Süzdü gözdolusu bu işıqları.

Gözünə silsilə dağlar göründü
Karvana düzölmüş dəvələr kimi.
Dağların döşündən duman süründü
Təzə iməkləyən nəvələr kimi.

Göründü insana dənizlər, göllər
Yeni qalaylanmış tava kimi ağ.
Göründü arpalı, buğdalı çöllər, –
Sanki zəfərandır Yerdə bir tabaq.

İnsan yüz mərtəbə evlər gördü ki,
Yapışib torpağa göbələk kimi.
İnsan kənd gördü ki, şəhər gördü ki,
Gözləri oxşayır yeddi rəng kimi.

İnsan iki lövhə gördü cahanda:
Ölkə var oyaqdı, el var yatırdı.
İnsan gülümsədi göydən baxanda
Yer nöhəng bir topu xatırladırdı.

İnsan bir qürurla süzdü bunları,
Süzdü ulduzların bərabərindən,
Dedi: – Nə gözəldir bizim Yer şarı!
Baxdı, köks ötürdü insan dərindən.

Birdən çöhrəsini бүürüdü kədər,
Dolandı başına onun kosmos da.
Qorxdı – bu gözəllik məhv ola bilər,
İynə batmış kimi partlar bu “kos” da!

İnsan bilirdi ki, Yer kürəsində
Qucağı doludur arsenalların.
Ölüm qoxusu var buz nəfəsində
Qarımış, qartımış generalların.

Səmadan görünən zümrüd meşənin
Qoynunda torpaq var, – insan bilirdi.
Düzlərə çiçək yox, raket döşənib,
Raketlər danışar, – insan bilirdi.

Bilirdi neytron, atom haçaqdır
Yatır yuvasında bir ilan kimi,
Töküb zəhərini sıçrayacaqdır
O, “qış yuxusu”ndan ayrılan kimi.

Bilirdi altında qayıqlar üzür
Qalaylı tavaya bənzər dənizin.
Bilirdi od yüklü təyyarə süzür
Lacivərd qoynunda göylərimizin.

Bunları görmüşdü insan min kərə,
O, Yerdən gəlmişdi, burda uça da.
Bilirdi yenə də dönəcək Yerə
Ulduz aləmində qanad açsa da.

Kimsəsiz qoynundan uçan daşların
İnsan var səsiylə qışqırdı birdən:
Ey Yer kürəsinin vətəndaşları,
Kosmosdan seyr etdim bu torpağı mən.

Necə də sakitdir meşə, dəniz, dağ!
Kaş bu ucalıqdan görəydiniz siz.
Gəlin, onu belə sakit saxlayaq,
Nə qədər gözəldir planetimiz!

VƏTƏN

Mən səndən bir yaşıl budaq istədim,
Sən mənə bəxş etdin zümrüd meşələr.
Mən səndən kiçik bir otaq istədim,
Sən mənə bəxş etdin dilbər guşələr.

Mən səndən adicə həyat istədim,
Sən məni çıxardın min-min səhərə.
Mən səndən kiçik bir qanad istədim,
Sən məni uçurdun ənginliklərə.

Mən səndən bir dəstə çiçək istədim,
Mənimçün dörd fəsli yaz elədin sən.
Mən səndən ilhamlı ürək istədim,
Sən mənə təb verdin milyon ürəkdən.

Mən səndən kiçik bir sevinc istədim,
Sən mənə bəxş etdin bütöv səadət,
Mən səndən bir parça bürünc istədim,
Sən mənə bəxş etdin xəzinə, dövlət.

Mən səndən istədim açıq bir alın
Sən mənə bəxş etdin əzəmət, vüqar,
Mən də başıaçıq, ayağıyalın
Yolunda can qoysam, yenə az olar.

Bəlkə buna görə əzəmətlisən –
Nəyin var vermisən əsirgəmədən?!
Sən bir ana kimi səxavətlisən,
Anam Azərbaycan, Vətən, can Vətən!

TORPAĞIM

Hamıdan çox torpağıma inanıram,
İstəyirəm hər an onu seyrə çıxım,
Üzərində yeriyrəm, dayanıram,
Düşür zərif sinəsinə ağırlığım.

İnanıram, yenə möhkəm saxlayacaq,
Qoymayacaq məni o, dar ayağında.
Cavan ölsəm, bulaqlarla ağlayacaq,
Qoca ölsəm, dəfn edəcək qucağında.

Bir dən atsam bu gün onun cadarına
Mənim üçün min-min sünbül yetirəcək.
Ehtiyacım olsa qışda baharına
Qar üstündə qızılgül də bitirəcək.

İnanıram, düşmənin qabağına
Özgəni yox, ilkin məni göndərəcək.
Yara dəysə bir ağacın budağına
Yalnız məni o, məlhəmə döndərəcək.

Lazım gəlsə çevriləcək yad qəbrinə
Mənim üçün gülzar olan hər qarışı,
Yer üzünə min il sonra gəlsəm, yenə
Kaş mən olam bu torpağın vətəndaşı!

YALLI

Gəlin yallı gedək biz
Könlümə yallı düşüb.
Xəyalım babaların
Ruhu ilə görüşüb.

Gəlin yallı gedək biz,
Gedək Şərur yallısı,
Mərdlik, dözümlü, azadlıq,
Hünər, qürur yallısı.

Bir yallı ki, Qobustan
Qayasına yazılıb,
Bu torpağın ruhuna,
Mayasına yazılıb.

Əllər bir-birini
Qoy tutsun, ayrılmasın.
Əllərin bu birləşən,
Zənciri qırılmasın.

Yallı gedən cərgələr
Həm də sıx olsun gərək, –
Lap İçərişəhərin
Qala divarlarıtək.

Halayımız uzansın
Qranit çəpər kimi,
Yurdumuzun belinə
Həç tonqal da çatmayaq.

Dolansın sipər kimi
Qüdrədən odumuz,
Elə oddan yaranıb
Azərbaycan yurdumuz.

Qaynaqlansın əlimiz
Dəmirtek bir-birinə.
Dönək bütöv Vətənin
Dəmir sərhədlərinə.

1976

SƏADƏT

Gəl, yaddan çıxaraq soyuducunu,
Gəl, Kürün istihal suyundan içək.
Alaq əlimizə yolun ucunu,
Laçından, Salyandan, Qazaxdan keçək.

Axsın könlümüzə talış ləhcəsi,
Şəki bağlarını gəzək ha indi.
Gəncə çinarının xal-xal kölgəsi
Quzey qarı kimi safdı, sərindi.

Günəş gözlüyünü çıxarıb ataq,
Gözü qamaşdırsın Muğan günəşi.
Göygöltək Kəpəzin yalında yataq,
Quşlarla bir gərək doğan günəşi.

Gəl, qumral qoyundan çalaq dələmə,
Lələli çəmənlik – yaşıl süfrəmiz,
Günü Qarabağda axşam eləmə,
Ağsu dolayından keçməliyik biz.

Vətən intəhasız, ömür azdı, az.
Bu qısa ömür də keçməsin hədə.
Adam səadəti evə çağırmaq,
Adam səadətin dalınca gedər.

1976

SƏFƏRDƏN QAYIDANDA

Mən bilmirəm zarafatdır, həqiqət –
Deyirlər ki, hərə bir cür dəlidir.
Özgəsinə söyləməyə nə hacət,
Bu söz clə mənə deyilməlidir.

Bəzən uzaq səfərlərə çıxıram,
Bir ay sonra qayıdıram Vətənə,
El-obama başqa gözlə baxıram,
Elə bu vaxt dəli deyir siz mənə.

Görürəm ki, Göy göl olub okean,
Qız qalası ucalıbdır əlli qat.
Cənnət sözü deyiləndə hər zaman
Lügətçilər belə yazır: Batabat.

Kainatda, bircə günəş olsa da,
Öz məxsusi günəşi var Muğanın,
O yanacaq ərzi zülmət alsa da,
Qaralsa da, al günəşi cahanın.

Görürəm ki, göy səmanın tağını
Mənim saysız buruqlarım saxlayır.
Yoxsa uçar ulduzların yığını,
Gümüş Ay da mehvərindən laxlayar.

Görürəm ki, hamı nəğmə düzəldir,
Fəqət əldə nə kaman var, nə söz var.
Xəritələr ona görə gözəldir
Orda Kür var, göy Xəzər var, Araz var.

Qobustanmış Luvrun adı özəllər,
Cenevrənin əzəl adı Lənkəran.
Bilinməzmiş çörək dadı özəllər
Olmayanda Azərbaycan -- bu məkan.

Deyirlər ki, hərə bir cür dəlidir,
Dəli edib məni sevgi, məhəbbət,
Bu söz elə mənə deyilməlidir...
Ah, ayrılıq, ah, bir aylıq səyahət!

Torpağa bax, daş da açar gül-çiçək,
Dodağımı tez sıxıram mən ona.
Mümkündürsə mənə dəli deməmək
Onda elə Qeys deyın Məcnuna.

GƏNCƏ ÇINARININ MAHNISI

Mən öz familimin qədimliyilə
İngilis lordutək qürrələnmədim.
Çoxları səsini çəkəndə zilə
Mən heç danışmadım, mən heç dinmədim.

Nəslində naqislik olanlar ancaq
Şöhərdən dəm vurur söhbətlərində.
Mən adi çınaram – kök, gövdə, budaq –
Budağım göylərdə, köküm dərinədə.

Yaşımı bilmirəm – İlyas Nizami
Kölgəmdə dincəlib şeir deyərək.
Kəpəz kövrələndə Məhsəti kimi
Gözündən Göygölü salıb damcıtək.

Şimşəyi saxlayar qolum-qanadım.
Gövdəm bir dayaqdır ərşə sanaram.
Mən bir çınaram ki, şöhrətim, adım
Əlimdən çıxarsa, solub yanaram.

Mən bir çınaram ki, öldürməyibdir
Məni fətlələrin oxu, gülləsi.
Fəqət qürurumu bəzən əyibdir
Adıma bağlanan bir yad kəlməsi.

Neçə padşahın, kralın, çarın
Taxtınır tarmar görə çınaram.
İzi də qalmayıb bu gün onların,
Mən yenə vüqarla dururam, varam.

Məni sinəsində saxlayan torpaq
Tanının dünyanın hər bir yerində.
Mən adi çınaram – kök, gövdə, budaq –
Budağım göylərdə, köküm dərinədə.

KƏNDİMİZ

Salam Kür! Salam Kür! Baba ocağı,
Dağıtdın könlümün hər möhnətini.
Bir dəfə öpməklə burda torpağı
Duymazsan dünyanın səadətini.

Burda ağ qovağın budaqlarını
Kim belə naşitək əhəngləyibdir?
Sıxdım gövdəsinə dodaqlarımı,
Mənim kənd həsrətim onu əyibdir.

Burda çöl ceyranlı, səma durnalı,
Yulğunlar ucalıb, meşələnidir.
Burda sürü izi, orda at nalı,
Ətəkdə turaclar eşələnidir.

Torağay torpağı ayaqlarıyla
Çörək üzü kimi naxışlayıbdır.
Təbiət rəngləri çalarlarıyla
Bizim kəndimizə bağışlayıbdır.

Burda təbiət də insanlaşdı,
İnsanlar Kür kimi qaynar, saf, dərin.
Burda kişi tapmaq asanlaşdı,
Bu da bəhrəsidir işin, hünərin.

Burda igidlər var aslan biləkli,
Halal zəhmətiylə ucalıb başı.
Burda kişilər var üzü çörəkli,
Əl vursa qızıla döndərər daşı.

Burda oğullar var qız ismətlidir,
Burda qızlar da var oğul kimi mərd.
Analar lap Muğan təbiətlidir –
Yaz kimi mülayim, payız kimi sərt.

Həyətlər həsrətdir burda çəpərə,
Qonaqsız bir süfrə çətin tapılar,
Yada, dost-tanışa, yol gedənlərə
Taybatay açıqdır bütün qapılar.

Bir nemət dadmasan burda günahdır,
Zəhmət ətri gəlir hər tikəsindən,
Deyəsən, oxuyan aşiq Pənahdır,
Tanıdım sazının cingiltisindən.

Başına döndüyüm Kürün qırağı,
Dağıtdın könlümün hər möhnətini,
Bir dəfə öpməklə burda torpağı
Duymazsan dünyanın səadətini.

ANAMIN ƏLLƏRİ

Qızım Ülkara

Anamın əlləri düşür yadıma,
Ağac qabığıtkə cadar-cadardı.
Anamın əlləri düşür yadıma,
Başaq döşürərdi, taya vurardı.

Anamın əlləri düşür yadıma,
Torpaq belləyərdi, əymə əyərdi.
Bir ağac əkməmişdi mənim adıma,
Lakin bəhərini bir kənd yeyərdi.

Bir təndir salmışdı – evin dirəyi,
Balaca çhrama bənzəri vardı.
Ətri yayılanda isti çörəyin
Hərəyə bir tikə dadızdırardı.

Bir qara qazanlı ocaq çatardı,
Qazana nə saldı – bir görmədim mən.
Xörək bir külfətə fəqət çatardı,
Sən demə “tox imiş özü” səhərdən.

Baxmazdı atamın qazancı azdı,
Xəzinə deyərdi öz maaşına.
Pulun qıtlığını üzə vurmazdı,
Onu çatdırardı ayın başına.

Köhnə paltarlara ütü çəkərdi,
Hayıfdir, nə üçün atım, deyərdi.
Sökərdi, təzədən biçib tikərdi,
Hamımız növbəylə onu geyərdi.

Bəzən yol çəkərdi qonur gözləri,
Azalıb çatanda təkno dibinə,
Atamın arvadı olandan bəri
O, əl salmamışdı ərin cibinə.

Bəlkə buna görə güzəranımız
Hərdən incəlsə də, üzülməzdi heç.
Gülər gözlərimiz, qızar canımız,
Ancaq dodağımız büzülməzdi heç.

Bu eşqi, sevinci, səmimiyyəti
Gətirən anamın öz əli idi.
O əllər düzlüyün, işin, zəhmətin
Qüdrətdən yaranmış heykəli idi.

İndi rast gələndə isti təndirə,
Barlı bir ağaca, təmiz adama
Nə üçün bilmirəm heç birdən-birə
Anamın əlləri düşür yadıma...

BU YAŞIMDA DA...

Uşaqlıq!
Hərəməz bir quş saxladıq –
Bülbül, alacəhrə, sığırçın, qutan.
Hər qəfəs küncündə bir quş ağladı,
Mənim qəfəsimdə ala sağsağan.

Belə deyirdilər:
Gedənlər dönür
Sağsağan yerini dəyişsə əgər,
Ümidlər puç olur, arzular sönür
Sınaqdan çıxmırsa bu el deyənlər.

Bir gün sağsağanı açıb buraxdım,
Dedim quşcuğazın dəyişsin yeri.
Onun uçuşuna ümidlə baxdım:
Atam cəbhələrdən qayıdacaq geri.

“Sağsağan, sağsağan, dəyiş yerini!” –
Yalvarıb-yaxardım gözlərimdə yaş.
Sağsağan anladı bu sözlərimi
Üstünə gələndə əlimdəki daş.

Dəyişdi yerini,
Uçdu budaqdan,
Sonra da başqa bir budağa qondu.
Bir xəbər gəlmədi fəqət uzaqdan,
Elə bil yolların damarı dondu.

İllər yaman qovdu biri-birini,
Yağdı, quzeylədi qar başımda da.
“Sağsağan, sağsağan, dəyiş yerini...”
Deyirəm aradır bu yaşım da...

UŞAQLIĞIMLA GÖRÜŞ

Necə də doğmadır mənə bu yerlər,
Ah, deydi burnuma kəndin havası.
Asfalt yol uzanır üfüqə qədər,
Asfaltdan aşağı pambıq tarlası.

Bir çoban sürünü dəhmərləyərək
Qovur,
sürü gedir asfalt boyunca.
Xəyalım uzanır bu asfalt yoltək,
Sinəmə xətirə dolur doyunca.

Ay dost, xətirələr dəlisiyəm mən,
Gəlir göz önünə çobanlıqım da.
Örüş başlanardı kənd ətəyindən,
Ot dizdən olardı arx qırağında.

Yoncalar küləklə ləpələndi
Yaşıl bir dənizin tələşi kimi.
Qoyunlar çöllərə səpələndi
Zümrüd sahiləki çay daşı kimi.

Sürü yaz buludu – ağı-qaralı,
Kəsilmək bilməzdi arası, ardı.
Keçməmiş yamacı, aşmamış yalı
Neçəsi yoldaca balalayardı.

Qabaqda gedərdi qumrovlı təkə,
Saqqalı bir qarış, buynuzu çomaq.
Qurd-quş qorxutmazdı mənə bir tikə,
Yanımda alabaş – o kəsikqulaq.

Örüşdən-örüşə keçdikcə sürü
Quyruq yağlanardı, yelin dolardı.
Bir toya bəs idi qoyunun biri,
Biri bir mağarı yola salardı.

O boyda sürüdə neçə qoyun var
Mən saya bilərdim gözləri bağlı.
Üçəcən saymağı bilir çobanlar:
Bu kərə, bu kürə, bu da qulaqlı!

Dörd fəsli çöllərdə qarşılayardım,
Boyum çomağıma çatmazdı, inan,
Vecimə gölməzdi şaxtadı, qardı,
Bircə duman idi mənə qorxudan.

Gəlir xatirime

qurdun dişindən

Təpəl bir toğlunu saldırmağım da:
Vallah, xatirələr dəlisiyəm mən,
İndi gör nələri salıram yada.

Necə də doğmadır mənə bu yerlər,
Ah, dəydi burnuma kəndin havası,
Asfalt yol uzanır üfəqə qədər,
Asfaltdan aşağı pambıq tarlası.

Təyyarə pambığa dərman ələyir,
Sürü asfalt yolla gedir örüşə.
Çoban yoxsa mənə təkrar ələyir,
Yoxsa uşaqlığım gəlib görüşə?!

Mənim uşaqlığım, başqaydı ancaq –
Ayağı çarıqlı, çiyini çuxalı.
Onun “platforma” çəkməsinə bax,
“Tiklas” plaşı da əyriyaxalı.

Onun bir günlükdür çobanlıığı da,
Növbə başqasının olacaq sabah,
O, qorxusuz keçir dumanlığı da
Qurd-quşa həsrətdir örüş, düzəngah.

Sürü bir nizamlı qoşuntək gedir,
Hardasa asfaltdan çıxacaq yana,
Maşınlar yel kimi süzərək gedir,
Baxmayır sürüyə, kiçik çobana.

Qorib bir kədərlə gözlərim gülür,
Sürü də pozmayır öz qatarını,
Qoyunlar dərs keçən adamtək bilir
Kürə hərəkəti qaydalarını.

Gedib bala çoban.

Mən aram-aram

Sıxıram gözümə ağ yaylığımı,
Görünür, həsrətlə xatırlayıram
Çarıqlı, çuxalı uşaqlığımı.

1976

XATİRƏ

Ana, uşaqlığımdan xatirə danış mənə,
Gəlsin qayğısız illər gözlərimin önünə.
O zaman ki kədərdən, qüssədən uzaq idim,
Mən necə uşaq idim?
Sakit idim, ya dəcəl?
Mülayimdim, ya inad?

Hələ məni sınaqdan keçirməmiş bu həyat
 Mən necə uşaq idim?
 Vəfalydım, ya dönük?
 Çiyinmə qoyulanda ağır şələ, ağır yük
 Tamam düşməsin deyə bütün ağırlıq mənə
 Atırdımmı o yükü özgəsinin çiyinə?
 Yaşlananda uşaqlıq örnək olur insana.
 Mənə uşaqlığımın xatirə danış, ana.
 Mən necə uşaq idim?
 Dinc idim, şıltaq idim?
 Qəddardım, ya rəhmli?
 Doğruçuydum, riyakar?
 Mənimlə bir günah iş tutan zaman uşaqlar
 Öz xətrimə, de görüm, satırdımmı onları?
 Bundan ağrıyırdımı sonra vicdanım bari?
 Öz xeyrimi güdürdüm, məhəllənin xeyrini?
 Bir-birinə qataraq mən doğrunu, əyrini
 Böyüklerin ovcuna qoyurdummu xəlvəti?
 Axı çox kövrək olur uşağın təbiəti, –
 Başqasından aldığı bir “mərhəbə” sözünə
 Qayıdar atasının, anasının üzünə.
 Mən necə uşaq idim?
 Yağlı pay alım deyə
 Əyirdimmi başımı hər kiçiyə, böyüyə?
 Üzümə üz taxmağı xoşlardımmı onda mən?
 Ayrılib tay-tuşumdan, dostlarımdan içindən
 Dartırdımmı özümü?
 Guya alçaq dağ idim.
 Son allah, danış, ana, mən necə uşaq idim?
 Mənə uşaqlığımın bir az danış, anacan,
 Qoy söhbətin işləsin iliyəcəm, qanacan.
 Mən nə təhər sevirdim bu yurdu, məmləkəti?
 Məhəllənin qeyrəti, kəndimizin qeyrəti,
 Elimizin birliyi, sərhədi, çayı, dağı,
 Onun xəritələrdə iki rəngdə qalmağı,
 Quraqlıqda qıtlığı, nübar ildə bol varı,
 Şad gündə sevincləri, dar gündə ağrıları,

Söylə, titrədirdimi qəlbimi nəyə kimi?
 Ya hər şeyə baxırdım gəndən bigənə kimi?
 Bizim eldə, obada belə məsəl var, ana,
 Deyirlər, “südlə gələn sümüklə çıxar” ana.
 Mənə uşaqlığımın söhbət cəylə bir qədər.
 Görüm xislətimdəki əyriliklər, düzlüklər
 Lap əvvəldən var idi, sonradan qazanmışam?
 Mən ölümə həyatın xəttində dayanmışam.
 Nə desən, bu yaşda da gərəyim olar yenə,
 Ana, uşaqlığımın xatirə danış mənə.

KƏNDLİ BALASI

Mən həmin o kəndli balasıyam ki,
 Havadan duyaram ilin fəslini,
 Ölüncə bu sayaq qalasıyam ki,
 Mənə deməsinlər danıb əslini.

Südü badyasında tanıyıram mən –
 Ala inəyindir, qızıl inəyin,
 Sözü mənasından tanıyıram mən –
 Saxta üreyindir, təmiz üreyin.

Mən həmin o kəndli balasıyam ki,
 Əlimdən getməyib buğdanın ətri.
 Ömrümdə bir hava çalasıyam ki,
 Hər səmtə əsməyim nəfsimdən ötrü.

Götürüb başımdan şlyapamı mən,
 Əlvan qalstuku açıb boynumdan,
 Torpağı bellərəm özüm yenicdən,
 Bir xalvar götürəm bir qarış şumdan.

Naxırı, sürünü özüm otarram,
 Hansı iş mənimçün mümkün olmayıb?!
 Çörəksiz qalaram, susuz oturram,
 Zəhmətsiz qaldığım bir gün olmayıb.

Durur o çəkdiyim arxlar hələ də,
Şagird dəftərində xətlərə bənzər.
Mən suya, torpağa yaxşı bələdəm,
Bir damcı tər töksən bir dünya verir.

Mən həmin o kəndli balasıyam ki,
Zəhmət böyüdübdür neçə nəslini.
Öluncə bu sayaq qalasıyam ki,
Mənə deməsinlər danıb əslini...

1976

QALOŞCÜTLƏYƏN

O mənə zəng elədi, dedi: gözlərin aydın
Filankəs öldü bu gün. Kaş orada olaydın.
Nə intiqam alardın!.. Axır ki getdi, ha... ha...
Qulaq asa bilmədim bu sözlərə bir daha.
Əlimdə dondu dəstək
Qara buz parçasıtək.
Elə bil ki, bu anda ildırım məni vurdu,
Danışanın sifəti gözüm önündə durdu.
Ölən üçün həmişə o, qaloş cütləyərdi,
Onun hər bir sözünə müti boyun əyərdi.
“Öl” desəydi ölərdi, “qal” desəydi qalardı,
Papiros çəkəndə də ondan izin alardı.
Yaxın adamı kimi başına and içərdi.
Onun üçün canından, var-yoxundan keçərdi.
O bilirdi: ölənlə mənim aram sorindi,
Ah, bu qaloşcütleyən, nələr deyir gör indi!
Mən dəstoyi asmamış dedim: belimi əydin,
Alçaq, onun yerinə, kaş sən özün öləydin!

Taleyim firça deyil, qələm verdi əlimə,
Günah məndə deyil, yox, məni töhmət eləmə.
Mən rəssam olsa idim, sevimli qız, nə dərdim,

Ömrüm boyu tək sənə surətini çəkərdim.
Çəkərdim o gözləri, çəkərdim o qaşları,
Yanağına tökülən o dalğalı saçları.
Çəkərdim əllərini, şümşad barmaqlarını,
O gözəl bədənini, gözəl ayaqlarını.
Bircə şeyi bilmirəm, özün söylə sən mənə,
Bilmirəm nə çəkərdim ürəyinin yerinə.

KƏNDİMİZİN GÖZƏLİ

Durdu,
Əl-üzünü yudu o, şehlə,
Geydi göy çəmənə ayaqlarına.
Saçını daradı qövsü-qüzəhlə,
Bir cüt ulduz taxdı qulaqlarına.

Hardasa qalmışdı bir parça gecə –
Götürüb sürmətək çəkdi gözünə.
Qızıl dan yerini dərib gizlicə
Sürtdü yanağına,
Sürtdü üzünə.

Günəşin telini tutdu qayçıtək,
Laləli yamaca, çölə tələsdi,
Seçdi ürəyincə əlvan bir şülək,
Özünə bir donluq zər-xara kəsdi.

Geyindi-kecindi, bəzəndi, durdu
Büllur bir stəkan götürdü mələk.
Səhər şofəqiylə onu doldurdu,
İçdi axıracan,
Son damcıyadək.

Söyüdlü sahillə işə yollandı
Kürün aynasında baxdı özünə.
Onun camalından sular allandı,
Bir fərəh yayıldı Muğan düzünə.

Ucaboy qovaqlar, yaşıl söyüdlər
Baş əydi obanın gözəl qızına.
Hər qızda bir eyib tapan igidlər
Tənqidçi gözüylə baxdı özünə.

Ay eloğlu, biz toyuna gəlmişik,
Məclisimiz məclislərə calansın.
Oyatmaqçın bütün eli, obanı
Əvvəl başdan qara zurna çalınsın.

Göy ürgənin ipək kimi yalı var.
Onda gəlin aparmağın halı var.
Bəy evində neçə xalça-xalı var,
Deyin, onlar toyxanaya salınsın.

El bəzənsin yaşillara, allara,
Xələt salın boyunlara, qollara,
Nur səpməkçün gəlin gələn yollara,
Qoy məşəllər qoşa-qoşa qalansın.

Quzu kimi qoy mələsin balaban,
Məclis onsuz keçməz başdan, binadan,
Üfüqlərdə ağarınca qızıl dan
Aşiq qardaş ortalıqda dolansın.

Toy ağası, qonaqları başa çək,
Bıçaq kütdür, əti kəsməz, daşa çək,
Basdırmamı qanlı-qanlı şişə çək
Qoy köz üstə cızıldasın, sulansın.

Cəngiylə bir gumbuldasın nağara,
Ara verçək qulaq asağ biz tara,
Kim xor baxsa bu adətə – mağara
Ömrü boyu duru suyu bulansın.

MƏN OLMAYANDA

Dözmür dalğalara ömür gəmissi,
Sonuncu sahilə çatıram demək.
Bir ömür yaşadım mən də cəmissi
Dünyanı tərk edən əcdadımıztək.

Bəlkə də torpağa qarışmadım mən.
Qaldım bulaqların qaynar səsiylə.
Axı ömrüm boyu barışmadım mən
Keşiş Berkleyin fəlsəfəsiylə.

O dedi: “Mən varam – vardır cahan da.
Mənim ölümümlə bitəcək həyat”
Yox, yox, mən öləndə, mən olmayanda
Duracaq yenə də Göygöl, Batabat.

Axıb kükrəyəcək Araz da, Kür də,
Yenə vaz atacaq Muğanda ceyran.
Üzeyrin nəgməsi doğulan yerdə
Təbiət özünə olacaq heyran.

Qarlı Savalandan Talış bicarı
Yenə görünəcək yaşıl xalhtək.
Analar doğacaq mərd oğulları
Hər biri Cavanşir, hər biri Babək.

Yıxacaq onların idrakı, ağı
Mən müşkül sandığım yüz maneəni.
Onlar seyr edəcək bağçalı-bağlı
Vahid məmləkəti, vahid Vətəni.

Ellər xatırlayar məni o zaman,
Deyər: “Bir Kürçaylı oğlum da vardı.
Üzünə döysə də külək, qar, boran.
Mənim taleyimə noğmə yazardı”.

KƏNARDAN BAX ÖZÜNƏ

Saçlarını ağartmış həqiqət var cahanda:
"Sifət aydın görünməz üz-üzə dayananda."
İnsanlar öz yurdunun keçmişini ananda,
Bu günüyçün övladtək alışanda, yananda –
Kənardan bax özünə.

Azərbaycan ölkəsi! Dünya görmüş məmləkət,
Özəl eşqi həqiqət, saflıq, düzlük, sədaqət.
Müsaşırı məhəbbət, andı namusla qeyrət.
Bir gün bəyaz süfrətək ləkələnsə bu xislət -
Kənardan bax özünə.

Vətən böyük – şəhəri, məhəlləsi, kəndi var,
Məhəlləni vətənə döndərönlər indi var.
Fikrində hər küçəyə çəkir min södd, min divar.
Onlar desə: el üçün öldü yoxdur, döndü var –
Kənardan bax özünə.

Həyat yollarındadır sınıqlıq da, zəfər də,
Müsaşır bizimlə sevinc də, qəm-kədər də,
Qarşıda düz yol da var, qorxulu döngələr də.
Onunçün bir uğurlu, bir uğursuz səhərdə
Kənardan bax özünə.

Öz qınını kəsməmiş heç vaxt qılınc tiyəsi,
Ləyaqəti, nöqsanı düşündürsün hər kəsi,
Haçan, harda oxunsa Sabirin "Fəxriyyə"si
Sən xəcalət çəkərək dinləməsən bu səsi -
Kənardan bax özünə.

Tale iki üzlüdür - biri ağ, biri qara,
İki möhür də vurur bir elli torpaqlara.
Desələr ömrünü ver, sağalacaq bu yara,
Bu vaxt sına özünü, çəkil bir az kənara,
Kənardan bax özünə.

QAĞAYILAR

Qağayı uçmayır yad sahillərə,
Doğma oylağından keçə bilməyir,
Bəlkə buna görə uzaq bir yerə
Qağayı heç zaman uça bilməyir.

Balaca qaranquş ellər dolanır,
Qışı cənubdadır, yayı şimalda.
Leyləklər dağ aşır, çöllər dolanır,
Özünə yem gəzir yamacda, yalda.

Günəşin eşqiylə durna qatarı
Süzür göy üzündə belədən-belə.
Ancaq yüz dadlı vəd qağayıları
Uçura bilməyir başqa sahile.

Qağayı uzağa uçmur bir an da...
Daim düşünürəm bu hikməti mən:
Nədəndir şaxta da, qar da, boran da
Onu qova bilmir öz sahilindən?!

Yemək tapmasa da uçmur uzağa,
Ötür nəğməsinə gah şən, gah həzin,
Bənzəyir əzilmiş bir ağ varğağa
Doğma sahilində doğma dənizin.

O düzür sahilin dənizliyinə,
Dözür sərt küləyə, dözür sazağa.
Cənnətin özünü bağışla, yenə
Qağayı yerindən uçmur uzağa.

Keçib min qorinə, keçib min fəsil,
Məsəl də yaranıb onun dilində:
"Qağayı həqiqi qağayı deyil
Uzağa uçubsa öz sahilindən".

DÖRDKÜNC GÜNƏSLƏR

Axşam düşür...
Evlərin kölgələri uzanır,
Evlərin divarında dördkünc günəşlər yanır.
Günəşlər...
Solğunu var, parlağı var, nurlusu var,
Aydın, uğursuzu var,
Tutqun - uğurlusu var.
Birində cingiltili körpə gülüşü yanır,
Birində məhəbbətin ilkin görüşü yanır.
Birində sönüb gedən həyatın son ziyası.
Birində yas,
Birində şən "Vağzal" havası.
Birində nur zəkası bir xalqın, bir millətin,
Birində son çınqısı sönən qara niyyətin.
Biri sönür,
O biri sübhə qədər alışır,
Biri Ayla, ulduzla, kəhkəşanla danışır.
Hərəsində bir tale,
Ağlı-qaralı xəbər...
Dan yeri qızarıncə yanır dördkünc günəşlər.

1974

Çəməyə demə ki, göyərməyəsen,
Dağlara demə ki, qarsız qalasan,
Gözlərə demə ki, nur görməyəsen,
Ağaca demə ki, barsız qalasan.

Göylərə demə ki, Aysız olasan,
Günəşsiz olasan ömrün boyunca.
Torpağa demə ki, çaysız olasan,
Yanıb, içməyəsen su da doyunca.

Ürəyə demə ki, arzusuz, kamsız
Qalasan sinədə boş qəfəs kimi.
Şairə demə ki, sözsüz, ilhamsız
Köçsən dünyadan quru səs kimi.

Demə ki, bir igid qılıncsız, atsız,
Bir ellər gözəli sevənsiz olsun,
Demə ki, göl susuz, qartal qanadsız,
İnsan elsiz olsun, vətənsiz olsun.

1975

DƏMİR AĞAC

Köklər bir-birindən on addım uzaq,
Gövdələr dəmirtək cilalanıbdır,
Burdakı gövdədən uzanan budaq
Orda başqasıyla qaynaqlanıbdır.

Saysız əsrlərin bəlkə izidir
Onun gövdəsinə naxıştək düşüb?!
Sanki bir həsrətin vüsal rəmzidir
Belə qaynaqlayıb, belə birləşib!

Dəmir də bu sayaq qaynaqlananmaz,
Dəmir ağacdasa belə adət var.
Qərribə ağacdır, oda at, yanmaz,
Qərribə ağacdır, suya sal batar.

Balta, dəhrə, mişar, olmasa əgər,
Kişisən əlinlə qaynağını aç.
Bütün ərzi dolan,
Belə deyirlər
Yalnız Lənkəranda bitir bu ağac.

Onun gövdəsinə mismarı da sən
Ya daşla, ya güzrlə, ya çəkiclə çal,
Batmaz zərrə qədər,
Ağır zərbədən
Əyilib geriyə sıçrayır dərhal.

Bir damcı su içsə, bir il bəsidir,
O hansı bulaqdan gileyənibdir?!
Sanki bu diyarın iradəsidir,
Dəmirlə yoğrulub zirehlənibdir.

Dostum, bu yerlərə yolun düşübsə,
Sən də keç bir kərə dəmir meşədən.
Yurdumda ağac da dəmirləşibsə,
Onun taleyindən arxayınam mən.

1975

Şair dostum, uzaqlardan gəlırsən,
Sən yaxşı bax bu yerlərə – mənımdır.
Duman keçir, dağ sıyrılır buluddan,
Bu təbiət, bu mənzərə mənımdır.

O tay, bu tay, bir aləmdir hərəsi,
Gül qoxuyur nanə, yarpız dərəsi.
“Köklik oxur, dalısında fərəsi”,
Qızıl xoruz, çil-çil fərə mənımdır.

Gəl mənımlə bir az da qalx yuxarı,
Haray salır Astaraçay axarı.
Sahilində yaşıl çəltik bicarı
Zümrüd xalı sərıb yerə – mənımdır.

Görürsənmi, Xəzər üstə sökür dan,
Balıqçılar toru çəkır sulardan.
İqlim–ıqlim ağızları suladan
Qızıl balıq, ziyad, nərə mənımdır.

Göz yaşlarım görünməmiş silirsən,
Yoxsa mənım həsərətımı bilirsən?
Şair dostum, uzaqlardan gəlırsən,
Sən yaxşı bax bu yerlərə – mənımdır.

1975

MƏKTƏBLİ UŞAQ

“Kıbrit qutusunda beş dənə çöp var,
Üçünü yandırdım, neçəsi qaldı?”
“Heyva ağacına daş atdı Eldar,
On iki meyvənin dördünü saldı...”

Belə məsələlər, misallar indi
Sənin qulağında səslənir hər gün.
Bəlkə də səninçün bunlar çətindi,
Həlli də müşküldür bəlkə səninçün.

Axı balacasan, axı uşaqsan,
Çətin ayırırsan ağı qaradan.
Bir vaxt gələcək ki, anlayacaqsan
İnsan həll edəndir, insan yaradan.

Mənım özümə də həlli çox çətin,
Çox müşkül görünür neçə məsələ,
Axı neçə xalqın, neçə millətin
Tale məsələsi gözləyir hələ

Sürə bilməmişik hələ gəmini
Biz Aydan o yana, Marsdan o yana.
Hələ ulduzların lal aləmini
Biz oyatmamışıq,
Gərək oyana.

Hələ də nadanlar dilindən insan
“Böyük xalq”, “kiçik xalq” sözü eşidir.
Dünyaya Homeri bəxş edən yunan
Özü kiçik olub, kiçikləşibdir.

Nə qədər liliput Qulliver olub,
Nə qədər Qulliver liliputlaşıb.
Nə qədər dilənçi kral, ser olub,
Nə qədər kral, ser taxtından aşıb.

Yarıtox, yarıac insanlar da var
Ərzin bu bol sulu bol torpağında.
Bizi təlatümə salıb çalxalar
Narahat əsrimiz öz qucağında.

Bax, bu məsələlər həll olunmayıb,
Hələ də həllini gözləyir, bala.
Sənsə beş kibriti barmaqla sayıb,
Həllini gəzirsən, dalıb xoyala.

Hələlik üzdüyün sahil dayazdır,
Qəvvastək dərinə sən getməlisən.
Kibrit çöplərini həll etmək azdır,
Böyük məsələni həll etməlisən.

Elə məsələ ki, mənim gözümdə
Dağlartək ucalıb, mən alçalmışam,
Elə məsələ ki, mənim özüm də
Həll edə bilməyib aciz qalmışam.

DELFINLƏR

Tufanla, təlatümlə coşubdur qara derya,
Dağ-dağ qabaran dalğaların məqsədi guya
Göylərlə öpüşmək, ora çatmaq... ora ancaq.
Azman gəmi girdablara düşmüş bir oyuncaq.
Üzlərdə təlaş, çöhrələri vahimə sarmış,
Deryada coşan fırtına dəhşətli olarmış!
Torpaq çox uzaqdır bura, sahillər uzaqdır,
Gözlər bir ümid şöləsi hardan tapacaqdır?
Hər dalğa bir əjdahaya bənzər, neçə əlli,

Hardan tapasan burda ümid, qəlbə təsəlli?!
Dörd yanda sular qeyzə gəlib, çaxnaşır aləm.
Birdən biri heyrətli dinir: "Delfinə bax bir,
Delfinlərə bax, gör nə qədərdir, nə qədərdir!"
Coşqun suya şövq ilə baxırkən gəmimizdən
Bir zərrə nişan qalmadı keçmiş qomimizdən.
Gözlərdə sevinc, bir də ümid şöləsi yandı,
Hər dalğası ehram, sulu yollar da uzandı,
Zülmət gecə nur gündüzə çevrildi səfərdə;
Lal dilli bu qəvvaslara baxdıqca biz hərdən
Güldük də, sevindik də; cumub bir ana delfin
Heyrətdə qoyan bir nömrə də göstərdi bizimçün.
Hərçənd yolumuz sahilə burdan çox uzaqdı,
Hərçənd qabaran dalğaların hər biri dağdı,
Hərçənd bu səfər qorxulu, dəhşətli səfərdi
Delfinlərə baxdıqca biz ancaq
Sandıq hərəməz tapdı uşaqtək bir oyuncaq,
Tapdıq da unutduq qəmi-dərdi.

Qara dəniz, 1969

ATLANTLAR

Qədim binaların giriş yerində
Dayanan atlantlar çəkir fikrimi,
Binanı saxlayıb çiyinlərində
Durublar minillik bir azman kimi.

Ağırılıq altında əyilib bellər,
Qollar qabarıbdır əzələsiylə,
Gözlər sanki çıxır hədəqəsindən,
Sanki canlıdırlar, daşdan deyillər.

Baxın qüdrətinə heykəltəraşın
Necə məharətlə çəkib siqləti:
Ağırılıq altında bu cansız daşın
Görünür, duyulur hər əziyyəti.

Sanki atlantların ağrıyır canı,
Ötürüb köksünü inləyir hərdən,
Salmaq istəyirlər bu daş binanı,
Bu daş ağırlığı çiyinlərindən.

Mən gözüb-dururam, yeyib-içirəm,
Onlarsa mıxlanıb öz yerlərinə.
Tərpənə bilməzlər dağıla aləm,
Bununçün həsədlə baxırlar mənə.

Onlar həsəd çökür:
Görmürlər fəqət
Sinəmi odlayan qəm-qubarı da,
Mənim çiyindəki ağırlıq, siqlət
Torpağa sərərdi atlantları da!

Onlar həsrət çəkib, hicran görübmü?
Varını əliylə veribmi yada?
Bir Buhenvald kimi zindan görübmü?
Oda qalanıbmı Hirosimada?

Dünyanın coğrafi dörd cəhətindən
Yalnız ikisini öz bər bilibmi?
Təhqir olunanda
xəcalətindən
Ürəyi ağlayıb, gözü gülübmü?

Onlara tanışmı mühasirələr?
Onlar ac qalıbmı iki il yarım?
O daş ürəklərə edərmi əsər
Canımda qövr edən çarpanaqlarım?

Gedərli-gəlməzli sürgünlər, yollar
O daş atlantlara tanışmı görən?
Görəsən, onların qolbində nə var?
Atlantlar dil açıb danışmır görən...

Yüz-yüz binada da ağırdı dərdim,
Atlantlar, siz həsəd çəkməyin mənə.
Əgər daş olsaydım tez əriyərdim,
İnsan olduğumçün dözüərəm yenə.

QAR ADAM

Pamirdağda, Himalayda, Hindquşda
“Qar adam”ı axtarırlar yayda, qışda.
Axtarırlar kahaları, yarpaqları,
Zirvələrdə adamkeçməz ormanları.
Nəçə səyyah, neçə alim, neçə dəstə
Ləpirlərin arxasınca qarlar üstə
Yol gedirlər “qar adam”ı gözə-gözə,
İnsan nəsli axtarırlar təzə-təzə,
Nələr deyir min bələli bu yer şarı:
Dörd milyardı keçib ərzin insanları,
Siz onları adam kimi yaşadın bir...
Neçələri azadlığın təşnəsidir,
Vətən onun vətəni yox, qəfəsidir.
Lap deyək ki, “qar adam”ı tapdınız siz,
Ona hansı “səadət” verərsiniz? –
Bir növbə də artar əmək birjasında,
Sıx görünər işsizlərin sırası da,
Düşər qara məhbəslərə “qar adam” da,
Artar bu Yer kürəsində bir edam da.
Qar kimi ağ, qar kimi saf bir ürəkdə
Vaxtsiz sönər bir arzu da, bir dilək də.
Bir ana da həsrət qalar balasına,
Məl çəkilər bir gözü də qarasına.
Bir zəka da birco gündə “dəli” olar...
Qəzət yazar: “Bəyaz rəngli bir intihar”.
Efir dinər: “Qar adamın cinayəti”,

Ekran baxar: “Qar adamın fəlakəti”.
Harda isə əldən uzaq, göydən uzaq
Saflıq rəmzi bir “qar adam” qalıb ancaq,
O bilməyir yalan, riya, güclü, gücsüz,
Varmı, yoxmu, yox-yox, onu gözməyiniz!
Bəyaz rəngli bir gözəllik qalıb bəlkə,
Əlinizlə bu aləmə dəyər ləkə.
Zirvəsində Hindquşun, Himalayın
“Qar adam”ı axtarmayın, axtarmayın!

ANA NAĞILLARI

Gözümdən yuxumu qovaraq hər gün
Nağıl danışardı anam mənimçün.
Şaxta qovuranda, şaxta kəsəndə,
Çovğun püskürəndə, yellər əsəndə,
Dərələr, təpələr batanda qara,
Evimiz dönəndə soyuq məzara
Anam söyləyərdi:
– Dağlar dalında
Günəş qonaq qalıb yay mahalında.
Bir gün də bizlərə o gələcəkdir,
Sırsıra əriyib töküləcəkdir.
Mənim qaladığım təndir sayağı
Günəş isidəcək daşı-torpağı...

Ana sözlərində nə qüvvə vardı –
Onun nağlında canım qızardı.
Hər şeyə inanır uşaq ağılı,
Anamın ən şirin, gözəl nağılı
Bolluqdan olardı,
Xoş güzərandan...
Hər şey başdan aşan uzaq məkəndan.
Anam sadalardı dövləti, varı –
Bizim evimizdə olmayanları.
Tutub yer üzünü meyvə bağları,

Ətri bihuş edən qovun tağları,
Qapılar qoyunlu, sağmal inəkli,
Dəstərxan çörəkli süfrə çörəkli.
Axırda deyərdi:
Bir gün bizim də...
Ümid alışardı ana üzündə.

Ana sözlərində nə qüvvə vardı –
Onun nağılından qarnım doyardı.
İndi böyümüşəm,
Dəyişib aləm,
İstili-soyuqlu günlər görürəm.
Şaxtaya, çovğuna düşürəm bəzən,
Bəzən ehtiyacda ömr edirəm mən.
Nağıl danışanlar olur arabir,
Nağıl da qış gedir, ilk bahar gəlir.
Nağıl da dəyişir güzəran, həyat –
Bunlar ürəyimi qızdırmır, heyhat!
Heyhat qarnımı da doyurmur bunlar!
Görünür, hər yaşın öz aləmi var,
Ya mənim qəlbimdə dəyişir inam –
Hər şirin nağıla inanmayıram,
Ya da ki, cənnətdən desə də bir kəs
Ana nağılının yerini verməz!..

1966

QARLI GÜNDƏ

Qar ələdir lopa-lopa, asta-asta,
Kimsə nəhəng bir ələkdən un ələyir.
Çiçək açmış gilənarı sanki yazda
Dəli yellər var gücülə silkələyir.

Qar ələdir, məzələr itir,
Yollar itir, izlər itir.

İtir sərhəd xətləri də,
Höyətlərin hədləri də.
İtir təpə, itir dəre,
Saf bəyazlıq enir yerə.
İnsanları ayıranlar itir bir-bir,
Qar elləri, obaları birləşdirir.

Bir az sonra gün oyadıb göz-qaşını
Axıdacaq yağan qarın göz yaşını.
Ağ cunanı çöldən, düzdən yığacaqdır,
Paltar yuyan qadın kimi sıxacaqdır.

Yenə hədlər görünəcək,
O sərhədlər görünəcək,
Yollar, izlər görünəcək.
Çəpər – məzələr görünəcək.
Görünəcək hər nə ki, var.
İnsanları ayıranlar.
Yrəyimdə buna görə
Dəli arzu baş qaldırır birdən-birə:
İtsin deyə bu hədd-sərhəd, bu mərz çəpər
Qar qalaydı heç olmasa yaza qədər!

BALIQÇI OĞLUNUN NƏĞMƏSİ

Mən balıqçı olacağam atam kimi,
Göy sulara gəzdirecək məni qayıq.
İpək toru dərinlərə atan kimi
Tutacağam xəşəm, nərə, qızıl balıq.

Qızıl balıq!
Hər arzumu, gərəyimi
Deməmişdən gözlərimdən oxuyacaq,
Nisgilimi, istəyimi, diləyimi
O biləcək, o görəcək, o duyacaq.

Hər nə desəm, nə istəsəm gətirəcək,
Gətirməsə buraxmaram suya onu.
Xam olmaram nağıldakı balıqçıtək,
Mən bilərəm yalanların olduğunu.

Deyəcəyəm qış günündə bahar gətir,
Yayda qar ver deyəcəyəm ona qəsdən.
Gətirməsə mavi gözlü dərya nədir,
Atacağam, qoy çırpınsın qumlar üstə.

Yalanlara çox inanıb mənim atam,
Mən dünyalar dağılsa da inanmaram.
Qızıl balıq istər onu suya atam,
Üzüb gedə, gətirməyə,
aldanmaram!

Çox uçurub atam fürsət quşlarını,
Çox inanıb atam qızıl balıqlara.
Saya-saya öz ömrünün qışlarını
Həsret qalıb ömrü boyu ilk bahara.

Sadəlvəhmü olum mən də atam kimi,
Yeyib udum nişyə vədi, qılığı mən?
Yox, arzuma, istəyimə çatan kimi
Buraxmaram suya qızıl balığı mən.

Nə borcuma, üzüb getsin dərinlərə,
O, baş vursun okeana, çaya, gölə,
Qızıl balıq məni gözüüm görə-görə
Aldatmasın ancaq dadlı vədlər ilə.

Dəniz sakit, sular mavi, hava ilıq,
Belə olur fırtınalar yatan kimi.
İndi yəqin dərinədir qızıl balıq...
Mən balıqçı olacağam atam kimi.

AZADLIQ

Ömür beş il,
Ömür on il artsın deyə,
Bernard, ürək köçürürsən bu sinədən
o sinəyə,
Bu əməlin allahlığa bərabərdir.
Bu, Şekspir qələminə layiq olan
bir əsərdir.
Ancaq, Bernard, kimə lazım elə ürək?
Bircə dəfə azad vura bilməyəcək.
Sinə bağlı otaq kimi,
Ürək orda dustaq kimi.
Uzansa da yüz il, min il,
Belə ömür ömür deyil...
Kimə lazım belə həyat?
Bernard, Bernard,
Bacarırsan azadlıq ver ürək boyda,
Azadlıq ver sən bir tikə çörək boyda.
Fil üreyi olsa belə köçürdüyün təzə ürək,
Azadlıqsız xəstə kimi döyünəcək.
Bernard, Bernard, əzab vermə insanlara.
Bacarırsan azadlıq ver
Qəlbi dustaq olanlara.
Köçürdüyün sağlam ürək
Azadlıqsız xəstə kimi döyünəcək!..

1976

PROKRUST

Qədim Yunanıstanda belə əfsanə varmış:
Orda Prokrust adlı qorxunc qaçaq yaşarmış.
Keçidləri, bəndləri, bərələri kəssə də,
Yolçuların üstünə səmum kimi əssə də
Kimsədən bir çöp belə almazmış həmin qaçaq,

Onun daha dəhşətli adəti varmış ancaq,
Əylədiyi yolçunu uzadarmış tez yerə,
Tutduğunun yanında özü də uzanarmış.
Yolçunun boyu ondan artıq olsa bir qarış –
Prokrust o dəqiqə öl atarmış xəncərə,
O kəsərmış artığı ya ayaqdan, ya başdan.
Yolçu Prokrustdan qısa olduğu zaman
Düzəltdiyi dəzgaha salarmış qaçaq onu.
Dartaraq öz boyuna çatdırarmış boyunu.
Belə mənə verərmış bu dəhşətli əngələ:
“Gərək hamının boyu mənimkiylə tən gələ!”
O vaxtdan illər keçib, dəyişibdir zamana,
Başqa Prokrustlar gəlib indi cahana.
Onlar qaçaq deyildir, əllərində hökm var,
Onlar beyin kəsirlər, fikir tarazlayırlar.
Deyirlər mənim kimi düşün, anla, danış, din,
Fikirlər eyni olsun mənim fikirlərimin.
Mənim kimi nəğmə de, mənim kimi oxu, yaz.
Mənim fikirlərimin fəvqündə durmaq olmaz!
Düşüncələr, duyğular bir qəlibə salınır,
Qəlibə sığmayanndan min intiqam alınır.
Dühaların kitabı tonqallara çatılır,
İşıq dolu beyinlər zindanlara atılır.
Prokrust hər əsrdə bir cür çıxıbdır üzə –
Gözləri oya-oya, başları üzə-üzə.
Prokrustlar, “ənəlhəq” söyləyəndə Nəsimi,
Dərisini çıxartdı əynindən köynək kimi.
Cordano Brunonu, Halileyi, Yan Qusu
Onlar salmaq istədi fikir qəliblərinə.
Neçə nəmli zindanda bu gün mərdlər qan qusur,
Zəkalar qılınc kimi qına salınır yenə.
Bu gün qanndal vuraraq düşüncəyə, beyinə
Prokrustlar dünyada hökmfərmandır yenə.

1975

Ah, neçə ünvana getmir ayağım,
Neçə qapı zəngi cingildətmirəm.
Gör neçə nömrəni yığmır barmağım,
Nə qədər həyəətə, evə getmirəm.

Mən niyə vəfasız olmuşam belə?
Bu qədər dönüklük kimdə tapılar?
Nədəndir, nədəndir bəs ildən-ilə
Üzümə açılmır tanış qapılar?

Gah aşlı, gah da ki, pendir-çörəkli
Daim açıq olan süfrələr hamı?
Hanı o gülümsər, mənə gərəkli
Sözlü, zarafatlı çöhrələr hamı?

Yoxsa dost evləri çıxıb yadımdan?
Xəyala gedirəm mən bir anlığa...
Bir dost ünvanını gəzdiyim zaman
Yolumu salıram qəbiristanlığa...

NƏ İSTƏYİRƏM

Nə sənintək çatım uca bir rütbəyə,
Nə var-dövlət, nə bağça-bağ istəyirəm.
Taleyinin axırını görüm deyə
Səndən bir gün çox yaşamaq istəyirəm.

Sən ağa göy, göyə qara deyə-deyə
Ucalırsan pillə-pillə gündən-günə.
Qamətini sən ikiqat əyə-əyə
Qovuşursan hər arzuna, istəyinə.

Dünən başqa sözlər idi dediklərin,
Bu gün başqa hava olub çaldıqların.
Bu gün onun bəhrəsidir yediklərin,
Bir dilənçi payı kimi aldıqların.

“Dost” bu ali həqiqətə sən də inan:
Yüz alçaqlıq boy atsa da ucalmayır.
Gəncliyində ləyaqətlə yaşamayan
Təmiz, müdrik insan kimi qocalmayır.

Elə bilmə ünvanına pis deyirəm,
Zaman özü açacaqdır paxırını.
Səndən bir gün çox yaşamaq istəyirəm
Görmək üçün taleyinin axırını.

1977

YALAN

Başçı yalan danışsa
Ellər çəkər xəcalət.
O torpaqda, o yerdə
İtər xeyir-bərəkət.
Gül-çiçəklər saralar,
Vaxtsiz solar bahar, yaz.

Sevən yalan danışsa
Ləkələnər məhəbbət.
Dönüklük at səyirdər,
Ölər vəfa, sədaqət.
Dodaqda nəğmə donar,
Susar kaman, telli saz.

Şair yalan danışsa
Qara geyər həqiqət.
Göydə günəş qaralar,
Örtər torpağı zülmət.
Allah yalan danışar,
Şair yalan danışmaz!

Budur şair yalanı,
Dinləmişəm onu mən,
Dinləmişəm onu mən
Bir şairin dilindən:

“...Bir qolsuz öyləşibdir
Piano arxasında,
Kor not varaqlarını
O çaldıqca çevirir.
Bir lal nəğmə söyləyir
Səhnənin ortasında,
Kar dinləyir, düşünür,
Kədərənir, sevinir...”

1977

QADAĞAN ZƏRBƏLƏR

Küçənin ortasında,
Meydan açıb üç nəfər,
İkisi təkləyibdir
Bir çeşməkli oğlanı.
Lakin o çeşməklinin
Endirdiyi zərbələr
Hərdən torpağın üstə
Sərir iki cavanı.

Çeşməkli yaman vurur,
Tablamır rəqibləri.
Görünür, o haqlıdır,
Haqlılar güclü olur!
Haqlıdırsa, görürsən,
Bir ordunun hünəri
Səhər nəsimi kimi
Axıb bir qəlbə dolur.

Yaman vurur çeşməkli!
Biri onu təkləyir,
Çeşməyini gözündən
Vurub salır da qəsdən.
İksinə can verməyən

Uşaqtək iməkləyir,
Şüşələnmiş gözünü
Gəzir asfaltın üstə.

Çeşməyi təpiyinin
Altına salıb biri,
Bir cüt nurlu ulduzu
Sanırsan ayaqlayır.
Elə bil tapdalanır
Səhərin şəfəqləri.
Günəş, qəmər elə bil
Ayaqlanır, ağlayır.

Çeşməyini itirmiş
Gözlər gəzir hədəfi,
Əl-ayaqla zərbələr
Endirir o havaya
Neyləsin?
Heç nə görmür,
Əl atanda hər dəfə
O cavanın zərbəsi
İtib gedir havayı.

İki yandan düşürlər
Üstünə o cavanın,
Hara gəldi vururlar,
Gözü görmür,
O, təkdir.
Bu qadağan zərbədir,
Belə olmaz!
Dayanın!
Bir də belə vursanız
Dözə bilməyəcəkdir!

Fəqət aman diləmir,
Yaxşı baxın gözünə.
Qadağan zərbələrdən

Əl saxlayın siz gəlin!
Gətirin çeşməyini
Taxın onun gözüne.
Görə bilsin hədəfi, –
Sonra beşiniz gəlin!

BİZƏ ELƏ GƏLİR Kİ...

Ən gözəl şey bizdən uzaq olandı,
Ən qiymətli – əlimizə çatmayan.
Ən maraqlı – bizə yasaq olandı,
Ən dərin söz – aqlımıza batmayan.

Böyük alim – danışmayıb susandı,
Böyük təbib – başını çox bulayan.
Böyük şair – dumanlı söz yazandı,
Böyük nətiq – sözü sözə calayan.

Yaxşı kitab – kitabların qalını,
Vəfalı dost – dostluqdan çox danışan,
(Arı heç vaxt tərifləməz balını,
Gecə-gündüz çalışar ki, dola şan.)

Parıldayan nurböcəyi, şüşəni,
Eh, nə qədər qızıl sanıb gözümüz!
Bu təzadlar girdabına düşəli
Özümüzü aldadıriq özümüz.

1976

ZİDDİYYƏTLƏR

Bağışlaya bilmirəm, yaman sınıbdır ürək,
Sevirdim, sevdiyimi indi sevə bilmirəm.
Məhəbbəti, ilqarı özü qırdı şüşətək,
Yenə qədəm qoyummu, mən bu evə? Bilmirəm...

Bir şeir yazammıram yuxusuz qalsam belə,
Həm də rahatlıq duyub bir an yata bilmirəm.
Ünsiyyət tapammıram ilham ilə, təb ilə,
Həm də dönüb qadıntək təbi ata bilmirəm.

Məhəbbətmi, həvəsmi çəkir sizin tərəfə,
İki addım atmamış qayıdıram geriyyə.
“Gətməyəcəm!” inamla söz versəm də bu dəfə
Yenə sizə gəlirəm mən yeriyyə-yeriyyə.

İstəyirəm birbəbir ürəyimdən keçəni
Çırpam onun üzünə bir amansız şillətək.
Lakin onu görüncə buruluram küçəni,
Fövrən yana dönürəm bir çovumuş güllətək.

Ziddiyyətlər içində keçir ömür, keçir gün,
Çöhrəmdə göz yaşıyla gülüş ünsiyyətdədir.
Bəlkə mən yanılıram, bəlkə insan ömrünün
Mənası, gözəlliyi elə ziddiyyətdədir?!

1976

Xəzəri bulanıq gördüm bu axşam,
Ərşə çəkilməşdir mavi şəffafliq.
Orda əks olturdu min-min yanan şam,
Hamı o duruluq? Hamı o saflıq?

Enmirdi sulara ağ qağayılar,
Görmürdüm köksündə “gümüş sərvə də”.
Sökmüşdü suları bir dəli ruzgar,
Susmuşdu dənizdə mavi şərqi də.

Köksündə təlatüm gəzmişdir bəlkə?
Dünən sakit idi! Durulmuşdu o.
Xəzər mavilikdən bezmişdi bəlkə,
Yoxsa təmizlikdən yorulmuşdu o?

1976

GEÇİKMİŞ SƏRNIŞİN

Bütün sərnışinlər tutdular yeri,
Qatar səsi-küylü yola düzəldi.
Getdi,

dalda qoydu kəndi, şəhəri...

Bu vaxt bir sərnışin vağzala gəldi.

O mənəm...

Gecikmiş sərnışin mənəm...

Çiyini ağır yüklü, ömrü tən yarı.

Gecdir...

Köməyimə yığıla aləm,

Haqlaya bilmərəm gedən qatarı.

BAKIDA İSTİ

Yaman isti keçir bu il havalar,
Bürkü asılıbdır göydən cunatək.
Havada qurğuşun ağırlığı var,
Bir udum meh ola, bir əsim külək!

Gedirsən – üzünə alov toxunur,
Durursan – ayağın yapışır yerə.
Bürkü gözlərindən qovur yuxunu,
Damlarda əriyir qır qətrə-qətrə.

Gündüzdən qızıbdır daş da, divar da,
Gecəyə baxırsan gündüzdən isti,
Büzüşüb, soluxub göy yarpaqlar da,
Bir yanar tonqaldır evlərin üstü.

İnsan gileyini, şikayətini
Sanki eşitmişdi ana təbiət.
Axır ki, göstərdi mərhəmətini,
Buz rəngli bir xəzri əsdi nəhayət.

Əsdi, iqlim-iqlim qovdu bürkünü,
Solan yarpaqlar da qalxdı, dikəldi.
Hərərət götürüb qalın kürkünü
Harasa uzağa qaçdı, əkildi.

Mahir təbib idi xəzri elə bil,
Düşdü qızdırmadan yer üşütməyə.
Təbiət bir zalım hökmdar deyil,
İnsan nalə çəkə, o eşitməyə.

1975

Qonşu kupedəki cavan almanla
Durmuşam vaqonun dəhlizində mən.
Kişisən qərribin dilini anla
Almanca bir kəlmə bilmirsənsə sən.

O, Bonn şəhərindən bizim məkana
Gəlibdir gəzməyə, ellər aşaraq.
Yanında arvadı – cavan bir ana,
Qolunun üstündə təzə bir qundaq.

O süzür dağları, geniş düzləri,
Görən xoş gəlirmi ona bu yerlər?
Qatar sürət ilə gedir irəli,
Yenə relslər ustə açılır səhər.

Rostova az qalır, sakit Don axır,
Budur, uçuq körpü durur pərişan.
Elə bil başımda şimşəklər çaxır,
Yanımda yenə də o cavan alman.

– Qanlı müharibə! –
Anlamır məni
O azərcə bilmir, mən də almanca.
Sinələr dağlayan iki kəlməni
Ona işarəylə deyirəm ancaq.

Burda tərcüməçi nəyə gərəkdir,
Yox, yox, dilmancsız da anladı deyən.
O uçuq körpüdən gözünü çəkdi,
Baxdı arvadına, uşağa birdən.

Axı o atadır, axı daş deyil,
Götürüb qundağı köksünə sıxdı.
Körpünü dağıdan bomba elə bil
Bu dəmdə yenidən partlayacaqdı.

O girdi kupeyə;
Fit verib qatar
Keçdi Don çayını təzə körpüdən.
Atanın yerinə oğlu utanar
Gənc alman xəcalət çəkirdi deyən...

1961

TALIŞ QIZI

İnsan çöhrəsinə rəng də, boya da
Gərək təbiətin özündən keçə.
O, gərək nəğməylə sübhü oyada,
Günün ilk şəfəqi gözündən keçə.

Mən talış qızının yanağındakı
Allığı görəndə buna inandım.
Səma qarşısının hanasındakı
Qövsü-qüzeh onun donudu, sandım.

Örpəyi göylərin bulud tirməsi,
Dişləri talışın quzey qarıdır.
Buket çay gözünün qara sürməsi,
Nəfəsi İstisu qaynaqlarıdır.

Sanki təbiətin hər boyasını
Hüsnünə toplayıb talış qadını.
Bəxş edib cahana qız ağasını,
Həm də kinonağa* qoyub adını.

* Talış dilində "qızlar ağası" deməkdir.

Axmaz, "axma!" desə axan çaya da
Kimdir o gözəlin sözündən keçə?!
...İnsan çöhrəsinə rəng də, boya da
Gərək təbiətin özündən keçə.

1975

Payızda boz sulara durub fikir verəsən,
Kür öz sahillərilə nə danışır görəsən?!
Bəlkə bir zaman mənəm sənə dediklərimi
Kür öz sahillərinə söyləyir insan kimi.
Bəlkə onunçün belə sahillər cadarlandı?
Yoncalıqlar saraldı, söyüdlər qubarladı?
Çinar xəzəllərini tökdü göz yaşı kimi,
Haray çəkdi turaclar bağrımın başı kimi?
Bəlkə bu nə sahilin, nə də Kürün səsidir, –
Sıxıntılı fəsilin – payızın nəğməsidir?
Bir aləmdir, doğrusu, durub qulaq verəsən,
Kür öz sahillərilə nə danışır görəsən?

1970

Mən baxıram bayaqdan
Saralan yarpaqlara.
Xəzəl olub tökülür,
Qarıxır torpaqlara.

Hər yarpaq təbiətin
Bu hökmündən halıdır,
Vaxtdır,

onlar budaqdan

Hökmən ayrılmalıdır.

Dili ola yarpağın,
Sən də qulaq verəsən.
Budaqdan ayrılanda
O nə deyir görəsən?!

1976

AZAD DUSTAQ

Bir sıra kapitalist ölkələrinin başçıları güllə keçməyən xüsusi şüşələrlə qorunmuş tribunalarda əyləşir, onların iqamətgahı tanklarla və zirehli transpartyorlarla qorunur.

QƏZETLƏRDƏN

Nədir bu vahimə, nədir bu qorxu,
Dolaşır qəfəsdən qaçan şir kimi?!
Qəlbini rahatlıq, gözünü yuxu
Tərk edib dərbədər mühacir kimi.

Nədir gülləbatmaz sədlər, zirehlər,
Bu sayaq kimlərdən sən qorunursan?
Divarlar dalından açılan səhər
Səni salamlayır işıqsız, pünhan.

Sənin əllərində fərman, ixtiyar,
Səni hakim edib doğma diyarın.
Səndə bir ölkənin tacı, taxtı var,
Hələ əsləhəli o qoşunların!

Kimdən çəkinirsən, qorxursan nədən?
Sərbəst bir addım da atmırsan, niyə?
Zirehlər içində olsan belə sən
Rahat bir yuxu da yatmırsan, niyə?

Səni qucağına alan binaya
Səninlə bir girib qorxu, səksəkə,
Çevrilib nəhəng bir dustaqxanaya
Səninçün bu küçə, şəhər, bu ölkə!

Yatırsan silahlar əhatəsində,
Gəzirsən dörd yanın silahlı əsgər,
Söylə, hökmdar da öz ölkəsində
Qorxub vahiməyə düşər bu qəddər?

Bu sənin öz xalqın, öz millətidir,
Səni başçı seçdi fərli oğultək.

Bəs niyə səninçün belə çətindir
Onlarla silahsız gəlib görüşmək?

Bozən də çıxırsan kəndə, şəhərə
Dövrəndə zirehli silahdan meşə.
Yanaşa bilmırsən bircə nəfərə,
Başçı belə gedər xalqla görüşə?

Başçı belə gedər xalqın yanına?
Başçı oğrun-oğrun yola çıxarmı?
Xalqın ürəyinə, dəstərxanına
Başçı bir ağaqlıq yoldan baxarmı?

Gəzirsən bir səyyar həbsxanada,
Süngülər – barmaqlıq, əsgərlər – divar.
Gələmmir yaxına doğma ana da,
Dustaq sən özünsən, ya xalq, hökmdar?

Bax, sənə zillənən gözlərdə nifrət,
O nifrət deşməzmi silah-çəpəri?
Ölkədə səfalət, aclıq, rəzalət,
Səninə bunlardan yoxdur xəbərin.

Səninə günlərin mermər salonlar,
Zəngin ziyafətlər qoynunda keçir.
Sənin öz süfrəndə quş südü də var,
Xalqın kədər yeyir, xalqın qəm içir.

Səni öz xalqından qoruyan süngü
Çevrilə bilməzmi sənin köksünə?
Zirehli toplar da, tanklar da bir gün
Tuşlaya bilməzmi lüləni sənə?

Sən xalqın yanında açıq bir ürək,
Yalansız, riyasız inam, etibar.
Bir parça azadlıq, bir parça çörək
Aparsan heç nədən qorxma, hökmdar!

ELLADANIN NƏVƏSİNƏ

Yunanıstan torpağının
Əzəli bir tarixi var.
O qədimdir günəş qədər,
Səma qədər, ulduz qədər.
Afinada yaranmışdır
Daş məbədlər, ilk allahlar,
Bu torpaqda yaranmışdır
Xoş nəğmələr, tunc heykəllər.

Nə zamandır dünya bilir
Akropolun şöhrətini.
Hələ Homer – qoca Homer,
“İliada”, “Odisseya”.
Hər bir yunan tanımaqçın
Öz yurdunun qüdrətini
Vətəninin keçmişindən
Nələr deyər, nələr sayar!

Bəli, ancaq keçmişindən!
Yunanıstan, bəs bu günün?!
Bu günündən utanmırmı
Elladanın nəvələri?
De, Heraklın hanı bu günü?
Herkulesin hanı bu gün?
Yad çəkməsi tapdalayır
İndi onlar gəzən yeri.

Keçmişinlə fəxr edirsən,
Dəm vurursan tarixindən
Hey deyirsən dönə-dönə:
Babam belə, nənəm belə.
Yunan oğlu, yaxşı olar
Bircə yol da deyəsən sən –
O babamdır, o nənəmdir,
Baxın, bu da mənəm belə!

Yadellilər qarşısında
Tarixini varaqlama.
Qolundakı köləliyin
Zəncirini qır, at bu gün!
Keçmişinin ləkələnən
Şöhrətiyçün çox ağlama,
Keçmişinə layiq olan
Bu gününü yarat bu gün!

Səni kölə edənə bax,
Tarixi yox, keçmişi yox.
Yarımvəhşi yaşayırdı,
Akropolu quranda sən.
Səni adam saymır bu gün,
Ərzə meydan oxuyur o.
Səni ələ salıb gülür
Babandan dəm vuranda sən.

Keçmişinlə az fəxr elə,
Az söhbət aç tarixindən.
Onu səndən alan yoxdur...
Az de babam, nənəm belə.
Yunan oğlu, yaxşı olar
Bu gün qalxıb deyəsən sən:
O babamdır, o nənəmdir,
Baxın, bu da mənəm belə!

Yadıma sən düşürsən

Ən çox saçlarını xoşlayıram mən,
Tökülə çiyininə şələlə kimi.
Ürəyim yanıma içəm ürəkdən
Tellər axınını piyalə kimi.

Elə bil mənimlə bəhs eləyirsən,
Yığıb saçlarını sancaqlayırsan.
Şələlə telləri həbs eləyirsən,
Onları dustaqda çox saxlayırsan.

Yalvarış gətirir bir mərhəmətə
Dünyanın ən zalım hökmdarını.
Mən özüm gəlmişəm axı, minnətə,
Aç, burax günəhsiz dustaqlarını.

1979

Sıx buludlar saçaq-saçaq,
Yağış səni isladacaq,
Gəlmə, gülüm, gəlmə, gülüm,
Bu yandan da külək əsdi,
Dilə tutma məni, bəsdə,
Gəlmə, gülüm, gəlmə, gülüm.

Düzdür, sənsiz darıxıram,
Yollarına hey baxıram,
Ancaq gəlmə, islanarsan.

Sənə gəlmə deyə-deyə
Dikilibdir gözüm göyə,
Ah, bu yağış, ah, bu leysan!

Əgər gəlsən, deyirəm mən,
Bu yağışdan, bu küləkdən
Qoruyarmı səni çətir?
Dilim deyir: gəlmə, gəlmə,
Ürəyimi belə bilmə,
O deyir: gəl, sevinc gətir!

Yox, yox, gəlmə, qadan alım,
Başacağıq, ayaqyalın
Mən yanına özüm gəlləm.
Özüm gəlləm, əssin külək.
Yağış yağsın sellənərək.
Lap daşqına düşsün aləm.

Gəlmə, gəlmə... Elə bu an
Kimsə girir astanadan,
Paltarı su, saçları su,
Tanıyıram gələnə mən.
Bir cüt odlu gözlərindən
Görürəm kim olduğunu.
– Qadan alım, niyə gəldin?
Həsretimi nədən bildin?
Deməli sən belə sənmiş?!
Hər tərəf su, sən bir ada,
Necə gəldin bu havada?
Sən məndən də dəlisənmiş!

1979

Sevgidən danışan şeirlərimi
Siz əsla yazmayın mənim adıma.
Yox, yox, sevməmişəm mən sizin kimi,
Gizli görüşlər də gəlmir yadıma.

Məhəbbət yaşım girdiyim ildə
Eşqin noğməsini mərmilər dedi.
Məhəbbət təşnəsi dodaq da, dil də
“El-oba yasdadır, kim sevər?!” dedi.

O qız da...
O qız da qaldı uzaqda,
Bəlkə ölən eşqə yas saxlayır o?
Kim bilir, bəlkə də məhəbbət haqda
Yazılmış bir roman varaqlayır o?

Oxuyur özgənin macərasını,
Gizli görüşləri, vüsal dəmini.
Kitabla unudur könül yasını,
Unudur ömrünün dərdi-qəmini?!

Mən də özgələrin məhəbbətinə,
Bəxtiyar eşqinə şeir yazıram.
Oxuyan “bəxtəvəri” söyləyir mənə,
Qəlbimi yandırır, yaxır öz yaram.

Bir şeir kitabım qəflətən oğər,
O qızın əlinə keçərsə bir gün,
Yəqin o da mənə “bəxtəvər” deyər
Sevgidən danışan şeirlər üçün.

Yox, yox, sevməmişəm mən sizin kimi,
Gizli görüşlər də gəlmir yadıma.
Sevgidən danışan şeirlərimi
Siz əsla yazmayın mənim adıma.

Ordakı hər sözə siz fikir verin,
Hər xətdə bir tale, bir ünvan gəzin,
Məhəbbət nəql edən o şeirlərin
Bədbini mənimdir,

nikbini sizin.

Mənə yaşamağı öyrət, əzizim,
Öyrət, çətinliyə sinə görməyi,
Öyrət dar ayaqda ösməsin dizim,
Öyrət düz görməyi, sərrast görməyi.

Sən öyrədən kimi qarşılaram mən
Gələn sevinci də, əziyyəti də.
Öyrət, mehribanım, sən öyrətmisən
Mənə ilk eşqi də, ilk nifrəti də!

QU QUŞUNUN NƏĞMƏSİ

Deyirsən: “Məhəbbət şerlərinin
Hamısı qısadır – bir bənd, iki bənd”
Deyirsən: “Deməli, şikəstdir sən
Məhəbbət yolunda mindiyin səmənd”.

Əzizim, doğrudur, məhəbbətimdən
Uzun söz açdığım olmayıb hələ.
Sevgi söhbətində çox xəsisəm mən,
Neynim, təbiətim belədir, belə...

Dostum, bu məzəmmət, bu giley nədir?
Qoy mən söz açmayım sevgidən daha.
Qu quşu nəğməni bir ağız deyir,
Ömründə bir ağız...
Amma nəğmə ha!..

VURĞUN GÖYLƏR

Mənə elə gəlir vurulub göylər
Yerin cəlalına – bağçaya, bağa,
Onunçün əzəldən bu günə qədər
Səma heyran-heyran baxır torpağa.

Gecələr Ay ilə, ulduzlar ilə,
Gündüzlər Günəşlə baxır göy yerə.
Yayda atəş ilə, qışda qar ilə
O salam göndərir barlı çöllərə.

Məhəbbət belədir... Qırpmır gözünü,
Qırpsa eşq atəşi sönər elə bil.
O lal baxışlarla deyir sözünü,
Məhəbbət belədir, sevgi belədir.

Kəsəri olarmı, özün söylə sən.
Ömürlük saxlasan qılıncı qında?!
Gəl nöqsan axtarma sənə zillənən
Gözümün əbədi açıqlığında.

Yox, yox, az olmayıb çətin anlarım...
Dərdim də, qəmim də az olmayıbdır.
Bəzən ürək ağrım, həyəcanlarım
Bir aya, bir ilə azalmayıbdır.

Gözüm təsəlli üçün axtarıb səni,
Səni haraylayıb dilim, dodağım.
Bütün aləm bilib bu vəqəni,
Bir sənə çatmayıb sənsiz olmağım.

Uzaqda olmusan, söylə bəlkə də?
Arada çaylarmı, dağlarmı durub?
Yoxsa sən qalmısan qürbət ölkədə,
Gələ bilməmişən,
Səni yol yorub?

Yox, belə deyildir:
Aramızda yol
Bir iynə boyundan uzun olmayıb.
Hər an sən üzümü görsən də bol-bol,
Qəlbimi görməyə gözün olmayıb.

Baxırsan, bir ağac kökü torpaqda,
Özü ayaq üstə, başı göylərdə:
Üstündə tapılar yaşıl yarpaq da,
Qəfildən quruyur durduğu yerdə.

Yanından saymazca keçib gedirlər,
Ağacın dərini duymurlar nədən?
Bir ovuc, bir qətrə su ilə məgər
Yarpaq açmazdımı ağac yenidən?

Necə bənzəyirəm həmin ağaca!
Başımdan keçəni xəbər alırsan:
Sənsizlik adlanan bir ehtiyaca
Mən boyun əymişəm səndən də pünhan.

Bəzən açılmayıb dil di, dodaq da,
Onlar qıfıl olur kədəyə, dərdə.
...Görürsən bir ağac kökü torpaqda
Qəfildən quruyur durduğu yerdə.

İSTƏRƏM

Mən sənin eşqinin asimanında
Aya, ulduzlara çatmaq istərəm.
Min-min səadəti boyunbağıtək
Mən sənin boynuna asmaq istərəm.

Bir sən, bir mən olum, bir uçuq kaha –
Heç nə istəmirəm taledən daha.
Bütün kədərini alıb çox baha,
Sevinci havayı satmaq istərəm.

Yaşayım yüz il də, milyon da, min də –
Həyatım bitəcək həmin o gündə,
Sənin gözlərinin dərinliyində
Boğulmaq istərəm, batmaq istərəm.

Bir gün xatirimə düşdün təzədən
Qəfildən şaxıyan bir şimşək kimi.
Sanırdım anmaram səni bir də mən
Qoxlanıb atılmış bir çiçək kimi.

Səni xatırladım...
İstərdim fəqət
Heç vaxt düşməyəsen yadıma bir də.
Tamam unudula köhnə məhəbbət,
Tamam unudula xatirələr də.

Düşdün xatirimə...
Mən surətini
İstədim gözümdən qovam uzağa.
Xəyalın göstərdi öz qüdrətini,
İradəm çatmadı səndən qaçmağa.

Durdun göz önündə məğrur, gülümsər,
İncə nəvazişli, mehriban, təmiz,
Həyat təbəssümlü, gözəl...
Bir qədər
Özündən tez çıxan --
Həm də səbəbsiz...
Bircə yol baxmaqla dərdi dağıdan
Gözlərin yalandan, riyadan uzaq.
Düşdün xatirimə,
Lap ilk çağından
Sevincimə şərik, qəmimə ortağ.

Sən bu xislətinlə,
Bu aləminlə
Düşdün xatirimə, düşdün qəfildən.
Qəlbimin bugünkü dərdi, qəmilə
Cidala başladın adətinlə sən.

Yox, səni unutmaq əmri-mahaldı,
Yuvan sinəmdəki sevən ürəkmiş.
Yadıma düşməyin dərdimi aldı,
Eşqin, nəvazişin mənə gərəkmiş.

Yox, səni unutmaq
Coşqun selləri
Tərsinə üzməkdən daha çətinmiş.
Göyərçin qanadı – bir cüt əllərin
Mənim pərvaz edən səadətimmiş...

YUXUDA GÖRDÜM Kİ...

Yuxuda gördüm ki, sevmirsən məni,
Bütün ümidlərim puçdur, nahaqdır,
Taleyim söyləmir könlüm deyəni,
Əllərin, gözlərin məndən uzaqdır.

Yuxuda gördüm ki, dodaqlarında
Mənim adım deyil,
Başqa bir ad var.
Ömrümün sevdalı gənc çağlarında
Mənə dönük çıxır vəfa, etibar.

Ayıldım yuxudan...
Qaraldı gözüm.
Bürüdü qəlbimi təlaşla qorxu.
Düşdü xatırıma sən bu sözün:
“Əzizim, tərsinə yozulur yuxu”.

Əynindəki donun bəyaz,
Örpəyin bəyaz,
Seyr edirəm ağ çəkməni,
Ağ əlcəyini,

Elə bil ki,
Başın üstə
Təzə gələn yaz
Silkələyib
Gilənarın ağ çiçəyini.

Bu ağ libas
Camalina yaraşır necə!
Öz toyundur, oynayırsan ortalıqda sən.
Qol qaldırıb asta-asta rəqs elədikcə
Sanıram ki,
Qu quşudur qarşımda süzən.

Bu ağ libas – toy paltarı
Bir gecəlikdir.
Bilirəm ki,
Sabah onu dəyişəcəksən.

Gözlərimin qarşısından
Ağ rənglər keçir:
Bir körpənin ağ bələyi.
Ağ süfrə,
Yelkən.
Sonra bəyaz bir qağayı
Sonra kəhkəşan.

Sonra şimşək,
Sonra isə quzeydəki qar.
Sonra
Bütün ömrü boyu üzüağ insan,
Sonra saçlar...
Sonra saçlar...
Gümüşü saçlar!..

İnsan qəlbi
Arzu dolu sonsuz bir aləm,
Qoy hər istək
Öz yerinə,
Vaxtına düşsün.

Bugecəki paltarının rəngi
İstərəm
Ömrün boyu
Taleyinə,
Baxtına düşsün!

PIÇILTILAR

Məndən bir az aralı
Durub bir qız, bir oğlan.
Onların pıçılıtları
Eşidilir anbaan.

Görən nə danışirlar,
Qəlblərində nə vardır?
Heç nə başa düşmürəm,
Yalnız pıçılıtlardır.

Eşitdiyim qarışıq,
Rabitəsiz kəlmələr.
Onlar nədən danışır?
Düşünürəm bir qədər.

Bildim ürəklərində
Deyiləsi min söz var,
Lakin heç nə demirlər,
Elə pıçıldeşirlar.

Bütün görüş müddəti
Deyilən sözü yığsan,
Mübtədalı, xəbərli
Bir cümlə çıxmaz, inan.

Biz də belə edərdik
Görüş günlərimizdə.
Vaxtı başa vurardıq
Pıçılıtlarla biz də.

Biz də öz dünyamızda
Söz-söhbətsiz yaşardıq.
Biz də heç nə deməzdik,
Elə pıçıldaşardıq...

AXŞAM QARANLIĞINDA

Qəlbimə qəm dolurdu
Axşam qaranlığında.
Sənsiz keçən hər anım
Dönüb bir il olurdu
Axşam qaranlığında.

Sanırdım günəş bir do
Çıxmayacaq üfüqdən,
Qərqli olub gecələrdə
Qalacağam belə mən
Axşam qaranlığında.

Sanırdım dağ yolları
Bir də seçilməyəcək
Ömrün uzaq yolları
Bir də keçilməyəcək
Axşam qaranlığında.

Bu vaxt çıxdı qarşıma
Bir cüt qapqara ulduz.
Gözləyirdim onları
Yorğun, küskün, yuxusuz
Axşam qaranlığında.

İndi qaranlıqları
Mən sanmıram uğursuz,
Şölələnir yolumda
Bir cüt göz – qapqara göz, –
Bir cüt qapqara ulduz.

Deyirdim ki, bir daha
zəng etmərəm sənə mən,
Telefon nömrəni də
silmişdim dəftərimdən.
Necə oldu, bilmirəm,
hər şey yadımdan çıxdı,
Barmaqlarım yenə də
sənin nömrəni yığdı.

ETİRAF

Bilirəm səhvimi, günahlarımı,
Demirəm onları bağışla mənə.
Günahsız deyildir həyatda hamı,
Baxma töhmət dolu baxışla mənə.

Bəzən sürüşübdür ayaqlarım da
Mən əyri yolu da doğru sanmışam.
Yalan da dolaşib dodaqlarımda,
Özüm də yalana çox inanmışam.

Bəzən gülə-gülə ağlamışam mən,
Aydın görünməmiş əsil sifətim,
Ağlaya-ağlaya gülmüşəm bəzən,
Özümə sirr olub öz təbiətim.

Bunlar əzab verir onsuz da mənə,
İti neştər olub batır gözümə,
Bilirəm səhvimi... təzədən yenə,
Sən allah, onları vurma üzümə.

Sən mənə lazımsan sutək, havatək,
Sən mənə lazımsan öz canım qədər,
Səni arzulayır sinəmdə ürək,
Bu böyük həsrəti duymursan məgər?

Qəmli günlərimdə lazımsan mənə,
Qovasan qəlbimin kədərini sən.
Xoşbəxt günlərimdə lazımsan yənə,
Böyük sevincimi yarı böləsən.

Kef üçün, zövq üçün, nəşəyçün deyil,
Xəstəyə dərmantək mənə gərəksən.
Həyatın yolları tufanlıdır, bil,
Ona görmək üçün sinə, gərəksən.

Sən ümid, təsəlli, sən şirin arzu,
Sən ömür yelkəni dumanda, çəndə!
Bir az yaxşı düşün, gülüm, doğrusu,
Sənə bunlar üçün lazımam mən də.

Torpaq quruyurdu, yağdı yağışlar,
Güllər üşüyürdü, günəş göründü.
Budaqlar qəmgindi, dilləndi quşlar,
Üfüq güləb rəngli donə büründü.

Yamaqlar çılpəqdi, açdı lələlər,
Dəniz durğun idi, tufan oyandı,
Qaranlıq qatıydı, açıldı səhər,
Göylərin yaxası alışdı, yandı.

Sən bu təbiətin ahənginə bax,
Gəl onun əqlindən biz də dərs alağ,
Səni gözləyirəm mən nə zamandır.
Zülmətə günəştək, şaxtaya odtək,
Durğun bir aləmə gələn həyattək
Gəl mənə ömrümə, tez gəl, amandır!

Məhəbbət yolunda yorulmur ürək,
Göyün intəhasız dərinliyinə
Hazıram şığıyam, baş vuram yənə,
Gedəm görünməyən ulduzlaradək.

Min bir rəngə çalan qövsü-qüzehi,
Hazıram, göylərdən gətirəm sənə.
Hələ yer nəfəsi dəyməyən şehi
Gətirəm, çiləyəm sıx tellərinə.

Ən iri, ən xırda meteorları,
Yazdakı yağışı, qışdakı qarı
İstəyəm səmadan gətirəm sənə!

Bahar tərəvətli sərin yelləri,
Hələ yaşanmamış xoşbəxt illəri
İstəyəm indidən yetirəm sənə!

Bir qız keçir küçədən – bir gözəllik timsalı:
Necə təsvir edim mən surətini, boyunu?!
Hamını heyran etmiş ala gözü, camalı
Hamı ayaq saxlayır, dönüb seyr edir onu.

Saç-saqqalı ağarmış, dünya görmüş bir qoca
Dayanır bir anlığa, çeşməyini düzəldir.
O da cavanlar kimi, gözəl qıza baxınca
Köks ötürüb dərindən, deyir: “Bəli, gözəldir!”

Onun ömrü keçibdir, onun saçları qartək,
Bu gün-sabah bəlkə də karvanını çəkəcək,
Bəs o gözəl afətə həsrətlə niyə baxdı?

Gözəllikdən doymayıb, doya bilməyir insan,
O pirani qoca da, ey dost, mənə gəl inan,
Gözəl qıza baxmadı, yox, gözəlliyə baxdı!

Kiçik təkənla da şütüyür qayıq,
Mavi bir səhraya baş alırıq biz,
Elə bil səmanın qucağındaydıq,
Uzaqda birləşir üfüqlə dəniz.

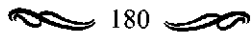
Mən avar çəkirəm...
Boz darı kimi
Arabir saçma səpilən sular
Rəngdən-rəngə düşür mirvari kimi,
Yanır, şölələnilir, parlayır par-par.

Mən avar çəkirəm...
Sənin gözündə
Səadət görərem bu dəniz qədər.
Fikrimdə deyirəm bu dəm özüm də:
Bəxtiyar varmıdır ikimiz qədər?

Mən avar çəkirəm...
Düşünürəm heç
Qəflətən oyanar fırtına, boran,
Sən mənə desən ki, ümmanları keç,
Bu kiçik qayıqla keçərəm, inan.

Ömür dənizində səninlə qoşa
Yelkənə çevirib məhəbbətimi,
Bu kiçik qayıqda vuraram başa
Ən uzun –
Magellan səyahətini!

Sevgilim, tut əlimdən,
Gedək üzü küləyə,
Rahatlıq gəzmirəm mən
Gedək üzü küləyə.

Qoy göynəsin üzümü,
Qoy yaşarsın gözümü.
Bükülməsin dizimiz,
Gedək üzü küləyə.

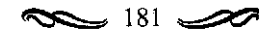
Yollar daşlı-kəsəkli,
Yollar çənli-çisəkli,
Yollar qarlı-küləkli,
Gedək üzü küləyə.

Min axşamla, səhərlə
Biz üzləşək hünərlə.
Günlərlə, həftələrlə
Gedək üzü küləyə.

Nə qədər uzağıq bir-birimizdən,
Arada dənizlər, dağlar var indi.
Bura şaxta düşcək deyirəm ki, mən
Bəlkə də oraya yağıb qar indi.

Mənə belə gəlir...
Əslində orda
Bahar çiçəkləri açıbdır yəqin.
Çoxdan sovuşubur boran da, qar da,
Artıq üşüməyir əlcəksiz əlin.

Bunları bilirəm,
Fəqət neyləyim,
Qəlbim sənin üçün çox narahatdır.
İstəsən təskinlik tapsın ürəyim
Bir yaz çiçəyini tez ona çatdır.

Yenidən enməkçin öz yuvasına,
Qartal yüksəklərə qalxar, deyirlər.
Səyyah vurulmaqçün el-obasına,
Ona uzaqlardan baxar, deyirlər.

Hüsnünə yenidən vurulmaq üçün
Mən də uzaqlara getmişəm bu gün.

Xan çinarın gövdəsini
Kimsə qazıb bıçaqla,
İki adın baş hərfini
Ora yazıb bıçaqla.

Mən bilmirəm, ayrılıbmı,
Qovuşubmu yar yara?
Xan çinarda durur fəqət
Həmin yazı – o yara.

Ey çinara bıçaq çəkən,
Tanımıram mən səni.
Ancaq adam öz eşqiçün
Yaralamaz özgəni!..

SEVİRƏM SƏNİ

Qaldırdım dəstəyi,
Yığdım nömrəni,
Gözüm baxmasa da o gözlərinə,
İkicə söz dedim:
– Sevirəm səni!
Dəstəyi yenə də qoydum yerinə.

Telefon zəng çaldı,
Çağırdın məni,
Qəribə vurğuyla döyündü ürək.
İkicə söz dedin:
– Sevirəm səni!
İkicə söz deyib asıldı dəstək.

Yüz il də çatmayam vüsalına mən,
Yüz il də əlinə dəyməsin əlim.
Bu iki kəlməni sənin dilindən
Eşidim,
Sonrasa...
Qoy gəlsin ölüm!

SƏNİNKİDİR

Nə çox pəncərə var şəhərimizdə,
Ən çox işıqlısı...
O səninkidir!
Gör neçə qağayı üzür dənizdə,
Ən ağı-bəyazı...
O səninkidir!

Nəzər sal xurmayı, sarı saçlara,
Ən tündü, qarası...
O səninkidir!
Qəlbimi bəzəyir neçə min yara,
Ən dərin yarası...
O səninkidir!

Mənim borc alınmış bir həyatım var,
Əmanət bir həyat...
O səninkidir!
Mənim şair kimi ülvü adım var,
Ləkəsiz, təmiz ad...
O səninkidir!

CÜLYETTA

Səni mənim qədər kimsə anlamaz,
Kimsə duya bilməz səni mənimtək,
Sən ölmək istədin dünyada bir az,
Beş saat...
Bir saat...
Bir qədər ölmək!

Sonra yenə qalxıb soyuq məzardan
Duymaq məhəbbətin birin dadını.
Sənə söyləyərdi hamı o zaman
Cavan Romeonun gözəl qadını.

Vəssalam.
Yaxşıdır bəlkə bu ölüm –
Yenə dirilirsən, ömr cləyirsən.
Sevgidə,
Gülyetta,
A mənim gülüm,
Belə bir oyunu istəmirəm mən.

Əgər baş tutsaydı bu oyun, düzü,
Min ləkə gələrdi saf məhəbbətə.
Nə sən, nə sevdiyin Romeo özü
Qovuşa bilməzdi əbədiyyətə.

Uşaq oyuncağı deyil məhəbbət,
Onun əzabı da, nəşəsi də var,
O həqiqət sevir, yalnız həqiqət –
Həqiqi bir həyat!
Həqiqi məzar!

(Zarafatyana)

“İL” uçuş sürət ilə,
Saatda səkkiz yüz min!..
Bəs bu yollar görəsən
Neçin tükənmir, neçin?

Düşüb mindim “TU”ya mən,
Mənzil indi yarıdır.
Təyyarədən bərk uçan
Qəlbin qanadlarıdır.

Qınamıram, doğrusu,
“İL”i, “TU”nu mən bu dəm,
Onlar nə bilsin axı,
Mən yanına gəlirəm?!

Görən “İL”in qanadı
Birləşərsə “TU” ilə,
Məni vaxtımdan qabaq
Çatdırarmı mənzilə?

Mən sənə yanına qışda gəlirdim,
Çiçək axtarırdım... Gəzdim hər yanı,
Hər tərəf bəyaz qar... Gül-çiçək hanı,
Tapıb bir dibçəkdən axır ki, dərdim...

Sonra söylədim ki, baharda sənə
Bir dəstə bağlaram yaz güllərindən,
Budur, yola salıb qarlı qışı mən
Sənə görüşünə gəlmişəm yenə.

Dəstə bağlamadım... Nəyə görədir,
Bax, odur, nərgizlə doludur ləklər,
Lalənin ətrini yayır küləklər,
Yasəmən, qızılgül ləçək-ləçəkdir.

Əzizim, onları qoparmaq olmaz,
Güllərə çöldə bax, dağ döşündə bax,
Onlardan mən soraq gətirdim ancaq,
Bir əlimdə bahar, bir əlimdə yaz!

Qəlbimtek tutqundur payız səması,
Axır gözlərimdən yaş gilə-gilə,
Uzaqda oxunur gürcü havası:
“Hardasan, suliko, hardasan, söylə!”

Sanki mən özüməm gəzib axtaran
Qəlbimdə intizar, gözümdə həsrət.
Gəzirəm, üzümə döyür yel, tufan.
Nədir axtardığım – bilmirəm fəqət.

Dənizdə Ay çimirdi
Yanaqları gümüşü.
Toxunurdu üzünə
Ləpələrin gülüşü.

Dənizdə ay çimirdi
Dövrəsi ulduz-ulduz.
Onu seyr eləyirdi
Yer heyran, göy yuxusuz.

Sən də gəldin sahilə,
Paltarını soyundun,
Gah nurda, gah da suda
Yuyunduqca yuyundun.

Ay xəcalət çəkdimi
Hüsnünü görən kimi?
O çəkildi dənizdən
Sən suya girən kimi.

Yığıb ulduzlarını
Ərşə qalxdı Ay yenə...
Uzaqdan xoşdu baxmaq
Gözəllərin hüsnünə!

Gözləyirsən onu könlündə ümid,
Gözlərin yol çəkir həsrətlə yenə,
Sanki alında yazılmış kədərin,
De, umid varmı onun gəlməyinə?

Bir zaman mən də durub yollarda
Gözləyirdim belə həsrətlə səni.
Bəlkə adət belədir: sevməyirik
Bizi illərlə durub gözləyəni...

Sən dedin: – Ay gözəldi!
Qəmər xoşuna gəldi...
Mən dedim: – Ay da gözəl,
Sıx bulud da, sevgilim!

Sən dedin: – Nəğmə xoşdur,
Sükut göy kimi boşdur.
Mən dedim: – Nəğmə də xoş,
Lal sükut da, sevgilim!

Sən də doğru söylədin,
Mən də düz dedim, fəqət,
Hər qəlbə başqa cürə
Dilə gəldi məhəbbət.

Sevirdim xurmayı hörüklərini,
Deyirdim gəlməsin bir tel zavala.
Sənə atardın bəzən birini,
Birini salardın çiyindən dala.

Sonra sən onları kəsdirdin...
Niyə?
Bəzəmək istədin yoxsa hüsnünü?
Sandım ki, qayçını sən gözəlliyə,
Lap hüsnün özünə vurdun o günü!

Bu gün təsadüfən rast gəldim sənə,
Örtmüşdü üzünü qısa saçların.
Elə bil əvvəlki gözəlliyinə
Hüsnü calanmışdı bir ilk baharın.

Nə uzun hörüklər, nə qısa saçlar
Gözəllik deyildir!
Yoxmuş xəbərim...
Ölçməkdə, biçməkdə bircə günahkar
Mənim gözlərimmiş,
vurgun gözlərim.

Telefon budkasının döyülür pəncərəsi,
Əsəbi bir qadının gəlir qəzəbli səsi:
– Qurtardı üç dəqiqə...
Siz də qurtarın görək,
Evə zəng vuram görək!

Mənim hələ nə qədər deyiləsi sözüm var,
Məhəbbətdən yaranmış saf kəlmələr, duyğular.
İstəyirəm deyəm ki...
Şüşə döyülür yenə,

Günahkartək baxıram xanımın gözlərinə.
Aralayıb qapını deyirəm:
– Odur baxın,
O budkadan danışın...

Həm xoşdur, həm də yaxın.
– Xeyr, növbəm buradır!
Özünüz gedin ora!
Siz allah, bir baxınız indiki cavanlara!..

Xanım deyib gedir,
Danışırım yenə mən.
Elə bil səsin deyil,
Məftillərin içindən
Axıb ilıq nəfəsin nəfəsimə qarışır,
Danışan mən deyiləm, yox, ürəyim danışır.

Budkanın pəncərəsi döyülür yenə,
Bir qız:
– Üç dəqiqə qurtardı! – deyib gülür qayğısız.
Bir dəstəyə baxıram, bir də qıza...
Bu zaman
O, fikrimi deyəsən anlayır baxışımdan.
– Yox, kəsməyin, danışın, yox, danışın, kəsməyin.
Mən başqa telefondan...
Danışın, tələsməyin! –
Deyə çevrilib gedir,
Qalırım budkada tək...
Yaşasın duyan ürək!
Yaşasın sevən ürək!

Elə bildim bahar gəldi,
Sellər coşdu, sular gəldi,
Yaz müjdəli qaranquşlar
Uçdu qatar-qatar gəldi
Küçəmizdən keçəndə sən.

Gur işıqlar şölələndi,
Hər tərəfə nur ələndi.
Ay da, gün də, ulduzlar da
Elə bildim yerə endi
Küçəmizdən keçəndə sən.

Keçdi bulud, yatdı külək,
Qönçəsini açdı çiçək.
Neçə təzə nəğmə qoşdu
İnsan kimi dindi ürək
Küçəmizdən keçəndə sən.

İnciyib, söylə neçün getdin sən?
Gəl ki, qəlbim sıxılır təkləkdən,
Bircə gəl, sonra otur danla məni,
Məşəsən qarşıla tufanla məni,
İstəsən sən külək ol, döy üzümə,
İstəsən zülməti çökdür gözümə,
İstəsən od kimi yandır məni sən,
İstəsən candan usandır məni sən --
Bunların heç biri qorxutmur, inan,
Gəl ki, qurtar məni tənhalıqdan!

Əzizim, vaxtında atılmayan ox
Sürətlə uça da, hədəfə dəyməz,
Sən mənə günahkar söyləmə, yox, yox,
Gileyin, töhmətin əbəsdir, əbəs.

Bir yola düzəlib getdik hərəməz,
Qaçırdıq fürsəti əldən quş kimi.
Bəlkə də unudaq keçənləri biz,
Beləcə yaşamaq yaxşı deyilmi?

Sən bir ağac tapıb sığındın ona,
Nə vaxtdır dərmisən meyvəsini də.
Mənim də gəncliyim yetişdi sona,
Söylədi sonuncu nəğməsini də.

İndi sən gəl məni danlama, yox, yox,
Gileyin, töhmətin əbəsdir, əbəs,
Köhnə dost, vaxtında atılmayan ox,
Sürətlə uça da, hədəfə dəyməz!

YADIMA SƏN DÜŞÜRSƏN

Hər çiçəyin öz ətri,
hər gülün öz rəngi var,
Hər qəlbin öz istəyir,
öz sözü, ahəngi var.

Hər insan öz ömrünə
dost seçir, həmdəm seçir.
Mənim sən ürəyimdən
qəmli bir nisgil keçir,
Yadıma sən düşürsən.

Göydə bulud dolaşır,
axşam düşür, yel əsir,
Heç bilmirəm nədəndir
könlüm belə tələsir.
Yollarına baxıram,
nə gələn var, nə gedən.
Qəlbimdəki intizar
nədir, düşünürəm mən.
Yadıma sən düşürsən.

Təklək üz verir mənə,
çıxıram otağımdan,
Sevgililər küçədə

deyib-gülür mehriban...
Onları belə xoşbəxt,
belə məsud görəndə
Duyğular dalğa kimi
çırpınır bu sinəmdə,
Yadıma sən düşürsən.

Meşənin sükut dolu
Qucağında durmuşam.
Görəsən nə barədə
Susur ağcaqayın, şam?!
Sükutuyla nə deyir
Budaqlar həzin-həzin?
Bəlkə xatirəsiyçün
Kədərli eşqimizin
Belə lal kəsilibdir
Osinalar, cökələr?
Bir sorğuya tutalar,
Bir suala çəkələr...
Bu günlə xatirənin
Sərhədində durmuşam,
Görəsən nə barədə
Susur ağcaqayın, şam?!
Neçün bu tərəflərə
Güzarım düşdü bir də?!
Yol, cığır nə barədə
Görən susur bu yerdə?!
Dönüb-dönüb baxıram
Bir cüt ayaq izimə.
Hamı onun izləri,
Niyə dəymir gözüme?
Bir vaxt bu yero düşən
İki qoşa ləpirdi,
Cingiltili qız səsi
Yola nəğmə səpirdi.

192

İndi nə həmin izlər,
Nə gülüş, nə nəğmə var...
Bəlkə də bu barədə
Susur yollar, cığırlar!

İstəmədən düşdü könül
Bir cüt gözün xatasına,
Kirpiyini ox eləyə,
Ürəyimə ata – sına.

Kim deyir ki, ona yadam?
Doğmalaşar sevsə adam.
Bağban qoya əl uzadam
Qızılgülün butasına.

Anasının bütün günü
Tutub eli səsi, ünü.
Ay Kürçaylı, aç könlünü
Qardaşına, atasına.

Gözünə qar üstə güllər görünmə,
Sərt külək ney çalsa qulaqlarında,
Payızda dağlarda sellər görünmə,
Qəm nəğməyə dönsə dodaqlarında,
Ayın buz ziyası yandırma səni,
Hər ulduz bir nəhəng günəşə dönsə,
Günəşin alovu dondursa səni,
Şaxta Muğandakı atəşə dönsə,
Sərçə nəğmə desə bülbüllər kimi,
Xəzəllər yamyaşıl dəysə gözüne,
Küləkdə inləyən teleqraf simi
Bir "Kərəmi" çalsa özü-özünə,
Qoynuna düşsən də dərdin, mələlin

193

Yaşamaq istəsən yaşadığca sən,
Ey dost, ağarsa da saçın, saqqalın
Demək vurulmusan, demək sevirsən.

Kimsə tanımırdı Məcnunu hələ,
Gəlmirdi Kərəmin səsi, sorağı.
Qərib ağlatmırdı eli saz ilə,
Fərhad da külünglə çapmırdı dağı.

Onlar gəzirdilər kənddə, şəhərdə,
Yüz-yüz adsız-sansız adam içində,
Heç biri yox idi gözdə, nəzərdə,
Dönüb baxmırdılar onlar keçəndə.

Yox, bu cavanları tanımırdılar...
Lakin Leyli vardı, Şahsənəm vardı.
İstər nökrə olsun, istər hökmdar,
Şirinə, Əsliyə dönüb baxardı.

İndi sən,
gözəllik rəmzi kimisən,
Gedirsən, çöhrən də günəştək yanır.
Bir kimsə yanından keçmir dönmədən,
Hamı heykəl kimi yerə mıxlanır.

Hamı sənə baxır.
Görmürlər demək
Bu dünya üzündə bir mən də varam.
Nə cybi,
vaxt gələr mən də Kərəmtək,
Məcnuntək, Qəribtək məşhur olaram.

Mənim yazı stolumu
Xoşlamırsan, əzizim,
Sanırsan ki, aramızda
Bir sərhəddir o bizim.
Sanırsan ki, o alıbdır
Məni sənənin əlindən,
Bu gileyi neçə dəfə
Eşitmişəm dilindən.
Səni başa düşürəm mən, –
Aylı-ulduzlu fəza
Xoş gəlməyir təyyarəçi
Könül verən bir qıza.
Dəmiryolçu sevgilisi
Heç xoşlamır qatarı,
Dənizçinin sevdiyi qız
Mavi, zümrüd suları...

Ayrılanda söylədin:
“On birdə zəng vuraram”.
On ikiyə işləyir,
Qalmayıb səbr, aram,
Keçdi iki dəqiqə,
Telefon danışmayıb,
Qəlbim dəqiqəni yox,
İndi anları sayır.
Üç dəqiqə... beş... altı...
Bu necə telefonda?
Yoxsa zənglər tufana,
Şaxtaya düşdü, dondu?
Yoxsa əsib hardasa
Soyuq şimal yelləri,
Hardasa qırılıbdır

Telefonun telləri?
İndi mən sükut dolu
Tufana dözəmmirəm
Beş günə necə dözdüm,
Beş ana dözəmmirəm.
Telefonun nömrəsi
Yoxsa çıxıb yadından?
Öz-özümə zəng vurum
Yoxsa sənin adından?
Dindi cingilti zəng,
Bu şefa zəngləridi.
Telefonun deyəsən
Şimal buzu əridi.

BELƏ OLA HƏMİŞƏ

Pəncərəmə uzanan
Yaşıl-yaşıl əldimi?
Yarpaqlar ilk baharın
Salamına gəldimi?
Seyr elə bu lövhəni,
Doğrudan gözəldimi?
Dayanmışıq səninlə
Qoşa, üzü günəşə,
Belə ola həmişə!

Gözlərinə baxıram,
Necə şəndir, gülümsər,
Onlarda yox qüssədən,
Sıxıntıdan bir əsər,
Sən gülməsən bircə an
Ürək titrər, can əsər,
Yoxsa günün alovu
Dolubdur bu günəşə?
Belə ola həmişə!

Saçlarına baxıram,
Gözün kimi qaradır,
Yarısı gözün üstə,
Yarısı yanlarıdır,
Gülüm, yığma onları,
Qoy dağılsın, dara, dur,
O qara saçlarına
İstəmirəm dən düşə,
Belə ola həmişə!

Gör nə qədər qısaltdıq
Həsretin mənzilini,
Ovcumda tutmuşam mən
İndi sənin əlini.

Yaman qırdıq hicranın,
İntizarın belini!
Kaş ki, bütün sevnələr
Bizim kimi görüşə.
Belə ola həmişə!

KƏDƏR NƏĞMƏSİ

Sənsiz səhərə çıxdım,
Səhər o deyil!
Sənsiz şəhərə çıxdım,
Şəhər o deyil!

Gül-çiçək tabaq-tabaq,
Dər, qoxla, sinənə tax,
Mənim gözümdə ancaq
Güllər o deyil.

Ulduz dolu gecələr
Dəyişibdir nə qədər.
Gəzdiyimiz küçələr,
Yerlər o deyil.

Sənsiz meşə o deyil,
Tər bənövşə o deyil,
Sevinc, nəşə o deyil,
Kədər o deyil!

Baxdım, günəşə, aya
Hər şey dəyişib guya.
Söylə, bu qoca dünya
Məgər o deyil?!

ROMANS

Məcnun məhəbbəti qalar kölgədə
Bizim eşqimizin sözü düşəndə.
Özgəsi düşəndə dodaq büzənin
Göy necə olurmuş özü düşəndə.

Bu acı həsrətdi, yoxsa vüsaldı?
Hökmündən qurtarmaq əmri-mahaldı.
Səbri-qərarımı əlimdən aldı
Sevən gözlərimə gözü düşəndə.

Mən səni gözlərem boran içində,
Qasırğa içində, tufan içində.
Ömrümdən fəsillər, illər keçəndə,
Saçıma illərin izi düşəndə.

Dedin: sevmirəm səni,
Bu sözüənə inandım.
Düşdüm qəm girdabına,
Yandım, içimdə yandım.

Səni itirməyimlə
Kainat itdi sandım.
Getdin, bu gedişinlə
Sevincim getdi sandım.

İnandım, sevməyirsən...
Dost məclisində fəqət.
Eşqimdən, taleyimdən
Bu gün gedəndə söhbət.
Deyirlər ki, susmusan,
Sözünü saxlamısan.
Ancaq hönkürtülərlə
Hıçqırıb ağlamısan...

Oğlanlar, evlərdə qızlar böyüyür,
Sizin gözləriniz baxmasın yana.
Məhsəti, Natəvan, Nigar böyüyür,
Hər biri layıqdır bir mərd oğlana.

Oğlanlar, evlərdə qızlar böyüyür,
Bir ələ dəyməmiş əli qızların.
Yanağı laləli bahar böyüyür,
Lap üzükdən keçər beli qızların.

Oğlanlar, evlərdə qızlar böyüyür,
Qüdrətdən çəkilib rəngi, boyası,
Elə bil budaqda nübar böyüyür,
Üzündən öpməyib doğma anası.

Oğlanlar, evlərdə qızlar böyüyür,
Hələ kəsilməyib şahmar hörüklər,
Evlərdə, sədaqət, vüqar böyüyür,
Sizi arxasınca çəkib sürüklər.

Oğlanlar, evlərdə böyüyən qızlar
İsmət pərdəsindən çıxmayıb hələ,
Sınayın, onlarda vəfa, etibar
Əskilməz bir gilə, solmaz bir gilə.

Oğlanlar, evlərdə qızlar böyüyür,
Kənara, yad yerə çox baxmayın siz.
Oğlanlar, evlərdə qızlar böyüyür,
Oğlanlar, tələsin gecikərsiniz!

Xəzər coşur – sənindir,
Nəğmə qoşur – sənindir,
Mənə nə qaldı?

Əsən külək – sənindir,
Sevən ürək – sənindir,
Mənə nə qaldı?

Gələn bahar – sənindir,
Nə var, nə var – sənindir,
Mənə nə qaldı?

HEÇ XƏBƏRİN YOXDU SƏNİN

Aləm bilir bu həsrəti,
Sinəmdəki məhəbbəti,
Heç xəbərin yoxdu sənin.

Göylər yanır ulduz-ulduz,
Dolaşırım mən yuxusuz,
Heç xəbərin yoxdu sənin.

Nəğmələrim zilə gəlir,
Dağ da, daş da dilə gəlir,
Heç xəbərin yoxdu sənin.

Vurğun etdin özün məni,
Güldürər bir sözün məni,
Heç xəbərin yoxdu sənin.

Çoxmu çəksin bu möhnətim,
Ay dilbilməz məhəbbətim?
Heç xəbərin yoxdu sənin.

Mən səni yuxuda görürəm hər gün
Ən şirin arzular, diləklər kimi.
Hərdən qanad açıb pərvaz edirsən
Başımın üstündə mələklər kimi.

Hərdən vüsal olur hədiyyən mənə,
Həsrət yaxın düşmür qətiyyəni mənə,
Hərdən etinasız baxıb sən mənə
Ötürsən yanımdan küləklər kimi.

Hərdən üşüdürsən məni qar kimi,
Hərdən yandırırın od, şərər kimi,
Çöhrən gah olur gilənar kimi,
Gah solur don vuran çiçəklər kimi.

Məni əfi kimi çalıb yuxular,
Qovğa dünyasına salıb yuxular,
Səbri-qərarımı alıb yuxular,
Sərgərdan olmuşam böcəklər kimi.

Demirəm yanıma ilk baharda gəl,
İstəsən tufanlı ruzigarda gəl.
Ancaq yuxuda yox, aşikarda gəl,
Gəl, sözlü, nəğməli ürəklər kimi.

YOXSA...

Yoluna baxıram mən dönə-dönə,
Hər kölgə bir vüsal vəd edir mənə.
Məktubun arası kəsildi yenə,
Günahkar qələmmi, kağızımı? Yoxsa...

Bilir həsrətimi məni eşidən,
Könül kövrək olur nazik şüşədən.
Məni gah yandıran, gah da üşüdən
Bitməz ayrılıqımı, payızımı? Yoxsa...

Namərddir bir dönük eşqə ağlayan,
Soyuq köks ötürüb diz qucaqlayan.
Sevgi dastanımı tərs varaqlayan
Küskün taleyimmi, o qızımı? Yoxsa...

GÜZGÜ QABAĞINDA

Güzgü qabağında dayanmışan sən,
Öz ay camalınla bəhsin gözəldir.
Özün “mən” deyirsən, əksin “mən” deyir,
Söylə, sən gözəlsən, əksin gözəldir?

Güzgü qabağında çox dayanırsan,
Süzüb ay çöhrəni, xumarlanırsan,
Nəgmə deyə-deyə tumarlanırsan,
Hüsnünü vəsf edən səsin gözəldir.

Yel vurdu tellərin dağıldı birdən,
Saçın rübənd oldu, gizləndi çöhrən.
Uzaqdan seyr edib bu lövhəni mən
Dedim: qara tellər, əsin, gözəldir!

Bir günəş cəlvəsi çəkdin güzgüdə,
Bir həyat nəşəsi çəkdin güzgüdə.
Rafael lövhəsi çəkdin güzgüdə,
Baxanlar heyrotlə desin, gözəldir!

Qüssəli çağlarında
Sənin dodaqlarında
Təbəssüm görünübse,
Gülüşə bürünübse
Kədərlərin bir anda –
Bu uğurlu zamanda
Demək hələ mən varam!

Ümid dumanda, çəndə
Səni atıb gedəndə,
Qəlbinə şölə kimi,
Kiçik bir gilə kimi
Təzə ümid dolubsa,
Belə günün olubsa,
Demək hələ mən varam!

Qış – şaxtadan qılıncı,
Çiyində ağ yapıncı
Əlini kəsən zaman,
Sört yellər əsən zaman
Bir çiçək görmüsənsə,
Əyilib dərmisənsə,
Demək hələ mən varam!

Baharınam xəzanda,
Bələdçinəm azanda,
İşığınam zülmətdə,
Həyatınam qürbətdə,
Sənin çətin anında
Mən hazırım yanında,
Demək hələ mən varam!..

SƏSLƏ MƏNİ

Harda olsam gələrəm,
Təki sən səslə məni,
Darda olsam gələrəm,
Təki sən səslə məni.

Yaxın olsun, ya uzaq,
Dərə olsun, ya da dağ,
Məni kim saxlayacaq?
Təki sən səslə məni.

Yatmaram illər ilə,
Əsərəm yellər ilə,
Gələrəm sellər ilə
Təki sən səslə məni.

Eşqə yurd isə sinəm,
Qocalıq gəlsə nə qəm,
Dönərəm gəncləşərəm,
Təki sən səslə məni.

Sənsən eşqim, əməlim,
Gəlsə bir gün də ölüm,
Vermərəm can, a gülüm,
Təki sən səslə məni.

BAŞIMA GƏLDİ

Gör arxamca necə düşüb fəslə-baharım,
Məni yalnız buraxmadı, qışıma gəldi.
O, daradı saçlarımı yaz yelləriylə,
Çiçək taxdı torpağıma, daşıma gəldi.

Yandı üfük, açdı çiçək, köpürdü sular,
Körpə kövrək tumurcuğa döndü duyğular.
Cana gəldi donuq hisslər, ölən arzular,
Könlümdəki bu intibah xoşuma gəldi.

Bu nə idi? Qınamıram mən təbiəti,
Sevənlərdən əsirgəmir saf məhəbbəti.
Elə bil ki, bu dünyanın dadı, ləzzəti
Bircə anda çörəyimə, aşıma gəldi.

Bu sözləri mən hər dosta, yada demişdim,
– Verdim eşqi, məhəbbəti bada – demişdim.
Mən ki sevgi sevdasına vida demişdim,
Ay həzərat, bu nə işdi başıma gəldi?!

Eşqin bayrağından elə tutmuşam,
Sanki məhəbbətin bayraqdarıyam.
Dönüb gəncləşirəm sevgi deyəndə
Kim mənə deyir ki, ömrü yarıyam?!

Günəş parçasıdır sinəmdə ürək,
Kimsə vurulmayıb hələ mənimtək.
Sevgilim istəsə, çöllərdə çiçək,
Dağlarda dənəvər quzey qarıyam.

Üzümü xəzana çevirsəm əgər,
Saralmış otlar da yaşıl don geyər.
Əl vursan hər pərdəm bir nəğmə deyər,
Məhəbbət kamarı, sevgi tarıyam.

Sinəmdə döyünən bu ürəklə mən
Keçmişəm nə qədər keşməkcşlərdən.
Arabir düşsə də saçlarıma dən
Mən çətin qocalam, çətin qarıyam.

Sevgidə igidlik gəzir gözəl də,
Eşqin fədaisi mənəm bu eldə.
Dədə Füzulinin Vahid qəzəldə,
Mən isə sevgidə yadigarıyam.

Laklı çökmə ayağında,
Enli kəmərlə belində,
Durdu güzgü qabağında,
Zərli daraq əlində.

Saçlarına sancaq taxdı,
Burdu, yığdı bir qalaq.
Öz-özünə bir də baxdı –
Qamət çinar, sinə dağ.

Anasının sürməsindən
Azca çəkdi gözüne.
Birçəyinin hörməsindən
Halə etdi üzünə.

Sürdü boyun-boğazına
İki damcı loriqan
Ürkək-ürkək dörd bir yana
Baxıb, çıxdı otaqdan.

Elə bil ki, sıyrılırdı
İti qılinc qınından
Demək bu gün ayrılırdı
Qız öz uşağığından.

SAÇLAR

Aylar, illər, fəsillər qovsa da bir-birini,
Tamam açə bilmirik bu həyatın sirrini.
Lap biri sən,
biri mən, bunu indi tapmışıq –
Sən demə, oxunmamış qalın bir kitabmışıq.
Yol gedirik səninlə yanaşı nə zamandı,
Vaxt oldu səfərimiz illər boyu uzandı.
Biz adi yoldaş olduq yaxın qonşular kimi,
Bir-birinə hörməti, ehtiramı var kimi,
Gözlərin –
 adi gözlər,
Qaşların –
 adi qaşlar.
Kürəyinə tökülən saçların –
 adi saçlar.
Mənimçün adi idi baxışının mənası,
Onlardan yoxdu əsla könlümün təmənnası.
Adi bir insan idim mən də sənin yanında,

İtmişdik ikimiz də adilik dumanında.
Lakin bu gün dəyişdin gözümdə rəya kimi,
Sən açıldın qarşımda əsrarlı dünya kimi.
Kürəyinə tökülən o xurmayı tellərə
Əlim dəydi bilmədən –
 ürək düşdü yellərə.

Sən demə ki, günəşə əl vurmaq olmazmış heç,
Dağ selinin önündə tək durmaq olmazmış heç,
Qaynar polad ovuca tökülməzmiş sən demə.
Qılinc əllə qanrılıb büküməzmiş sən demə.
Sən demə, cərəyantək kül edərmiş qapqara
Əl vuranda çiyinə dağılan o saçlara.

Taleyimin göylərində
Yanan da sən, sönən də sən.
Mənə ilkin qəlb açan da,
Məndən üzü döənən də sən.

Salammazdı səni bəndə
Göydə bulud, yerdə çən də.
İndi seyrek görünən də,
Aya-günə döənən də sən.

Ürək teli sənə bağlı,
Ümid əli sənə bağlı.
Keçib getdin qaşqabaqlı –
Bu gün də sən, dünən də sən.

Bahar dedin, indi qışdı,
Axı, səbir kasam daşdı.
O ürəkdi, yoxsa daşdı –
Gəzdirirsən sinəndə sən?!

Gəl, dünyanı gəzək qoşa,
Sən mənimçün,
Mən səninçün.
Bu yollarda dolaq yaşa
Sən mənimçün,
Mən səninçün.

Dağa baxaq, düzə baxaq,
Sözsüz belə sözə baxaq,
Yalnız bir cüt gözə baxaq
Sən mənimçün,
Mən səninçün.

Yazda dolu bulud olaq,
Yayda yaşıl söyüd olaq,
Ağır gündə ümid olaq
Sən mənimçün,
Mən səninçün.

Adlayaq əllini. yüzü,
Qoy sınısın həyat bizi.
Hüfz eləyək eşqimizi,
Sən mənimçün, mən səninçün.

Yerə salma sözümlü,
Gizlət qara saçlarının zülmətində üzümü.

Yoxla məndə dözümlü,
Aylar, illər, qərinələr qatlayammaz dizimi.

Ölüm örtər gözümlü,
Fəqət silə bilməz sənin yolundakı izimi.

Gizlət qara saçlarının zülmətində üzümü,
Yerə salma sözümlü.

Sevənlərin nə vecinə
Şaxta kəssin nə qədər,
Məhəbbətin gücünə
Ürək coşar, isinər.

Sevənlərin nə vecinə
Yolu kəssin dərə, dağ,
Dəyanətin gücünə
Ürək dağlar aşacaq.

Sevənlərin nə vecinə
Yaş yüz əlli olacaq,
Sədaqətin gücünə,
Ürək cavan qalacaq

Mat qalmışam mən bu işə –
Məhəbbətin gücünə,
Dəyanətin gücünə
Ürək sevir həmişə.
Sevənlərin nə vecinə...

Yanaqlar odlü lələ,
Saçlar qara şələlə,
Qaşlara bax, qaşlara,
Dartılıb halə-halə.
Qızlar belə deyildi
Biz tələbə olanda.

Qırçınlı ipək donu
Gözəl göstərir onu.
Sanki bəyaz mərmerdən
Mikelancelo yonub.
Qızlar belə deyildi
Biz tələbə olanda.

Qara gözlər badamı,
Dəli elər adam
Bir yol dönüb baxmaqla
Yandırırıbsan atamı.
Qızlar belə deyildi
Biz tələbə olanda.

Telləri çətir-çətir,
Oğulsan davam gətir
Gözünün zülmətində
Adam yol azır, itir.
Qızlar belə deyildi
Biz tələbə olanda.

Danışır – sözü nəğmə,
Yeriyir – izi nəğmə,
Belə məftun ctməyib
Heç zaman bizi nəğmə.
Qızlar belə deyildi
Biz tələbə olanda.

Hər gülü dərməmişik,
Yara göndərməmişik,
Yəqin biz səhv etmişik.
Biz fikir verməmişik,
Qızlar elə beləymiş
Biz tələbə olanda.

(Zarafatyana)

Getdin. Bir acıqla çırpdın qapını,
Söz verdin – bir daha gəlməyəcəksən.
Qırdın ürəyimin titrək sapını,
De, necə dözərəm sənsizliyə mən?

Bir saat keçməmiş qayıtdın geri,
Dedin: – Əlcəklərim çıxıb yadımdan,

Qəsdən unutmuşdun sən əlcəkləri,
Demək əl çəkmişdin öz inadından.

Duydum gözlərinə baxdığım anda,
Orda gülüş vardı qəzəb yerinə.
Əlacım olsaydı geniş meydanda
Mən heykəl qoyardım əlcəklərinə.

UCALIQ

Xatirinə düşürmü ilk görüş çağlarımız?
Onda nə əllərimiz, nə də dodaqlarımız
Hələ görüşməmişdi.
Sevdanın ilk anları!
Neçə aşxanaların, neçə restoranların,
Çayçı dükanlarının, qəlyanaltıxananın,
Ləziz nemətlər dolu neçə-neçə binanın
Keçib getdik yanından.
Xörək ətirlərinə,
Kabab tüstülərinə rast gəldik dönə-dönə.
Onların da yanından biz keçdik gülə-gülə,
Mindik yer şarı boyda nəhəng bir karuselə.
Mən heç başa düşmədim –

ac imişsən demə sən,
Yalnız səhər tələsik bircə tikə yemisən,
Karusel fırlanırdı, biz qalxırdıq yuxarı,
Meh alınma, üzünə dağıdırdı saçları.
Biz qalxırdıq, qalxırdıq, qalxırdıq pillə-pillə.
Az qala ulduzları tutacaqdım mən əllə.
Ürəyimdən bu zaman keçdi dəli bir istək:
Düzüm ağ ulduzları boynuna mirvaritək.
Biz qalxırdıq:

indi lap yaxın idi Ay mənə,
İstədim alıb onu taxım sənə sinəyə.
Mənim ağsız eşqim!

Sənin fikrindən bəlkə
Bu vaxt keçirmiş yavan, barmaq boyda bir tikə!

Orda iki nəfər küsdü, barışdı,
Hayıf, biz deyilik o iki nəfər.
Yoxsa sinəmizdə söz qalmamışdır,
Hanı bir zamankı atəşli sözlər?

Ucalır nəğməsi iki nəfərin,
Hayıf, nəğmə deyən nə mənəm, nə sən.
Hanı intəhasız o nəğmələrin?
Kim qıfıl asıbdır mənim dilimdən?

Bahar çiçəyinin ətri nə xoşdur,
Əllərdə alışan əlvan demətdir.
Bizim əllərimiz yenə də boşdur,
Yoxsa bizim üçün çiçək qəhətdir?

Qopdu iki gülüş, iki qəhqəhə,
Biz ötə bilməzdik bu dildə məyər?
Sanki daş dəyibdir büllur qədəhə,
Bizim gülüşümüz cingildəməyir.

Tükəndi nəğməmiz, soldugülümüz,
Danışmaq yerinə sözü kəsirik.
Əzaba döndərdik məhəbbəti biz,
Qışda odlanırıq, yayda əsirik.

Mənə nəvazişlə dedin bu axşam:
Bir az cavanlaşıb, yaxşılaşmışam.
Yanağım allanıb, çöhrəm təzə-tər,
Görən yeniyetmə cavanam, deyər.
Dən düşən saçlarım qaralıb sanki...

Sevgilim, əzizim, mənə inan ki,
Mən elə həminəm – ömrü tən yarı,

İndicə saydığın bu nişanları
Hünəri, həvəsi, şir qüvvətini,
Cavanlıq odunu, hərarətini
Mənə sən qayıtdın, mehribanım sən,
Gəncliyim qayıdır səni sevəndən...

TƏKLİK

Payız göylərinin boz aynasında
Uçdu axırıncı durna qatarı.
Sıxıntı fəslinin qəm havasında
Dindi durnaların son nidaları.

Çinarda tək yarpaq – dənizdə ada,
Bir üzü yaşıldı, biri gümüşdü.
Düşdü, xəzəllərə qarışdı o da,
O da tənhalığa dözmədi, düşdü.

Tək-tənha dolaşıb göyün üzündə
Təkliyə dözmədi, günəş də batdı.
Onunla şəfəqli bir gündüzün də
Bir günlük həyatı axıra çatdı.

Tənhalıq yamandır, gülüm, yamandır,
Təklilik sınağına sən az çək məni.
Sularda qerq elə, tonqalda yandır,
Fəqət qoyma yalqız, qoyma tək məni.

HƏSRƏTİN

Getdin,
Həsərətine tapşırdın məni,
Tək qala bilməzdim qəmlə, kədərlə.
Həsərin danışdı olub-keçəni,
Məni ovundurdu xatirələrlə.

Sənli günlərimi anıb danışdı,
Canlandı qarşımda surətin sənin.
Mənim əvəzimə yanıb danışdı,
Səndən vəfalıymış həsrətin sənin.

Həsrətin sinəmdə illəndi qaldı,
Mən ondan alıram sənin ətrini.
Həsrətin gözümdə gölləndi qaldı,
Yaman istəyirmiş mənim xətrimi.

Onundur ya sənin sinəmdəki dağ?
Bəhsə giribsiniz dağ çəkməkdə siz.
Həsrətin yaxındır, sən özün uzaq...
Gərək yerinizi dəyişəydiniz...

Gecədən şəh düşdü güllərin üstə,
Evlərin damında gölləndi qaldı.
Dan yeri söküldü,
Günəş ahəstə
Üfün qövsündən qalxdı, ucaldı.

Bir anda yox oldu şəh danələri
Qızmar bir tavaya düşən damcı tək.
Elə bil alından sildilər təri,
Elə bil zivədə qurudu örpək.

Məhəbbət güllərin üstə şəh deyil,
Deyəsən tez keçir, ömrü bir andır.
Bunu nə zamansa bir aqıl deyib:
Məhəbbət dənizdir, çaydır, ümmandır!

Aylar dolansa da, il dolansa da,
Eşqin ürəklərdən silinmir izi.
Milyon illər boyu günəş yansa da,
Quruda bilməyir çayı, dənizi!

ƏBƏDİYYƏT

Mən sənə nəğmənin əks-sədası,
Könlünün tükənməz arzularıyam.
Qışında – bir ılıq bahar havası,
Yayında – bir sərin quzey qarıyam.

Gecə zülmətində, qaranlığında
Qəfildən parlayan qəmərənəm mən.
Kədərli çağında, qəmli çağında
Dərdini dağdan xəbərənəm mən.

Səadətlə keçən illərinəm mən,
Mənsiz itirirsən bu səadəti.
Günəşə uzanan əllərinəm mən,
Məndədir qəlbinin od hərərəti.

Mən sənə yaşanmış dəqiqələrin,
Hələ yaşanacaq ayın, ilinəm.
Mən sənə məhəbbət adlı əsərin,
Sevgi xallarıyla ötən dilinəm.

Mən sənə...
Təsviri mümkünmü məgər?
Hər şeyi söyləmək çətindir, çətin.
Axı, necə deyim... Dağlar, dərələr
Kiçik zərrəsidir əbədiyyətin.

YADINA DÜŞÜRƏMMİ?

Qaldı, arxada qaldı ömrün xoşbəxt illəri,
İndi mənim əlimə dəymir sənəllərin.
Söylə, hərdən əsəndə soyuq payız yəlləri,
Dağılanda üzünə o pərişan tellərin,
Deyirsənmi olaydıq eşqin gənclik yazında?

Heç olmasa xəyalın dumanlı aynasında
Səninlə bir anlığa gəlib görüşürəmmi?
Yadına düşürəmmi?

Səadət fürsətini qaçırdıq sən də, mən də,
Onu köhlən at kimi salmalıydıq kəməndə.
Hərdən sevda yolunu azıb dumanda, çəndə,
Sənə ümid verəcək bir işıq görməyəndə
Bələdçi olurammı cığırlar arasında?
Heç olmasa xəyalın dumanlı aynasında
Səninlə bir anlığa gəlib görüşürəmmi?
Yadına düşürəmmi?

Gəl, indi xatırlayaq bütün olanları biz,
Özümüz yazmalıykən hökmü biz, qərarı biz.
Taleyn əllərinə verdik ixtiyarı biz,
Günah kimdədir görən? Mən bilmirəm! Barı ,biz
Bir nişanə qoymadıq xatirə dünyasında
Heç olmasa xəyalın dumanlı aynasında
Səninlə bir anlığa gəlib görüşürəmmi?
Yadına düşürəmmi?

Həkim, mənə o nüsxəni yazma sən,
Mənim dərdim başqa dərman istəyir.
Bir cüt ulduz uzaq düşüb gözümdən,
O gözləri könlüm yaman istəyir.

O pərişan saçlarının burması
Məni belə eləyibdir pərişan.
Hanı nazla oturması, durması,
Hanı, hanı, o küsməmiş barışan?

Gözlərimi dumanladan yaşların
Qarşısında necə durum, dayanım?
Hanı, azca çatılarda qaşlarım
Yarım sözdən ürəyimi duyanım?

Hanı qəmli çağlarımın qənimi,
Hanı xoşbəxt günlərimin ortağı?
Söz gülləsi yandırmamış sinəmi
Hanı onun canlı sipər olmağı?

Həkim, mənə dava-dərman sağaltmaz,
Durmağımı istəyirsən əgər sən –
O nüsxəni bir saatlıq görüş yaz,
Bir saatlıq...

Hikmətini görərsən!

1979

Ölüm yaxın düşə bilmir
Bircə böyük məhəbbətə.
Xəstəxana paltarında
Mən inandım bu hikmətə.

Sən də yaxşı bilirdin ki,
Dərmansızdır mənim dərdim.
Bəlkə də sən olmasaydın
Bu dünyanı tərk edərdim.

Bilirdim ki, gözləyirsən
Axşam, səhər, gecəyarı,
Səpələnib yola, düzə
Bir cüt gözün intizarı.

Bilirdim ki, gözləyirsən
Su gözləyən torpaq kimi.
Bir qığılcım həsrətlişi
Odu sönmüş ocaq kimi.

Gözləyirən müjdə kimi,
Bir gecikmiş xəbər kimi,
Tutqun göydə al günəşi
Gözləyən bir səhər kimi.

Ürəyində qorxu vardı,
Baxışında duman vardı,
Xəyalında qovulası
“Bəlkə” vardı, güman vardı.

“Bəlkə”lərin, gümanların
kövrək simdən asılıydı.
Sən bilmirdin mənim ömrüm
Nədən, kimdən asılıydı.

Lakin yenə gözləyirdin
Yığnağında “bəlkələrin”.
Səni qoyub gedəmməzdim
Qucağında “bəlkələrin”.

Səni qoyub gedəmməzdim,
Onda namərd olardım mən.
Torpağa da, məzara da
Ağır bir dərd olardım mən.

Gedəmməzdim, yorğan-döşək
Salsaydı da haldan məni.
Gözləməklə qaytardın sən
Gedər-gəlməz yoldan məni.

1979

Qarğalar qar üstə qara xalmıdır?
Küknarlar yamyaşıl alova bənzər,
Çöllərin örtüyü bəyaz şalmıdır?
Təpələr çəkilmiş plova bənzər.

Qəmli xəstəxana pəncərəsindən
Ürəyim qar üstə çiçək axtarır.
Rusiya qışının mənzərəsindən
Baxışım üçatlı xizək axtarır.

Çılpaq ağacların budaqlarından
Meh əscək sökülür qar uçqunları.
Qopur bu nisgilli dodaqlarımdan:
“Hanı Abşeronun yaşıl baharı?”

Hanı cır alçanın, kağız badamın
Yazda qar yağdıran ağ çiçəkləri?
Günəş isidəmmir burda adamı,
Buludlar qoynunda hey iməkləyər.

Bəyazlıq hökm edir,
Nə gül, nə çəmən, –
Loğmanlar axtara tapmaz səninçün.
Bir az Bakı üçün darıxıram mən,
Bir az bahar üçün,
Bir az səninçün.

1979

Xəstəxana qucağında
Səsin gəldi otağıma.
Ürək yaxan bu çağırda
Gülüş qondu dodağıma.

Əlim çiçək dəstələdi,
Qəlbim nəğmə bəstələdi,
Telefonun dəstəyini
Möhkəm sıxdım yanağıma.

Bu səs şəfa çeşməsiydi,
Bu səs həyat nəfəsiydi.
Bu səs günəş zərrəsiydi
Səpələndi yatağıma.

1979

Dilim qabar oldu “gəlmə” deməkdən,
Sən elə əvvəl də belə dəcəldin.
Keçib fırtınadan, qardan, küləkdən
Sən yenə bu axşam yuxuma gəldin.

Burda dərman ətri, xəstə naləsi,
İtib bütün rənglər, hər tərəf ağdır.
Sənin yanaqların – o dağ laləsi
Burda dözməyəcək, ağaracaqdır.

Bura yuxuda da gəlmə, əzizim,
Görkəmi can sıxır, ürək qanadır.
Bura yuxuda da gəlmə, əzizim,
Bura qəmli yerdir – xəstəxanadır.

Gündüzlər birtəhər ovunur yenə,
Bilirsən nə çəkir xəstə gecələr?!
Elə bil göylərdən ağ yağış kimi
Dərd yağır dərdinin üstə gecələr.

Görüş arzulayır, arzu – bal dadır,
Hər addım səsi də onu aldadır.
Onunçün həmişə gözü yoldadır,
Həmişə qulağı səsdə gecələr.

Burda min şövq ilə biz
Görüşərdik o zaman.
Burda gənc qəlblərimiz
Keçirib min həyəcan.

1979

Bu yaşıl kürsülərin
Oturardıq üstə
Anıram mən, o sənin
Tutduğun güldəstə –

Toxunarkən üzümə
Sən gülərdin ucadan.
Burda gənc qəlblərimiz
Keçirib min həyəcan.

Yadımızdan çıxmaz
O yaşıl yarpaqlar,
Çox tanışdır sənə də
O söydülər, o çinar.

Onların gövdəsinə
Yazdıq öz eşqimizi.
Quşlar öz nəğməsinə
Valeh etmişdi bizi.

Burda idik hər yaz,
Yay, payız – son ayacan.
Burda gənc qəlblərimiz
Keçirib min həyəcan.

O gözəl günlər hanı?
Hardasan indi de, sən?
Burda keçmiş bir anı
Qaytaraydım geri mən!

Qaytaraydım səni də,
Elə gənc, sadə, gözəl!
Və deyəydim: yenə də
Bu yaşıl bağçaya gəl.

Bağ həmin bağdır, inan:
Necə görmüşdük biz.
Burda bir sən yoxsan,
Bir də ilk gəncliyimiz!

Uzanır mavi dəniz, yox sonu, yox əvvəli də,
Nə genişdir, nə dərinlik, necə safdır suları!
Dayanıb mən onu seyr eləyirəm sahilə.
Heç nəyim olmasa da, dostlarım, aləmdə barı
Mənim olsun deyirəm tək bu gözəllik, saflıq
Bu genişlik, bu dərinlik, ilahi şəffaflıq.

MƏNİM GƏNCLİYİM

Külək əsir... Yağan qarı
Çökəklərə doldurur.
Qar örtükcə dolayları
Nə cığır, nə yol durur.
Elektrik dirəkləri
Yel əsdikcə laxlayır,
Qışın dəli küləkləri
Keçənləri saxlayır.
Gah qapını, pəncərəni,
Gah tavanı döyür yel.
Dəli çovğun dağ-dərəni
Düzləyəcək elə bil.
Sanki bir də susmayacaq
Bu sərt çovğun, bu boran...
Səhər oldu baxdım, ancaq
Sakit idi asiman.
Yer üzünü örtse də qar
Göyün üzü duruldu,
Yoxsa ruzgar, dəli ruzgar
Birdən-birə yoruldu?
Gəncliyim də belə keçdi –
Dünənki ruzgar kimi:
Sinə vurub elə keçdi,
Susdu dalğalar kimi.
Coşdurammaz onu bir kəs,

Kim qaytarar onu, kim?
Yox, yox, bir də geri dönməz
O dəlisov gəncliyim.

Moskva, 1957

Dəniz sakit, hava ilıq, arabir
Eşidilir bir ürəyin qəm səsi.
Yayılaraq qaranlıqda əriyir
Bir yadelli dənizcinin nəğməsi.

Haralıdır? – deyəmmərəm bunu mən,
Anlamıram o qəribin dilini.
Bilirəm ki, bir həsrətdir titrədən
Dənizcinin ürəyinin telini.

Nədir onun nəğməsində oxunan –
Vətəninmi, bir qızınmı həsrəti?
Ah, biləydim ürəyinə toxunan
O nisgili, intizarı, möhnəti.

İKİ MƏKTUB

“...Məni yaman unutmusan, oğlun olandan,
Elə onu soruşursan, onu hər zaman.
Yalnız mənim adım idi dodaqlarında
Yalnız mənim səsim idi qulaqlarında.
İndi isə tək oğlunu salırsan yada...
Məktubun başında da, ortasında da
Elə onu soruşursan, onu hər zaman,
Məni yaman unutmusan oğlun olandan...”

“...Mən sevirəm səni yenə; aylı gecələr
Görüşünə can atdığım gəncliyin qədər.
Yox, sevgilim, nahaq yerə gileylənirsən...”

Məktub yazıb oğlumu hər soruşanda mən
Dodağımda noğmə kimi səslenir adın
Gülüm, oğlum olardımı, sən olmasaydın?!”

Moskva, 1955

Yanır dənizdə bir fanar,
Keçir xəzan, gəlir bahar –
Fanar yanır fəsil-fəsil,
Boran coşur, külək əsir.
Fanarsa sönməyir yanır,
Coşan sular işıqlanır.
Üzür sular da min gəmi,
Sükançının nədir qəmi –
Yanırsa sübhədək fanar,
İşiq saçırsa tək fanar?!

Mənim də məqsədim durur
Yolumda bir fanar kimi.
Onun gözündədir bu nur,
İşıqlı lampalar kimi,
Yolumdadır fanar kimi.

MACƏRA

O çıxdı qarşıma gülümsəyərək,
Gözəl, yaraşlıq, boylu, buxunlu.
Məsumdu Sikstin madonnasitək,
Dedim, mən axtaran elə budur, bu...

Bizim ilk tanışlıq mərasimimiz
Çox uzun çəkmədi. (Nəyə gərəkdir.
Dedim, əbədilik dost oluruq biz,
Zaman hər bir şeyi göstərəcəkdir.)

Bəli, bu tanışlıq çox asan oldu,
Sandım ki, tapmışam gözəl bir inci.
İlk görüş yerimiz restoran oldu,
O təklif elədi bunu birinci.

Gecəyarıyadək oturmaq qoşa,
Mənim göz qapağım artıq enirdi.
Şampan şərabləri hey daşa-daşa
Büllur badələrdə köpüklənirdi.

Hər şeyin öz vaxtı, öz vədəsi var,
Gərəkdir hər şeyin qədəri olsun.
Bəli, şərabin da öz nəşəsi var,
Ancaq aqlın bundan xəbəri olsun.

Çıxıb restorandan biz yola düşdük,
Xoş bahar gecəsi artıq yarıydı.
Sakit küçələrdə yüz yol öpüşdük,
Şahid göy səmanın ulduzlarıydı.

(Şair, süzmə məni gözlərinde kin,
Məni salacaqsan şerə sal, nə qəm.
“Müsbət” qəhrəmanın deyiləm sənin
Ki, öpüş bilməyəm, şərab bilməyəm.)

Biz onun evinə gəldik birbaşa
Oturduq, danışdıq, güldük doyunca.
Baxdım yorulmadan o gözə, qaşa
Baxdım gözlərimə yuxu qonunca.

Mən heç soruşmadım o qız təkmidir,
Nəyi var qardaşdan, ata-anadan?
Bu evə bir kimsə gələcəkdir,
Yoxsa o özüdür burda hökmran?

Hisslər aqlımıza üstün gələndə
Hər şey unudulur, deyim səmimi,
Ömrümdə ilk dəfə özümü mən də
Apardım onunla kişilər kimi...

Nəşələr içində açdıq səhəri,
Günəş boylananda oyandıq biz də.
Dünənki o gözəl xatirələri
Yenə canlandırıdığımızda.

Elə bilirdim ki, mənimdir aləm,
Mənimdir o gözəl, boy, buxun, bədən...
Qapının zəngini çaldılar bu dəm,
O tələş içində qalxdı yerindən.

Baxdı gözlərimə, baxışlarından
Mən aydın bildim ki, gələn əriydi.
Demək dodağında sübhədək yanan
Ərli bir arvadın öpüşləriydi!

O açdı qapımı gülümsəyərək,
Sarıldı ərinə bərk-bərk bir anda...
Məsumdu Sikstin madonnasitək,
Yox! Yüzqat məsumdu madonnadan da!

Qəlbin sızılsa əgər...

AZƏRBAYCAN

Mən könlümü təzocə eşqə düşənlər kimi
Pıçıldamaq istərəm – eşidilməsin səsim.
Sevgi etirafımı, bu vurulan qəlbimi
Elə açmaq istərəm bir kimsə eşitməsin.

Eşqimi ovuc-ovuc torpağına, daşına
Səpərəm, qız başına şabaş səpənlər kimi.
Səni öpmək istərəm – düz on səkkiz yaşına
Təzocə qədəm qoyan qızı öpənlər kimi.

Uğrunda həyatımı qurban vermək istərəm,
Eşqin təntənəsiyçün can qurban edən kimi.
Səni bütün dünyaya mən göstərmək istərəm
Sevdiyim qız kimi yox – sevdiyim Vətən kimi.

1964

BƏNDƏM

Könlün intəhasız arzuları var,
Xəzan çağında da bir maya bəndəm.
Somada ulduza, qövsi-qüzehə,
Yerdə lalələrdən bir paya bəndəm.

Ömür yollar keçən karvana bənzər,
Ona yük olmasın dövlət, simü-zər.
Ayı keşməkeşli ilə bərabər,
Günü əsr boyda bir aya bəndəm.

Getsəm də nə qədər kəndə, şəhərə,
Baxsam da cənnətə bənzər yerlərə –
Dənizlər deyəndə bəhri-Xəzərə,
Çaylarda Kür adlı bir çaya bəndəm.

Mənim doğma anam – Azərbaycanım,
Taleyim, vüqarım, eşqim, həyanım,
Yolunda ölümə hazırdır canım,
Ey Vətən, ey Vətən, bir haya bəndəm!

1965

DEDİLƏR KÜR QURUYUR

Dedilər quruyur mənim Kür çayım,
Yerimdə quruyub qaldım, a dostlar.
Axı, odur mənim baharım, yayım,
Onda tükənməyən nemətlərim var.

Bu möhnət ağırlı, bu həsrət yüklü
Ürəyim yanmazmı Kür quruyanda?
Deyin, gümüş tozlu, yaşıl hörüklü
O salxım söyüdlər neyləyər onda?

Neyləyər çöllərim, barlı bağlarım?
Yox, yox, bircə günüm Kürsüz olmasın!
Cadər-cadər olan bu dodaqlarım
Onun boz suyuna həsrət qalmasın.

Qurusa, ağlayıb göz yaşlarımı
Onun məcrasına axıdaram mən;
Yüz min il sonrakı yağışlarımı
Yağdırıb tökərəm ora indidən.

Bütün yer üzünə haray salaram,
Baxmaram dostumdur, ya düşmənimdir --
Çayından, gölündən bircə su alaram...
Kür özgənin deyil, axı, mənimdir!

Günəşin özünü çəkib səmadan,
Ahımla əridib mən su eylərəm,
Onun yatağına tökərəm, inan!
Bunu bacarmasam, qardaş, ölərəm.

Kür – saysız zəməli, binəli, bağlı
Nəğmə, şəriyyətim, ürəyim, canım.
Kür – geniş süfrəli, öziz qonaqlı
Eşqim, səadətim – Azərbaycanım!

1964

VƏTƏN ƏTRİ

Hərdən mənə elə gəlir
Eldən uzaqdayam mən,
Bir tufanla harayasa
Atılmışam Vətəndən.

Nə xəritəm, nə kompasım...
Dolaşıram düzləri.
Kor olmuşam...
Heç nə görmür,
Heç nə seçmir gözlərim.

Sanıram ki, sərhədləri
İqlim-iqlim gəzирəm,
Nə usanıb yoruluram,
Nə gəzməkdən bezirəm.

Daşa, suya, torpaqlara
Sürtə-sürtə əlimi,
Axtarıram Vətənim –
Azərbaycan elini.

Budur, çinar xışıltısı,
Budur, turac nəğməsi,
Yanağımı qarşılayır
Odlu Muğan nəfəsi.

Su içirəm – torpaq dadır, –
Ya Arazdır, ya da Kür,
Söykənirəm bir ağaca –
Bu deyəsən söyüddür.

Narınc, turunc ətri gəlir –
Bu, limonlu Talışdır,
Yellər əsir, dəli yellər –
Xəzri mənə tanışdır.

Dağ aşırım – ya Kəpəzdir
Ya Qoşqar, ya Savalan.
Kor olsam da tanıyıram:
Mənimkidir bu məkan!

Kor olsam da tanıyıram:
Azərbaycan özüdür!
Ana Vətən, səni tapan
Ürəyimin gözüdür!

1960

Yenə göldim Qarabağa,
Dağı mənim, düzü mənim,
Sal daşlara naxış vuran
Kəklərin izi mənim.

Bu Əskəran qalasıdır,
Neçə dövrün balasıdır,
Neçə dövrə qalasıdır –
Sirri mənim, sözü mənim.

Qaya susur, qaş oxuyur,
Gah zil, gah yavaş oxuyur,
İnsan, torpaq, daş oxuyur
Ağlım çaşıb, düzü, mənim!

1963

234

NAXÇIVAN NƏĞMƏSİ

Bu gün Araz sahilinə gəlmişəm,
Mənim üçün “Arazbarı” çalın siz.
Bu yellərin sorağını indi də,
Qalaların naxışından alın siz.

Görürsənmi başı qarlı Şahbuzu,
Əriməyib quzeylərin sal buu.
Bol eləyin Badamlını, ağ duzu,
Süfrələri bir az geniş salın siz.

Ordubaddır bağlarının cənnəti,
Bu ad ilə bağlamışığ ülfəti,
Dadan zaman burda hər bir neməti
Alarsınız ləzzətini balın, siz.

Tamaşadan gözüm doymur, nədəndi?
Könlüm məgər ilqarından dönəndi?!
Dolaşanda Sədərəki, Vənəndi?!
Bağçalarda gözün ayaqyalın siz.

Burda dastan kişilikdən, hünərdən,
Burda nəğmə qızıl donlu səhərdən.
Əgər bir gün ayrılınsız bu yerdən,
Qəlbinizlə Naxçıvanda qalın siz!

1973

SÖYÜD

Ay Muğanın gəlini,
Bitmişən şimalda da.
Belə yayma telini,
Birdən hava aldadar.

235

Yandırar şaxta səni,
Yaşıl çətrin gözəldi.
Gördüm uzaqda səni,
Duyğular dilə gəldi.

Yol salmışan bura sən
Bəlkə Kür qırağından?
Nolar, bir cüt verəsən
Zümrüdü yarpağından?

Astaca qopararam,
İnciməzsən qətiyyən.
Onları apararam
Günəşli cənuba mən.

O yerə ki, xəyalən
İsinərsən oduna,
Qışın şaxtasında sən
Gətirərsən yadına.

O yerə ki, sevənlər
Kölgəndə pünhan-pünhan
Sənə minbir ad verir:
Məcnun, salxım, ağlağan...

Qara dəniz qapqara,
Qaradır adı kimi.
Zülmət çöküb sulara
Qarğa qanadı kimi.

Qara su səhrasında
Nəhəng gəmi sürünür.
Gəminin ziyasında
Qağayılar görünür.

1974

Qağayılar ağappaq,
Uçurlar dəstə-dəstə.
Elə bil yüz-yüz varaq
Səpələnir su üstə.

Dalğalanır belinə
Qonduqca ağır-ağır,
Sanki qatran gölünə
Əlçim-əlçim qar yağır.

Bəziləri millənir
Sulara qayıq kimi,
Bəziləri yellənir
Havada yaylıq kimi.

Çörək atırıq hərdən,
Şığıyıb götürürlər.
Onlar bizi gecədən
Səhərə ötürürlər.

Qara dəniz, 1968

QƏLBİN SIXILSA ƏGƏR...

Düşsən uzaq elə sən,
Qəlbin sixılsa əgər –
Yurdunu yad elə sən,
Kədərin keçib gedər.

Düşün ki, orda yenə
Yasəmən açıb çiçək,
Öpüb sahillərini
Kür axır övvelkitək.

Boz söyüd, ağcaqovaq
Yenə qol-budaqlıdır,
Düşün, yenə o torpaq
Bağçalıdır, bağlıdır.

Düşün ki, kənd qızları
Oxuyur, çalır yenə.
Durnaların qatırı
Göyə ucalır yenə.

Toyları, məclisləri
Duysan mən duyan kimi,
Ürəyinin kədəri
Dağlar duman kimi.

Xatirinə sal hər gün
Doğulduğun kəndi sən,
Qoynunda böyüdüün
Yaşıl aynabəndi sən.

Ömrün qəmli anında
Düşün aşiq dostunu,
Toyxanalar qoynunda
Çox görmüsən sən onu.

O sazi, o söhbəti
Harda olsan unutma,
Könlünün məhəbbəti
Doğma yurdunu atma.

Nə şərab məclisləri,
Nə qızdaki incə səs,
Qəlbindəki kədəri
Əsla dağıda bilməz...

Düşsən uzaq elə sən,
Qəlbin sıxılsa əgər,
Yurdunu yad elə sən,
Kədərin keçib gedər.

1957

BAKI

Uzaq elli əziz dostum soruşdu:
– Sizin Bakı söylə, necə şəhərdir?
Dedim: – Qardaş, mənim doğma şəhərim
Yazılmamış, oxunmamış əsərdir.

Çiçək desən – könül açan çiçəyi,
Külək desən – cv uçuran küləyi,
Qasırgada ağ dalğalar ləçəyi,
Sakit gündə gözü mavi Xəzərdir.

Nəğməsidir zavodların fit səsi,
Suya düşüb buruqların kölgəsi.
Ətirlidir bağlarının meyvəsi,
Ağ şanıslı elə bil ki, şəkərdir.

Dost görəndə tükənməyir hörməti,
Düşmən görsə, dərya olur nifrəti,
Bir qədər də dəlisovdur adəti,
Əziz dostum, Bakı belə şəhərdir.

1958

SƏNİN YERİN GÖRÜNÜR

Səməd Vurğuna

İllər üstə il gəlir;
sənsiz darıxır ürək
Qaranlıq bir otağa atılıb qalmış kimi.
Mən baxıram əksinə köksümü ötürərək,
İlahi bir lövhənin seyrinə dalmış kimi.

Qarşımda kitabların, dodağımda sözlərin...
Xəyalımda gülüşün, yerişin, baxışların...
Bəzən mən də keçirəm keçdiyin o düzləri,
Aşıram üzərindən o kəklikli daşların.

Fəqət ürək ovunmur şıltaq bir uşaq kimi,
Sənin yerin görünür dərədə də, dağda da.
Hər yanda görünürsən göy kimi, torpaq kimi,
Ancaq tapılmayırsan göydə də, torpaqda da!

Sənin yerin görünür çətin gündə, asanda,
Şanlı yürüşümüzdə, bu günün nəğməsində.
Sənin yerin görünür şərə qulaq asanda,
Qəribədir, arabir gəlir canlı səsin də!

Bütün təbiətinlə durursan göz önündə,
Birdən nəhəng salonlar qızıl nura bürünür.
Şairim, gizləməyir dostun da, düşmənin də,
Köks ötürüb söyləyir: “Onun yeri görünür!”

Çiçəkləri çırtlayan bizim Muğana bir bax,
Talada boynu bükük duran ceyrana bir bax,
Çəzə qələm götürüb şeir yazana bir bax,
Köks ötürüb söyləyir: “Onun yeri görünür!”

Dodağına eydirmə inək sağan ana da,
Göllərdə süzüb keçən o yaşılbaş sona da
Təzə nişanlılar da, toylar da, toyxana da
Köks ötürüb söyləyir: “Onun yeri görünür!”

Sənin yerin görünür,
sorağına çıxıram,
Evinin qabağında dayanıram bir anlıq:
Mən dolmuş gözlərimlə hey baxıram, baxıram,
Otağında sükut var, pəncərəndə qaranlıq.

Sən sevməzdin, şairim, sükunəti, zülməti,
Taleyin hökmünə bax, həyatın sirrinə bax!
Sənin iş otağında dünyanın şəriyyəti,
Yerin, göyün işığı qərar tutardı ancaq!

Ey yurdumun qoşması, gəraylısı, dastanı,
Sənsiz qəlbim sıxılır, kədərlərə bürünür.
Seyr etsəm də bu gün mən min sənətkar insanı
Sənin yerin görünür!
Sənin yerin görünür!

1957

Yollar eniş-yoxuşlu,
Ömür gödəkdir – dedim.
Dən düşdü saçlarıma,
Bu da gərəkdir – dedim.

Canım qurban elimə,
Çəmənimə, çölümə.
Elsiz-günsüz bir ömür
Başsız küləkdir – dedim.

Çox yanırısan, dedilər.
Odlanırsan, dedilər.
Vətən üçün alışan
Mən yox, ürəkdir, dedim!

1958

Gözümdə qalmayıb arzu da, kam da,
Həyat, yalnız sənə minnətdaram mən.
Uğurlu bir gündə, bir xoş məqamda
Məni bu torpağa oğul etmişən.

Məni yad yurda da ata bilərdin.
Övlad da edərdin başqa məkana.
Onda həsrətimdən yanıb ölərdim
Uzaqdan baxanda Azərbaycana.

Həyat, çox sağ ol ki, dillər içində
Mənə Azərbaycan dili vermişən.
Sərraftək seçmişən ellər içindən
Mənə bu torpağı, eli vermişən.

Göllərdən baxtım Göygöl, Maralgöl,
Çaylardan payıma Araz, Kür düşüb.
Həyat, ürəyimi özün ara, gör –
Sənə buna görə təşəkkür düşür.

Nə qədər böyükmüş səndə səxavət,
Mənə bu torpaqda çörək vermişən.
Odlar ölkəsinin hüsnünə ziynət,
Mənə sevmək üçün ürək vermişən.

1977

TORPAĞIM

Hamıdan çox torpağıma inanıram,
İstəyirəm hər an onu seyrə çıxım.
Üzərində yeriyirəm, dayanıram,
Düşür zərif sinəsinə ağırlığım.

İnanıram, yenə möhkəm saxlayacaq,
Qoymayacaq məni o, dar ayağında.
Cavan olsəm, bulaqlarda ağlayacaq,
Qoca olsəm, dəfn edəcək qucağında.

Bir dən atsam, bu gün onun cadarına
Mənim üçün min-min sünbül yetirəcək.
Ehtiyacım olsa qışda baharına
Qar üstündə qızılgül də bitirəcək.

İnanıram, düşmənin qabağına
Özgəni yox, ilkin məni göndərəcək.
Yara dəysə bir ağacın budağına
Yalnız məni o, məlhəmə döndərəcək.

Lazım gəlsə çevriləcək yad qəbrinə
Mənim üçün gülzar olan hər qartışı.
Yer üzünə min il sonra gəlsəm, yenə
Kaş mən olam bu torpağın vətəndaşı!

1976

Desələr səfərə çıxmaq gərəkdir
Ən uzaq səfərə məni göndərin.
Min zülmət olsa da yarib keçərəm,
İşıqlı səhərə məni göndərin.

Ürəyim yol çantam, yüküm arzular –
Gedərəm nə qədər canımda can var.
Desələr xəzənə əsirdir bahar –
O yerə, o yerə məni göndərin!

Tələdə rahatlıq axtarmıram mən,
Nə çıxar süst keçən durğun ömürdən?!
Desələr yolunu kəsəcək hərdən
Sıldırım, dağ, dərə – məni göndərin!

Açacaq sirrini talelər mənə,
Deyəcək tənələr, gileylər mənə.
Sevincim dəryadır – bəs eylər mənə,
Qüsbəyə, kədərə məni göndərin!

Gümanım şərədir, bir də qələmə,
Bir də bu torpağa, doğma elimə.
Onların uğrunda bir gün ölümə –
Bax, o son səfərə məni göndərin!

1964

BİZİM EL

Ya qonaq, ya qərib, ya səyyah ol sən,
Harda könül açan mahnı eşitsən,
Dinləsən ürəkdən qopan bir hava,
Görsən qonaq sevən bir el, bir oba,
Görsən açıq ürək, mehriban sifət,
Görsən təmiz duyğu, təmiz məhəbbət, –
Deməli, əzizim, bizim eldəsən,
Şirvanda, Muğanda, ya da Mildəsən.
Ya Kürün, Arazın qırağındasan...
Bir söz – Azərbaycan torpağındasan.

1969

Yüz süfrədə müftə nemət dadsan da,
Yalnız əməyinə minnətdar ol sən.
Arxanda qayalı dağlar da dursa,
Dolu ürəyinə minnətdar ol sən.

Qalsan da illərlə sən ac-acına.
Haram çarə qılma ehtiyacına.
Üstü ağ çətirli qara sacına,
Unlu ələyinə minnətdar ol sən.

Tapın Allah kimi sən öz gücünə,
Biri yağda üzsə alma vecinə.
Ayrılan süfrənə, qoyun-keçinə,
Qızıl inəyinə minnətdar ol sən.

Hardasa bəslənir övlad rüşvətlə,
Geyinir, bəzənir arvad rüşvətlə.
Qoy keçsin onlarçün həyat rüşvətlə,
Halal çörəyinə minnətdar ol sən.

Öz bağında oxşa gülün çətrini,
Bil burda torpağın, suyun qədrini.
Burnuna çatdırsa Vətən ətrini,
Dəli küləyinə minnətdar ol sən.

1975

SÜFRƏ NƏĞMƏSİ

Ay eloğlu, biz toyuna gəlmişik,
Məclisimiz məclislərə calansın.
Oyatmaqçün bütün eli, obanı
Əvvəl başdan qara zurna çalınısın.

Göy ürgənin ipək kimi yalı var,
Onda gəlin aparmağın halı var.
Bəy evində neçə xalça-xalı var,
Deyin, onlar toyxanaya salınısın.

El bəzənsin yaşillara, allara,
Xələt salın boyunlara, qollara,
Nur səpməkçün gəlin gələn yollara
Qoy məşəllər qoşa-qoşa qalansın.

Quzu kimi qoy mələsin balaban,
Məclis onsuz keçməz başdan, binadan.
Üfüqlərdə ağarınca qızıl dan
Aşıq qardaş ortalıqda dolansın.

Toy ağası, qonaqları başa çək,
Bıçaq kütdür, əti kəsməz, daşa çək.
Basdırmamı qanlı-qanlı şişə çək,
Qoy köz üstə cızıldasın, sulansın.

Cəngiylə bir gumbuldasın nağara,
Ara verçək qulaq asağ biz tara.
Kim xor baxsa bu adətə – mağara
Ömrü boyu duru suyu bulansın!

1956

DÜNYA OVCUMDADIR

Dünya ovcumdadır nəğmələriylə,
Dünya ovcumdadır qəm-kədəriylə,
Dünya ovcumdadır bütün varıyla,
Düzdə zəmisiiylə, dağda qarıyla,
Mənim ovcumdadır bütün əsrlər,
Xalqlar, qəbilələr, ellər, nəsillər.
Sanki tarixləri yaşamışam mən,
Çiyində bu ərzi daşımışam mən.

Dünya ovcumdadır hər dəhşətiylə,
Atom bombasının fəlakətiylə,
Körpə gülüşüylə, şah qəzəbiylə,
Hər nəvazişiiylə, hər əsəbiylə,
Dönük sevgisiylə, düz ilqarıyla,
Azadlıq, həqiqət arzularıyla...
Saysız qərinələr, əsrlərəm mən,
Şadlığam, sevincəm, qəm-kəderəm mən.

Dünya ovcumdadır al qanlarıyla,
Boyalı, boyasız insanlarıyla,
Günəşli, ulduzlu zəfərləriylə,
Dumanlı, tüstülü səhərləriylə.
Həyat nəğmələri dodağımdadır,
Buhənvald harayı qulağımdadır.
Mənim ovcumdadır Xirosima da,
Çiçəkli torpaq da, aylı səma da.

Dünyanın əbədi yaddaşı mənəm,
Dənizi, dərəsi, dağ-daşı mənəm.
Heç nə yayınmamış gözümdən, heç nə.
Azadlığa təşnə, bahara təşnə
Yüz ildir, min ildir yol gəlirəm mən,
Arzumun qoynunda dincəlirəm mən.
Durub nəfəsimi dərə bilmirəm,
Dünyanı heç kəsə verə bilmirəm.

Dünya ovcumdadır gələcəyiylə,
Bütün nəsillərin gələcəyiylə.
“Böyüksüz”, “kiçiksiz” millətləriylə,
Dolu süfrəsiylə, nemətləriylə.
Qardaşlıq adlanan ilk baharıyla,
Beynəlmiləl ruhlu havalarıyla.
Qəlbimdə, qanımda bu böyük mənə
Sabaha gedirəm, ovcumda dünya.

YOLLARDA AXTAR MƏNİ

Məni yollarda axtar,
Eniş-yoxuş yollarda.
Döyəcəlsin üzümə
Yağan yağış da, qar da.
Elə yolda axtar ki,
O, üfüqə dirənsin.
Elə yolda axtar ki,
O hər yandan görünsün.
O yollar uzun olsun
Ümid intizarıtək,
O yollar uzun olsun
İnsan arzularıtək.

Desələr ki, qaranlıq
Örtüb bütün aləmi,
Desələr bir yaranın
Çatışmayır məlhəmi,
Desələr bir körpənin
Gözləri yaşla doldu,
Desələr bir ananın
Qəlbi təlaşla doldu,
Desələr ki, hardasa

o illər
Mikelandelonu, Cəlalı keçdi.

İllər,
min fəryadlı,
min ahlı illər,
İllər heç baxmadı cüssəyə, yaşa.
O əsgər geyimli silahlı illər,
Hamını çevirdi heykəltəraşa.

1975

QIRĞIZISTAN DƏFTƏRİ

1. MANAS DASTANI

Gəzdim qırğız ellərini doyunca,
Bir dolaydan yüz yol keçdim mən azı.
Dağa, düzə qədəmimi qoyunca
Hər qarışda gördüm canlı Manası*.

Dərə gördüm – adı Manas dərəsi,
Bulaq gördüm – adı Manas bulağı.
Palıd gördüm, yüz qulacdı hərəsi,
Başı göydə, adı Manas çomağı.

Qaya gördüm – düz ortadan yarılıb,
“Manas çapıb qılncıyla” dedilər.
Qala gördüm kömür kimi qaralıb,
“O Manasdır yapıncıyla” dedilər.

Ay da onun köhləninin nalıdır,
Qövsi-qüzeh qılncına rəngli qın.
Al günəş də Manasın tonqalıdır,
Özü çatıb, döyüşçülər qızınsın.

* Manas qırğız xalqının əfsanəvi qəhrəmanıdır.

Burda qıza ad qoyurlar Kanıkey –
Kanıkeydir Manasın da zövcəsi.
Oğlanlara Manas, Seytek, Semetey –
Adlara bax: özü, oğlu, nəvəsi.

Burda nə var ali, əziz, müqəddəs –
Qırğız qardaş Manas deyir adına.
Manas nə vaxt doğulub bəs, ölüb bəs? –
Yox, bu gəlmir bir kimsənin yadına.

Yarananda Qırğızıstan kəlməsi
O doğulub bir naməlum bətdən.
Qırğızların yurdu, yeri, ləhcəsi
Qurtarmaqçün hər bələdan, çətindən.

Nə qədər ki, Qırğızıstan sözü var,
Çaylarda su, süfrələrdə çörək var.
İssık-göl var, geniş Talas düzü var –
O xilaskar igid Manas, demək, var.

Gəzdim qırğız ellərini doyunca,
Bir dolaydan yüz yol keçdim mən azı.
Dağa, düzə qədəmimi qoyunca
Hər qarışda gördüm canlı Manası.

2. YAYDA QAR

Tyan-Şanda qara düşdük yay günü,
Kim inana, qara batdıq dizəcən!
Şaxta baba geydi bəyaz kürkünü
Biz saymamış əllyəcən, yüzəcən.

Heç bilmədim bu yaydımı, qışdımı –
Talas yolu döndü bəyaz şəriddə.
Göylər əzəl dövrənimdə çaşdımı,
Sandım payız fəsli qalıb geridə?!

Yurtlar bəyaz göbələkdə elə bil,
Dərələrsə qımız dolu ağ dəniz.
Göylər yerə cuna çəkdi elə bil,
İtdi dolay, itdi cığır, itdi iz.

Otlayırdı dörd bir yanda sürülər,
Eləyirdik bu lövhəyə biz heyrət.
Yaldan yala adlayanda sürülər
Sanırdıq ki, yer eləyir hərəkət.

Sürü bəyaz, çöllər bəyaz, dağ bəyaz –
Hökmrənliq taxtındadır qar deyən.
Çobanlar da, köhlənlər də ağ, bəyaz –
Təbiətin bircə rəngi var deyən.

Bir az əvvəl “meh olaydı!” deyirdik,
Qova bilsin dolaydakı bürkünü.
İndi bizim nəyimiz var, geyirdik...
Tyan-Şanda qara düşdük yay günü.

3. ÇULPAN

Bəlkə şəfəqi çirib
Sənə qırğız qadını?
Gizləmə, de, kim verib
Sənə Çulpan adını?

Geydin baftalı donu,
Özün tikmişən onu.
Səyritdin dağ yalında
Dəli qırğız atını.

Köhlən qəfil dayandı,
Qəlbim alışdı, yandı.
Qımız verib söndürdün
Ürəyimin odunu.

Apardın yurta məni,
Dinlədin burda məni.
Sənin süfrəndə bildim
Beşbarmağın dadını.

Qırğızıstan zöhrəsi,
Üzün üfûq çöhrəsi.
Sənin əlindən aldım
Məhəbbət sovqatını.

Frunze, 1976

PEREDELKİNO

Köhnə dostum elektrik qatarı,
Söylə, belə tələsirsən haraya?
Bu təkərlər yüz yol məni aparıb
Oçakova, Solneçniyə, Naraya.

Moskvadan bəzən gecə çıxardıq,
Bir vaqona tələsərdik hərəmiş.
Pəncərədən işıqlara baxardıq,
Çox zaman da sıx olardı yerimiz.

Bəzən yuxu gözümüzü qapardı,
Peredelkin vağzalını keçərdik.
Görərdik ki, qatar bizi aparıb,
Günlərimiz təkər üstə keçərdi.

Bəzən də biz qəsdən kələk qurardıq,
Bir qız mavi gözlə kəmənd atanda.
Özümüzü tez yuxuya vurardıq
Peredelkin vağzalına çatanda.

Bəzən qayda-qanunu da pozardıq,
Biz vaqonu qərğ edərdik tüstüyə,
Şərimizi oğrun-oğrun yazardıq
Adi “Kazbek” qutusunun üstünə.

Vaqon həmin, qatar həmin, yol həmin,
Bircə gedən sənişinlər başqadır.
Bəs o kimdir?
Odu qalxdı sinəmin.
Gözüm onu bir nəfərə oxşadır.

Rus qızları evlərdə də, bağda da
Çastuşkanı birağızdan deyərdi.
Heç bilmirəm qırx dərəcə şaxtada
Dondurmanı onlar necə yeyərdi!

Lap indi də dodağında bal dadır,
Yaz çağının ağcaqayın şirəsi.
Göbəlökler gözü yaman aldadır,
Bir rəngdədir, bir tamdadır hərəsi.

Sanardım ki, şamlar zümrüd gölündə,
Ağcaqayın bəyaz süddə çimibdir.
Bu uzanan sonsuz kartof çölündə
Dolaşalar bir qara xal kimi ydi.

Köhnə dostum elektrik qatarı,
Səni gördüm dilə gəldi duyğular.
Peredelkin çeşməsinin axarı
Niyə belə sozalıbdır?
De, nə var?

Fadəyevin bağı susur kədərlə,
O gedəndən osinalar qocalıb.
Pasternakin dolaşdığı bu yerdə
İndi onun məzar daşı ucalıb.

Yadımdadır,
Tyorkinin atası*
Bir qış günü bura gəldi bizimlə.
O deyildi torpaq altda yatası,
İndi onu axtarıram gözümle.

* A.Tvardovskiye işarədir.

O Apollon övladları hanı bəs,
Ləpirləri xəzəl altda qalıbdır.
Eşidilir başqa nəfəs, başqa səs,
Başqaları bura ləpir salıbdır.

Budaqlarda təzə ilin yarpağı,
Ayaq altda köhnə ilin xəzəli.
Gözlərimi cavan qovaq budağı,
Xəyalımı xətirələr bəzəyir.

Köhnə dostum elektrik qatarı,
Şütüyürsən dərədə sən, düzdə sən.
Gəl, bir keçək xətirəli yolları,
Apar məni, apar hara istəsən.

1974

OKSANA

Mən səni gördüm bu gün gilənar bağlarında,
Həzin bir nəğmə vardı titrək dodaqlarında.
Bir qonağam elində, sənin torpaqlarında,
Nəğmənlə sular kimi ürəyimə axsana,
Oksana!

Nəğməndə yad edirsən bir qafqazlı cavanı,
Deyirsən mərd vuruşdu, axdı bu yerdə qanı.
Necə idi ünvanı, onun məzarı hanı?
Yerə dikmə gözünü, barı mənə baxsana,
Oksana!

Az da olsa o gəncə varımı mənim oxşarım?
Bax, bu qara gözlərim, bax, bu qara qaşlarım.
Atam da burda... Məni boğur bu göz yaşlarım,
Bir cavab gözləyirəm, susmağı buraxsana,
Oksana!

Oxuduğun nəğmənin kim qoşub bostəsini?
Məni görən kimi sən niyə kəsdin səsini?
Bəlkə nəğməndə duydum atamın nəfəsini...
Sən bu qəmli romansı təzədən oxusana,
Oksana!

Kiyev, 1969

BİR OVUC GÜNƏŞ

İlk dəfə anamdan eşitdim bunu:
Bir ovuc günəşin nə olduğunu,
Naqafil bir səsdən, bir gurultudan
Bizi bürüyərdi qorxu, həyəcan.
Faşist toyvarəsi gəlir, sanardıq,
Torpaq qazmalarda daldalanardıq.
Elə ki, qaranlıq qazmaya girdi,
Anam söylənirdi, gileyləndirdi:
“Bir ovuc günəş də qəhətdir bizə,
Qaranlıq yazılıb taleyimizə...”

O gündən, bir ovuc günəş sözünü,
Bir ovuc günəşin, nurun özünü
Gəzdirdim qəlbimdə öz qanım kimi,
Nəmli daxmaların dərmanı kimi.
Bildim o həyatdır, güldür, çiçəkdir.
Hamıya hər yerdə günəş gərəkdir.
Gərəkdir barmaqlıq arxasında da,
Laləli düzlərin yaxasında da,
Ya bir ovuc olsun, ya da bir qətrə –
O, gərək nurunu salsın hər yerə.

Al günəş parlayır indi elimdə,
Bütöv bir günəş var mənim əlimdə,
Lakin gizləyərək öz həsrətini
Gözləyən xalqlar var, qəbilələr var.

Günəşsiz açılan neçə səhər var.
Günəşsiz günləri anıram bu gün,
Anamın sözləri keçir qəlbimdən.
Bir ovuc günəşi gətirmək üçün
Bir ömür piyada yol gedərəm mən.

1968

ONUN ŞƏKLİ

Çəkir onun şəklini
dünyanın rəssamları,
Çəkir onun şəklini
görməyən də, görən də.
Fırçanı bir parçanın
üstündə gəzdirəndə
Lenin ilk bahar kimi
coşdurur ilhamları.
Yunanlar çəkir onu
igid yunan gəncitək,
Zəngilər – qalındodaq,
rəngi qara zəncitək.
Ərəblər – bir nurani
müdrük ixtiyar kimi,
Hindlilər – hindli kimi,
Bolqarlar – bolqar kimi.
Lenini çəkən hər kəs
Düşünür:
Lenin onun
hər dərindən halıdır.
Demək, o öz xalqının
oğlutek olmalıdır!
Sağ olsaydı Rafael,
Leonardo da Vinçi
Bir italyan oğluna
bənzədərdi İliçi.

Lenini ömrü boyu
bir yol da görməyənlər
Deyir: Lenin -- azadlıq,
səadət,
Lenin səhər!
Rəssam qızılgülərdən,
çiçəklərdən rəng alır,
Durur qövsi-qüzehtək
bu rənglərin yığımı.
O, Lenini çəkəndə
bir an xəyala dalır,
Görür onun üzündə
Görür azadlığını...

Qoca gördüm bu gün səhər
Bizim Şuşa yaylağında.
Gənclik nuru gözlərində,
Lalə rəngi yanağında.

Ağarsa da saç qartək,
O gəzmirdi ixtiyartək.
Gözəl gördü bir maraltək,
Gülüş gəzdi dodağında.

Dedi: - Sorma yaşımı sən,
Doymaq olmur bir ömürdən.
Yüz il qoyun kəsmişəm mən
Bizim İsa bulağında.

Dedi: - Yaxşı səsım də var,
Bəmdə "Segah", zildə "Qatar"
Oxuyardım bir zamanlar
Xan qızının qabağında.

1961

Dedi: - Turşsu, Cıdır düzü
Qoynuna çox alıb bizi.
Keçirmişik ömrümüzü
Ağ günlərin sorağında.

Baxdım ona xeyli zaman, -
Özü qoca, qəlbi cavan.
Qocalarmı, dedim, insan
Bu dağların qucağında?!

Əl eləyir uzaqlar,
Görmədiyim torpaqlar.
Hər obadan, hər eldən
Ürək xatirə saxlar.
Təkərlər üstə keçən
Ömrümə yanmıram mən.

Daşlı-kəsəkli yollar,
Duman, çişkin, boran, qar...
Alsın məni yenidən
Gəmi, təyyarə, qatar.
Təkərlər üstə keçən
Ömrümə yanmıram mən.

Nəfəs dərmədən belə,
Adlayıb eldən-elə
Hər yerini, ey Vətən,
İstərəm gəzəm elə.
Təkərlər üstə keçən
Ömrümə yanmıram mən.

1956

1963

Daha gözəl günlərə qovuşsun deyə insan
İstəsək, yağış nədir, od alarıq buluddan!
Günəşi əlimizlə çəkib göyden aşağı,
Yağışla yox, nurla biz suvararıq torpağı.
Göyün gurultusunu, suyun şırıltısını
Nəğmələrə salarıq, oxuyarıq ürəkdən.
Uzaq ulduzların da zəif parıltısını
İşığa, hərarətə çevirərək, ey Vətən!

Yolda açdım səhəri,
Üfük üzümə güldü.
Qızıl donlu dan yeri
Gözlərimdə söküldü.

Ulduzlar tabaq-tabaq
Bir-bir batdı, əridi.
Sükutu pozan ancaq
Maşın təkərləridi.

Günəşin qızıl teli
Zülmətə sancılında –
Zər qələm mürəkkəbə
Sandım batdı bir anda.

Dağlar gözüm önündə
Düzəldəndə qəddini,
Mən gördüm gecə ilə
Gündüzün sərhədini.

Yorulub çəkinmədən
Yol gedərdim beləcə
Ömrümü sona qədər –

260

Seyr etməkçin sizi mən,
Yolda qurtaran gecə,
Yolda açılan səhər!

Hər keçəndə bu zümrüdü meşədən
İstəmirəm balta səsi eşidəm.
Təzə-təzə budaq atır pöhrələr,
Ovxalanmış o baltalar, dəhrələr
Bircə anda neçə ömrü söndürər,
Göy yarpağı boz xəzələ döndürər.
Açılmamış hələ yaxa düyməsi,
Bar verməmiş bir budağı, şaxəsi,
Bilinməmiş cırdı, cinsdi, ya nədi –
Balta zərif gövdələri göynədir.

Yox, yox, cavan ağaclara dəyməyin,
Doğramayın, sındırmayın, əyməyin!
Meşələrdə ağaclar var gövdəli,
İçi ovuq, başı isə göy dəlidir.
Ayaq üstə quruyubdur haçandı,
Bir əl vursan böyrü üstə aşandı.
Xəstəliklər özəyinə yeriyib,
Kökü yerdə, başı göydə çürüyüb,
Düz bir ilin odunudur hər biri,
Biri örtər bir həyətlik çəpəri.
Gərəkdirsə kəsin, çapın, aparın,
İstəsəniz lap kökündən qoparın.
Fəqət cavan ağacları qırmayın,
Baltaları pöhrələrə vurmayın.

261

1963

1974

Göy dənizdə söndü fanar,
Söndü yenə yanmaq üçün.
Suya endi qağayılar,
Qalxıb qanadlanmaq üçün;
İşıq söndü yanmaq üçün.

Sular oldu ləpə-ləpə,
Yatdı yenə qalxmaq üçün.
Dalğa gəldi təpə-təpə,
Qayaları yıxmaq üçün,
Yatdı yenə qalxmaq üçün.

Bir durğunluq arama sən
Təbiətin sükutunda.
Nələr, nələr yatır bilsən
Göyün sakit buludunda,
Təbiətin sükutunda!

Baxıb sakit görkəmə
Demə eşqin odu söndü.
Yox, sən allah, elə demə,
Düşünürəm neçə gündü...
Demə eşqin odu söndü.

Düşünürəm sakit, səssiz
Yeni nəğmə qoşmaq üçün...
Odur, odur, qalxdı dəniz
Üfüqləri aşmaq üçün,
Üfüqləri aşmaq üçün.

1963

Atalar dönsəydi qanlı cəbhədən,
Dursaydı bizimlə çiyin-çiyinə
Saqqal ağartsaq da,
İnanıram mən,
Kişi deməzdilər bizlərə yenə.

Ana tabutunun qarşısında biz
Əgər durmasaydıq başısağlı,
Saçı ağartsaq da,
Şəksiz şübhəsiz,
Bizə deyərdilər ana uşağı.

Boy atıb oğlumuz, qızımız əgər
Bizi keçməsəydi qovaqlar kimi,
Yenə hamı bizə
“Körpədir” deyər,
bizə baxardılar uşaqlar kimi.

Əzəldən həyatın hökmü belədi,
Döysə də yollarda külək, qar bizi –
Görürsən,
Ad verib kişi elədi
Atalar, analar, övladlar bizi.

1972

Həyat

ÖMÜR

Bircə yol verilir ömür insana,
Tapılmış pul kimi baxma sən ona.
Ya çatdır kişitək bu ömrü sona,
Ya dalda yer ara, ayaqda yaşa!

Milyon insanların sən də birisən,
Nolar bir məqsədlə yansan, ərisən?!
Ya bir kölgə kimi süpür yeri sən,
Ya da al, dildə göz, dodaqda yaşa!

Dalğalı dənizə bənzəyir həyat,
Köpürür bir saat, yatır bir saat.
Ya üz qəvvas kimi, dərində qol at,
Ya dayazda dolan, qıraqda yaşa!

Ömrünü bir cürə keçirir hərə,
Yüzü də yaşayır bəzi boş yerə.
Sən ya qartal kimi ucal göylərə,
Ya sürün ilantək, torpaqda yaşa!

Sən ömür adlanan bir yol üstəsən,
Bu yolda insana ağ gün istə sən.
Təkce öz ömrünü xoşbəxt istəsən,
Bəşər övladından uzaqda yaşa!

1957

BALIQLAR

Doğrudan balıqların
Qəribə şəkəri var:
Dünya alt-üst olsa da
Dinmir,
Susur balıqlar.
Tora düşəndə belə
Balıqlar yenə dinmir.
Bəlkə balıqlar əsla
Kədərlənmiş, sevinmiş?!
Biri bu qızılbalıq,
Danışsa, dinsə əgər
Qızıltək sözlər deyər.
Şahmayılar tavada
Qovrulanda cızhacız.
Baxır sükutla yalnız,
Gör necə susur sazan,
Gön qalın, gözlər iri;
Danışsa yağdıracaq
Qaba-qaba sözləri.
Sıf da susur, danışmır,
Üst-başı tikan-tikan.
Danışsa,
Tikanlı söz
Töküləcək ağzından.
Hərçənd ki, lüm-lüm udur
Balaca balıqları, –
Zorgödən naqqa belə
Danışsa, gəlsə dilə
Sözüylə, nitqi ilə
Kar edər qulaqları.
Danışmır çapaq, xəşəm,
Danışmır susur nərə.
Bu balıqlar görəsən
Danışmır nəyə görə?
Sel gəlir dalğalarla,

Dalğa gəlir qatarla,
Çay coşur ləpə-ləpə, –
Balıqlar iri-iri,
Balıqlar körpə-körpə
Üzür belədən-belə.
Onlar susurlar elə...
Onlar susurlar elə...

1970

NƏNƏ VƏ NƏVƏ

Nənə son nəfəsdədir,
Nəvə bunu qanmayır,
O bilmir həyat nədir,
Ölümə inanmayır.

Gülür, atılır göyə,
Dəcəllikdən doymayır.
Hamı qəmlidir – niyə? –
Uşaq bunu duymayır.

Xəstənin yorğanında
Gəzir əli yenə də:
– Nənə, nənə, yanında
Tez ol, yer ver mənə də.

Dönüb, neçə sərt baxış
Uşağa - çəkil – dedi.
– Nənə, bir nağıl danış.
Danış Məlikməmmədi.

Dil boğaza qoymayır
Uşaq danışır yenə.
Təzə həyat duymayır
Ki, artıq yoxdur nənə...

1959

QIFIL

Qıfıllı qapını ayıb sayan biz,
Qıfılsız qapılar arzulayan biz,
Qıfillar vururuq hər şeyə indi.
Qıfılsız bir qapı tapmaq çətindi.
Qıfil evimizə, eyvanımıza,
Qıfil bağımıza, bostanımıza,
Qıfil maşınlara – aparmasınlar,
Qıfil vitrinlərə – qoparmasınlar.
Az qala cibə də qıfil qoyaq biz,
Paltarı bədənə qıfillayaq biz!
İnsana qalмайıb etibarımız,
Əgər varsa bizim bir az varımız,
Əgər gümanımız gəliрсə pula
Onu tapşırıraq dəmir qıfila.
Dost səndən üz tutub soruşuram mən:
Bizim istəyimiz buydumu gören?
Qıfil vurmaqdansa suya, çörəyə
Gəl, vuraq qıfılı əyri ürəyə!
Gəl, əyri gözlərə qıfil qoyaq biz,
Gəl, əyri ölləri qıfillayaq biz!

1968

SƏDAQƏT

İtin intəhasız sədaqətindən
Danışdı mənə,
İtin intəhasız məhəbbətindən
Danışdı yenə.
Sonra eşitdim ki, itin boynuna
Vurub o, zəncir.
Mən heyrət elədim doğrusu ona –
Bu zəncir nədir?!
Bir gün belə xəbər eşitdim yenə:

Qırılan kimi,
Köpək sıçrayıbdır öz sahibinə
Bir ilan kimi.
Onu parçalayıb bir an içində
Zəncirli köpək,
Sahibi uzanıb al qan içində
Çənə döyərək.
İt belə göstərib məhəbbətini
Ona ürəkdən...
İtin zəncirdəki sədaqətini
İstəmirəm mən.

1968

HƏYAT

Kiminə lələli seyrəngah olmuş,
Kiminə quyudur, tələdir həyat.
İnsanı üyüdür dəyirman kimi,
Sonra da ələkdən ələdir həyat.

Yolları gah nurlu, gah da dumandır,
Gah bəla gətirən, gah qəm alandır.
Kiminə dalğalı bir okcandır,
Kiminə damcıdır, gilədir həyat.

Kiminə şeş qoşa, kiminə dübir,
Kimini şah edir, kimini vəzir,
Kiminin gözündə kefdir, nəşədir,
Kiminə ağır bir şələdir həyat.

Gah qurur, yaradır, gah da sökdürür,
Gözü gah güldürür, gah yaş tökdürür.
Quzuya şir kimi nəərə çəkdirir,
Şiri quzu kimi mələdir həyat.

Qəmə sevinc qatır, sevincə kədər,
Verdiyini nəşə də əzabdan betər.
Kürçaylı, bu giley, şikayət yetər,
Əzəldən belədir, belədir həyat!

1970

ALA BUZOV

Ala buzov,
Ala buzov,
Sən yadıma düşdün yenə.
Uşaqlığım göz önündən
Gəlib keçdi səhnə-səhno.
Yadımdadır,
Onda sənin
Qızıl rəngli anan vardı.
Sənin üçün yelinində
Süd dənizi saxlayırdı.
Fəqət anan otlu-sulu
Örüşlərdən qayıdanda,
Mənim anam tamam sağıb
Onun qızıl yelinini
Boşaldardı birçə anda.
Mənim anam
Şirin-şirin eydirməylə
Ucaldanda öz səsini,
Sənin anan
Yelinində saxlamazdı
Südü birçə qətrəsini.
O sağardı
Dolu yelin
Çevrilincə boş sələyə.
Bir tərəfdə sən çatılı
Ürəyini yeyə-yeyə
Körpə buzov gözlərinlə

Seyr edirdin daim bunu –
Sərniciyərdə köpüklənən
Öz payını, öz ruzunu.
Sənin körpə gözlərində
Giley-güzar vardı yaman.
Mən də sənin qismətini
Yeyə-yeyə keçdi zaman.
Tez boy atdım, tez böyüdüm
Sənsə qaldın süddən yanıq.
Bizə nə var, –
Biz güclüyük,
Biz insanıq!
Heç bilmirəm bu gün nəçün
Sən yadıma düşdün yenə.
Ala buzov,
Yandım sənin
Süddən yanıq taleyinə.
Qəribədir,
Kim itirsə
Ruzusunu, qismətini,
Kim itirsə öz payını,
Tikəsini, sərvətini,
Ala buzov,
Əvvəl-əvvəl
Sən gəlirsən göz önünə.
Bir də sərnici –
Süd dənizi –
Köpüklənə-köpüklənə...

1969

GÖZƏLLİK OVUNDA

Ov qadağan edilir yazın əvvəllərindən,
Elə ova çıxmağı bu vaxt istəyirəm mən.
İstəyirəm qayada əlikləri qovlayam,
Bir ahunun qarqara gözlərini ovlayam.

İstəyirəm əlimlə ovlansın hər gözəllik,
Gözlərimin toruna düşsün xınalı kəklik.
Turacın uçmasını ovlamaq istəyirəm,
Ceyranın qaçmasını ovlamaq istəyirəm.
Durnanın süzməsini,
Ördəyin üzməsini,
Torağayın səsini,
Bülbülün nəğməsini,
Qırqovul qanadının qanovuzu zərini,
Göyərçinin fəzalar fəth edən şəhpərini
Ovlamaq istəyirəm mən tufəngsiz, seçməsiz.
Bircə ov da yanımdan qoy xəlvəti keçməsin.
Ov etmək istəyirəm bahar günü, yaz çağı.
Mənə icazə verər ovçular ittifaqı.

1976

LƏYAQƏT

Mən o adamları yada salıram,
Lap bugünkü kimi anıram yenə.
Anıram,
Doğrusu, həyran qalıram
İnsanın insanlıq ləyaqətini.

Faşizm əsirdi qara yel kimi,
Başından aşmışdı ellərin dərdi.
Qatillər rəhmsiz soyuq əl kimi
Ərzi bir heçliyə ata bilərdi.

Hamı gözlə görüb, əllə tuturdu
Əzabı, acliğı, dərdi, çətini.
Lakin qəhərini hamı udurdu,
Hamı gözləyirdi ləyaqətini.

Aclar dayanırdı məğrur, tox kimi,
Dərdlilər dərdsiztəkgülümseyirdi.

Gəlinlər sinədə bir dağ yox kimi
Könülsüz-könülsüz əlvən geyirdi.

Atalar gizləndə silib gözünü,
Aşkarda zarafat edirdi bəzən.
Məni sarsıdırdı insan dözümlü,
Ərşə çəkilməşdi xudbin, xudpəsənd.

Nə bir ayaq çəkən, nə rüşvət alan,
Hamı tikəsini bölürdü yarı.
Nə rəyasət eşqi, nə riya, yalan
Əsir etməyirdi o insanları.

Adamlar bir yeyib, bir udurdular
Bütün əzabları, ağrı-acını.
Adamlar qəribə unudurdular
Həyatın hər cürə ehtiyacını.

Birisi götürüb haram bir tikə
Özünə – “haqlıyam bunda” – demirdi.
Kimsə öz adına vurmurdu ləkə,
Acından ölsə də haram yemirdi.

Faşistlər dursa da astanamızda,
Görsək də həyatın çox zillətini,
Qoca da, qarı da, oğlan da, qız da
Daim qoruyurdu ləyaqətini.

... Mən o adamları yada salıram,
Lap bugünkü kimi anıram yenə.
Anıram,
Doğrusu, heyran qalırım
İnsanın insanlıq ləyaqətinə.

1968

QARTAL ƏFSANƏSİ

“Kəmfürsət zərbələr, qartal, yamandı,
Qaya uçurandı, palıd yıxandı.
Sən isə... Bir qartal gücü var səndə,
Neynərsən belə bir zərbə dəyəndə?”

“Dost, qoca dünyada zirvə sözü var,
Ora nə ox çatar, nə güllə çatar.
Zirvələr önündə gücsüzdür düşmən,
Zirvə bir qaladır, zirvədəyəm mən”.

“Qartal, köksünə bax, al qanın axdı,
Bəs səni zirvələr qoruyacaqdı?”

“Dost, oxu atanda kələyə bax,
Oxun ucundakı lələyə bir bax,
Qartal lələyidir – mənimdir, mənim.
Deməli, sirmimi bilib düşmənim.
O lələk çatdırıb zirvəyə oxu,
Qoy bu yayınmasın sənin gözündən.
Mənə ox atmışdı dünyada çoxu,
Zərbənin ağırı dəydi özümdən...”

1975

GÖZLƏR VƏ SÖZLƏR

Sən baxa bilmirsən mənim üzümə,
Sən baxa bilmirsən mənim gözümə.
Sənin gözlərinə baxan zaman mən
Gözünü gözümdən çəkirsən fəvvrən,
Fəvvrən baxışların çevrilir yana,
Elə bil varlığın düşür tufana.
Gözlərin gözümə davam gətirmir,
Bir mənə, bir sənə bəllidir bu sirr.
Bir vaxt təmiz idin quzey qarıtək,
Gözlərin səmanın ulduzlarıtək

Parlaqdı, aydımdı, safdı, gülördü.
O gözlər nurilə zülmət dələrdi.
O vaxt açıqüzlə deyib-gülürdün,
Günəşin özünə baxa bilirdin.
İndisə...
Dəyişdin, döndün büsbütün.
Gözəl dünəninə kölgəsən bu gün.
Deyirlər ürəyin mənasıdır söz,
Deyirlər ürəyin aynasıdır göz,
Gözünə baxıram, gözlər o deyil,
Sözünə baxıram, sözlər o deyil.
Gözünü gözümdən fəvvrən çəkirsən,
Gözünü uşaqtək yerə dikirsən.
Hayıf bir zamankı gözlərə, ay dost!
Hayıf bir zamankı sözlərə, ay dost!

1963

DOST HƏSRƏTİ

Sən inciyib getdin, ay dost,
Həftələrim aya dönüb.
Sənsiz soyuq keçən günlər
Buz bağlayan çaya dönüb.
Dost həsrəti nə ağırmış,
Dostun dağı yaman dağmış.
Düşünməzdim könlüm səni
Bu həsrətlə anacaqmış.
Alıb kitab oxuyuram –
Tez qarışır ağla qara,
Bənzəyirəm gözlüyünü
İtirmiş bir ixtiyara.
İki söz də yazammıram,
Küsdürmüşəm sanki təbi.
Elə bil ki, quruyubdur
Qələmimin mürekkəbi.
Səsin yenə qulağında

Cingildəyir nida kimi.
Gülüşlərin eşidilir
Hərdən əks-səda kimi.
Sənsizlikdən günəşin də
Azalıbdır sanki nuru.
Otağında yerin boşdur,
Ürəyimdə yerin durur.
Həyatım də, eyvanım da
Gəlişinə müntəzirdir.
Açıq süfrəm, dadım – tamam
Gülüşünə müntəzirdir.
Ürəkaçan söhbətinə,
Sualına müntəzirəm,
Bir baxımlıq, bir görümlük
Vüsalına müntəzirəm.
Gözlərində günəş gəzən
Günəbaxan həsrəti var.
Gözlərimdə dost itirmiş
Bir insanın möhnəti var.
Ürəyimdə ümitsizlik,
Umid, güman savaşı var.
Dodağında həsrətinlə,
Başqalaşib bayatılar:

Bulud keçdi, çən gəldi,
Kətan köynək tən gəldi.
Qarıya kölgə düşdü,
Elə bildim sən gəldin.

Gəl ümidin qanadında,
İntizarın belini qır.
Gəl bir ildə iki dəfə
Çiçək açsın çəmən-çayır.
Gəl bir ildə iki dəfə
Sənə çiçək daşıyım mən.
İki bahar yaşayım mən,
İki ömür yaşayım mən.

ZİRVƏDƏ

Şair alpinistdir.
Ömrü uzun
Qalxır zirvələrin zirvəsinə o.
Neçə həqiqəti, neçə arzunu
Tapır, nəqş eləyir nəğməsinə o.

Şair alpinistdir.
Aya, günəşə
Ulduza, buluda doğru can atır.
Əlçatmaz zirvəyə qalxır həmişə,
Bu yolda ayaq yox, ürək qanadır.

Şair alpinistdir.
Bircə fərqi var:
Alpinist qalxdığı zirvədən dönür.
Şairə zirvədə tutaraq qərar,
Orda günəş kimi parlayır, sönür.

1965

UŞAQLIQ

Uşaqılıqda elə hamı şair olur,
Hər nə görsə şərə dönür ürəyində.
Bir qırılan budaq üçün gözü dolur,
Ağrısını duyur əsən küləyin də.

Göz dikərək qaranlığa heyrət ilə,
Deyir: günü kimlər belə tora salır?
O söz qoşur al günəşə həsrət ilə.
Uşaqılıqda elə hamı şair olur.

Uşaqılıqda elə hamı rəssam olur,
Fırçasında qövsi-qüzeh boyaları.
Bir kəpənək qanadından ilham alır,
O, şiş çəkir yastı-yastı qayaları.

Böyükləri güldürsə də təsəvvürü,
Narınc rəngi vurur yaşıl yarpaqlara.
Boz səmanı, göy Xəzəri, mavi Kürü
Gah qırmızı rəngdə çəkir, gah da qara.

Uşaqılıqda elə hamı bəstəkardır
Nəğmə edir küləklərin əsməsinə.
Nəğməsində bir ləkəsiz həyat vardır,
Özü qoşur sözlərini, bəstəsini.

Cırcırma oxuyanda təkrarlayır,
Quşlar onun dodağında ötür bəzən.
O, dünyanı nəhayətsiz səhnə sayır,
Nəğməsini deyir qəmli, deyir şən-şən.

Uşaqılığın öz təbi var, öz ilhamı,
Fırça tutur, şeir qoşur, nəğmə deyir.
Uşaqılıqda...
Uşaqılıqda elə hamı,
Ya Vurgundur, ya Mikayıl, ya Üzeyir.

1971

SÜNBUİLLƏR

Neçə il əvvəldə olduğu kimi
Getdim kəndçilərlə mən də biçinə.
Nəhəng məcməyidir elə bil zəmi,
Zəfəran dağılıb sanki içinə.

Dən dolu sünbüllər başını əyib,
Bir günah işləmiş adamlar kimi.
Boşlarsa şax durub, özünü çəkib,
Bu el sərvətində payı var kimi.

Baxıram, sünbüllər çeşid-çeşiddir,
Qurban yerə düşən dənəsinə də!
Sanıram hər biri canlı igiddir.
Bir nəğmə yaraşır hərəsinə də.

Qışda bürüncəyi bəyaz qar olar,
Bahar yağışında çimər sünbüllər.
Yayda bir mehriban uşağa bənzər,
Günəşin nurunu əmər sünbüllər.

Telləri saralıb çətirlənəndə,
Vətən torpağıyla ətirlənəndə,
Elin həyətinə təndirlənəndə
Həyat müjdəsinə dönər sünbüllər.

Bitər yamacda da, bitər yalda da,
Nə dönüklük bilər, nə də aldadar.
Halal süfrələrdə şəkər, bal dadar,
Haram süfrələrdə zəhər sünbüllər.

Düşür xatirimə sınaq illəri,
Qoymadı çətinə bizim elləri.
Xalqımın nə dərdi – geniş çölləri
Örtsə başdan-başa əgər sünbüllər!

1977

FAYTONLAR

Avto-karvan içindən
Faytonlar keçir hərdən.
Nal səsləri ucaldır
Asfaltlı küçələrdən.
Maşınlar süzüb keçir –
Yaşıl, mavi, ağ, sarı.
Atlar süzür arxadan
Bir kədərlə onları,
Gənclər baxır faytona
Marsdan gələn meyvətək,
Yaşlılar gülümsəyir
Köksünü ötürərək.

İşıqforda işıqlar
Yenə növbəylə yanır.
Atlar yaşıl da keçir,
Qırmızıda dayanır.
Elə bil ki, at ağılı
Hər bir şeydən halıdır,
Bilirlər: qırmızısa –
Onlar dayanmalıdır!
Faytonçu qırmancını
Havada yelləyir, bax,
Əynində göy arxalıq,
Başında da çal papaq.
Fayton, keçən zamanın
Sonuncu yadigarı,
İndi öyləncə üçün
Gəzdirir adamları.
Sərnişinlər öylənir –
Atmacalar, zarafat...
Məhəl qoymur onlara
Nə faytonçu, nə də at.
Əzəli qaydasıyla
At yortur, fayton gedir,
Cilovu bərk tutsa da,
Faytonçu fikirdədir.
Sanki asfaltdan qopan
Nal səsinə sayır o,
Yoxsa fayton şöhrətli
Əsri xatırlayır o?!

1976

Ocaqda şam ağacı
Çırtaçırt yanır, yanır.
Bayırda yamyaşıl şam
Qar altından boylanır.

Düşünür bahar gələr,
Əriyib tökülər qar.
Zümrüd rəngli iynələr
Qar altından boylanar.

Lakin o heç düşünmür
Bu qarlı qış axşamı
Ocaqda çırtacırtla
Alışıb yanan şamı...

1959

Bilmirəm işin nə, sənətin nədir,
Bilmirəm peşəni, bilmirəm; ancaq
Dostum, əməlilə üzüağ olmaq
Bilirəm, insanın öz əlindədir.

Bilirəm dağ üstə qaldırsan da dağ,
Səni sevən də var, sevməyən də var.
Lakin sən işinlə yüksəklərə qalx,
Həqiqət önündə bədxah utanar.

Sən elə yüksəl ki, söyləsin hamı:
“O valeh cərdi hər bir adamı,
Onda yüksəlməyə qüdrət var idi!”
Səni sevən də var, sevməyən də var,
Səndən söz düşəndə qoy desin onlar:
“Amma zalım oğlu sənətkar idi”.

1961

TƏPƏLƏR

Mənim təpələrə yazığım gəlir,
Donqara dönüblər yerin belində,
Dağlar ulduzlara qədər yüksəlir,
Təpələr qalıbdır təpəliyində.

Dağlar meydan açır od şimşəklərə,
Günəş ilk nurunu dağa səpələr.
Təpələr bənzəyir göbələklərə,
Boyundan uzağı görmür təpələr.

Qəlbində ucalmaq həsrəti olan
Təpənin dərini çox yaxşı bilir.
İçində qovrulmaq yamandır, yaman!
Mənim təpələrə yazığım gəlir...

1977

DƏRİNLİK

Yadımdadır həyatımız, o daş hovuz,
Yay gələndə
Könlümüzə sirdaş hovuz,
Saysız uşaq oyunundan yorulardıq,
Od ələyən gün altında qovrulardıq.
Deyərdik ki,
İndi bir az sərirləyək.
Ördək kimi
Baş vurardıq dərinliyə.
Gözümüzdə ən sərin su –
Bu hovuzdu,
Gözümüzdə ən dərin su –
Bu hovuzdu.

Biz böyüdük...
Dar göründü hovuz bizə,
Burulğanlı Kürü keçdik üzə-üzə.
Çaylar gördük
Volqa kimi, Araz kimi,
Göy Xəzərdə əl-qol atdıq qəvvas kimi.
Okeanlar keçib getdik dərin-dərin
İtdi gözdən izi-tozu sahillərin.
Hara üzsək

Oldu bizə sirdaş hovuz,
Göy səmanı oks eləyən
o daş hovuz.
O hovuzda açılmışdı əl-qolumuz,
O hovuzdan başlamışdı su yolumuz.
Təlatümlü ilk dünyamız o hovuzdu.
Dərinliyin ilk sirtini bizə açan
Dördkünc hovuz –
 dərin dəniz,
 çay,
 okean.

1974

Bir qağayı uçub getdi
Qanadları ağ,
Bir qız cumdu göy sulara,
Əl-qol ataraq.
Ağ qağayı yelkən açıb
Süzür havada,
Qız gah batır, gah da çıxır
Mavi deryada,
Dalğalar sərt, sular dərin,
Sahil aralı,
Qəvvas qızın, qağayının
Nədir xəyalı?
Dalğalarla çarpışmanın
Nə mənası var?
Bəlkə sular səhrasında
Yarışır onlar?
Artıq onlar gözdən itib
Yox oldu birdən,
Hansı qalib gələcəkdir?
Deyəmmərəm mən.

Livadiya, 1958

DOĞUM EVİNDƏ

Keçirəm yanından doğumxananın,
Alır qulaqlarım körpə səsini.
Dünən bir gəlinin – bu gün ananın
Görürəm utancaq gül çöhrəsini.

Görürəm bir ata əlində çiçək
Hasardan boylanıb baxır içəri.
Günəşi axtaran günəbaxantək
Bir körpə, bir ana gəzir gözləri.

Ana gülümsəyir,
Körpə ağlayır,
Gözündən bir gilə yaş çıxmır, lakin
İnsanı əbədi zülmətdən ayır
Nura at –

 sevincdən ağlayar yəqin!

Kənarda bir cavan şəfqət bacısı
Düzür körpələri pinqvin sayaq.
Hələ analığın ağrı-acısı,
Nəşəsi o qızdan uzaqdır, uzaq.

Görürəm özünü qız unudubdur,
Əlində təzəcə dinən bir həyat.
Elə bil əlində ərzi tutubdur,
Salsa

 günəş sönər sanki o saat.

Hər gün yüz taleyə deyir o əllər,
Talelər!

 Ağ da, qarası da var.

Körpələr bir cildsiz kitaba bənzər,
Hələlik açılıb oxunmayıblar.

Hələlik görünmür kirpiksiz gözlər,
Hələlik seçilmir göz üstə qaş da.
Hələlik bilinmir o totuq üzlər
Bahar da görəcək, xəzan da, qış da.

Hələlik divarı doğumxananın
Əks edir onların o xoş səsini
...Dünən bir gəlinin, bu gün ananın
Görürəm utancaq, gül çöhrəsini.

1975

QİTƏLƏR

Şeh yarpaqda yaxşıdır,
Paltarına qonmaya.
Qar yaylaqda yaxşıdır,
Aranda çay donmaya.

Hər insan öz elində,
Obasında yaxşıdır.
Qələm ustad əlində,
Qılınc qında yaxşıdır.

Qəvvas, üz dərin-dərin,
Ləl dərinde yaxşıdır.
Dayazlıq acizlərin
Nəzərində yaxşıdır.

Hələ uşaq olanda
Şirin nağıl yaxşıdır.
Saç-saqqal ağardana
Beyin, ağıl yaxşıdır.

Nisyə yağlı ümiddən
Yavan tikə yaxşıdır,
Bir yarıtmaz igiddən
Arıq təkə yaxşıdır.

Dost xoş gündə tanınmaz,
Dar ayaqda yaxşıdır.
Nəğməni el üçün yaz,
O, dodaqda yaxşıdır.

İnsan oğlu həmişə
Birsifətli yaxşıdır.
Alova, oda düşə
Mətanətli yaxşıdır.

Həyatda öz yerini
Hər kəs bilsə yaxşıdır.
Gizləyib kədərinə
Gözlər gülsə yaxşıdır.

Külək kəsib səsini
Həzin əssə yaxşıdır,
Kürçaylı nəğməsini
Burda kəssə yaxşıdır.

1974

YAXŞI Kİ...

1

Yaxşı ki, dünyada qayğılarla bir
Ürəyi oxşayan lövhələr də var.
İliyi donduran ruzigarla bir
Sinəsi lalədən yanan yer də var.

Yaxşı ki, hər xırda buz duyğularla
Dolmur ömrümüzün qalın kitabı.
Bizi qovuşdurur daim baharla
Mikayıl fırçası, Qara rübabı!

Yaxşı ki, rıyanın soyuq nəfəsi
Bizi əsir etmir hər vaxt, hər zaman.
Açır könlümüzü Bülbülün səsi,
Habilin çaldığı titrək bir kaman!

Yaxşı ki...
Yaxşı ki, xırda hissləri
Vaxtında qovuruq ürəyimizdən.
Yaxşı ki, çirkəbi, gərəksizləri
Dalğalar sahilə atır dənizdən!

2

Yaxşı ki, kədəri sevincim qədər
Açıq bir ürəklə qarşılardım mən.
Yaxşı ki, güləndə qızıl bir səhər,
Qorxmadım axşamın düşəcəyindən.

Yaxşı ki, yasəmən çiçəkləyəndə
Bilirdim sonunda sarı xəzan var.
Anam beşiyimə layla deyəndə
Bilirdim ağrı da deyir analar.

Yaxşı ki, ümidim toxumtək yerdə
Bilirdim dönüklük olur cahanda.
Bilirdim bəzən də bəd xəbər gəlir
Uğurlu bir xəbər arzulayanda.

Yaxşı ki, ümidim toxumtək yerdə
Ümitsiz anda da cücərdi, güldü.
Bəlkə buna görə keşməkeşlərdə
Sevincim doğuldu, kədərim öldü.

1974

NƏNƏLƏR

Qocalıb əldən düşüb – əl çəlik, ayaq çəlik.
Qucağına bir totuq nəvə alıb üstəlik.
Nəvə buz baltasıdır – igid yumruğu kimi,
Qucaqda yırğalanır qoyun quyruğu kimi.

Gör necə də yayxanıb artıq taxta sinəyə.
İndi öz donu belə yük olsa da nənəyə,
Körpəni qucağından yürə qoymur, saxlayır.
Özü taqətdən düşüb, yaşı yüzü haqlayır.
Bu körpəni ömrünə indi dayaq sanır o,
Özünü gövdə bilir, onu budaq sanır o.
Sanır ki, nəvosini qucağından düşürsə,
Sinəsindən ayırıb başqa bir ələ versə
Aydın da, günəşin də rəngi olar qapqara,
Ulduzlar parıldamaz, dönər paslı mismara;
Bu işıqla həyat da vida elər nənəyə...
Körpəni bir az da bərk sıxır taxta sinəyə.

1976

FƏSİLLƏR

Kim deyir dəyişəndə fəsillər bir-birini
Onların köhnə ildə rəddi, izi qalmayırlar?!
Fəsil daşa, dəmirə salır ləpirlərini,
Yaşayır canlı kimi, hərçənd özü qalmayırlar.

Yaz qaranquş dilində çevrilir mahnılara,
Teleqraf tellərində notlar kimi görünür.
Lalə ləçəyindəki qırmızı üstə qara
Baharın varlığını təsdiqləyən bir möhür.

Yay dostun ürəyində dönür oda, atəşə
Dost qəmini yandırır, dəmiri qaynaqlayır.
Elo buna görə də güney, quzey həmişə
Dağda bəyaz qarıyla sevincindən ağlayır.

Payız yanır budaqda bir qızılı nar kimi,
Günəşlərə çevrilir salxım gilələrində.
Səpir xəzəllərini bol qızılı var kimi,
Bu qədər zəri olmaz ən zəngin zərgərin də.

Qış düşmənin sinəsində buzlayır şimal kimi,
Alır hərərətini əlcəkli əllərin də.
Torpağı üşütməyə salır xəstəhal kimi,
O sırsıra bağlayır günəşin tellərində.

Kim deyir dəyişəndə fəsillər bir-birini
Onların köhnə ildə rəddi, izi qalmayı?
Fəsil daşa, dəmirə salır ləpirlərini,
Yaşayır canlı kimi, hərçənd özü qalmayı.

1976

BİRİNCİ GÜN

Şalvarı dizədək, köynəyi dümağ,
Çantası toxunur dabanlarına.
Bu gün qədəm qoyur elə bil uşaq
Bəxtiyar ömrünün ilk baharına.
Baxır sağ əlinə gözucu hərdən,
Balaca çantası sanki cahandır.
Özü isə elə bil kosmosdan enən
Pavel Popoviçdir,
Andriyandır!

Ona elə gəlir bu gün küçələr
Daha yaraşlıq, daha genişdir.
Heç kimin çantası yoxdur bu təhər,
Heç kəs onun kimi geyinməmişdir!

Sanır ki, bu saat hamı dayanıb
Onun yerinə baxır mehriban.
Sanır ki, günəş də erkən oyanıb,
Axı, dərsə gedir bu kiçik oğlan!

O hələ hesabı bacarmasa da,
Bu günü saymışdı barmaqlarıyla.
Necə fəxr etmişdi
kiçik masada
Dəftərin çəpmilli varaqlarıyla!

O yonub rəngbərəng karandaşları,
Düzmüşdü səbr ilə qələmdanına.
Sual da etmişdi çatıq qaşları:
“Sabah bəs nə zaman olacaq, ana?”

İndi addımlayır məğrur, utancaq,
Elə bil dünyanı veriblər ona...
Şalvarı dizədək, köynəyi dümağ,
Çantası toxunur dabanlarına.

1962

NƏNƏMİN PALTARLARI

Nənəm don geyərdi topuğunadək,
Üstündən arxalıq dizdən yuxarı.
Burnu şiş, dabanı nallı çəkələk
Gedəndə vurardı mahnı notları.

Saçları örtərdi kürəklərini,
Altından yanardı bafta zər kimi.
Bəzən tac edərdi hörüklərini,
Şalvar da geyərdi kişilər kimi.

Nənəm nə “Avropa” sözü bilərdi,
Nə “maksı”, nə “midi”, nə də ki, “mini”.
Nənəm ələ salıb səni gülərdi
Desəydin bu dəbin getrildiyini.

Parisdən, Romadan, ya Cenevrədən,
Divana çəkərdi səni az qala.
Deyərdi: “Bunları geyən zaman mən
O sənin Avropan hardaydı, bala?”

Nənəmin vüqarlı gur səsindəki
Mənaya şübhəylə baxsaydın, o vaxt
Deyərdi: – “Malığın küçəsindəki
Paltarım saxlanan o muzeyə bax!”

Deyərdi: – “A bala, özgə sirkəsi
Neçün dodağında belə bal dadır?
De, neçün uzağın saxta sikkəsi
Qızıla çevrilib səni aldadır?”

Nənəm don geyərdi topuğnadək,
Üstündən arxalıq dizdən yuxarı.
Burnu şiş, dabanı nallı çökələk...
O, dəbçün geyməzdı fəqət bunları.

Qolçağı qolunda, kəməri beldə:
Bunlar yadigarı öz nənəsindən.
İlan qabığından çıxantək ildə
O, bir yol çıxmazdı əlbəsəsindən.

Lakin nəvələri, nəticələri
Unutdu nənəmin paltarlarını.
Keçdi qərinələr o vaxtdan bəri,
Zaman da dəyişdi öz qərarını.

Dönüb “maksı” oldu nənəmin donu,
Zərli arxalığa “mini” deyildi.
Dəb deyə kənardan aldılar onu,
Böyük heyranlıqla burda geyildi.

Nənəmin ruhudur indi dillənən,
Məzarı od tutub yanır az qala.
Söyləyir: “Bunları geyən zaman mən
O sənın Avropan hardaydı, bala?”

Nənəmin vüqarlı gur səsindəki
Mənaya şübhəylə baxsalar, o vaxt
Deyər ki: “Malığın küçəsindəki
Paltarım saxlanan o muzeyə bax!”

QARTAL

Alim dostum Sadiq Murtuzayeva

İlisu, Beşbulaq, Şamil qalası,
O meşə örtüklü zümrüdü dağlar...
Xatirə düşəsi, yadda qalası
Saysız lövhələr var, mənzərələr var!..

Əsrlik daşları oyadan selin
Saldığı naxışlar qayalardadır.
Dağlar qoynundakı o doğma elin
Geniş süfrəsində duz da bal dadır.

Palıd elə durub dağın yanında,
Elə bil zirvəsi göyə dayaqdır.
Sizin bu füsunkar dağ mahalında
Gəzib dolaşıram mən də haçaqdır.

Bir duman parçası, bir dağ cığırı
Uzaq bir aləmə çəkir xəyalı.
Hərdən uzaqlarda qartal çıxırır,
Tutur məğrur səsi eli, mahalı.

Dağların vüqarı artır bu səsdən,
Gülür zirvələrin meşə örtüyü.
Bu qartal səsidir çünki əzəldən
Dağın eşitdiyi, dağın gördüyü.

Qovub bir-birini bu yerdə illər,
İnsanlar doğulub, dünyadan köçüb.
Sənın atan, baban – neçə nəsillər
Dostum, Beşbulağın suyundan içib.

Deyib nəğməsini qartallar kimi,
Uca zirvələrdə məskən salıbdır.
Onlar təmiz olub dağda qar kimi,
Onlardan yadigar mərdlik qalıbdır.

Bir də ki, qartalın dediyi nəğmə...
Onsuz yetim qalar bu dağlar, ay dost.
Sən ona adi bir nəğmədir demə,
Düzüb bəstəsini bulaqlar, ay dost.

Baban da oxuyub onu, atan da,
Sən də oxuyursan qartalsayağı.
Sənin də ulduzun bir gün batanda
Ötəcək oğlunun qartal dodağı.

Zirvələr şahının özü də bəlkə
Sizdən öyrənibdir bu qıy vurmağı.
Onun uzaqgörən gözü də bəlkə
Sizdən öyrənibdir məğrur durmağı.

Bəlkə də atanın xəyalıdır o,
Göyün sinəsində asılıb qalıb.
Bu yerin öz doğma qartalıdır o,
Lacivərd mərmərə qazılıb qalıb.

Gəzirəm yenə də sizin mahalı,
Göz zirvə axtarır, könül ucalıq.
Süzürəm qıy vuran məğrur qartalı,
Ömür vəfasızdır, insan qocalır...

...İlisu, Beşbulaq, Şamil qalası,
O meşə örtüklü zümrüdü dağlar...
Xatirə düşəsi, yadda qalası
Saysız lövhələr var, mənzərələr var!..

DOST KƏDƏRİ

Mən öz xislətimə çoxdan bələdəm,
Onu nə qərinə, nə il dəyişdi.
Olub qəm çəkdiyim,
fəqət hələ də
Gözümdən bir gilə yaş gəlməmişdir.

1966

Mənim bu dünyada elə dostum var, –
Silib göz yaşımı gülüşlərimlə,
Məni unudanda bəzən adamlar
Bahar gətiribdir gəlişlərimlə.

Bu dostu kədərli görmək ağırdı,
O sənə əzizdi axı, canından.
Bu gün mən gördüm ki,
leysan yağırdı
Onun gözlərinin asimanından.

Mənə ömrü boyu təsəlli olan
Özü ağlayırdı bir uşaq kimi.
Dağa bənzətsək də,
dağ deyil insan
Hər dərdin önündə dura dağ kimi.

Yox, ona təsəlli verəmmədim mən,
Özümü saxladım...
Bir an saxladım.
Ömrümdə göz yaşı bilməzdim
Birdən
Dostuma qoşulub özüm ağladım.

1973

DƏNİZ İNSANDIR

Mənə elə gəlir insandır dəniz,
İnsanın səsi var onun səsində.
Elə ki, köpürdü, oyandı dəniz –
İnsanı görürəm köpürməsinə.

Sanıram dalğalar döyünən ürək,
Bu başsız küləklər nəfəsdir ona.
Çarpışmaq, çağlamaq, coşmaq, köpürmək
Canlı bir şahiddir insanlığına.

Bəlkə buna görə coşanda dəniz
Biz ona deyirik: – Narahat insan!
Bəlkə buna görə insana da biz
Dəniz söyləyirik çağlayan zaman?!

1965

NİFRƏT VƏ MƏHƏBBƏT

Heyranam qəlbinə insanların mən,
Orda nifrət də var, məhəbbət də var.
Dalıb xəyallara deyirəm bəzən:
Necə qərar tutur bir yerdə onlar?

Axı, necə olur sevən bir ürək
Nifrət də yaşadır isti qoynunda?
Çalxanıb köpürən coşqun dəniztək
Üzü birdən-birə dönür onun da?

Yox, qəzəb ürəyin sükutundadır,
Oyansa özünsən demək günahkar.
Yağış da göylərin buludundadır –
Şimşəklər çaxmasa leysanmı yağar?

İnsanlar nə etsə, ürəkdən edir,
Bir qəlbə yaşayır nifrət, məhəbbət.
Hansı qazansan demək sənindir,
Tələsmə, əzizim, yaxşı seç fəqət.

Sən nifrət qazansan öz əməlinçün
Əlindən tutmazlar darda, çətində.
Məhəbbət qazansan səbəb özünsən
Onlar nə “tale”də, nə “qismət”də var.

1964

Bilirsən həyat nədir?
Həyat – məhək daşdır!
Ağır dağları da o,
Çiyinlərdə daşdır.
Verdiyi bəzən sevinc,
Bəzən də göz yaşdır.
Lakin mərd insanların
Dostudur, qardaşdır.
Sevir bir sözlüləri,
Sevir bir üzlüləri!
Hünərə qahmar çıxır,
Tək hünəri sevir o.
Bir sifətli, bir üzlü
Kişiləri sevir o.

1961

Xərclədim gəncliyi qara pul kimi
Yerini bilmədən, əsirgəmədən.
Vardan-yoxdan çıxan bir yoxsul kimi
Onu axtarıram, axtarıram mən.

Kəfdəmi, nəşələr qucağındamı
Getdi o illərim, getdi gəncliyim?
Gözəl xanımların dodağındamı
Soyuq öpüş kimi itdi gəncliyim?!

1958

Məhəbbət, qəribə oyunların var,
Sən demə, sevirmiş hətta ilanlar.
Baxıram, bir kolun dibində pünhan
Qıvrılıb yanaşı iki boz ilan,
Sarmaşıb, dolanıb biri-birinə,

Dünya görünməyir nəzərlərinə.
Ehtiras odunda onlar yanırırlar,
Eşqin qucağında xumarlanırlar.
Süzür məhəbbətlə arvad ərini,
Onlar unudublar zəhərlərini.
İlan təbiəti çıxıbdır yaddan,
Fəqət necə olsa ilandır ilan!
Doğrudur, məhəbbət öz qüdrətində
Kövrək duyğulara qadirdir ancaq, –
Lakin ilandakı məhəbbətin də
Meyvəsi zəhərli ilan olacaq.

1976

Tarizən, çaldıqca qurtarmır yenə,
Sinəndə nə qədər mahnı var sənini!
De, necə sığışır kiçik köksünə
Sevincli, kədərli mahnılar sənini!

Çalırsan bir anda gözlərim dolur,
Oyanır başımda neçə xatirə.
Hər xalın canlanıb bir lövhə olur,
Barmağın dəydikcə zil pərdələrə.

Çalırsan, elə bil nəql eləyirsən
Bir ömrün kədərli tarixçəsini.
Hardan, söylə, kimdən öyrənmisən sən
Bu qəmli ürəyin titrək səsini?

O sinən sirlərin xəzinəsimi?
Hər dəstgah bir ömrün yoludur, nədir?
Nəğməni tükənməyir dəryalar kimi
Tarizən, ürəyin doludur, nədir?

Yenə bir hekayət çal bu gün mənə,
Neçə çalınmamış mahnın var sənini.
De, necə sığışır kiçik sinəyə
Sevincli, kədərli mahnılar sənini?

1960

Yaman oxşayırsan, deyirlər, mənə,
Qaşların, gözlərin guya mənimdir.
Üzümün rəngi də çökmüş üzünə...
Qoy ata gözüylə sənə baxım bir.

Görkəmin mənə də çox tanış gəlir,
Elə bil mənimdir sənəki gülüş.
Güləndə yanağın batır, çökəlir...
Sanki bir almayıq iki bölünmüş.

Qəlbim dağa dönür bu bənzəyişdən,
Qaşınla, gözünlə mənə oxşa sən –
Gözümün nuru da gözünün olsun!

Əksini qoy sənə seyr etsin atan.
Ancaq, əziz balam, çalış hər zaman
Bir ürək, bir beyin özünün olsun!

1955

ADSIZ ŞEİRLƏRİM

Ad qoymuram sizə mən
Təzə olmuş uşaqtək.
Düzdür, körpəliyindən
Uşaq ad alsın gərək.

Ad veririk biz bəzən
Əzvaylara – Mehriban,
Qorxaqlara – Qəhrəman,
İdbar insana – Mələk,
Çirkin insana – Çiçək,
Cəllad insana – Adil,
Nadan insana – Aqıl...
Bəzən də çirkin adda
Rast gəlirik ilahi,
Gözəl-göyçək qadına.

Belo olur həyatda –
Çox zaman bənzəməyir
İnsanlar öz adına.

Ey adsız şerlərim,
Ad qoymuram sizə mən.
Qəlbimin parçasıtək
Qopdunuz ürəyimdən.
Bircə onu bilirəm
Yaranıbsız, varsınız.
Yaşamağa haqqınız
Olsa,
Ad alarsınız!

AY DOST!

Bir zamanlar vardı ki,
Mərd idin, insan idin.
Sözünlə, söhbətinlə
Ürəyə dərman idin.
Gülərdin – gülüşlərin
Hamını güldürərdi.
Baxışların qəlblərin
Qəmini öldürərdi.
Sən zülmətdə qəfildən
Doğan günəş kimi ydin.
Gözün yarıyumulu
Güləndə ehtirasla,
Sən günahsız uşaqdan
Seçilməyirdin əsla.
Sən ağılda – ixtiyar,
Həvəsdə -- bir uşaqdın.
Sən riyadan, məkrdən,
Yalandan çox uzaqdın.
Saymaqla qurtararmı? –
Sən beləydin, beləydin.
Bircə şeyə yanırım –

Kaş o zaman öləydin.
Bax, bu xislətinlə sən
Qalaydın yadımızda.
Adın əzbər olaydı
Daim dildə, ağızda.
Gör necə də dəyişdin,
Sanki heç o deyilsən.
Sən ikiqat olursan
Bir rütbəli əyilsə.
Gör necə artırmısan
Sifətinin sayını.
Mın cildə girirsən
Almaq üçün payını.
Nə əvvəlki hünərin,
Nə cürətin qalıbdır,
Nə dosta örnək olan
Təbiətin qalıbdır.
Keçmişdən bir familin,
Bir də adın qalıbdır.
Tanımayır görənlər,
Kim deyir ki, beləydin?
Gərək onda öləydin,
Ay dost, gərək öləydin!

KOR

O, giləsiz gözlərində qorxu, təlaş
Döyəcəyir ağacımı qır səkiyə.
Addımlayır ehtiyatla, yavaş-yavaş,
Mən baxıram üzündəki səksəkəyə.

Elə bil ki, uçurumun önündədir,
Bircə addım atsa sanki yıxılacaq.
Bəlkə bilmir küçə nədir, səki nədir,
Hara isə, hara isə gedir ancaq.

Budur, çatır bir səkinin qırağına,
Bu tərəfə keçməlidir küçəni o.
Bir hənirti gələn kimi qulağına
Günahkartək haraylayır keçəni o.

“Getmə, dayan, o tərəfə apar məni!”
Ağacını qır səkiyə döyür yenə.
Yazıq-yazıq o çağırır yol keçəni,
Tələsirəm mən şikəstin köməyinə.

Bir əliylə bərk yapışır qolumdan o,
Addımını cəsərtlə atır indi.
Sanki qorxu duymamışdı yolunda o,
Sanki gözlər mənim deyil, özünüdür.

O, inamla addım atır irəliyə,
Milyon gözlü bir insandı o, elə bil.
Sanki bayaq çəliyini döyə-döyə,
Qorxa-qorxa addımlayan heç o deyil.

Müsafirim bircə şeyi bilir ancaq:
– Mən gözlüyəm! – bu onunçün həqiqətdir.
Düşünürəm, gözlülərin arxasınca
Kor olsan da, yol yerimək səadətdir!

QAĞAYILAR AĞLAYIRDI

O, səssiz ayrılıb yoldaşlarından
Tanış xiyabanla sahilə gəldi.
Donuq görünürdü dəniz bu zaman,
Üfüqlər təmizdi, sular gözəldi.

Ona elə gəldi, mavi suların
Üzündə şüşədən örtüyü vardı.
Sahilin qumları un kimi narın,
Xət-xətədi, zol-zoldu, damar-damardı.

Dayanıb uzağa baxdı bir müddət,
Sonsuzluq önündə oğlan döyükdü.
Onu bircə anda bürüdü heyrət,
Dedi öz-özünə: dəniz böyükdü!..

O büküb kağızdan gəmi qayırdı,
Buraxdı qumluqda dayaz bir yerə.
Əsən meh gəmini avarlayırdı,
Qovurdu sahilədən dərinliklərə.

Qumluqda dayanıb kiçik “kapitan”,
Görürdü ağ gəmi hey uzaqlaşır.
Elə bilirdi ki, balaca oğlan,
Bu kağız üzərək üfüqlər aşır.

Elə bilirdi ki, bu kağız gəmi
Gedib çatacaqdır sirli sahilə.
Uşaq görməsə də həmin aləmi,
Onu xəyalında qururdu belə:

... Ulduzlar sayrışır göyün tağında,
Ay da bir deyildir – ulduz qədərdir.
Günəş də batmayır axşam çağında,
Gecə də, gündüz də orda səhərdir.

... Əyir budağımı qızıl almalar,
Hər fəsil bəhrəli-barlıdır orda.
Desən gül açılar, desən qar yağar
Dəniz dalındakı həmin diyarda.

Uşaq düşünürdü sirli aləmi,
Gəmi ləpələrin üstən aşırdı.
Uşaq düşünürdü... Sanki bu gəmi
Onun arzusuna yaxınlaşırdı.

Hələ qağayılar! Suya qonanda
Oğlanın gəmisi itirdi birdən.
Ayıra bilmirdi uşaq bu anda
Dəniz quşlarını öz gəmisindən.

Bu zaman qəfildən oyandı külək,
Dənizin aynası sındı ortadan.
Oğlanın gəmisi ləngərləyərək
Girdabın qoynunda qərq oldu haman.

O sirli aləm də sanki boğuldu,
Gəmiylə birlikdə batdı sulara,
Kövrəldi, uşağın gözləri doldu,
Sanki bütün aləm geyindi qara.

Bəyaz qağayılar bir uşaq kimi
Hıçqırıb, hönkürüb, çığırırdılar.
Qayığı sulardan alacaq kimi
Hərdən dalğalara qarışırdılar.

Onlar ağlayırdı... Oğlan sanırdı
Onun kədərinə şerikdi quşlar.
İndi böyüklərtək o inanırdı:
Dənizin naqafil tufanı da var!

Uşaq anlayırdı kağız qayıqlar
Dənizi adlayıb çatmaz mənzilə.
Anladı dənizin tufanları var,
Zarafat eləmək olmaz dənizlə!

Seyr edib suları yaşlılar sayaq,
Döndü asta-asta sahilədən geri.
Onun qulağına gəlirdi ancaq
Qağayı səsləri, dalğa səsləri...

1966

İnsan yalnız bir dəfə gəlir dünya üzünə,
Yalnız bir yol baxırıq aya, ulduzlara biz.
Ah, ikinci bir ömrü verə bilsələr mənə!
Yox, bu yalnız arzudur, ömür birdir, şübhəsiz.

Bu məni qorxutmayı, qorxutmayı, sevgilim,
Qoy günəşin üzünü bircə yol görüm, nə qəm!
Düşünürəm arabir, ürəyimdə nisgilim,
Birdən bu bir ömrü də mənalı keçirməsəm...

Sevgilim, istərəm ki, bağ salam, evlər tikəm,
İsti, soyuq bilmədən ellərə keçik çəkəm –
Sən ömür kitabımı yalnız belə varaqla.

Yaylı çarpayılarda yataraq axşam, səhər,
Ömrü nəşə içində mən başa vursam əgər,
Sevgilim, and verirəm: nə yas tut, nə də ağla!

1954

GEÇƏLƏR AY OLMAQ İSTƏYİRƏM MƏN

Gecələr ay olmaq istəyirəm mən,
Pərdəli-pərdəsiz pəncərələrdən
Dolmaq istəyirəm neçə otağa.
Mən neçə süfrəyə, neçə çırağa
Baxmaq istəyirəm hamıdan pünhan
Səma tağlarının ucalığından.

Gecələr ay olmaq istəyirəm mən...
Şirin laylaları ana dilindən,
Ana dodağından eşidim deyə.
Mən ağı-qaralı neçə taleyə
Baxmaq istəyirəm ağarınca dan
Səma tağlarının ucalığından.

Gecələr ay olmaq istəyirəm mən...
Bir günlük işindən qayıdıb gələn
Qabarlı ölləri öpmək eşqinə.
Yorğun rüyaların şirinliyinə
Keşik çəkmək üçün sakit, mehriban
Səma tağlarının ucalığından.

Gecələr ay olmaq istəyirəm mən...
Sevən ürəklərin məhəbbətindən
Səma ucalıqda pay almaq üçün,
Ən yüksək qübbəyə ucalmaq üçün...
Ordan nur səpərəm mən incə-incə
Bu ana torpağa dan sökülüncə.

Nahaq yaranmayıb bu arzu məndə
Bəzən gecələrin sakitliyində
İnsan öz qəlbiylə edir həsb-hal,
Keçir ürəyindən min arzu, xəyal.
Bununcün ayrılıb öz xislətimdən
Gecələr ay olmaq istəyirəm mən.

1964

BƏLKƏ

Gecədən çox keçir,
Yataq, əzizim,
Sabahın nə qədər qayğıları var.
Sabah yolumuzu gözləyir bizim
Neçə nigaranlıq, neçə intizar.

Kiminsə qəlbinə dəyəcəyik biz,
Kimsə qəlbimizi sındıracaqdır.
Bəlkə bir duyğusuz, hissiz, ürəksiz
Bizi odlayacaq, yandıracaqdır.

Bəlkə köksümüzə sığmayan arzu
Kiminsə əlilə puç olacaqdır.
Bəlkə bu dərd ilə ömrümüz boyu
Sinəmiz alışıb qovrulacaqdır.

Bəlkə ən nəşəli dəqiqələrdə
Bizi haqlayacaq acı bir xəbər.
Bəlkə taleyimiz güldüyü yerdə
Onu ağladacaq alçaq bir nəfər.

Bəlkə birisinin vurduğu ləkə
Dönüb olacaqdır sonsuz fəlakət.
Eh, nə qədər güman, nə qədər bəlkə
Çevrilib dünyada olub həqiqət!

Neçə “bəlkə”miz var qabaqda bizim
Neçə nigaranlıq, neçə intizar.
Gecədən çox keçir,
Yataq, əzizim,
Sabahın nə qədər qayğıları var.

1969

MƏN İNSANAM

Məndə sığar iki cahən,
mən bu cahana sığmazam.
Nəsimi

Həyatın hər üzünü mənə tanışdır,
Sanki varlıq mənəm, bu həyat mənəm.
Heç bir şey rühumə yad olmamışdır.
Qəmdə sevinc gəzən, nəşələrdə qəm
Duyğular yurdudur mənə bu sinəm.

Mən elə ağlaram – göz yaşlarımdan
Quruyan otlar da göyörür, bitər.
Göylərin leysanlı yağışlarından,
Yerlərin selindən, suyundan betər
Axar göz yaşlarım, axar sərəsər.

Mən elə gülərəm - təbəssümümdən
Əriyib tökülər quzey qarı da.
Dağlar dağları tutan duman, çən,
Əriyər dağların dağ vüqarı da,
Əriyər günəşin şüaları da.

Mən elə sevərəm -- məhəbbətimi
Bölsən bəs eləyər bütün bəşərə.
Elə kin bəslərəm – ədavətimi
Töksən daşqın düşər bəhri-Xəzərə,
Mənim nifrətimdən yanar dağ-dərə.

Desələr qış günü ollam gül-çiçək,
Yayda görərlər ki, yağan qar mənəm.
Dörd fəsli özündə yaşadan ürək
Bilir bu aləmdə hər nə var -- mənəm,
Duyğular, istəklər, arzular mənəm!

1969

“Keyfiyyət nişanı” vurulur indi
Maşına, kibritə, lap kəlbətinə.
Fəqət belə nişan tapmaq çətindi
Vurula insanın keyfiyyətinə.

Ürəkdə infarktı, qan dövranını
Rentgen şüaları göstərir fəvvrən.
Qəlbin saflığını, həyəcanını
Göstərən bir cihaz istəyirəm mən.

Cərrah kəsib atır çirki, irini,
Kəsilir bəd yara, böyrəkdəki daş.
İnsanın yaramaz əməllərini
Kəsən bir bıçaq da tapılırdı kaş.

Arzular gözəldir!
Hər sözü müzdə
Saflığı, düzlüyü salırıq yada.
Bunu deyə-deyə biz özümüz də
Nələr eləmirik qoca dünyada!

1975

ETİBAR

Göyərçinin qan qardaşı alabaxta
Pəncərəmin qabağında bir budaqda
Öz səsinə heyran kimi ötür: qur-qur,
Elə bil ki, öz-özünün vurğundur.
Ürəyimdə baş qaldırır arzu-istək:
Əllərimi bu quşcuğa vuram gərək!
İliq-iliq sıgallayam lələyini...
Quş deyəsən başa düşdü diləyimi.
Qopdu yaşıl budağından külək kimi,
Göy səmaya milləndi o, fişəng kimi.
Mən ki ona əl vurmazdım pis niyyətlə,
Oxşayardım bir insani məhəbbətlə.
Seyr edirəm: fəzaları yara-yara
O, baş vurur buludlardan buludlara.
Elə bu dəm hücum çəkdi qırğı ona,
Şimşək kimi şığırdı öz ovuna.
Nəğməkarın lələkləri çözüldü,
Göydən yerə ölçim-ölçim tük ələndi,
Ət hərisi, qan hərisi qırğıya bax,
Caynaqları iynə-iynə, bıçaq-bıçaq.
Onun üçün pərvaz nədir, nəğmə nədir –
Gözü yalnız həmcinsinin ətindədir.
Heyrət, qana hərislərin bu halına!
Mən baxıram quşla quşun cidalına.
Alabaxta gördü ömrün son anını.
Qurtarmaqçün bu hərisdən öz canını
Endi yerə buludlardan sürətlə o,
Gəlib girdi qucağıma cürətlə o,
Bayaq mənə özü üçün düşmən sanan,
Əllərimi uzatmamış havalanan
Mənə pənah gətirmişdir indi budur.
Köksündə bir imdad deyən ürək vurur.
Həmcinsinin əllərindən qaçan bu quş,
Pənah üçün yad qucağa uçan bu quş
Yəqin bildi dostluq nədir, düşmən nədir,
Bildirdi ömrü etibarlı əllərdədir.

1976

Yağışdan qorxuram,
Güclü yağışdan...
Göylər kirpik çalib ağlamamışdan
Qorxudur yağacaq leysanlar məni.
Yox, yox, qınamasın insanlar məni.
Sönməkdən qorxuram,
Sönmək yamandı!
Bir ovuc boz külə dönmək yamandı...
Lalədən rəng alan parlaq közəm mən,
Nəfəsi atəşli, odlı sözəm mən,
Alışan tonqalam, yanan tonqalam,
İstərəm ömürlük bu sayaq qalam, –
Onunçün qorxuram güclü yağışdan...

Bir də ki, buz rəngli soyuq baxışdan.
Ah, soyuq baxışlar,
Soyuq baxışlar!
Sizdən gileyim var, şikayətim var.
Uçmaq istəmişəm – endiribsiniz,
Yanmaq istəmişəm – söndürübsünüz,
Dinmək istəmişəm – susdurubsunuz.
Siz məni öldürüb, basdırıbsınız
Sözsüz, hərəkətsiz –
Soyuq baxışla!
Təmiz bir duyğuyla, saf anlayışla
Günəş hərarətli közə dönmüşəm,
Lakin sizi görcək buza dönmüşəm.
İçimdə boğulub qalıbdır səsim,
Sönübdür alışmaq, yanmaq həvəsim.
Onunçün qorxuram soyuq baxışdan.
Yağışdan qorxuram...
Güclü yağışdan!

1969

GÜNƏŞİN SƏSİ

Biri haray salar,
Elə sanar ki,
Dünya oyanacaq onun səmindən.
Biri səssiz-səssiz elə yanar ki,
İqlimlər nurlanar hər şöləsindən.

Küləyin nə rəngi, nə ünvanı var,
Gah başı sığallar, gah öpər yeri.
Qalxdımı –
Çırpılar, sınaq qapılar,
Tökər ev üstündən kirəmitləri.

Nə qədər qulağı batırar səsi,
Pozar ahəngini neçə nəğmənin.
Onun dörd tərəfə başsız əsməsi
Qəlbine sıxıntı gətirər sənin.

Günəş üfüqlərdən qalxar, boylanar,
Yayar kainata öz şöləsini.
Səmanı, torpağı nura boyayar,
Çıxarmaz bir an da fəqət səsin.

Lazımsa əridər sal buzları da,
Qəlblərdə ümiddən məşəl yandırar.
Gecələr ayı da, ulduzları da
Sonsuz səxavətlə işıqlandırar.

Deyin, bu dünyada nə görmüşəm mən?
Ən gözəl günlərim hələ daldadır.
Günəş alovundan nur alıb gələn
İşıqlı səhərim hələ daldadır.

Mən sakit göl kimi durulmamışam,
Köpürüb daşmaqdan yorulmamışam.
Sanki heç ömrümdə vurulmamışam,
Məhəbbət əsərim hələ daldadır.

Vurğunam insanın səadətinə,
Onun dözümlünə, mətanətinə.
Çıxıram qəlblərin səyahətinə,
Ən böyük səfərim hələ daldadır.

1961

Açın qapıları, açın taybatay,
Buraxın otağa gələn səhəri.
Qoy bahar yelləri salaraq haray
Çəkib yerə töksün tül pərdələri.

Qırsın pəncərəmin şüşələrini,
Saçımı dağıdıb töksün üzümə.
Təzəcə yazdığım son əsərimi
Alıb səpələsin çölün düzünə.

Qoy bahar yelləri bir dəm coşaraq
Laləli çöllərə yağdırsın da qar –
Yox, yox incimərəm,
Bilim ki, ancaq
Gələn xəzan deyil,
bahardır, bahar!

1963

ÇAY

Nə bu yaşıl şamlar, nə ağcaqayın
Meşə ötəyilə axan o çayın
Bilmir tarixini, yaşını bilmir.
Üstündən fəsillər keçdikcə bir-bir
Gah yatır. gah qalxır məcrasında o,
Yabanı kolların arasında o,

Harasa harasa baş alıb gedir...
Bulanıq suları boşalıb gedir...
Üstündən bir insan onun keçməmiş,
Əyilib suyundan kimse içməmiş,
Uzaqdan görünür itmiş iz kimi;
Bütün bir dünyada xəbərsiz kimi
Həmin bu kiçik çay durmadan axır.
O hardan başlayır, o hardan axır,
O çay hara axır? – məlum deyildir.
Axır bu minvalla o neçə ildir.

Ona bənzəməsin qoy sənin ömrün,
Yığışlıb həyatdan köçəndə bir gün
Desinlər: – Bu ömrün mənası vardı,
O burdan başladı, burda qurtardı!

1955

Yol uzundur... Görünməyir nə əvvəli, nə sonu,
Lakin başa vurmalyam mən onu!
Qoy töyüşün hərdən sinəm, qoy kəsilsin
nəfəsim,
Yox, azalmaz bir an mənim həvəsim!
Bənzəməyəm yol üstündə atılmış bir daşa mən,
Yox, bu yolu necə olsa, vuracağam başa mən!

1960

İZLƏR

Dünən qarın üstündə mən
Gördüm ayaq izlərimi.
Bəs o izlər itdi nədən
Bu gün günəş doğan kimi?

Üzərində qarlı yerin
Iz salmaq çox asan olur.
Asan düşən o izlərin
Ömrü, ey dost, bir an olur!

Çətin olsa belə, çalış –
İzin düşsün daş üstünə,
Min odlu yay, min qarlı qış
Poza bilməz onu yenə!

KƏNDİMİZƏ GƏLDİYİM GÜN

Salam, doğma kəndim, əziz oylaqlar,
Görünür, könlümü sıxıb uzaqlar.
Ay gümüş söyüdlər, ağcaqovaqlar,
Sizsiz köksümü çox ötürmüşəm mən.

Arxamca su atdı kəndin əlləri,
Ötdü tufanlarda ömrün illəri.
Mənə bəxş etdiyın qara telləri
Ağardıb qoynuna gətirmişəm mən.

Qayıdıb gəlmişəm könlü pərişan.
A kəndim, deyəsən, axı, bir zaman
Ömür dastanımın səndə başlayan
Sonuncu fəslini bitirmişəm mən?!

Deyirlər adətdir hind torpağında:
Dağ gövdəli fillər ölüm çağında
Gəlib can tapşırır Dekan dağında,
Yoxsa fil adəti götürmüşəm mən?

Burda iməkləyib durdum ayağa,
Nolar, qoy çevrilim burda torpağa.
Dönəndə bir ota, yaşıl yarpağa
Deyərəm: bunları bitirmişəm mən!

Ürək öz oduna gərək qızına,
Kəndim, istəvirsən yenidən sına –
Həmişə toyuna, sənın yasına
Özümü quş kimi yetirmişəm mən.

Elimin qəzəbi qılıncım olub,
Onun məhəbbəti yapıncım olub.
Elə nə vermişəm – qazancım olub,
Elsiz nə yığmışam – itirmişəm mən.

1972

Zərrəyə, kiçikliyə, cılızlığa yadam mən,
İstəmişəm hər şeyin nəhənginə çatam mən.
Nəhəng olsun məhəbbət –
pultək xırdalanmasın,
Nəhəng olsun nifrətim –
kükresin, dayanmasın.
Nəhəng olsun sevincim –
sönməsin atəşi də,
Nəhəng olsun kədərim –
yandırsın günəşi də!
Nəhəng olsun istəyim –
necə Kür aşıb-daşır,
Arzu kiçik olanda adam da cılızlaşır.
Nəhəng olsun çərəyim –
ölçüsüz yer şarıtkək,
Nəhəng olsun ürəyim –
yurdun səhralarıtək.
Nəhəng olsun süfrəmiz –
bir səma içi olsun,
Mənim ordan aldığıım loxma
qoy kiçik olsun.

1970

İNSAN QÜDRƏTİ

Deyirlər hər nə varsa – səma da, ay da, gün də
Yaranıb ki, sınısın insan iradəsini.
Uca dağlar yaranıb zirvə olsun üstündə,
İnsanlar fəth eləsin dağların zirvəsini.

Uca dağlar yaranıb obaların, ellərin
Sədd olsa arasında insanlar yarsın onu.
Çay yaranıb dodağı yanan zaman çöllərin
İnsanlar məcrasından çölə aparsın onu.

Çay yaranıb, görsün ki, insanlar bir-birinə
Həsrət qalsa, üstündən körpü sala bilirmi.
İnsan düşsə zamanın zülmət gecələrino,
Onun büllur suyundan işıq ala bilirmi.

Sonsuz fəza yaranıb sınısın insanları,
Görsün insan quş kimi qanad açə bilirmi.
Yalan, riya yaranıb sınısın insanları
Görsün bəd əməllərdən insan qaça bilirmi.

Despotlar yaranıb ki, məhbəs tiksın insana,
Görsün daş zindanları insan yıxa bilirmi,
İnqilablar yaranıb nur gətirsın cahana,
Görsün insan hər şeyə açıq baxa bilirmi.

Dünya qara geyinər insan müti olarsa,
Ətalət nəğmə deyər insan qıssa səsini.
Təbiətdə, həyatda əzəl gündən nə varsa
Yaranıb ki, sınısın insan iradəsini.

1976

ÇÖRƏK

Təzəcə şumlanan torpağın ətri
Məst edir,
Burnumu qıcıqlandırır.
Baharda gəzəsən bizim bu yeri,
Zəmilər zümrüdü gölü andırır.

İndisə payızdır.
Torpaq çevrilir
Qara bir kitabın varağı kimi.
Torpağın qoynuna dən düşür bir-bir,
Günəşin doğranmış saçağı kimi.

Torpağa dən düşür,
Yadıma illər...
Kim deyir illəri anmaq hədərdi?!
Ən acı xatirə –
Belə deyirlər –
Çörəklə bağlanan xatirələrdi.

Ən ağır sınaq da çörəklə olar,
O açır, ağardır əyrini, düzü.
Göyə üz tutaraq yazıq babalar
Deyərmiş:
Çörəklə sınaq bizi!

Çörəyə deyiblər ərzin yaşadı,
Birinci o açıb torpaqda çiçək.
Dünyanın ən qədim vətəndaşdır
Bu gün süfrəmizi bəzəyən çörək.

Çörək bol olanda duyulmur heç nə,
Sanırsan axşam da nurlu səhərdir.
Sən insan yolunda canından keçmə,
Bircə çörəyindən keçsən, hünərdir!

Çörək də günəştək götürmür ləkə,
Sanırsan
Onun da bol zəri vardır.
Elə ona görə çörəyin bəlkə
Günəşə bu qədər bənzəri vardır!

Çörəkli kişilər mərd sanılıbdır,
Dildən-dilə düşüb öz süfrəsiylə.
Çörəkverməzlər də tez tanımbdır –
Dönüş xislətiylə, əqidəsiylə.

Mənim hafizəmdə həkk olub qalan
Nə həsrət, nə xeyir, nə də ki, şordir.
Yaddaş kitabımda dərin iz salan
Çörəklə bağlanan xatirələrdir.

Mən hər b illərində son tikəsini
Yetim bir uşaqla bölən görmüşəm.
Yarıac oxuyub şən nəğməsini,
Kədərli-kədərli gülən görmüşəm.

Kiminsə ağzından alıb
Bazarda
Qanı qiymətinə satan görmüşəm.
Çəngəli çörəklə aşxanalarda
Silib,
Külqabını atan görmüşəm.

Qəhrəman
Aclığın mənğənəsində
Sıxılıb dönsə də kibrit çöpünə,
Əqidə yolunda
Son nəfəsində
Düşməni tikəsin yeməyib yenə.

Ürəklə qazansan əgər çörəyi,
Demək o, qəlbinin saf nəğməsidir.
Bəlkə buna görə çörək ürəyin
Ən gözəl,
Müqəyyəd qafiyəsidir?!

...Gəzirəm,
Zəmilər şırım-şırımdır,
Şırımlar içində sapsarı buğda.
Onlar cücərəcək arzularımdır –
Hələlik uyuyur qara torpaqda.

Gəzirəm çölləri,
Zəmidir hər yan,
Buğda dənələri elə bil zərdir.
Mənim yaddaşım da qəfil oyanan
Çörəklə bağlanan xatirələrdir.

1971

YER QAZILIR

Yer qazılır,
Bir binanın bünövrə yeri...
Alt qatları varaqlayır insan əlləri.
Daşlar çıxır
Üzərində xətt, naxış, yazı.
Qəbzəsində barmaq yeri qılınc parçası...
Pas atmış ox.
Bürünc başlıq,
Əyilmiş cida
Dövrən sürmüş babaları gətirir yada.
Anam Bakı,
Qəhrəmanlıq torpağı oldun,
Yaranışdan düşməninə göz dağı oldun,
Yer qazılır...
Bir tarixdir onun hər qatı,
İnsan kimi dilə gəlir torpağın altı.
İgid baba,
Hünərini dedikcə bizə
Neçə-neçə sual gəlir ürəyimizə:
Bu qılınc, bu nizələr,

Oxlar kimindir?
Üzərinə qoşun-qoşun axıb yeriyan,
Torpağında silahıyla birgə çürüyən
Min fatehin, qəsbkarın – düşməninindir.

1964

KÜRÜM

Oğul anasından ayrıla bilməz,
Köküylə bağlıdır ağac torpağa.
Mənim ana Kürüm, necə oldu bəs
Sənin sahilindən düşdüm uzağa?

Az mı dinləmişdim laylalar kimi
Nəğməli yaşıl saç söyüdlərini?
Anaya mehriban balalar kimi
Az mı dinləmişdim öyüdlərini?

Sənin ləpə dilin necə şirindi,
Ağzım dada gəlir onu ananda.
Eşqin sular intək safdı, dərin
Boğulmaq istədim burulğanında.

Səndən öyrənmişdim etibar da,
Nur kimi içdikcə gur sellərini.
Yoxsa peymanımız qaldı yarıda?
Tərk etdim göyəmli sahillərini...

Kürüm, Ərzurumdan Muğana kimi
Axdın, nə yoruldun, nə də dincəldin.
Ordan da vəfalı bir ana kimi
Oğlunun dalınca Bakıya gəldin.

1971

TARİX DƏRSİ

Oğlum imtahandan kəsilib dünən,
O yaxşı bilməyib tarix dərini...
Elə bil ürəyim kəsildi birdən,
Düşündüm bu dərdin fəlsəfəsini.

Oğul,
Tarix dərni elə dərindir ki,
Hakim də, məhkum da unutmur onu...
Tarixin bir fəslə sənə bəsdə ki,
Biləsən bir əsrin nə olduğunu.

Dünəndən bu günə xəbər gətirən
Mən özüm canlı bir tarix kimiyəm.
Kitaba, dəftərə baxmasam da mən,
Əzbərdən bir tarix söylərəm bu dəm.

Bir vaxt uşaq idim sənintək, uşaq...
Yox, qismət olmayıb uşaqlıq mənə,
Anadan, bax belə, saç-saqqağı ağ,
Alını qırış gəldim dünya üzünə.

Çanta götürmədim,
Hardaydı çanta?
Qəzetə bükürdüm kitab-dəftəri.
Bözən də xırmanda dərz çata-çata
Təkrar eləyirdim keçən dərsləri.

Çörək aparmırdım məktəbə... çörək...
Gözlərin dolmasın – tarix budur, bax,
Kiçik uşaqlardıq – boyu bir çərək,
Fəqət düşünürdük cəbhəni ancaq.

Yarma sayılardı qazanda, bəli,
O da tapılardı dibə çökəndə.
Əsib titrəyərdi anamın əli
Nimçəyə bir qaşığı sıyıq tökəndə.

İçərdim sıvığı, dənsiz durunu,
Yalnız su görərdim qaşığımda mən.
Bəlkə də H₂O düsturunu
Onuncün bilirəm indi əzbərdən!

Fizika sevdiyim fənn idi, fəqət
Ondan iki bildim işıq bəhsini.
İşıqlar sönərdi,
Hər yanda zülmət.
Zülmətdə keçmişəm işıq dərşini.

Oğul.
Budur mənim həyatım, yolum.
Bax, bu dediklərim tarix deyilmi?
Söylə, necə oldu, a dərdin alım,
Bunları bilmədin sən mənim kimi?

Dərsdən kəsilenim,
Bilmirsən məgər
Bunların üstündə ucalmışan sən?
Bunları mənimtək nəql etsən əgər,
Deməli tarixdən beş almısan sən.

POEZİYA

Bir quru adınla könlüm sevindi,
Nə çörək olmusan, nə şöhrət mənə.
Başqa bir peşəni seçsəydim indi
Bəlkə qismət idi var-dövlət mənə.

Həmdənim olardı bəlkə nəşələr,
Dolmazdı qəlbimə el dərdi-qəmi.
Bu dünya yanğına düşsəydi əgər,
Odu odlamazdı yenə sinəmi.

Fəqət düşünmədim bu "səadəti",
Bir sənə bağladım ürək odumu.
Elə bil qazandım əbədiyyəti
Şair cərgəsində görüb adımlı.

Sən mənə nə verdin?
Minnətsiz həyat,
Nəgməli bir dodaq, azad bir ürək.
İstəsən dara çək, alovlara at,
O öz sözlərini yenə deyəcək!

Sən mənə nə verdin?
Cəsarət, hünər.
Özün də bu yolda odları keçdin,
Babam Nəsimiyə, Sabirə məgər
Həmin cəsarəti sən verməmişdin?!

Dözümdə bu yurdun demirağacı,
Fəqət zəriflikdə qızıl lələsən.
Həqiqətə – ana, mərdliyə – bacı,
Mənim gözlərimdə, şerim, beləsən.

Mənimçün biçinçi dəryazı kimi,
Mənimçün dəmirçi güzü kimisən.
Vətənin torpağı, səması kimi,
Ata ocağının gözü kimisən.

Doğrusu, bilmirəm,
Özümə də mən
Dönüklük etmişəm hoyatda bəlkə,
Sənin şərəfinə, fəqət, qətiyyətlə
Şerim,
Vurmamışam kiçik bir ləkə.

Bəlkə buna görə ağır günümdə
Oğlumdan, qızımdan, dostumdan əvvəl
Sən ümid rəmzitek durdun önümdə,
Etibar rəmzitek mənə verdin əl?!

Yaddan çıxardı,
Yemlik, quşəppəyi, yarpız, göbələk –
Muğanın min dadlı neməti vardı.

Şamda eləyəndi o, naharını,
Süfrəsi göy çəməni, yoncalı düzən.
Bizi – çox sevdiyi övladlarını
Həftədə bir dəfə görmürdü bəzən.

Gecələr evə də gəlmirdi çox vaxt,
Çöldə gözləriylə ulduz sayırdı.
Taxılı, pambığı azğın qolçomaq
O vaxt odlayırdı, dəryazlayırdı.

Yanan torpaqlardan kəsirdi suyu,
Doymuş torpaqlara su buraxırdı.
Yasa çevrilirdi bəzən el toyu,
Dava da düşürdü, qan da axırdı.

İlxıya, naxıra, başsız sürüyə
Bir gündə qəfildən qırğın düşərdi.
Toxum səpilməmiş hələ sahəyə
Ziyankar əlilə evdə bişərdi.

Muğanda ilk kolxoz yaradan atam
Ona ilk sədr idi.
Biçib-əkirdi.
Yeməyi, içməyi unudub tamam,
Kolxoza əsgərtək keşik çəkərdi.

Evə gec gələrdi.
Anam cavandı,
Qısqanclıq, şübhələr onu üzərdi.
Görərdin söz-söhbət yenə uzandı,
Ər-arvad söhbəti...
Atam dözərdi.

Bir həkim baxardı üç para kəndə,
“Məxsus-müalicə” qalsın bir yana.
Cavan kolxoz sədri xəstələyəndə
Çöllərin havası dərmandı ona.

Onda elə idi.
İstirahəti
Köhnə qvardiya işdə görürdü.
Nə eyib sanırdı onlar zəhməti,
Nə də ki, salamı rüşvət verirdi.

Nə soyuq bilirdi atam, nə isti,
Nə də hay-küy salıb yaxa cırırdı.
“Lenin firqəsinin bir kommunisti” –
Özünü o belə adlandırır.

...İllər gəlib keçdi qaralı-ağlı,
Kəndimiz böyüdü, kolxoz boy atdı.
Atamın – gənc sədrin adıyla bağlı,
Nə varsa –
Elimiz sevdi, yaşatdı.

Bir inək beş oldu, bir qoyunsa yüz,
Bir sünbül dəstərxan dolusu oldu.
Muğan – o, su deyib haray salan düz
Buluddan su aldı, Kürdən su aldı.
Yolum o yerlərə düşübdür yenə,
Kürün sahilində gəlib dayandım.
Hər ləpə bir tarix danışdı mənə,
Nədənsə ilk dəfə atamı andım.

Şalvarı qalife, çəkməsi dizdən,
Günlüyü bir qarış papağı vardı.
Komissar boyunlu köynəyin üstən
Dörd barmaq enində qayış vurardı...

ANA NAĞILLARI

Gözümdən yuxumu qovaraq hər gün
Nağıl danışardı anam mənimçün.
Şaxta qovuranda, şaxta kəsəndə,
Çovğun püskürəndə, yellər əsəndə,
Dərələr, tərələr batanda qara,
Evimiz dönəndə soyuq məzara,
Anam söyləyərdi:
– Dağlar dalında
Günəş qonaq qalıb yay mahalında.
Bir gün də bizlərə o gələcəkdir,
Sırsıra əriyib töküləcəkdir.
Mənim qaladığım təndir sayağı
Günəş isidəcək daşı-torpağı...

Ana sözlərində nə qüvvə vardı –
Onun nağılından canım qızardı.

Hər şeyə inanır uşaq ağılı,
Anamın ən şirin, gözəl nağılı
Bolluqdan olardı,
Xoş güzərandan...
Hər şey başdan aşan uzaq məkandan.
Anam sadalardı dövləti, varı –
Bizim evimizdə olmayanları:
Tutub yer üzünü meyvə bağları,
Ətri bihuş edən qovun tağları,
Qapılar qoyunlu, sağmal inəkli,
Dəstərxan çörəkli, süfrə çörəkli.
Axırda deyərdi:
Bir gün bizim də...
Ümid alışardı ana üzündə,
Anam sözlərində nə qüvvə vardı –
Onun nağılından qarnım doyardı.

İndi böyümüşəm.
Dəyişib aləm,
İstili-soyuqlu günlər görürəm.

Şaxtaya, çovğuna düşürəm bəzən,
Bəzən ehtiyacda ömr edirəm mən.
Nağıl danışanlar olur arabir, –
Nağılda qış gedir, ilk bahar gəlir,
Nağılda dəyişir güzəran, həyat –
Bunlar ürəyimi qızdırmır heyhat!
Heyhat... Qarnımı da doydurmur bunlar!
Görünür hər yaşın öz aləmi var.
Ya mənim qəlbimdə dəyişib inam –
Hər şirin nağıla inanmayıram,
Ya da ki, cənnətdən desə də bir kəs
Ana nağılının yerini verməz!..

1966

Bir qəzet parçasına bükülübdür naharım,
Çörək, arasında yağ...
Gərək işə aparım.

Qəzətdəki yazıya birdən sataşır gözüm:
Hardasa acliqdı bərk
Fəqət insanlar dözürlər.

Qəzet yazır acliqdır, çörək tapılmır... Ancaq
Özünə bükülübdür naharım:
Çörəklə yağ.

Düşünmədən, duymadan bu acliğı, möhnəti
Yeyəcəyəm çörəyi,
Atacağam qəzeti...

Deyirəm, laqeydlik olmasaydı bu qədər
Nə səfillər qalardı,
Nə aclar, dilənçilər.

1962

BÜLBÜL SƏSİ

Səhər açılırdı...
Bir bülbül səsi
Qəfildən oyatdı məni yuxudan,
Üfün ləkəsiz təmiz çöhrəsi,
Bir də sübh yeliydi onu oxudan.

Hava da təmizdi –
Xəbis nadanlar
Görünür yuxudan oyanmamışdı.
Sular da təmizdi –
Namərd adamlar
Hələlik sahildə dayanmamışdı.

Yolların tozunu yatırmışdı şəh,
Orda görünmürdü öyr ayaqlar.
Laləli cığırklar bir qövsü-qüzeh,
Təmizdi, aydındı sakit uzaqlar.

Qalxıb durmamışdı yuxudan hələ
Nə yalan, nə saxta, nə pis, nə riya.
Bülbül cəh-cəh vurub gəlirdi dilə,
Ötürdü saflığı o, duya-duya.

Nə qədər gözəldi bülbülün səsi!
Büllur təmizlikdi onu oxudan.
Xoşbəxtəm,
Təmizlik, saflıq nəğməsi
Bu səhər oyatdı məni yuxudan.

1964

BİZİM YERLƏR

Gəl Kür sahilində oturaq qoşa,
Bulanıq sulara edək tamaşa.
Burdadır şahmayı, qızılbalıqlar,
Balıq kababının öz ləzzəti var.
Gəl otlar üstündə bardaş quraq biz.

Vurğuntək gəl burda turac vuraq biz.
Ceyrana dəyməyək – bala üstədir,
Ovçusu gedəli o da xəstədir.
Günorta yerinə qalxan zaman gün
Oturaq altında salxım söyüdü.
Öpsün alnımızı ətirli yellər.
Gəl, gəl, hər qapını ürəklə açaq,
Əzəldən bu yerdə əzizdir qonaq,
Bizdən əsirgəməz kimsə varını.
Hərə öz bağının ilk nübarını
Gətirər süfrəyə açıq ürəklə.
Kimi aş, kimi də pendir-çörəklə
Səni qonaq saxlar, əziz, mehriban,
Burda sıxılmazsan, şəhərli oğlan!
Sən girsən hər evə öz evin kimi
Açsan ürəyini əgər səmimi –
Hamı sevər səni öz oğlu qədər,
Ayırır namərdi, mərdi bu yerlər.

Dostum, sən yaxşı bax, bura Muğandır,
Büzmə dodağını ona, amandır!
Düşünmə burada hər vaxt yaz olur,
Qışda palçıq olur, yayda toz olur.
Dostum, olmasa da Muğan kurortək
Onu mənim kimi sevəsən gərək!
Onun tikanı da, onun gülü də,
Şoran torpağı da, tər sünbülü də
Ana südü kimi bizə əzizdir.
Yurdun hər parçası – ürəyimizdir.
Gözəl adətləri bu vaxta qədər
Qoynunda bəsləyən yerdə bu yerlər!

Keçdiyən yerlərdən keçib Kür çayı,
Öpədim öpdüyün sahilləri mən.
Sinəmə arabir yarpaq düşəydi
O yaşıl hörüklü söyüdlərindən.

Keçdiyin yerlərdən keçib Kür çayı,
Baxaydım o əziz, doğma yerlərə.
Mənim də gözümdə əks eləyəydi
Qoynunda əks edən hər bir mənzərə.

Keçdiyin yerlərdən mən dinləyəydim
Xallı turacları, torağayları.
O təzə dənizdə* mən bəsləyəydim
Pullu xəşəmləri, ağ şahmayları.

Keçdiyin yerlərdən keçib Kür çayı,
Nəğmələr deyəydim mən bütün günü;
O vaxt anlayardım, o vaxt duyardım
Əsl səadətə böyüklüyünü!

MUĞANIN QIŞI

Təkcə dəniz deyil göyü əks edən,
Sən bu gün Muğana sal güzərin.
Dayanıb seyr elə təpə üstündən
Yerin ala-tala bəyaz qarını,
Göyün ala-tala ağ buludunu.
Deyərsən:
– Göylərmi əks edir yeri?
Yoxsa yer əks edir mavi göyləri?

Səhra elə bil ki, qara sətindir
Üstünə necə ağ yamaq düşübdür.
Göy onun əksidir,
Öz surətidir,
Fəqət məsafəsi uzaq düşübdür!

Gün vuran güneydə əriyibdi qar,
Gündüşməz quzeylər yenə də ağdır.
(Güney də, quzey də dağlarda olar.
Yox, bura Muğandır,
Dağdan uzaqdır).

O yatır yorulmuş qəhrəman kimi,
Güc, qüvvət toplayır gələn bahara.
Bir azdan qalxaraq oyanan kimi
Yaşıl rəng vuracaq bu torpaqlara.

Yatır, laylasını turaclar deyir,
Ötür torağaylar kədərli səslə.
O çıpaq yamaclar,
Ağaclar deyir:
Yetər qış yuxusu,
Muğanı səslə!
Onsuz darıxıraq,
Oyansın gərək,
Zümrüd yoncalıqlar qoy cəlvələnsin.
Zəmilər telini darasın gərək,
Muğan günəşinin nuru ələnsin.

Qış donu bəyazdır,
Soyuqdur fəqət.
Üşüyər Muğanım, dəyişin onu.
Muğana başqa don verib təbiət,
Tez olun,
Geydirin o bəyaz donu!

Sizin səsinizə səs verirəm mən
Turaclar, yamaclar, yollar, cığırclar.
İndi mən danışım Kürün dilindən,
Buna Kür çayından vəkalətim var.

O axır,
Sahili süzərək keçir,
Axır,
Yazdakitək kükrəmir ancaq.
Elə bil Muğandan küsərək keçir: –
Niyə yuxudadır anam – bu torpaq?

Tarları, zəmilə bizim çölləri
Nəğməsiz gördüyüm bir an olmayıb.
Mən Kürəm, Muğanın təbiətini
Hələ mənim kimi duyan olmayıb.

* Mıngəçeyr dənizinə işarədir.

O durna qatarlı qızları hanı?
Şirin söhbətləri, sözləri hanı?
Dönməz igidlərin özləri hanı?
Yox, Muğan bu sayaq Muğan olmayıb!

Oyansın, sularım axmasın hədə,
Açılsın kanallar, bəndlər-bərələr.
Gözəllər yuxuda qalmaz bu qədən,
Məgər vaxt çatmayıb, zaman olmayıb? –
Deyib Kür çırpınır öz məcrasında,
Balaca arxılara axmaq istəyir.
Məzrlər arasından,
Yol arasından
Uzanan çöllərə baxmaq istəyir.

Kür yaman darıxır,
Axı tanışdır
Naxırlı-sürülü bu yerlər ona.
Kürsüz Muğanımın yazı da qışdır,
Odur ki, ana Kür deyirlər ona.

Muğansa uyuyur,
Bu çağırışdan,
Bu sözdən-söhbətdən bixəbər kimi.
O yeni qüvvətlə çıxacaq qışdan
Yatıb yorğun almış igidlər kimi.

Hələlik Kür sakit,
Turac pərişan.
O boz torağay da qəmli oxuyur.
Yox, onlar bilmir ki, yuxuda Muğan
Məhsul bayramına süfrə toxuyur!

ŞAİR TALEYİ

Taleyin hökmünü bilməlisən sən...
Hamının qəlbindən özün halısan.
Hamının yerinə gülməlisən sən,
Hamının yerinə ağlamalısan!

Bütövlük

SÖHRAB VƏ TAHİRƏ

I

Sənin o tufanlı yolların üstə
Baharam, çiçəyəm, qızılgüləm mən.
Düzdür, bölünməkdən qorxuram ancaq
Sevinci səninlə gərək böləm mən.

Bir vüsal istədin, keçdi qərinə,
Həsreti mən çəkdim sənin yerinə.
Dostuna dostamsa, düşmənlərinə –
Qılıncı sıyrılmış vuran ələm mən.

Hıcranı nə qədər qucaqlayasan,
Ateşi gözünlə ayaqlayasan?
Mümkünmü içində sən ağlayasan,
Nəşələr qoynunda deyib-güləm mən?

Kor tale bizimlə oyun oynadı,
Bizi bitməz işə salıb sınağı.
Ürəyim amansız divanxanadı –
Taleyin yerini kaş ki, biləm mən!

Ağlayır ürək də, beyin də, baş da,
Dönməz bu həsrətə torpaq da, daş da,
Namərdəm yüz yaşda, yüz əlli yaşda
Vüsalı görməsəm əgər, ələm mən!

II

Uca dağlar, yol verin
Uzaqdan ana gəlir.
Ovxarlı xəncərini
Çəkib hicrana, gəlir.

Daşa dönmüş ümidlər,
Duyğular cana gəlir.
Yola çıxın, igidlər,
Uzaqdan ana gəlir.

Bir nəfərin anası,
Milyonların istəyi,
Bir oğul təmənnası,
Bir torpağın diləyi.

Uzaq düşmüş yaxından
Çıxıb bu yana gəlir.
Ay Bakı, ay Naxçıvan,
Yola çıx, ana gəlir.

Ay Qarabağ, Muğan, Mil
Yola, izə çiçək sər,
Vüqarlı Qoşqar, əyil,
Ana gəlir, ay ellər!

Şair oğlu demişkən
Gözündə qətrə gəlir.
Saçındakı gümüşdən
O yerin ətri gəlir.

Sözündə, ləhcəsində
O yerin duzu gəlir.
Ananın nəfəsində
O yerin özü gəlir.

Daşa dönmüş ümidlər,
Arzular cana gəlir.
Yola çıxın, igidlər,
Uzaqdan ana gəlir!

1971

III

İsti qoynu intəhasız Vətənin,
Ağ saçları bəyaz qarın təşbehi.
Şerindəki ahəng idi o sənin,
Nəfəsinə söyləyirdin yaz mehi.

Məclislərdə ümiddən söz salana
“Mən bir ana gözləyirəm” – deyərdin.
“Ən işıqlı ümidimdir o ana,
yana-yana gözləyirəm” – deyərdin.

Astanaya qəfil kölgə düşəndə
Səksənərdin: – Kaş ki anam gələydi!
Köynəyinə nardan ləkə düşəndə
Söyləyərdin: – Kaş ki anam siləydi!

Saf büllura gözlərindən axan yaş,
Musiqiyə ana səsi deyərdin.
Sən anana anadan çox, a qardaş,
Təşbehlərin xəzinəsi deyərdin.

Şair dostum, gözlərimi göynədir,
Bir xəbər ki, axır çatdı sənə də.
Ana öldü!..

Bu yer nədir, göy nədir,
Hər şerində görünəcək yenə də:

Ağ saçları bəyaz qarın təşbehi,
Gül nəfəsi ilk baharın təşbehi,
Özü nurlu arzuların təşbehi,
Adı sonsuz etibarın təşbehi.

Andı, polad qalaları aldırən,
Bayrağını üfûq boyu qaldırən
Bir inamın, bir vüqarın təşbehi.

1973-74

NARBƏND AĞACI

Məmməd Araza

Bir ağac görmüşəm Naxçıvanda mən,
Çətrinin altına sığar bir aləm.
Vətən bağlarından, meşələrindən
Keçmişəm – narbəndə rast gəlməmişəm.

Uzaqdan deyərsən zümrüd barı var,
Zümrüd parçasıdır hər bir yarpağı.
Lakin nə üstündə qızıl narı var,
Nə bənd-bənd göyərər qarğısayağı.

Bəs niyə adını qoyublar narbənd?
Deyirlər kəsilir nəslə ilbəl.
Nə calağ götürür, nə də ki, peyvənd,
O nə toxum verir, nə də bir şitil.

Payız külöylə, qış sazağıyla,
Yay da günəşlə onu qovurur.
Narbəndə zümrüdü qol-budağıyla
Baharı yaşadıb yamyaşıl durur.

Elə bil çəkiblər zümrüd suyuna,
Görənlər ya küknar, ya şamdır deyir.
Onun çətrinə, onun boynuna
Uzaqdan baxanlar ehramdır deyir.

Kimsədən istəmir bircə qətrə su,
Kimsə gövdəsinə çəkməyib tumar.
Yay od ələyəndə, sinə dolusu
Altında sərinlik udub yolçular.

Şaxta qovuranda, leysan yağanda
Sığımb çətrinə bir bölük adam.
Palıd parçalayan şimşək çaxanda
İnsana ev olub, mal-qaraya dam.

Kimsəyə fərğ qoymur – gəldi-gedərdi –
Buraxır hamını öz kölgəsinə.
Yamyaşıl çətri də sanki sipərdi,
Borana, tufana heç gərir sinə.

Fəqət zaman keçir – azalır narbənd,
Deyirlər kəsilir nəslə ilbəl.
Nə calağ götürür, nə də ki, peyvənd,
O nə toxum verir, nə də bir şitil.

Zirvəsi buludda, kökləri yerdə,
Dayanıb müdrək bir ağsaqqal kimi.
Bəlkə çıxmıyacaq sabaha bir də,
İtəcək yamyaşıl bir xəyal kimi.

O, bunu düşünmür, düşünmür əsla,
Sanki unudubdur öz həyatını.
Yenə də əvvəlki o ehtirasla
Açır gələnlərə qol-qanadını.

Belə gəlib-gedir bizim varlığa,
Döyür dönə-dönə onu külək, qar.
Ən böyük hünərə – fədakarlığa
Zərbi-məsəl edir onu adamlar.

O tənha narbəndi seyr edirəm mən,
Yaddaşda onuntək qalaydıq, ay dost!
Heç nə istəməyən, nəyi var verən
Bir narbənd ağacı olaydıq, ay dost!

1973

Balaş Azəroğluya

Mən sənə demirəm, aylı gecələr
Sənsiz ulduzlara baxmaqdir peşəm.
Demirəm, səhərdən axşama qədər
Sənin yollarından göz çəkməmişəm.

Demirəm, sevincim, bəxtiyarlığım
Sənin adın ilə bağlıdır ancaq.
Eşqim, səadətım, bütün varlığım
Demirəm, sənindir, sən olacaq.

Qoltuq ağacıdır şikəstə dayaq,
Demirəm, mənə də tək sən dayaqsan.
Həyat yollarında demirəm, ancaq,
Büdrəsəm, sən məni saxlayacaqsan.

Bunları demirəm!
Susuz bir insan
Deməz ki susuzam, yox, deməz bunu.
Quruyub çatlamış dodaqlarından
Bilərlər adamın susuzluğunu...

1961

GÖRÜŞ GÜNÜ

Mədinə Gülgünə

Bəlkə rəyada idi...
Böyük bir mehmanxana
Bir vüsali körpətək öpüb qundaqlayırdıq.
Saç-saqqalı ağarmış üç kişi, bir də ana –
Hərdən şeir deyirdik, hərdən də ağlayırdıq.

Şərimiz gizli-gizli, rədifli “gizli-gizli”,
Gözümüzün yaşı da axırdı xısın-xısın.
Analar kövrək olur, analar ağlar gözlü,
Mümkündür mü kişilər uşaq kimi ağlasın?!

Kişilər ağlayırdı; elə bil ki, baharın
Yağışları onların gözlərindən yağırdı.
Elə bil ki, Səhəndin, Savalannın, Qoşqarın
Quzey qarı əriyib damcı-damcı axırdı.

Biz – üç kişi, bir qadın – gah uşağa dönürdük,
İllərdən xatirələr deyirdik varaq-varaq.
Gah gözümüz həsrətlə yollara zillənirdi,
Deyirdik bu nə yoldur, həm yaxındır, həm uzaq.

Hərdən baxışlarımız tutqun səma olurdu,
Gah bulud dağılırdı, gün çıxırdı bir anda.
Bu nə işdi, gözümüz boşalırdı, dolurdu,
Deyirlər yaxşı olmaz kişilər ağlayanda.

Bunlar həsrət yaşıydı, yoxsa sevinc yaşıydı?
Məsnəvi misrasitək qoşalaşıb axırdı.
Yoxsa qərinələrin buzlaşmış yaddaşıydı,
Bir vüsalla əriyib gözümüzdən yağırdı.

Bəlkə rəyada idi...
Böyük bir mehmanxana,
Bir vüsali körpətək öpüb qundaqlayırdıq.
Saç-saqqalı ağarmış biz – üç kişi, bir ana, –
Hərdən şeir deyirdik, hərdən də ağlayırdıq...

1972

DAĞLARDA

Mirzə İbrahimova

Haçalandı dağ yolları
Biri sağa, biri sola.
Qalxdım yaşıl zirvələrə
Nəfəsimi ala-ala.

Yüzlükdür, palıda bax,
Uca başı göyə dayaq.
Min qol atıb, min bir budaq
Kölgəsini sala-sala.

Duman çöküb qaşdan-qaşa,
Örtüb dağı başdan-başa.
Kəklik uçur daşdan-daşa
Qanadını çala-çala.

O qartaldır zirvələrdə,
O cüyürdür qaçır yerdə.
Valeh oldum bir də, bir də
Bunlar mənim ola-ola.

Fəqət birdən ürək yandı,
Şölə çəkdi alovlandı –
O görünən Savalandı,
Baxdım, gözüm dola-dola.

Bir ürəkdir o yan, bu yan,
Aralığı kəsdi hicran.
Dillən könül, nə baxırsan
Xəyallara dala-dala?

CƏNUBUN DƏRDİ

Süleyman Rüstəmə

Dedilər: köksünə xəncər saplamb,
Dedim: ölməmişəm, hələ varam mən!
Dedilər: qəhr edər – dərdir böyükdür,
Dedim: bu dərdlə də yaşayaram mən!

Dedim: Savalandır ən böyük dağım,
Səttarxan sözüdür mənim bayrağım.
Yayılsın dünyaya sözüüm, sorağım
Min-min yara almış bir diyaram mən.

Sıxıb dişlərimi kinlə, qəzəblə,
Sabahın yoluna baxıram hələ!
Daha mümkün deyil yaşamaq belə,
Pahlı zəncirləri gərək qıram mən!

1959

FİLLƏR DƏ AĞLAYAR

Dolaşıb yanımda öz adətinlə
Atılıb-düşürsən, oyun açırısan.
O şıltaq, o şeytan təbiətinlə
Hərdən yıxılırsan, durub qaçırsan.

Sənə qoşulurdum həmişə mən də
Hay-küy də salırdın, qab da qırırdın,
Qəlbinə dəymirdim.
İşdən dönəndə
Sən mənə nağıl da danışdırırdın.

Bu gün elə deyil. Kədərliyəm mən,
Şıltaq oyunların açmır qəlbimi.
Əlini qeyzlə çəkdim üzümdən,
Baxdın gözlərimə oxlanmış kimi.

Mən heç vaxt qəlbinə toxunmamışdım,
Bu gün ürəyimdən xəbərini varmı?
Baxdın gözlərimə – gözlərim yaşdı,
Kişi də...
Ata da heç ağlayarmı?

Yox, yox sən uşaqsan, kiçiksən hələ,
Atanı ağladan səbəb var, qızım.
Azman görkəmiylə o fillər belə
Bəzən dözməyərək ağlayar, qızım.

Həyat bəsləyibdir möhkəm, sərt məni,
Heç vaxt bilməmişəm bahardı, qışdı.
Aldığım zərbələr, aclıq, dərd məni
Heç zaman, heç zaman ağlatmamışdı.

Baban bu dünyadan köçüb gedəndə
Atanın indiki yaşında idi.
(Atalar gənc ölür...
Kim bilir mən də...)
Onda ağlamadım, fəqət qəm yedim.

Nənən də öləndə ağlamadım mən,
Qəlbimə axırdı gözümün yaşı.
Deyirlər, su içir saçlar ürəkdən,
Budur bax,
Ağarır atanın başı.

Gülüm, bilirsənmi şairdir atan,
Söylə, bilirsənmi, şairlik nədir?
Gözümün yaşımı bu gün axıdan
Səbəb də, günah da şairlikdədir.

Yox, təvazökarlıq tutmur bu yerdə,
Şairəm, özü də yaxşısındanam.
Bunu yüz yol deyib tənqidçilər də,
Lap heç deməsinlər.
Məgər nadanam?!

Gücümü, qüvvəmi görmürəm məgər,
Məgər mən görmürəm yaxşımı, pisi?
Öz zövqüm mənimçün dünyaya dəyər,
Gəlsə də dünyanın min tənqidçisi.

Bir də
İndi şair artıb o qədər,
Bahar seli kimi hey gəlir ardı.
Onların yanında mənim kimilər
Puşkindi, Sabirdi, Pol Eluardı.

Düzdür, şəriyyətin yolunda mən də
Elə bir uca dağ yaratmamışam.
Lakin xoşbəxtəm ki, sözü deyəndə
Bir əvəz almağa can atmamışam.

Mən çalışmamışam xoşa gəlməyə,
Çoxları ucalıb bu yolla, nə qəm.
Dalda dodaq büzüb, üzə gülməyə
Can bala, əvvəldən öyrənməmişəm.

Şair var, görürsən, hər kəlməbaşı
“Dərdin alım” deyir qadınlar kimi.
Baxırsan gövdəsi dəyirman daşı,
Hər lənir sənətdə payı var kimi.

Ötəri insana, ötəri hissə
Şeir yazmamışam. Şadam buna da.
Nəgməmin ürəyi vətən deyilsə,
Mənə oğul deməz doğma ana da!

Lakin sözlərinə çox inandığım,
Dönməz, ləyaqətli insan sandığım,
Şəninə nəgmələr qoşduğum insan
Qəlbimi tapdadı bu gün, balacan.

O dedi üzümə:
“Lazımsa əgər,
İnsan sözünü də dəyişməlidir.

Tufanlara qarşı dursa bir nəfər,
Xəstə yatağından qaçan dəlidir...”

O dedi:

“Nəsimi dönsöydi bir an
Söylə diri-diri soyulardımı?
Cordano Bruno həтта yalandan
Dönsöydi, tonqalda kül olardımı?”

Bunları o dedi,

O dedi, bəli,

Quruyub mən daşa döndüm az qala.
Mərdliyin, sərtliyin uca heykəli –
Mən ona bu sayaq baxardım, bala.

İndi ağlayıram mən bu dərd ilə,
Yandırır sinəmi qəm-qubar, qızım.
Azman görkəmiylə o fillər belə
Bəzən dözməyərək ağlayar, qızım.

Yerə tabaşirlə çəkib xanalar,
Siz dünən həyətdə oynayırdınız.
Sənin özün kimi qəşəng bir qız var,
Cığallıq elədi oyunda o qız.

Balaca əlini ölçə-ölçə sən
Sübuta yetirdin haqq olduğunu.
O qız da dönmədi öz dediyindən
Durub seyr edirdim kənardan bunu.

Nəsihət verməyi sevir böyükələr,
Yanaşıb mən səni danladım bir az.
Özgə uşağına adam nə deyər? –
Sənə acıqlandım, dedim: yaramaz!

Dedim güzəştə get, olsan da haqlı!
Oyundan kənara çəkildin həməni.
Baxdın gözlərimə sən qaşqabaqlı,
Hönkürdün, hıçqırdım, ağladın birdən.

Mənə haqsız dedin: haqlıyken dönmək
Balaca qəlbine gəldi ar, qızım.

Uşaq heç,

Haqsızlıq önündə demək

Bəzən böyükələr də ağlayar, qızım.

Mənə “sözlərini dəyiş!” söyləyən
O əmi görəydi səni bu anda!
Görəydi atanın önündə də sən
Sözündən dönməyib məğrur duranda.

Balaca boyunu,

Şah vüqarını

Görüb bir xəcalət çəkəydi barı.

Görəydi özünü, övladlarını

Dönməyib ölümə tapşırıqları.

İnsanlar bir ömür yaşayır ancaq,
Demək sürünmək də, uçmaq da olar.
Çətindir kürənin üzünü tapmaq,
Şüşə güzgüsündə bircə üzü var.

Bir üzlü, bir sözlü – demiş atalar,
Yüz ildir belə bir ömrün bir günü.
Bu Odlar yurdunda bir məsəl də var:
Kişilər yalamaz tüpürdüyünü.

O isə yaladı,

Həтта mənə də

Belə rəzaləti gördü məsləhət.

Bax, qızım, gözlərim doldu yenə də,

Sinəmdə nifrətə döndü məhəbbət.

Sən başa düşməzsən, uşaqsan hələ,
Atanı ağladan səbəb var, qızım.
Azman görkəmiylə o fillər belə
Bəzən dözməyərək ağlayar, qızım!

YEDƏK GƏMİSİ

Dartınır arxada yedək gəmisi,
Gedir sükançısı özündən qabaq.
Böyük paraxoddan onu cəmisi
Yüz qulac yoğun ip ayırır ancaq.

Ona ağır gəlir dalda sürünmək,
Yedəkdə dartınır hər axşam-səhər.
Nə vaxtsa qərq olmuş bir cənazətək
Onu sudan-suya sürükləyirlər.

Körfəzdə dayanmaq istəmir bəzən,
Dərin dəryaları o arzulayır.
Tərpənə bilməyir fəqət yerindən,
Durgun günlərini beləcə sayır.

O fitli-tüstülü paraxoda bax,
Gəmini hər yana dartsa – dartacaq.
O getsə – gedəcək, qalsa – qalacaq,
Bir gün də qərq olub batsa – batacaq.

Sən neçin olursan yedək gəmisi?!
Özün keç hünərlə neçə dənizdən.
Bir ömür verilib sənə cəmisi,
Sürünmə,
Yedəksiz yaşa onu sən.

Arxada sürünən bir ömür boşdur,
Harda alqışlanıb gerilik, harda?
Yedəkdə salamat qalmaqdan xoşdur
Müstəqil qərq olmaq fırtınalarda.

SAVALANIN ZİRVƏSİNDƏ QAR GÖRÜRƏM

Savalanın zirvəsində qar görürəm,
Yellər əsir soyuq-soyuq, sərin-sərin.
Köhnə qardan tar bağlamış o yerlərin
İlk bahara ehtiyacı var, görürəm,
Savalanın zirvəsində qar görürəm.

Güneyi də kölgəlidir quzey kimi,
Bəli, dağ da tablamazmış həsrətlərə.
Nəfəsini xəstə kimi dərə-dərə
O inləyir, o sızlayır bir ney kimi,
Güneyi də kölgəlidir quzey kimi.

Gah gizlənir, gah da çıxır buludlardan;
Seyr edirəm, zirvələri qardı yenə.
Camalını bir tutqunluq sardı yenə,
Görünmədi, yoxsa onu örtdü duman?
Gah gizlənir, gah da çıxır buludlardan.

Seyr edirəm, görməyirəm cəlalını,
Qəlb donduran soyuqdanmı küsmüş həyat!
Savalanın qarı qat-qat, dərdi qat-qat,
O gözləyir qardaşının vüsalını,
Seyr edirəm, görməyirəm cəlalını.

Dağ olsan da dözməyirsən bu dərdə sən,
De, Savalan, mən bu dərdə necə dözüm?
Nə müddətdir baxır sənə həsrət gözüüm,
Saralırım qardaşımın firqətindən,
Dağ olsan da dözməyirsən bu dərdə sən.

Sənin başın ağarıbdır, mənim saçım,
Ayrılığın meyvəsidir bu qəm-qubar.
Deyirlər ki, dərdi olan dərdi duyar:
Gəl, Savalan, ürəyimi sənə açım,
Sənin başın ağarıbdır, mənim saçım.

1966

Dağlar, düzlər sanki ovcum içindədir,
Əl uzatsam, o sahilə çatar, baxın.
Torpaq doğma, yerlər tanış, mənzil yaxın,
Bəs aranı xəncər kimi kəsən nədir?!
Dağlar, düzlər sanki ovcum içindədir.

Öz yurduna uzaqlardan baxan oldum!
Əlim çatmır, ünüm yetmir indi sənə.
Araz boyu dolaşdıqca dönə-dönə
O sahili küləklərdən xəbər aldım,
Öz yurduna uzaqlardan baxan oldum!

... Savalanın zirvəsində qar görürəm,
Yellər əsir soyuq-soyuq, sərin-sərin,
Köhnə qardan tar bağlamış o yerlərin
İlk bahara ehtiyacı var, görürəm,
Savalanın zirvəsində qar görürəm.

1959

SƏNİN SAÇLARIN

Əli Tudəyə

Saçların ağarır, seyr edirəm mən,
Qardaş, bu dərdindən ellər halıdır.
Vətən dərdi çəkən, el dərdi çəkən
Şairin saçları ağarmalıdır!

Bəli, ağır olur vətən həsrəti
O saç da ağardar, o bel də əyər.
Bir günlük, bir anlıq vətən firqəti
İnsan sinəsinə çarpaz dağ çəkər!

Saçların ağarır, sən o saçları
Yox, yox! Ağartmadın meyxanalarda.
Elin pis günləri, ehtiyacları
Qardaşım, əksini tapıbdır orda.

Bu dərdin oduna səməndər kimi
Budur, alışırım, yanırım mən də.
Onunçün həsrətlər sıxır qəlbimi,
Onunçün saçıma düşüb bu dən də!

Görürəm gözlərin yol çəkir bəzən,
Qəlbində bu yurdun öz mələlidir.
Böyük bir torpağın dərdinə dözən
Şairin saçları ağarmalıdır!

Saçların ağarır, küsməz sevgilin,
Yox, bizim gözəllər olur ər kimi.
O ağ saçını da sevecək yəqin
On səkkiz yaşında sevənlər kimi.

O sənə körpənə öz laylasında
Gümüşü saçından söhbət açacaq.
Vətən bayramında, vətən yazında
O sənə ərək ilə deyəcək ancaq:

“Saçların ağarır, sən o saçları
Yox, yox, ağartmadın meyxanalarda.
Elin pis günləri, ehtiyacları
Sevgilim, əksini tapıbdır orda!”

Saçların ağarır ağ zanbaq kimi,
Fəqət solmamışdır gəncliyin sənə.
Cəbhələrdən keçən bir bayraq kimi
Axı, heç olmayıb dincliyin sənə.

Axı, bircə anın, bircə dəqiqən
Keçməyib döyüşsüz, mübarizəsiz.
Axı ilk şerhlə dil açanda sən
Dedin: lazımlı gəlsə öləcəyik biz!

Dedin, azəriyəm öz şöhrətim var,
Dedin, hakimlərin hökmü nahaqdır!
Dedin ki, Arazı sərhəd qoyanlar
Bir gün ölimizlə asılacaqdır!

O günü gözlədik “vəsli-yar” kimi,
Qardaş, üfünə bax, o gün yetişir.
Birəm-birəm yağın təzə qar kimi
Sənin saçlarına fəqət dən düşür!

Nə eybi bu nöqsan sayılmaz sənə,
Səadət çox asan tapılan deyil.
Sabahkı günlərin təntənəsinə
Çoxumuz ağ saçla gələcəyik, bil!

Nədir o təntənə? – Vahid bir Vətən!
O bizim torpağın istiqbalıdır!
O böyük, müqəddəs günü gözləyən
Şairin saçları ağarmalıdır!

1958

OXU!

(Rəst radiosunda Azərbaycan musiqisini dinlərkən)

Gözlərim gözündən uzaq olsa da,
Oxu, dinləyirəm səni efirdən.
Səmanı çən-çisək, bulud olsa da,
Dalğada səsini axtarıram mən.

Elə axtarıram, görsən sanarsan
Mən çiçək gəzirəm, sənə baharsan.
Görsən nə susarsan, nə dayanarsan –
Sən hey oxuyarsan, hey oxuyarsan.

Necə gözəl gəlir o ləhcən, səsin,
Hər nəğməni yarama məlhəmdir, nədir?!
Ürək kövrəlməsin, ürək neynəsin –
Hər xalın, zəngülən aləmdir, nədir?!

Gəzib-görməsəm də sizin o Rəsti,
Bilirəm, dost eli, dost torpağıdır.
Sənin oxuduğun “Gəraylı”, “Dəşti”
Dərdi gah artırır, gah da dağıdır.

Yandır, o nəğmənlə qəlbimi, yandır!
Bu sayaq yanmaq da bir səadətdir!
Şikəstə deyirsən – sanıram Xandır,
Mahını oxuyursan – sanki Şövkətdir!

Sazın dilə gəldi, ceyrandan dedin,
Sandım sən deyilsən – Aşıq Pənəhdır!
Şirvandan söz açdın, Muğandan dedin
Səni dinləməmək, qardaş, günahdır!

Burda eşitdiyim “Sənsiz”, “Bəri bax”
Başqa cür səslənir dilində sənin.
Başqadır “Lələlər”, “Pəri”, “Çalpapıq”.
Başqadır o “Qaragilə”n də sənin!

Oxu, dilə gəlsin, oxu oyansın
Nə vaxtdan uyuyan həsrətim mənim.
Hər dəstgah səhərə çəksin, uzansın,
Efir dinləməkdir qismətim mənim!

Canımdan yorğunluq, gözümdən yuxu
Çəkilir bir anda, oxu, sən yenə.
Sən ey uzaq elli yaxın dost, oxu,
Nəğməni təsəllidir, ümididir mənə...

1968

Araz, Astaracı axır lal kimi,
Onlara çatdırmı sözlərim mənim?
Gəzib-dolaşdıqca sahil boyunda
Pozur bir-birini izlərim mənim!

Dözərəm hər cürə dəhşət önündə,
Səfalət, rəzalət, zillət önündə.
Bircə bu bitməyən həsrət önündə
Dözmürəm, titrəyir dizlərim mənim...

Arabir gülsəm də, demə arsızam,
Məqam gözləyirəm, demə karsızam!
Nə qədər Təbrizsiz, Şəhriyarsızam
Gülmür, gülməyəcək gözlərim mənim!

1968

BÜTÖVLÜK

Yarımçıq bir havanı oxumaq istəyirəm,
İstəyirəm yarımçıq bir bədəni içəm mən.
Yarımçıq bir hananı toxumaq istəyirəm,
İstəyirəm yarımçıq qalmış yolu keçəm mən.

Neynirəm o yolu ki, gedib birdən dayana
Sahilində Arazın, Kürün, Astaraçayın?!
Görək yollar bütöv bir vətən kimi uzana,
Lap insansız qoynuna çata ulduzun, ayın.

İstəyirəm diləklər çin olsun, başa çatsın,
Nakam arzu görəndə sanki qara geyirəm.
Qoy insanı yuxudan bütöv günəş oyatsın,
On dörd gecəlik ayın nuruna nur deyirəm.

Yarımçıq xatirələr sanki bir top iynədir,
Sancılır xəyalıma, sancılır yaddaşıma.
Yarımçıq duyğular da ürəyimi göynədir,
Deyirəm, hər nə gəlsə, bütöv gəlsin başıma.

Yarımçıq bir sağlığı deyib çatdıram sona,
Sevib vuram axıra yarımçıq məhəbbəti.
Amansız hökmdartək tutub salam zindana
Yarımçıq azadlığı, yarımçıq səadəti.

Deyirəm öz-özümə mən düşünə-düşünə
Görək yarımçıq qalan ömürləri yaşayam.
Yarımçıq bələlərin medal taxam döşünə,
Yarımçıq talelərin qəm yükünü daşıyam...

DÖRD ƏMƏLİYYAT

Uşaq əldə əlvan şara, göydə uçan qartala
Baxıb həsəd çəkən kimi mənə həsəd çəkirsən.
Sən arabir tutursan da mənə sorğu-suala,
Gözlərini bir maraqla gözlərimə dikirsən.

Bu dünyada daş-kəsəkli yollar çıxıb qarşıma,
Fəqət yenə yerimişəm, dönməmişəm əlbəəl.
Sən bilmirsən, ömrüm boyu yüz yol gəlib başıma
Riyaziyyat dünyasında hökm eləyən dörd əməl.

VURULMUŞAM

VURULMUŞAM ürəyimdən – belə vurğu gözəldir.
Qabaq-qənşər dayanmışam, tanıyırsan düşməni.
Vurulmuşam kürəyimdən – bu kəmfürsət bir əldir,
O, boynuma keçirər də bir sabunlu eşməni.

BÖLÜN MÜŞƏM tikə kimi, bölünmüşəm zər kimi,
Elə bil ki, bölünməkcün doğulmuşam anadan.
Hər bəlaya, hər əzaba mən dözərdim ər kimi,
Bax, bircə bu bölünməkdir ürəyimi qanadan.

Bəzən mənə görmək belə istəməyib düşmənim,
Öz varlığım ola-ola gəlib özgə üstünə.
Bu ÜSTƏGƏL! Toxunsa da qüruruma bu mənəm,
Namərd olub durmamışam özgəsinin qəsdinə.

ÇIXILMIŞAM siyahıdan, ali-ali məclisdən,
Çıxılmışam ləziz-ləziz nemətli süfrələrdən.
Bəzən də heç bilməmişəm təsadüfən, ya qəsdən
Çıxılmışam o yerdən ki, olmalıydım orda mən.

Bu dünyada daş-kəsəkli yollar çıxıb qarşıma,
Fəqət yenə yerimişəm, dönməmişəm əlbəəl.
Sən bilmirsən ömrüm boyu yüz yol gəlib başıma
VURULMA, bu BÖLÜNMƏ,
Bu ÇIXILMA, ÜSTƏGƏL.

1976

ÜRƏYİM

O nə Astarəçaydır, nə Arazdır, nə də Kür.
Yaz ayları gələndə coşur, daşır, köpürür.
Yayda suyu azalır.
Görürsən ki, sozalır,
Tamam quruyur bəzən.
Ona Bolqarçay demiş babalar da əzəldən.
Elə ki sərt keçdi qış,
Elə ki bol oldu qar
Bolqarçaya sığışmır yazda köpürən sular.
O tayda Biləsuvar
Bu tayda Biləsuvar
Vətən xəritəsində axtarsan beləsi var.
Bu bir kənddir Bolqarçay ayırmışdır ikiyə.
(Yenə çayı danladıq “günahkar sənsən” deyə!)
Çayın sahillərini gəzirik dostlarla biz,
Qatarlıdır belimiz, tufənglidir əlimiz.
Payız ov mövsümüdür: uçur turac, qırqovul,
Göydə nişan almağa oğul istərəm, oğul!
Kolluqlarda tuşlanır ov dalınca lülələr,
Ləzzəti var, yalançı ovçulara gülələr!
Göyəmli dərələrdə dil-dil ötür turaclar.
– daaat-da-da-dat-da-da!
Əks eləyir yamaclar.
Dayanıb bir tərəfdə ovçuların hərəsi...
Birdən ayağım altdan çilli turac fərəsi
Qaqqıldayıb sıçrayır, üz tutur o sahilə.

Sinəmdəki çırpınan ürəkdir, nədir belə?!
Turac deyil, qəlbimdi uçdu ora quş kimi,
Tufəngi qaldırmıram yerimdə donmuş kimi.
Ovçular gülür mənə:
– Nə vicdansız quşdu bu,
Niyə səni görəntək dayanmadı, uçdu bu?!
Xəyalımı dağıtmır nə söhbət, nə zarafat,
Nə ovçu dostlarımlın saldıği bu partapart.
Baxıram o sahilə uçub gedən turaca,
Yox, baxıram sinəmdən qopan ürək dalınca!..

1969

LİVADİYA

Budur sarı əncil, bu da qarası,
Hələ heyvaya bax, nara bax, nara.
Bizim Buzovnanın sanki yarısı
Xəzər qırağından gəlmişdir bura.

Üzüm giləsində quş dimdiyi var,
“Şanı”ya bənzəyir ağ “Massandra”.
Sanki şəftəlilər, sulu armudlar
Xəzər qırağından gəlmişdir bura.

Meyvə də, hava da burda bir dadır,
Bircə fərqi var, görürəm sizin:
Abşeron Xəzərin qucağındadır,
Kırım mavi gözlü Qara dənizin.

Livadiya

Turac

Əsdi payız yelləri,
Çiçəklər gizləndilər.
Uzaq elli durnalar
Səmada düzləndilər.

Saçını yoldu bağlar,
Uru yığdı uşaqlar.
Yun əlcəklər, papaqlar
Yenə əzizləndilər.

Bir az keçdi yağdı qar,
Dərə, tərə, çöl hamar.
Yollar, izlər, cığırlar
Təmam təmizləndilər.

TURAC

Çıxdı Kürün qırağında
Qarşıma bir bala turac.
Yada düşdü keçən günlər,
Kaş o dəmlər ola, turac!

Ürkək gözəl təkdi, keçdi,
Kolluqlarda səkdi keçdi.
Sinəmə dağ çəkdi keçdi,
Getmə bir an, qal, a turac!

A Muğanın gözəl qızı,
Unutdunmu andımızı?
At işvəni, burax nazı,
Qon yamaca, yala, turac!

Gəl səninlə səhər-səhər
Seyrə çıxmaq biz bir qədr.
Ömrümüzdən keçən günlər
Bir də dönmür dala, turac.

Çöllər yanar Kür olmasa,
Qəlb boş qalar sirr olmasa,
İki ürək bir olmasa
Dostlar getməz yola, turac.

Kürçaylı adlanan kəsin
Dərmanıdır sənin səsin.
Sən oxu, o şeir desin,
Qıyma əhli-hala, turac!

1956

MEYNƏLƏR

Tənək də deyirlər ona, meynə də,
Salxım övladları gilə-gilədir.
Hər gilə şövqüylə gözü göynədir,
Hər gilə mey dolu bir piyalədir.

Yüz illər keçibdir: qoca Hippokrat
Bizim bu elləri gəzib dolaşmış.
O demiş bu üzüm həyatdır, həyat,
Şərabın ecazkar sirrini açmış.

O demiş: körpəyə südlə bərabər
Bir-iki damcı da şərab verin siz.
Onda azar-bezar bilməz igidlər
Onda sağlam olar cavan nəsliniz.

Nə Xəyyam var idi onda, nə də ki,
Şərab təsiriylə yalançı tostlar.
Nə lax yumurtatək boş çənədəki
Əttökən tərəflər, saxta etibar.

Nə üzde vəfalı, sadıq, mehriban,
Arxada zəhərli acı gülüşlər.
Nə də kabab iyi gələn dodaqda
Üzünə şillətək dəyən öpüşlər.

Meynələr var idi yerdə, talvarda,
Salxımlar var idi ağıl-qaralı.
Sərxoşluq adlanan boz canavar da
Yemirdi ürəyi, beyni, xəyalı.

Budaq buğum-buğum, yarpaqlar əl-əl,
Qalxırdı, üstündə günəşli bəhər,
...Niyə qızardınız belə əlbəəl,
Sizdə nə günah var, qızıl meynələr?!

1970

BÜLBÜLLƏR

Oxuyurlar,
Nəğmələri
Nəşə verir insanlara.
Qışda belə oxusalar
Xəyal gedir ilk bahara.
Hər zəngülə
Gilə-gilə
Hopur qalır ürəklərdə.
Hər bir cəh-cəh
Deyir: bəh-bəh!
Ucaldıqca pərdə-pərdə.
Qovuşuruq ilk bahara.

Bahar görür gözlərimiz.
Əbədilik saxlamaqçün
Əlimizdə baharı biz,
Əbədilik yaz ətriylə
Dolsun deyə otağımız,
Lalə-nərgiz əbədilik
Olsun deyə qonağımız –
Bülbülləri budaqlardan
Otaqlara keçiririk.
Azadlıqçün doğulanı
Qəfəslərə köçürürük.

1970

PAYIZ

Demə ki, yarpaqlar döndü xəzələ,
Demə gül-çiçəklər tamam yanıbdır, –
Torpaq da istəyir hərdən bəzənə,
Yox, bütün təbiət xınalanıbdir.

Səhər dan yerinə çəkildi xına,
Axsam qürub yeri oldu xınalı.
Yamaclar büründü qəfil yanğına
Xına atəşinə düşüb yanalı.

Ağacın çətrinə güləb çiləndi,
Xınalı yarpaqlar dinar-dinardı.
O, toy xınasını yaxmış gəlindi,
Yoxsa yarpaqları qızıl çinardı?!

Payız bu boyamı işlədir yalnız,
Xına çox yaraşır onun hüsnünə:
Mən fəsil demirəm sənə, ay payız,
Xına alverçisi deyirəm sənə!

1961

YAŞIL LÖVHƏ

Qatar cənuba gedir.
Yolların kənarında
Cavan-cavan meşələr yamyaşıl bulud kimidir.
Yaşıldı səthi axan, çağlayan suların da,
Bu zümrüd aləmə bax,
Yamyaşıl sükut kimidir.

Bu sükunət şüşətək quşların səşində sınır,
Hər kiçik qəlpəsini dinlə – yamyaşıl nəqərat.
Çökür axşam.
Bütün hər yan yaşıl alovda yanır,
Yaşıl sel içrə düşüb sanki qərç olur bu həyat.

TƏZƏLƏNDİ

Gəldim Kür sahilinə,
Sahillər təzələndi.
Söyüdlər saç dağıtdı,
Xəzəllər təzələndi.

İllər gerimi döndü?
Üzü bərimi döndü?
Gəncliyimi gətirdi,
O illər təzələndi.

Mənim Arazlı Kürüm,
Sizi müdam cüt görüm!
Sularınız qovuşdu,
Gur sellər təzələndi.

Yarpağı dinar-dinar
Ağcaqovaq, göy çinar
Əl çaldı küləklərə,
Könüllər təzələndi.

Sahil boyu Muğan, Mil
Yandırdı neçə qəndil.
Gecələr ulduz olub,
Qəndillər təzələndi.

Duyğular yurdu sinə,
İlhama gəldi yenə.
Təzələndi arzular,
Əməllər təzələndi.

1978

DAN QIZARANDA

Könlümdə bir dünya arzu oyanır
Dan qızaranda.
Gözümdə talelər gəlib dayanır
Dan qızaranda.

Sanıram lələlər açır gözünü
Dağda, aranda,
Nərgizlər gülabla yuyur üzünü
Dan qızaranda.

Yellər əttar kimi ətir dağıdır,
Gülür cahan da.
Sanıram məhəbbət, sevgi çağıdır
Dan qızaranda.

Sevinc qanadlanır, kədər boğulur
Gülür insan da.
Dünyaya övladtək günəş doğulur
Dan qızaranda.

1971

İLK BAHARDA

Novruzgülü gözlərini
Körpə kimi açdı yenə.
Güneylərə, quzeylərə
Öz otrini saçdı yenə.

Keçdi bulud qalaqları,
Güldü vətən torpaqları,
İlk baharın dodaqları
Təbəssümlə qaçdı yenə.

Bulaqların dindi sazı,
Salamladı gələcək yazı.
Kür üstünün gözəl qızı
Söyüd yaşıl saçdı yenə.

Yurdu el-el gəzirəm mən
Bahar bu il gəlib erkən.
Qızıl lələ, yaşıl çəmən
Çöllərimə tacdı yenə.

Al geyinir el baharda,
Şirvan, Muğan, Mül baharda,
Gözəl olur il baharda,
Nəğmələrim coşdu yenə.

1971

Dənizin səthinə bax, gör nə hamar.
Dayanıb seyr eləsən diqqətlə,
Deyəcəksən o zaman heyrətlə,
Deyəcəksən hökmən:
Suların örtüyü vardır şüşədən.

Dənizin səthinə bax, gör nə hamar.
Göylərin əksi düşübdür sulara.
Dənizin rəngi yaşıl, mavi, qara
Qırmızı, ağ və sarı –
Bir ipək tül kimi örtmüş suları.
Seyr edib söyləyəcəksən hökmən.
Suların örtüyü vardır şüşədən.

Yenə şiddətlənib hayqırdı külək:
Baxıram dalğalanıb coşdu sular,
Mavi səhranı sanki şumladılar! –
Dənizin şüşəsini qırdı külək.

Livadiya, 1958

LÖVHƏ

Səmada dövrələnikən
buludların düzümü,
Zillədim göylərə heyrətlə
yol çəkən gözümü –
İldırımlar
mənə göstərdi
nurlu güqdüzümü.
Sübhədək
mən belə süzdüm
bahar yağışlarını,
Saplı mirvaritək üzdüm
bahar yağışlarını,
Güllərin boynuna düzdüm
bahar yağışlarını!

1960

Dəniz sakit olanda
Sahilə gəldi uşaq.
O baş vurdu sulara
Əl-qolunu ataraq.

O bilmirdi dənizdə
Fırtına var, dalğa var,
Suların həmləsindən
Parçalanır qayalar.

O nə görüb nə bilsin –
Ona dərə də düzdür.
Ancaq mənim gözümdə
Dəniz elə dənizdir.

1960

QATARDAN AYRILMIŞ DURNA

Qərrib bir durnayam, ay dost, qatardan ayrı düşdüm mən,
Qəfil güllə cüda saldı məni ulduzlu göylərdən.
Qəfil güllə nə öldürdü, könül qurtarsın həsrətdən,
Nə qoydu kam alım bir dəm uçuş adlı səadətdən.
Uçardım mən, çəkinməzdim əsən yeldən, yağan qardan,
Keçərdim dadlı nəğməmlə o sərhədsiz səmalardan.
Ucalmaqçün yaranmışlar vüqar ilə dinər göydə,
Məni dinlərdi heyrətlə günəş, ulduz, qəmər göydə.
Mənim nəğməm səmalarda sanardım odlu şimşəkdi,
Ürəklərlə, diləklərlə, çiçəklərlə həmahəngdi.
Üfüqlər adladım gəldim qatarda öndə getdim mən,
Fəsilələr qaldı arxamda, soyuqda, gündə getdim mən,
Fəqət bir gün qəfil güllə məni göylərdən endirdi.
Aman düşmə, qəfil güllə səni candan sevindirdi.
Fəlakətdir, fəlakətdir ürək sevdadan ayrılısa,
Günəş göydən, ağac yerdən, balıq deryadan ayrılısa.
Fəqət mən ayrı düşdüm öz qatarımdan, qatar getdi.

Mənimlə həmyaş, həmsöz, həməvaz durnalar getdi.
Nə eybi, mən qaldım, getsin mənim pərvazım onlarla,
Qanadlansın mənim nəğməm, mənim avazım onlarla.
Fəqət bir iltimasım var: qatarlar durnasız olmaz,
Qoy ucsun durnalar göydə, qoy ucsun nəğmələr qışyaz.
Soyuq qurşun qəfil güllə, qəfil atəş yaman dərddir.
Üfüqlər adlayan bir nəğməyə kim qıysa namərddir!
Soyuq əllər cüda saldı məni ulduzlu göylərdən,
Qərrib bir durna idim ki, qatardan ayrı düşdüm mən...

1973

BULUDLAR

Nə sərhəd bilirsiniz,
Nə qış, nə yay, buludlar!
Uçursunuz hər yerə,
Uzaq kəndə, şəhərə
Halay-halay, buludlar!
Fəqət qalmayırsınız
Bir görkəmdə, bir üzdə.
Səfləriniz pozulur,
Dönüb tanınmaz olur
Dağda, dərədə, düzdə.

Neçə şəkllə düşdünüz
Yetincə bir mənzilə.
Ey buludlar, çünki siz
Məqsədimdə, sözümdə
Daim belədən-belə.

Mən sizintək qanadlı,
Səyyar olmaq istərəm.
Lakin hər vaxt özüm də
Məqsədimə, sözümdə
Sabit qalmaq istərəm!

1958

QAR YAĞIR

Gülür insanların üzü, ürəyi –
Bakıya qar yağır.
Bu gün qar yağır.
Sanki nəhəng bir əl nəhəng inəyin
Nəhəng döşlərindən təzə süd sağır.

Cuna örtülüdür evlərin üstü,
Hər kolun başında ağ bir papaq var.
Fürsət uşaqlara düşüb,
Əlüstü
Qarı ovuc-ovuc yumrulayırlar.

Yayıb qartopu atəşlərindən
Sonatək çığırışır qızlar kənarda.
Başqa bir nəfəri seyr edirəm mən
O, hirsə, qəzəblə dönquldanır da:

“Bu təzə uşaqlar, bu təzə nəsil
Ədəbsiz böyüyür görün necə də!
Daha da korlanır bunlar ilbəl,
Rahatca keçmək də olmur küçədən”.

Onu qınamıram;
Bölməyir hər kəs
İnsan sevincini, insan qəmini.
Mənimtək, sənintək bilməyir hər kəs
İnsanın sirr dolu öz aləmini.

Bu qar istəyimiz idi nə vaxtdan,
Qış gələcək biz onu arzulayardıq.
Min səda gələrdi ana torpaqdan:
“Mənim suyum, dənim, yorğanım qardı”.

Uşaqlar, atmayın, bir an durun siz,
“Qəzəbli əmi”yə atmayın qarı.
Onun da yerinə məni vurun siz!
Atın, mənə atın o ağ topları!

Sevinc gətirirsə bir anlıq sizə
Qoy hədəf mən olum,
Açıqdır sinəm.
Sizin fərəh dolu gülüşünüzə
Bütün bir ömrümü versəm də, nə qəm!

Bu sevinc, bu fərəh əbədi deyil,
Bəlkə bir də sabah yağmayacaq qar.
Görürəm,
Deyəsən, mübah gəlir il,
Atın, mənə atın qarı, uşaqlar!

1960

YARPAQLAR

Seyr edib sən bu payız çağlarını,
Demə məhv oldu yaşıl yarpaqlar;
Baharın ətirli yarpaqlarını,
Demə sən, uddu soyuq torpaqlar.

Sevgilim, döz, keçəcək fəsli-xəzan,
Gələcək gözlədiyin güllü bahar.
Yenə gömgöy olacaqdır o zaman
Torpaq olmuş saralan yarpaqlar.

Moskva, 1956

DƏNİZ

Sən o qədər genişsən ki,
Yerləşər bir cahan sənə.
Bu ulduzlu kainat da
İnan, sığır gen sinənə.

Sən o qədər dərinsən ki,
Bu dərinlik içində sən
Göz görməyən, əl çatmayan
Mən xəzinə gizləyirsən.

Sən o qədər təmizsən ki,
Sularına baş vuranda
Elə bil ki, uçuram mən
Bir buludsuz asimanda.

Gah durğunsan ayna kimi,
Gah coşqunsan, narahatsan.
Çırpınanda şir kimisən,
Bir quzusan susub yatsan.

Mənim ola dərinliyin,
Genişliyin, qüdsiyyətin.
Gah çalxanan, gah durulan
Bu dəlisov təbiətin.

Səmadan ağır-ağır
Dənizə yağış yağır.
Damcılar iri, şəffaf,
Büllur kimi təmiz, saf.
Samırsan yağış deyil,
Göydən ulduz tökülür.
Karvanqıran elə bil
Kəhkəşanda sökülür,
Göydən ulduz tökülür.

Səmadan ağır-ağır
Dənizə yağış yağır.
Dəniz böyük, hüdudsuz,
Tökülən yağış-ulduz

1958

Dənizin qucağında
Qorq olaraq bir anda
Çatır əbədiyyətə,
Qovuşur məhəbbətə
Dənizin qucağında.

Yağışlar şəffaf, iri...
Bir insandır hər biri.
Eynşteyn, Pyer Kuri,
Azadlığın Sabiri,
Puşkin, Vurğun, Qaliley,
Füzuli, Heminquey –
Bəşər kəhkəşanından
Yağan ulduz-yağıştək
Bircə-bircə düşərək,
Məhəbbət dənizində
Qorq olur zaman-zaman.

Səmadan ağır-ağır
Dənizə yağış yağır.
Damcılar iri, şəffaf
Büllur kimi təmiz, saf...

1968

DƏNİZDƏ NƏĞMƏ

Üfüqlər arxasında
Gün batır, axşam düşür.
Dənizin aynasında
Ay ulduzla görüşür.
Yatır ləpələr çin-çin,
Qağayılar dincəlir.
Dənizdən bir nəğmənin
Əks-sədası gəlir.

Buludlar karvan-karvan,
Ala-tala buludlar.
Sonsuz səma tağından
Düşür yola buludlar.
İndi gözlərin sənin
Ulduztək bulud dəlidir, –
Dənizdən bir nəğmənin
Əks-sədası gəlir.

Tək buruğun ziyası
Uzaqda yanır-sönür.
Sınır suyun aynası,
Gəmi sahilə dönür.
Yolu dolur nur ilə,
Gecə keçir, dan gülür.
O gəmiylə sahilə
Oyaq bir nəğmə gəlir.

Sənsən sahilə dönən...
Ağardıqca qızıl dan,
Sənsən ulduztək sənən,
Günəş kimi parlayan.
Yatdı dəniz, qağayı,
Yatdı ləpə, ağ bulud,
Göydə yatırdın ayı,
Hər yanı tutdu sükut.

Yatmadın bircə özün,
Yatmadı bircə nəğməni.
Gecə bəyaz gündüzün
Nəğməsini dedin sən.
O, “dur – dedi mənə də, –
Günəş ziyası gəlir!”
Qulağıma ycnə də
Onun sədası gəlir.

RUS QIŞI

(lövhə)

Bizim cır alçanın gülləri kimi
Yerin sinəsinə səpələnir qar.
Qızıl şal altıdakı telləri kimi
Qalır qar altında yollar, cığrlar.

Salxım sırsıralar qatar-qatardır,
Seyrinə daldıqca açılır ürək.
Hava fərəh verir, sinə qabardır
Sergey Yeseninın şerlərətək.

Görünməz bir əllə saxlayıb şaxta
Bulanıq suyunu axan çayın da.
Başını əyərək bir az uzaqda
Durur ağ sinəli ağcaqayın da.

Nə bir ot görünür, nə quru torpaq,
Hər şey qoynundadır qırovun, qarın.
“Bahar bizimlədir!” – söyləyir ancaq
Yaşıl iynələri şamın, küknarın.

Moskva, dekabr, 1958

İlham övladları

NİZAMİ

Bu hansı əsr idi, hansı qərinə?
Torpaq köks ötürdü, yer parçalandı.
Od düşdü Gəncənin meşələrinə,
Yüzdəlik pahlıdlar alışdı, yandı.

Sabun köpüyütək qabardı torpaq,
Qabardı, qabardı, partladı birdən.
Alov parça-parça, od qalaq-qalaq
Qalxdı mağmalardan – atəşli yerdən.

Zəlzələ! Bəşərin ilk vahiməsi,
Sonsuz uğultular, atəş vulkanı.
Min il buxovlanmış əjdaha səsi
Lərzəyə salırdı bütün dünyanı.

Bir vaxt hamar olan bu düzən, bu çöl
Odlu eniş-yoxuş, dağlı-dərəli.
Zirvədə yarandı lacivərd bir göl,
Ellər “Göygöl” dedi onu görəli.

Gəncənin görkəmi dəyişdi bütün,
Dedilər gözəllik gəldi cahana.
Bir az aşağıda clə həmin gün
Ağrılar çəkirdi boylu bir ana.

Göylərə qaldırıb titrək əlini
Yusif dua etdi ibadət ilə.
Öz bari-həmlini Gəncə gəlini
O gün qoydu yerə məşoqqət ilə.

O gün zəlzələli qoca aləmə
İlyas Yusif oğlu göz açıb baxmış.
Göygöllə Nizami, yurda sən demə
Həmin bir gün şöhrət yaranacaqmış!

İnqilab olmuş təbiətdə də,
Bu təsadüf deyil, haqq-hesab idi.
Göygöllə Nizami həqiqətdə də
Yurdumda birinci inqilab idi.

1972

DANTE

Oldu cüdayi-vətən ömrünün gənc yaşında,
Nə rütbəsi, nə böyük şan-şöhrəti var idi,
Nə dəfnə yarpağından çələng vardı başında.

Xəyalında dolaşan şirin arzular idi:
Çıxar Florensiya rəzalət caynağından...
İstəyi bir uğurlu, çiçəkli bahar idi.

Bonifatsi o zaman kəlisə bayrağından
Tutmuşdu ikiəlli, əməlində fitnə, şər.
Əxlaqsızlıq yağırdı kilsənin qucağından.

Nadan ikiüzlülər, rüşvətxorlar, əyrilər
Kilsədə vaiz idi, təxti-tacda hökmran.
Keşiş hakimdən alçaq, hakim keşişdən betər.

O şəxslər ki ömrünü verə bilərdi qurban
Gülsün Florensiya, çatsın şana-şöhrətə ...
Onlar zindan küncündə çürüyürdü haçaqdan.

Lakin İtaliyanı bir parça yağlı ətə,
Ya bir boyun xaçına, bir rütbəyə satanlar
Qurşanırdı sarayda keyfə, eyşü-ışrətə.

El malımı xəlvəti öz malına qatanlar,
Özlərinə seçərək şit məddahlıq peşəsi,
Bu yolla da yüksəlib ad-sana çatanlar.

Göz dolu, könül dolu çəkib həyat nəşəsi,
Hər cür alçaqlığı da çevirirdi qanuna...
İtaliya – dünyanın şeir, sənət guşəsi.

Elə bu vaxt Danteni bəxş elədi cahana,
Demək mərd övladını dar gündə verir vətən,
Taleyini oğluna belə tapşırır ana!

Fəqət o nə keşişdi, nə də hökmlər verən,
Yalnız qələm-kağızı, təbi, ilhamı vardı.
Arno sahillərini seyrə çıxardı hərdən.

Gözəlliyə, saflığa xoş sonetlər yazardı.
Bir gün gəldi rastına Beatrice – gözəl qız,
Varlığını sönməyən məhəbbət odu sardı.

Bəlkə də olmasaydı həyat belə amansız
“İstidən donardı o, soyuqdan yanardı o!”
Bir məhəbbət şairi olub qalardı yalnız.

Köhnə nəğmələrin də zəncirini qırdı o,
Keçə-keçə “Əraf”ı, “Cəhənnəm”i, “Cənnət”i
İtaliya ellərinə sanki bir-bir vardı o.

Buna görə özünə vətən etdi qürbəti,
Beatrice – gözəllik, Vergili – zəka, ağıl
Oldu ilk müsafiri, həyanı, həmsöhbəti.

Həyatda gördükləri nə əfsanə, nə nağıl,
Nə xəyal məhsuluydu – acı həqiqət idi.
Hayqırdı var səsiylə: ey həyat, uçul, dağıl!

Bunu deyən nə kilsə, nə də səltənət idi.
Adi şair deyirdi bu atəşli sözləri –
Əsrlərə, xalqlara bu bir xitabət idi.

Onunçün də əbədi sürgünlər oldu yeri,
Yer tapmadı yurdunun torpağında, daşında.
Arzusu xoş gələcək, azad vətən səhəri.

Nə dəfnə yarpağından çələng vardı başında.
Nə ad-sanı; ilhamı güntək saçsa da ziya.
Oldu cüdayi-vətən ömrünün gənc yaşında.
Bax, beləcə yarandı “İlahi komediya”.

1972

NƏSİMİ

Dinlə, rəssam, sözümün hikmətini,
Burda kim gizləyəcək heyrətini?
Dini-islamə tapındıqca elin
Sındı fırçanı və əlin!

“Şəkli çəkdi – ona can verməlisən,
Qəlbinə sən həyəcan verməlisən,
Onu hökmünlə danışdırmalısan,
Küsdürüb sonra barışdırmalısan,
Ağladıb sonra da güldürməlisən!
Yaşadıb sonra da öldürməsindən”
Belə bir hökmü şəriət verdi,
Fırçana bax, belə qiymət verdi.
Bunu Allah bacarar – söylədi o,
Sənə rəsmi qadağan eylədi o.

Keçdi günlər, sənələr, keçdi zaman
Rafael sənətini gördü cahan,
Rembrandtın adını bildi bəşər,
Tək səni din ilə zəncirlədilər.
Öldü könlündə Qobustan rəsmi,
Bu qədim torpağadastan rəsmi.
Nə Füzuli, nə də Vaqif o zaman

Düşmədi bircə kağız parçasına.
De, rəvadırımı gözəllik yaradan
Əl buxovlarda qala, fırça sına?!
İndi zəhmətlə açırsan səhəri:
Oxuyub cümləri, təzkirələri
Altı yüz il geri addımlayaraq
Qanlı-qırğın, fəqət doğma, uzaq
Aləmi bir də görürsən, rəssam!
Sənə bir canlı qanaddır ilham.
Babamız şair İmadəddini sən
Əbədən görməmişən.
Sən xəyalən çəkəcəksən deməli?
Nə böyükdür əməlin!
Çəkəcəksən, bilirəm qüdrətini,
Çünki dünyaya sənün şöhrətini
Nə zamandır ki, tanıtmış fırçan.
Qardaşım, bircə ricam var ancaq:
Sən Nəsimini çəkərkən elə çək
Baxışından səpələnsin şimşək.
Günəşin nurunu doldur gözünə,
Kişilik nəqs elə dönməz üzünə.
Kişilik – atəşə yansın dönməz!
Soyunub buzda uzansın – dönməz!
Kişilik – tərsə soyulsun – dönməz!
Gözü xəncərlə oyulsun – dönməz!
Kişilik – rütbədən ensin – dönməz!
Əyninə dərdi geyinsin – dönməz!
Kişilik – bir tikəsin daldalamaz!
Kişilik – söz dedi – udmaz, yalamaz!
Kişilik – başladı qoymaz yarıda,
Söyləyər qul da mənəm, şah da mənəm.
O salar heyrətə allahları da,
Söyləyər tanrı da, allah da mənəm!
Babamız şair İmadəddini sən
Qardaşım, bax, bu sayaq çəkməlisən.
Rəsmi səyrə dalarkən hər kəs,
Donub heyrətdə qalarkən hər kəs,

Biri: – Yalnız Qalileydir bu! – desin.
Biri israr ilə: – Cordanodur!
Tez Nəsimini düşünsün birisi:
– Bu odur, – qoy deysin, ancaq bu odur!!!
Bu olar şerin al səmasında,
Bu olar tanrı iddiasında!

BAYRON

Şair azadlıqçün doğulub ancaq,
Azadlıq yolunda ölməlidir o.
Dil dustaq, el dustaq, nəgmə də dustaq –
Lügətdən bu sözü silməlidir o.

Lakin belə anda zindanbanlara,
Mədhlər oxuyan şairlər də var.
“Bu dünya beş gündür – beşi də qara,
Təriflər, onamlar verər hökmdar”.

Fəqət Apollonun sadıq övladı
Şerini satmadı dəllallar kimi.
Ona verilə də bir gün lord adı,
Lordluqdan uzaqdı odla qar kimi.

Şerinin ahəngi, sözünün odu
Gəzdi ölkə-ölkə, el-el dolandı.
Oldu öz əsrinin Çayld Haroldu,
Azadlıq eşqilə alışdı, yandı.

Eşitdi inləyir yunan torpağı,
Soyuq əllərində sətir ruzigarım.
Homerin müqəddəs şeir bayrağı
Dalında qalıbdır barmaqlıqların.

Eşitdi Heraklin bağlanıb qolu,
Solur gözəlliyi Afroditanın.

Eşitdi kəsilib Olimpın yolu,
Qalıb qucağında ölümün, qanın.

Qaldırdı bayraqtək şair adını.
Unutdu lorddu o, ingilisdı o.
Yunan torpağına nicat gəzdi o,
Atdı alovlara öz həyatını.

Bir əlində qələm, birində silah
Yunan millətinin çatdı dadına.
Üfüqdə doğanda qızıl bir sabah
Burda nöqtə qoydu öz həyatına.

Öldü azadlığa havadar kimi,
Sanki bir əsgərdi, Bayron deyildi.
Azadlıq önündə bir zəvvar kimi
Dizləri büküldü, başı əyildi.

Şair azadlıqçün doğulub ancaq,
Azadlıq! Əbədi gəlməlidir o!
Son anda söylədi qurumuş dodaq:
“Azadlıq yolunda ölməlidir o!”

1973

BÖYÜK VAQİFƏ

Böyük Vaqif, keçdi illər,
İl bir yerdə qala bilməz.
Əsrlərdə hamı hünər? –
Səni məndən ala bilməz!

Eşq şairi!
Bu eşqə bax!
Şirvan, Muğan, Mil, Qarabağ
Gəzir el-el, oymaq-oymaq
Sərhəd bilməz, qala bilməz.

Sənin eşqin, sənin dühan,
Şahları da qoydu heyran.
Yaxşı sözdür: “Hər oxuyan
Molla Pənah ola bilməz!”

Qoşmaların, qəzəllərin
Əzbəridir gözəllərin.
Söz ilhamsız olsa yəqin
Ürəkləri çala bilməz.

Göz indi Kür qırağında
Gəncə, Bakı torpağında
Heykəlinin ayağında
Tər çiçəklər sola bilməz.

Şairlər var dəstə-dəstə
Hər birisi bir həvəsdə.
Fəqət sənin adın üstə
Kimse kölgə sala bilməz.

Kürçaylı da körpə quşdur,
Budağında oturmuşdur.
Hara getdi, hara uçdu –
Dönər, sənsiz qala bilməz!

1968

NATƏVAN

Bu yerdə ağac da, daş da, torpaq da
Şerlə dil açır, nəgmə oxuyur.
Bir quş lələyində, bir ağ varaqda
Neçə dastan yatır, nəgmə uyuyur.

Nə şahlar, xaqanlar, nə din, şəriət
Şeir rübabını qıra bilməyib.
Çadrılar zindana çevrilib, fəqət
Nəgmənin önündə dura bilməyib.

Bizim Qarabağın təbiətini
İlhama gətirdi onu bir səhər?
İnsanın zamandan şikayətini
Etdi Xan qızını bir sinədoftər?

Ananın bir oğul faciəsini
Ona – yarat, – dedi, ona – yaz, – dedi?
Bizim anaların ağlar səsini
“Dərd qalsa sinədə sağalmaz” – dedi?

O özü göylərdən ilham dilədi.
Yoxsa rübab verdi ona kədər-qəm?
Onu zaman özü şair elədi,
Yoxsa ki...
Bilmirəm...
Onu bilmirəm –

Bu yerdə ağac da, daş da, torpaq da
Şərlə dil açır, nəgmə oxuyur.
Bir quş lələyində, bir ağ varaqda
Neçə dastan yatır, nəgmə uyuyur.

Fələyin qəhrinə şeri, sözüylə
Ağladı Natəvan, güldü Natəvan.
Elin kədərini elin özüylə
Yavan tikə kimi böldü Natəvan.

Camalı bir günəş, üzü aypara,
Saçları gecənin gözündə qara.
Vəfasız dövrana, vəfasız yara
Söz qoşan yanıqlı dildi Natəvan.

Qəlbinə söylədi: güntək yaşa, yan,
Qalar el dilində yanıb yaşayan.
Dönüb tunc heykələ, gözəl Şuşadan
Bakının qoynuna gəldi Natəvan.

SABİR BAĞINDA

Payız yarpaq tökülür dalbadal üstə,
Ayağı altına çiçək səpir yaz,
O, sakit oturub pyedestal üstə
Baxıram, beli də əyilib bir az.

O heykəl yaradan bir sənətkarın
Nöqsanı deyildir, səhvi deyildir.
O bel qəm siqlətli acı ruzgarın
Yumruğu altında belə əyildi.

Axı, heykəltəraş neyləsin buna,
O beli qəm yüklü zaman əyibdir.
Kim dözər möhnətin ağırlığına?!
Möhnətlər o beli yaman əyibdir.

Bir xalqın taleyi, bir xalqın dərdi
Qoyulub çiyinə qurğuşun kimi.
Bu dərdin altında dağ əriyərdi,
Düzə səpilərdi narın qum kimi.

Şairlər gül deyib, bülbül deyəndə
O yazdı göz yaşı, əzab, iztirab.
“Liriklər” xəstətək inildəyəndə
Şairim hayqırdı – döyüş, inqilab!

Onun gülüşləri göz yaşı oldu,
Sevinci – hönkürtü, təbəssümü – qəm!
O gələn aləmin sirdaşı oldu,
Şerində can verdi ölən bir aləm.

Budur, fikirlidir yenə də Sabir,
Bahar çiçək səpir dalbadal üstə.
Yox, o, keşməkeşli canlı əsrdir –
Oturub qranit pyedestal üstə!

ELEGİYA

Səməd Vurğunun xatirəsinə

O, xoş dilli, xoş avazlı
bir nəğməkarı,
Bu günlərin büsatına
dastan yazardı.
Hər məclisdə şirin sözü,
söhbəti vardı.
Dolaşardı nəğmələri
ellər içində.

O əsrarlı nəğməkarı
dinlədikcə biz,
İftixarla döyünərdi
ürəklərimiz.
İndi həmin o nəğməkar
səssiz-səmirsiz
Yatır bir vaxt vəsf etdiyi
güllər içində...

1956

MƏNİM MUSIQIM

*"Leyli və Məcnun" operasının
tamaşaya qoyulmasının
50 illiyi münasibətilə*

Çal, çal! Bu nəğmələr mənə tanışdır,
Tanışdır inləyən bu rübab mənə.
Bir elin dərini dindir, danışdır,
Versə də hər xalı izzət mənə.

Çal, çal! Bu torpağın nəğməsidir o,
Yaranıb bu yerin öz mayasından.
Qaynar bulaqların nəfəsidir o,
Yaranıb dumanlı dağ havasından.

Doğma anamızın laylası qədər
Hər xal, hər zəngülə bizə əzizdir.
Bir ağı, gəraylı havası qədər
Xoşdur, müqəddəsdir, safdır, təmizdir.

Onu dinləyirik düz əlli ildir,
Qoy fəsillər keçsin – dinlərik yenə.
Ürək bu nemətdən doyan deyildir,
Keçsə də yüz əsr, yüz min qərinə.

Uzun illər boyu o çalınanda
Qalxıb radionu buran olmayıb.
Üzeyir məclisindən hələ bir an da
Yoruldu deyərək duran olmayıb.

Çal! Vətənsiz deyil mənim musiqim,
Onun öz ləhcəsi, öz ahəngi var,
Anlayır dilini kolxozçu, alim,
Hər pərdə üstündə neçə rəngi var!

Azərbaycan dilim, Muğan çörəyim,
Şirin Kür suyumtək müqəddəsdir o.
Çal! Vətənsiz deyil mənim musiqim,
Bu elin qəlbindən qopan səsdir o!

Ey böyük Üzeyrin nəcib balası –
Leylinin, Məcnunun könül nəvası,
Gözəl Qarabağın, Milin havası,
Şirvanın, Qazağın gözü səndədir!

Kəpəzin, Qoşqarın, bizim mahalın
İncə bir ruhudur sən hər xalın.
Tarın, kamançanın, sazın, qavalın
Söhbəti səndədir, sözü səndədir!

Öz doğma elində sevilməyən kəs
Özgə bir eldə də sevilməz!
Sənsə hər millətə oldun müqəddəs,
Çünki bu torpağın özü səndədir!

1958

SƏNƏTİN QÜDRƏTİ

*Məşhur rus rəssamı
K.P.Brüllovun "Türk qızı"
şəklinə baxarkən*

O türk qızı başım üstə
Dirsəklənib yatağına,
Qara saçı halə kimi
Dövrə vurub qulağına.

Zər baftalı qara donu,
Allah, necə tutar onu!
Əyilibdir yana boynu,
Kölgə düşüb buxağına.

Qaşlar – qara, göz – badamı,
Dəli elər hər adamı.
Bürünübdür gül əndamı
Tirmə şalın saçağına.

Çırtma vursan – yanağından
Axacaqdır sanki al qan.
Təbəssümdür, ya həyəcan
Qonub onun dodağına?

Seyr edirəm bu şəkli mən,
Danışacaq sanki birdən.
Türk gözəli, xoş gəlmisən
Kürçaylının otağına.

Moskva, 1950

LORKA HAQQINDA QARAÇI ROMANSLARI

Birinci romans

Mənə kaman verin siz, bir qaraçı kamanı,
Titrəyən nəfəsimlə oyadım bu cahanı.
Səhrada tonqal çatın, vurun ətrafda dövrə,
Ulduzlar parça-parça sınıb tökülsün yerə.
Sinəm kimi yaralı bir kaman verin mənə,
Səpim ürək sözümü mən onun tellərinə,
Mənə bir kaman verin o hiçqırsın, inləsin,
Qoy kədərli nəğməmi bütün dünya dinləsin.
Qoy qaraçı kamanı ağlasın pərdə-pərdə,
Oyansın, dilə gəlsin köhnə xatirələr də.
Qoy kamanım danışsın könlümün möhnətini,
Bir qaraçı oğlunun qəmli hekayətini.

İkinci romans

Mənə gitara verin, tellərində hiçqırıq,
Qoy qaraçı nəğməmi oxusun qırıq-qırıq.
Bir qaraçı gözüydü onun gözü – qapqara,
Oxu, oxu, gitara!
Onun qırıqsız alını geniş səhraydı, səhra,
Oxu, oxu, gitara!
O, anadan olanda adico bir uşaqdı,
Min-min uşaqlar kimi,
Dünyanın hər qəmindən, möhnətindən uzaqdı,
Bütün uşaqlar kimi.
İlk dəfə qulaq asdı kədərli laylalara,
Oxu, oxu, gitara!
Bildi: sirdaş yaranır dərdə, qəmə, qubara,
Oxu, oxu, gitara!
Qaraçı kamanından qopan kədərli səslər,
Bəlkə kiçik Lorkanı şair etdi bir səhər!

Qaraçı kədərindən dünyada dərın nə var?!
O titrəyən mahnılar, o titrəyən nidalar!..
Sanırsan yer titrəyir, titrəyir asıman da
Bir qaraçı havası səslənəndə kamanda.
Görünür, o mahnılar can atırdı bahara...
Qaraçı kamanıyla birgə oxu, gitara!

Üçüncü romans

Mən faşist kəlməsini eşidəndə uşaqdım,
Onun fəlsəfəsindən, mənasından uzaqdım.
İllər dalında idi hələ 41-ci il,
Nə xaçnişan ordular, nə gurlayan sinc-təbil
Yuxusuz qoymamışdı obaları, elləri.
Hələ uzaqda idi ölüm-dirim illəri.
Atam varaqladıqca qəzetləri əsəbi
Oxunurdu gözündən onun kini, qəzəbi.
Faşizm, Qrenada, İspaniya... bu sözlər
Atamın dodağından düşmürdü axşam-səhər.
Bir gün də işdən evə hüznü, yaşlı gəldi,
“Bir şair öldürdülər...”
Atam doldu, kövrəldi.
“Of, faşistlər Lorkanı... Öldürdülər, Lorkanı,
Belə də iş olarmı, töküldü şair qanı!..”
“Şairlər ölməz!” – deyə daima düşünən mən
Titredim yarpaq kimi “öldürdülər” sözündən.
Uşaqlıqdan tanışdı mənə şair kəlməsi.
Bu sətri oxuyanlar indi mənə gülməsin.
Şair bahar deməkdir – o vaxt belə sanardım,
Günəş, ulduz, ay, səma şairdir, inanardım.
İnanardım, şairdir o çaylar ki, dərindir,
Dan yeri də şairin alışan gözləridir.
Sanırdım ki, şairdir çiçəklərin dəstəsi,
Şairdir nəğmələrin sözü, rəngi, bəstəsi.
“Faşistlər öldürdülər Lorkanı” – bu sözdə mən
Faşizm kəlməsini başa düşdüm dərindən.
Şairi yox, günəşi onlar öldürdü, sandım,

Onlar ayı, ulduzu öldürdülər, inandım.
Onların əlləriylə, sandım, öldü dan yeri
Onlar öldürdü, sandım, gülləri, çiçəkləri.
Onlar öldürdü sandım, gözəllik dünyasını,
İlkin onda anladım faşizmin mənasını.

Dördüncü romans

Şıltaqlıq dünyamız – uşaq dünyası
Cidala çıxardıq çayla, dənizlə.
Sığırcın, sağsağan, qarğa yuvası
Uçub dağıları əllərimizlə.

Bülbül yuvasına dəyməzdik ancaq,
Bu bir tövsiyəydi ata-babadan:
Bir bülbül yuvası uçursa bax,
Dağılar, iz qalmaz eldən-obadan!
Lorka, söyüd gördüm Kür qırağında,
Onu əks eləyir suyun aynası.
Ən nazik, ən yaxın bir budağında
Deydi gözlərimə bülbül yuvası.

Yanımdan insanlar keçir – dəyməyir
Bülbülü seyr edir onlar budaqda.
Dəcəl uşaqlar da onu əyməyir,
Bülbül yuvasını sökmür uşaq da.

Lorka, gəzir bu söz dildə nə vaxtdır:
“Nəğməkar müqəddəs sayılır eldə”.
“Şairlə bülbülə dəymək günahdır” –
Yaranıb belə bir zərbi-məsəl də.

Səni öldürdülər, günah deyilmi?
Lorka, yuvan döndü soyuq məzara
Qaraçı qəlbinin həsrəti kimi
Dillən, dərli kaman, dillən, gitara!..

Beşinci romans

Mənə bir bahar verin – qış günü gəlmiş olsun,
Mənə günəş verin siz, gecə yüksəlmiş olsun.
Mənə şair verin siz, soyulsun diri-diri,
Əynindən köynək kimi soyundurulsun dəri.
Bir şair ki, həyatı zindan axşam-səhərli,
Şandor Petefi sözlü, Musa Cəlil hünərli.
Sabir kimi vərəmli, Nazim kimi dərbədər,
Lermontov kimi sürgün, Şevçenko kimi əsgər.
Mənə gitara verin, mənə kaman verin siz,
Ürəyimin qaraçı telini dindirin siz.
“Bir qaraçı oğluyam mən,
Səhrayidir nəslim mənim.
Dünyaya göz açan gündən
İspaniyadır ilk vətənim...”
Yox, mənə tonqal verin alovu ətək-ətək,
O tonqalda alışım Cordano Brunotək!
Lorka, Lorka, yanmaqdır şairlərin qisməti,
Yanmaqda tapdı onlar ən böyük həqiqəti.
Səhərlər oyanırkən şairin nəğməsilə
Hökmdarlar şairdən niyə qorxurlar belə!
Onlar məhbəslər tikir, tonqallar yandırırılar.
Nəğmələrdə döyünən qəlbi dayandırırılar.
Qəlbim riqqətə gəldi, mənə kaman verin siz,
Ürəyimin qaraçı telini dindirin siz!

Altıncı romans

Qrenada, hazıram, məni də matador yaz,
Söylə, yadımdadırmı sənin Sanços Mexias?!
Yadımdamı, yellədid qırmızı parçasını
Öküzlərin belinə sancardı cidasını?
Lorka, o vaxt yorurdu səni sonsuz fikirlər:
Öküzlər qırmızıdan niyə qorxur bu qədər?!
Hökmdarlar şairdən niyə qorxurlar belə?!
Öküz məhv eləməzmi Sançosu zərbəsilə?

Şairlər,

hökmdarlar,

öküzlər,

matadorlar,

Qırmızı rəngli parça

azadlıq,

qəmli diyar...

Şair də matadordur,

Əlində qızıl şülək

Görünür, azadlığın qırmızı bayrağıtək!

Ey matador, qırmızı parçanı mənə ver sən,

Gərək deyil, yox, onu alaram dan yerindən!

Yox, qızarmış üfütü götürərəm büsbütün!

Yox, günəşi səmadan alacağam mən bu gün!

İstərəm atəşimdən üz-gözüm də qarşıya.

Şair-matador gəlir,

Gəlir Lorka Qarsia!

Yeddinci romans

Mənə kaman verin siz, bir qaraçı kamanı,

Titroyən nəfəsimlə oyadım bu cahanı.

Mənə gitara verin, tellərində hiçqırıq,

Bu qaraçı nəğməmi oxusun qırıq-qırıq:

Bir parça öldürdülər dünya səadətindən...

Bir parça öldürdülər baharın dəmətindən...

Bir nəğmə öldürdülər ürəyin telindəcə...

Dillərə yayılmamış... Öz ana dilindəcə...

Bir şair öldürdülər, qaraçı qəlbi vardı,

İspaniya xalqının taleyilə yanardı.

Matador öldürdülər, əlində al parçası,

Bir insan öldürdülər – dan yerinin carçısı.

Bir insan öldürdülər – insanların insanı,

Din, qaraçı kamanı!..

Bir insan öldürdülər, qaş qara, gözlər qara,

Oxu, oxu, gitara!..

MÜNDƏRİCAT

Səfərdən qalmayan ömür 4

DÜŞÜNCƏLƏR

DAŞLAR

“Özünü dərk edib duyduğu gündən”	19
Bulaq adəti	20
Çay daşları	21
Daş qalası	22
Yol üstünə düşən daş	23
Mehdi daşları	25
İnamın daş heykəli	27
Məzar daşları	29
Bəna ilə söhbət	31
Daşlı qitələr	33
“Sən olasan mənimlə kaş”	33
“Daşdan yaza-yaza elə bilməyin”	34
“Daş atdım su ləpələndi”	35
Daş və su	35

SƏNDƏN UZAQDA

1. Həsret	37
2. Əcnəbi	38
3. Duz-çörək	40
4. Nar ətri	41
5. Mühacir	41
Britaniya dəftəri	43

AKTYOR DOSTUMUN SÖHBƏTLƏRİ

Başçılar	63
Robot, robot!	67
Futbol və Şekspir	69
Aktyorun məhəbbəti	71
Qəzəb	74
Kor bağırsağ	85
Portuqalilya səfəri	88
Sənin əsərin	91
Mütilər	93

HƏR ŞEYİ TƏZƏDƏN BAŞLAYAQ GƏLİN

Qızıl tac kimi	95
Sonuncu dayanacaq	96
Gözlərin	97
Kədər rəngi	97
Məhəbbətimiz	99
Hələ ki...	99
Mənim nəyim var	100
Kim kimin adıyla	101
Qətiyyət	103
Vicdan	104
Mustafa müəllim	105
Şəhid meşə	107
Herkulesin çobanlıqı	109
Həqiqətlər, əfsanələr	111
“Hər şeyi təzədən başlayaq gəlin”	113
“Gizlətmə gözünü, gözünə qurban”	114
“Bəzən düşünürəm: köhlən bir atam”	115
Bizim planet	116
Vətən	118
Torpağım	118
Yallı	119
Səadət	120
Səfərdən qayıdanda	121
Gəncə çinarının mahnısı	122
Kəndimiz	123
Anamın əlləri	125
Bu yaşında da	126
Uşaqlığımla görüş	127
Xatirə	129
Kəndli balası	131
Qaloşcütəyən	132
Kəndimizin gözəli	133
Ay eղlı, biz toyuna gəlmişik	134
Mən olmayanda	135
Kənardan bax özünə	136
Qağayılar	137
Dördkuncə günəşlər	138
“Çəməyə demə ki, göyərəcəyəm”	138

Dəmir ağac	139
“Şair dostum, uzaqlardan gəlirsən”	140
Məktəbli uşaq	141
Delfinlər	142
Atlantlar	143
Qar adam	145
Ana nağılları	146
Qarlı gündə	147
Balıqçı oğlunun nəğməsi	148
Azadlıq	150
Prokrust	150
“Ah, necə ünvana getmir ayağım...”	152
Nə istəyirəm	152
Yalan	153
Qadağan zərbələr	154
Bizə elə gəlir ki...	156
Ziddiyyətlər	156
“Xəzəri bulanıq gördüm bu axşam...”	157
Gecikmiş sənişin	158
Bakıda isti	158
“Qonşu kupədəki cavan almanla”	159
Talış qızı	160
“Payızda boz sulara durub fikir verəsən”	161
“Mən baxıram bayaqdan”	161
Azad dustaq	162
Elladının nəvəsinə	164

YADIMA SƏN DÜŞÜRSƏN

“Ən çox saçlarını xoşlayıram mən...”	166
“Sıx buludlar saçaq-saçaq”	166
“Sevgidən danışan şerlərim”	167
“Mənə yaşamağı öyrət, əzizim”	169
Qu quşunun nəğməsi	169
Vurğun göylər	169
“Yox, yox, az olmayıb çətin anlarım”	170
İstərəm	171
“Bir gün xatirimə düşdün təzədən”	172
Yuxuda gördüm ki...	173
“Əynindəki donun bəyaz”	173

Pıçıltılar	175
Axşam qaranlığında	176
“Deyirdim ki, bir daha”	177
Etiraf	177
“Sən mənə lazımsan...”	178
“Torpaq quruyurdu...”	178
“Məhəbbət yolunda...”	179
“Bir qız keçir küçədən...”	189
“Kiçik təkənla da şütüyür qayıq”	180
“Sevgilim, tut əlimdən”	180
“Nə qədər uzağıq bir-birimizdən”	181
“Yenidən enməkçin öz yuvasına”	182
“Xan çinarın gövdəsini”	182
Sevirəm səni	182
Səninkidir	183
Cülyetta	184
“İL” uçur sürət ilə	185
“Mən sənin yanına qışda gəlirdim”	185
“Qəlbimtek tutqundur payız səması”	186
“Dənizdə Ay çimirdi”	186
“Gözləyirsən onu könlündə ümid”	187
“Sən dedin: – Ay gözəldi!”	187
“Sevirdim xurmayı hörüklerini”	188
“Telefon budkasının döyülür pəncərəsi”	188
“Elə bildim bahar gəldi”	189
“İnciyib, söylə, necin getdin sən?”	190
“Əzizim, vaxtında atılmayan ox”	190
Yadıma sən düşürsən	191
“Meşenin sükut dolu”	192
“İstəmədən düşdü könül”	193
“Gözünə qar üstə güllər görünsə”	193
“Kimsə tanımırdı Məcnunu hələ”	194
“Mənim yazı stolumu”	195
“Ayrılanda söylədin”	195
Belə ola həmişə	196
Kədər nəğməsi	197
Romans	199
“Dedin: sevmirəm səni”	199
“Oğlanlar, evlərdə qızlar böyüyür”	200
“Kim deyir ağaclar hissiz, duyğusuz”	200

“Məni sənə bağlayan”	200
“Ovçumusan, ovmusan?”	201
Hər şey sənindir	201
Heç xəbərin yoxdur sən	202
“Mən səni yuxuda görürəm hər gün”	203
Yoxsa	203
Güzgü qabağında	204
“Qüssəli çağlarında”	204
Səslə mənni	205
Başıma gəldi	206
“Eşqin bayrağından elə tutmuşam”	207
“Laklı çəkmə ayağında”	207
Saçlar	208
“Taleyimin göylərində”	209
“Gəl, dünyanı gözək qoşa”	210
“Yerə salma sözümü”	210
“Sevənlərin nə vecinə”	211
“Yanaqlar odlu lələ”	211
“Getdin. Bir acıqla çırpıdın qapımı”	212
Ucalıq	213
“Orda iki nəfər küsdü, barışdı”	214
“Mənə nəvazişlə dedin bu axşam”	214
Təklük	215
Həsərin	215
“Gecədən şəh düşdü güllərin üstə”	216
Əbədiyyət	217
Yadına düşürəmmi?	217
“Həkim, mənə o nüsxəni yazma sən”	218
“Ölüm yaxın düşə bilmir”	219
“Qarğalar qar üstə qara xalmıdır?”	220
“Xəstəxana qucağında”	221
“Dilim qabar oldu “gəlmə” deməkdən”	222
“Gündüzlər birtəhər ovunur yenə”	222
“Burda min şövq ilə biz”	222
“Uzanır mavi dəniz”	224
Mənim gəncliyim	224
“Dəniz sakit, hava ilıq, arabir...”	225
İki məktub	225
“Yanır dənizdə bir fanar”	226
Macəra	226

VƏTƏN ƏTRİ

QƏLBİN SIXILSA ƏGƏR

Azərbaycan	231
Bəndəm	231
Dedilər Kür quruyur	232
Vətən ətri	233
“Yenə göldim Qarabağa”	234
Naxçıvan nəğməsi	235
Söyüd	235
Qara dəniz qapqara	236
Qəlbın sıxılsa əgər...	237
Bakı	239
Sənin yerin görünür	239
“Yollar eniş-yoxuşdur”	241
“Gözümdə qalmayıb arzu da, kam da”	241
Torpağım	242
“Desələr səfərə çıxmaq gərəkdir”	243
Bizim el	244
“Yüz süfrədə müftə nemət dadsan da”	244
Süfrə nəğməsi	245
Dünya ovcumdadır	246
Yollarda axtar məni	247
İllər və heykəllər	249
Qırğızıstan dəftəri	250
Peredelkino	253
Oksana	255
Bir ovuc günəş	256
Onun şekli	257
“Qoca gördüm bu gün səhər”	258
“Əl eləyir uzaqlar”	259
“Daha gözəl günlərə qovuşsun deyə insan”	260
“Yolda açdım səhəri”	260
“Hər keçəndə bu zümrüdü meşədən”	261
“Göy dənizdə söndü fanar”	262
“Atalar dönsəydi qanlı cəbhədən”	263

HƏYAT

Ömür	264
Bahqlar	265
Nənə və nəvə	266

Qıfıl	267
Sədaqət	267
Həyat	268
Ala buzov	269
Gözəllik ovunda	270
Ləyaqət	271
Qartal əfsanəsi	273
Gözlər və sözlər	273
Dost həsrəti	274
Zirvədə	276
Uşaqılıqda	276
Sümbüllər	277
Faytonlar	278
“Ocaqda şam ağacı”	279
“Bilmirəm işin nə, sənətin nədir”	280
Təpələr	280
Dərinlik	281
“Bir qağayı uçub getdi”	282
Doğum evində	283
Qitələr	284
Yaxşı ki...	285
Nənələr	286
Fəsillər	287
Birinci gün	288
Nənəmin paltarları	289
Qartal	291
Dost kədəri	292
Dəniz insandır	293
Nifrət və məhəbbət	294
“Bilirsən həyat nədir?”	295
“Xərclədim gəncliyi qara pul kimi”	295
“Məhəbbət, qəribə oyunların var”	295
“Tarizən, çaldıqca qurtarmır yenə”	296
“Yaman oxşayırsan deyirlər mənə”	297
Adsız şeirlərim	297
Ay dost!	298
Kor	299
Qağayılar ağlayırdı	300
“İnsan yalnız bir dəfə...”	302
Gecələr ay olmaq istəyirəm mən	303
Bəlkə	304

Mən insanam	305
“Keyfiyyət nişanı” vurulur indi	306
Etibar	307
“Yağışdan qorxuram”	308
Günəşin səsi	309
“Deyin, bu dünyada nə görmüşəm mən?”	309
“Açın qapıları, açın taybatay”	310
Çay	310
“Yol uzundur”	311
İzlər	311
Kəndimizə gəldiyim gün	312
“Zərəyə, kiçikliyə, cılızlığa yadam mən”	313
İnsan qüdrəti	314
Çörək	315
Yer qazılır	317
Kürüm	318
Tarix dərsi	319
Poeziya	320
Fəxri xiyaban	322
Mənim atam	323
Ana nağılları	326
“Bir qəzet parçasına bükülübdür naharım”	327
Bülbül səsi	328
Bizim yerlər	328
“Keçdiyim yerlərdən keçib Kür çayı”	329
Muğanın qışı	330
Şair taleyi	332

BÜTÖVLÜK

Söhrab və Tahirə	333
Narbənd ağacı	336
“Mən sənə demirəm aylı gecələr”	338
Görüş günü	338
Dağlarda	340
Cənubun dördü	341
Fillər də ağlayar	341
Yedək gəmisi	346
Savalanın zirvəsində qar görürəm	347
Sənin saçların	348
Oxu!	350
“Araz Astaraçay axır lal kimi”	351

Bütövlük	352
Dörd əməliyyat	353
Vurulmuşam	353
Üreyim	354
Livadiya	355

TURAC

“Əsdi payız yelləri”	356
Turac	356
Meynələr	357
Bülbüllər	358
Payız	359
Yaşıl lövhə	360
Təzələndi	360
Dan qızaranda	361
İlk baharda	362
“Dənizin səthinə bax, gör nə hamar”	362
Lövhə	363
“Dəniz sakit olanda”	364
Qatardan ayrılmış durna	364
Buludlar	365
Qar yağır	366
Yarpaqlar	367
Dəniz	367
“Səmadan ağır-ağır”	368
Dənizdə nəğmə	369
Rus qışı	371

İLHAM ÖVLADLARI

Nizami	372
Dante	373
Nəsimi	375
Bayron	377
Böyük Vaqifəni	378
Natəvan	379
Sabir bağından	381
Elegiya	382
Mənim musiqim	382
Sənətin qüdrəti	384
Lorka haqqında qaraçı romansları	385

ƏLİAĞA KÜRÇAYLI SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“ŞƏRQ-QƏRB”

BAKI-2004

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Rəşad Həmidov</i>
Korrektor:	<i>Yasəmən Abbasova</i>

Yığılmağa verilmişdir 05.06.2004. Çapa imzalanmışdır 19.12.2004.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 25. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 233.

Kitab “Şərq-Qərb” mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küç, 17.